

TIGHT BINDING BOOK

brown book

UNIVERSAL
LIBRARY

OU_204884

UNIVERSAL
LIBRARY

ఈ నాటకమునందువచ్చు పాత్రలు

(1) శివుడు	కథానాయకుడు
(2) భృంగి	శివునియొక్క వేషము చేరికాడు
(3) గజాననుడు	శివునికుమారుడు
(4) నంది	శివునియొక్క పరిచారకుడు
(5) దక్షుడు	శివునియొక్క మామ
(6) తిర్యగ్నంద్రావధానులు	} దక్షుని పురోహితులు.
(7) డ్యోవపుండ్రాచార్యులు	
(8) భృగువు	} యజ్ఞము చేయుచు ఋషులు
(9) దక్షిణి	
(10) మహాభూతము	అగ్నికుండములో నుంచి వచ్చిన బ్రాహ్మణశక్తి
(11) ఘంటాకర్ణుడు	} శివునిభటులు
(12) శంఖమాండుడు	
(13) ఇంద్రుడు	సురలోకాధిపతి
(14) బృహస్పతి	నేవగురువు
(15) మన్మథుడు	శివుని తపోభంగము చేయువాడు
(16) హైహయము	హిమవంతుని కుమారుడు
(17) బ్రహ్మచారి	శివుడు మాయామూలముచే బాధ్యునియై
[తమవచ్చినవాడు
(18) శిష్యుడు	భృంగి మాయామూలముచే శివునితోగూడ
[వచ్చినవాడు
(19) వజ్రశుడు	శివుని వివాహముభంగపు వృత్తి దలచివచ్చిన
[వాడుతానకాసురమంత్రి
(20) హిమవంతుడు	శివుని చెడవమామ, పార్వతీతండ్రి
(21) కోలాహలుడు	పార్వతీ మేనమామ
(22) బ్రహ్మ	శివుని వివాహము చేయించుటకు వచ్చిన
[యాజ్ఞికుడు
(23) విష్ణు	గ పెండ్లిపెద్ద
(24) కుండోదరుడు	

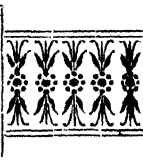
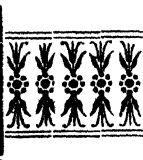
- (25) కాకొటకుండు
(26) పుష్పదంతుండు
(27) అగ్ని
(28) నారదుండు
(29) కుమారస్వామి
(30) నూత్రధారుడు

} శివుని పెండ్లి సంగతులు చెప్పుకొన్నవార
శివునిపీఠ్యము మోసినవాడు
దేవఋషి
శివుని కుమారుండు
కథనడుపువాడు

స్త్రీలు

- (1) నటి
(2) సతి
(3) ప్రమాతి
(4) రతి
(5) పార్వతి
(6) కలవాటి
(7) నవమాలిక }
(8) అజాముఖి
(9) మేనక
(10) కొండసింగి
(11) ఎఱుకత

కథనడుపునది
శివునిప్రథమభార్య
దక్షునిభార్య
మన్మథునిభార్య
శివుని రెండవభార్య, హిమవంతుని కూతు
పార్వతిచెలికత్తెలు
తారకాసురునిసోదరి
హిమవంతునిభార్య
పార్వతియొద్దకుసోది చెప్పటకువచ్చినది
కొండసింగి చెలియ

శ్రీమద్భక్తమహిమాయనము

కు మార స ం భ వ ము

అ సు నాటకము.

(నాంది)

శా. శ్రీమాయాకళనలీ వృత్తిహరుడై ప్రేమభ్రమన్వాప్తిచే
నామాయాకళగూడి పూర్ణుడయి నానాకాదులన్ బుట్టిన
క్లమోదించియుండెనలోన నిజభద్రాభేదిముగ్ధులన
ధామాధీకృతి వారి కిచ్చెడి ఓరంధామునకు ముమ్మేలుతన్.

(నాంద్యంతిమన మాత్రధారుండు)

మాత్ర—(నాల్గుప్రక్కలఁ బాఁజూచి నందోపగుతో) రంగులమంతట
నెప్పుడే స్వయంభూలంకరణ చిత్రమయి చిత్రింపఁజున్నది. యహోహా! (ఎదుటఁ
జూచి యాశ్చర్యము నూచించుచు)

తస్మిన్పృత్తము

కూరిమిలో నీసరసులు సభకుంగూడిరి వేడిరి కనవిసమమ్మున్
భారము లేదీ పని మనకిపుడే పాడంగ నాడంగఁగల రలపాత్ర
శ్రీరులు వీరీతరి సరియనుచు నేవక పోవక కనివిని చిత్ర
కారులు వేకాంగలరనితలతున్ గానము పానము మధుర్గురిగాడే.

బంధుర వృత్తిము

నవరస పరిచయపరిణత మతులీ నమ్రసభాసుజనుల్జనతా
శ్రవణమధులవారి పదతతిరచనా సారులు ధీరులు పాత్రమణు
ల్నవనవకుతుకము లవిరళమగు మన్నాటక దర్శనశీలురకుం
దవిలి దినదినముఁ గనుఁగొనభళిరే నాదుప్రయత్నమదిట్టిదకా.

కరిబృంహిత వృత్తము

వీరెసరసులు వీరి నెనుకొని వీరివలెబలె వీరులే
శూరు లలరసశూరు లలకవిశూరు లలధనశూరులీ
భూరిగుణు లలభూమిపతు లలభూతదయు లలభోగులే
పోరుబొసంగక భోరుననిచటబోల విడసిరి యీసభకా.

(పరిక్రమించి)

చ. రసికులు వీరెనల్లడల రంజులుచు స్సభదీర్ఘినిండి రు
ల్లసిత రసప్రదర్శకులు లాస్యలయాభినయాభిశస్యతై
యసద్భృతకంతగానమనురాకృతులై శుభవేషధారులై
రస మసమానలీల లలరన్నొలపించగలుగున్ వారిటకా.

(కొంచెము విమర్శించి) నాహృదయము : భావగ్రహమండే పరిణమించి సభారంజ
నము మఱచినట్లున్నది. నా ప్రయుక్తాలు ఎంతటికాక యింక రావలెను. (తెర
వంకఁ జూచి) నటీ! (మఱల) ఎక్కడ! (మఱల) లాసికా!

తెరలో

చ. జనకునిజూడఁబోయినది చయ్యన వచ్చునొరాదొ జూడయే
కనమింక దానియాస మదిల్లె కొనకీపు మఱికోకట్రోవని
మనసున కోపినట్లు లనుమానముఁబెట్టక చూచికొమ్ము ముం
దనయము మేలుగిల్లనటు లాబుధ వర్ణము మెచ్చునట్లుగకా.

నాత్ర—(స్వగతము) అడుదొంగింత స్వతింత్ర ప్రవృత్తినిముండిన నడేమి ముం
దరకువచ్చును. తనతంత్ర ప్రతిముచేయునట్లు; తోఁబోయినదిట్లు. వచ్చినంతదూరము
వద్దవద్దని చెప్పిచెప్పి నా ప్రాణము విసికనది. (అకాశమువంక లక్ష్యమునిల్చి) ఇంక
లేనిదానిలోనే బతి. ఇంకేమి నాటకము. మూడు మూడుకన్న ననాడు తలయెత్తి
దిగుగుటకంటె ఎక్కువతృప్తియు చేసి ముక్కుబడికొని కూర్చుంట మేలునుమా!
(పరిక్రమించి హస్తాంబుజాచి) యిటువంటి అధాగ్రగణ్యుల నానందపెట్టుట దుష్ట
భము. (కొంచె మాలోచించి) ఛీ! నాకేమియు నక్కఱలేదు. (ఒకచోటఁ గూలబడి
మానముఁ జూపును.)

(నటీప్రవేశము)

నటీ—ఆర్యా! యిదిగో యిక్కడనే యున్నాను.

నాత్ర—(యోగివలె కదలకుండుట)

నటీ—(స్వగతము) యోగమా! వియోగమా! ప్రయోగమా! అపయోగమా!
ఉపయోగమా! చాలుఁజాలు నిట్టినిష్కామసృష్టిలో నేనేల. (నిష్క్రమించబోవుట)

నూత్ర—(ద్విగునలేచిచూచి స్వగతము) ఎవరెయో! సంగీత కారిక కానట్లున్న యది. (ప్రకాశము) నటి! యేమీ నటి! (శీఘ్రగమనమునబోయి నటిహస్తంబుఁ బట్టుకొని తీసుకొనివచ్చుట)

నటి—(నవ్వి) తిక్కతిరిగినదా?

నూత్ర—తిక్కకాదు. నీ వేసుముమీద పూర్వపాపము మారిపోవుటంజేసి నిన్నానవాలు పట్టలేక పోతిని.

నటి—అదియు యదామే.

నూత్ర—ప్రేయసీ! యింతయాలస్యమేటికి?

నటి—ఆలస్యమా! మీకెప్పుడూ మఱియే. అనుభవమునంతానులగు మనవారి యైశ్వర్యంబులకు జ్ఞాతిఁగ్రామములందు విప్రుడు మెండుగుట మనవాంఛలు మన పుత్ర సానముఁ బరీక్షించి మనకొక్క కుమారుండు కైత్తిమంతుండై పుట్టుననియు, నాచేతిమకు దౌహిమ్రుండయి భయపడఁజూచుచు యెడలఁపనియు జాతకఫలం బనుకొనుచుండుట విని మనసున నుపొంగుచు వచ్చినది యాలస్యము.

నూత్ర—ఈమాట నాకిదివఱకే తెలియును.

నటి—నే సంతమాత్రము నోచికొంటినా?

నూత్ర—మన కీ సంతాద మెప్పుడు నున్నదే. (స్మృతినిభివయించి) (స్వగతము) ఆరే! అనుకొన్న దొకటి యైనదొకటి. వచ్చినదొకటి. చేయునదొకటి (ప్రకాశము) ప్రేయసీ! అటుచూడు. సుమనఃప్రవరులందఱు నీవీరుగా మనవలన రసగ్రహణము సేయఁగోరి నిరీక్షించుచున్నారు. ఎకల సామాజికరంజకముగా నీ మధురకంఠ గానము కొంచెము సేయుము.

నటి—పాటకేమి? నోటిలోనున్నదే కాని మన మనుకొన్నట్లు ప్రదర్శనము చేయుటకు నేదైన పేరువెల్లివా!

నూత్ర—ఇంతవరకు నిదమిద్ధ మనుకొనలేదు. నీ సంగీతము కానిచ్చు సంతలోపల నాలోచించెద.

నటి—ఋతువేది యిప్పు డధికరించెదగునా?

నూత్ర—ముగ్ధరాలా! ప్రోతస్మాక్తకర్మారంభ పవిత్రమైన యీవర్తమాన కాల మెఱుంగవా!

నటి—తెలసె. తెలసె. మనకన్నిటను బ్రాహ్మ్యమేకదా! సర్వజనరంజకముగాఁ బాఁడుచున్నా నిదిగో.

చ. తరుణ విలసన హరి పరధామకథా పరిహరి వైఖరి

తరులతికానుబద్ధచలిత ప్రసవాదరణీయ ధోరణి

సురభిమరుత్పచార పరిశుభ్రములై శుభవాసర ప్రభ

ల్లరభృత సుప్రసంగముల భాసిలు చుండెడి కాలమియ్యెడక.

నూత్ర—అహోహా! నటి! నీ వాజ్మధ్యము గూడ సజ్జన హృదయానురంజనమై యపూర్వముగ నున్నది. యేది యింకొక మాట.

నటి—(మరల నడి గానముచేసి) అగ్రపుత్రా! ముందటి యాలోచన ముడిపడినదా!

నూత్ర—అ! కాశీనీ మధురగానామృతపానపాదవత్సము మణల నమ్ముఁ బెడత్రోవఁ బట్టుకుంటి జ్ఞప్తికిఁ బునానే. చంకలు బిడ్డనెత్తుకొని యూరెల్లఁ పెదకి నట్లు వేర యాలోచింపనేల. మన ప్రసంగమంతి ను మనము కలసినప్పటినుండియుఁ బుత్రోత్సవ సేవ మభ్యుపగమించుచున్నదిగదా! తత్రసాక్షిగా నీమూలభవందమునం బ్రసరించిన శృంగారీతమనందలహారలోఁ గుమారసంభవము మన ప్రదర్శన నైపుణ్యము తోడఁ దిండిరాయనానంద ముగ్ధులందున్నది. మనకేకాదునుమా. ఈయున్నవారందఱు గుమారసంభవంబు కావలసినది కొనివారలే. వనము దానినే ప్రదర్శింతుము.

నటి—అగ్రపుత్రా! పగ్గింగవశంబున నొకటిమిగాని యట్టి నాటకమున్నదా?

నూత్ర—(స్మృతి నభివృద్ధి) ఉండు ఉండదు. నోట నాడుచున్నయది. (కన్నులు మూయుదుఁ జెలవదు నాకాశశ్రవణ నభివృద్ధి) జ్ఞప్తివచ్చినది. మనము కృతార్థము.

నటి—(నవ్వుచు స్మృతముతో) ఏదది! ఏదది!

నూత్ర—మన మనుకొన్నదే.

నటి—నిజముగా నాటకమా!

నూత్ర—ఏమినాటకమా! నాటకరత్నము.

నటి—కృతక యెవరో! మనపాలిటి శృంగారాత్మకండు.

నూత్ర—నటి! యున్నమాట యంటివి. విను.

సీ. కాశీనవద్వీప దేశంబులందుండి

యిరువది వర్సంబు పుకరీతి

తర్రానేదాంతాది తంత్రంబు లారింటి

తుదకంటఁజదివి తా ముదముతోడ

పుడమి రాజాస్థానములలోని వాదక

క్షులదాన గెలచి దిగ్గయములలర

తనకీర్తిమండలం బనయంబు ధరణికి

శ్వేతాతపత్రమై చెలువమెసఁగ

తే. గీ. కర మనుగమభట్టాచార్య బిరుదనామ

మోము కురుగంటి వేంకటరామశాస్త్రి

కేసరికిఁ జాతుఁ డంతటి కీర్తి నిలుపు

కొన్న యప్పుయశాస్త్రికిఁ గన్న సుతుఁడు.

ఉ. శ్రీయుత నూజవీడురిఁ బ్రసిద్ధికి నెక్కి-న సత్స-వీంద్రుఁడ
త్యామతధీచమత్కృతకళాశ్మయఁడు శ్రీగురుగంటి సూర్యనా
రాయణశాస్త్రిశర్మ మధురగ్రధనంబు లద్రప్తమాంద్యము
ల్వాయఁ గుమారసంభవమువ్రాసెను గ్రోత్తగ నాటకంబుగఁ.

నటి—క్రొత్తదా?

నూత్ర—క్రొత్తదేగాదు. నొచ్చి సంస్కృతంబున శ్రావ్యప్రబంధముగానున్నది.
ఇపు డాంగ్లమున దృశ్యప్రబంధముగా పాఠాంతరము నైకొన్నది. వస్తువదేకాని
వర్ణితాంశంబు లపూర్వ రమణీయములు సుమా! కాలానుకారముగా నభివవారంభ
ములే యధికరుచ్యములు.

నటి—ఏదీ దాని రావణీయకము?

నూత్ర—విను

సీ. లక్షణ యుక్తమై లలితార్థసందర్భ

ముల నిర్భరానందముల నొసంగు

కలితమంజుల పదగ్రధన సంపదలచే

జనగర్జముల రసాయనము చిలుకు

జనశయకమనీయ ఘనవృత్తమహనీయ

శుచిపాకములచేత గుచులు దెలుపు

నవరసంబుల బొల్చు నవశయ్యలను గొల్చు

సరసులకెంతో విశ్రాంతి లొదన

తే. గీ. ప్రధితసత్పీర్తి కురుగంటి వంశ రత్న

సూర్యనారాయణాహ్వయ సూరిరచిత

సరసనాటకము కుమారసంభవంబు

చూడవలెనన్న దీనినే చూడవలయు.

నటి—అర్యపుత్రా! ఆంతరసవంతిపైఁ పస్తువును బ్రదర్శించిన మనకు మహా
గౌరవము కాదా?

కవి కిందలి ప్రయత్నము స్వోత్సాహమూలమా! పోత్సాహమూలమా!

నూత్ర—రెండును.

నటి—రెండు నెట్లు ?

నూత్ర—ఇంక నీ వెటుంగవా ?

(టంచపాది)

ఉ. శ్రీకర ధీవిలాస పరిశీలితతాక్యకళావినోది ని
 ర్భీకసమర్థితాత్మ మహిభృద్వ్యవహారయశోభిశోభి నా
 లీకముఖాశ్రితార్థ సఫలీకరణవ్రతుఁ డబ్ధిధీరుఁడ
 వ్యాకులనాటకాంత కవితావహితానఘమూర్తి వారణా
 శీకుల రామమూర్తి శుభశీలుఁడు సాధుసన్న్విధేయుఁడై.

మ. భువి దారేమగు రన్నదమ్ములుగఁ జేన్న్గొంగంగనందిప్పు ప్రాఁ
 భవమొప్పుం గడఁగొట్టుఁడమ్ముఁడగు సుబ్రహ్మణ్యనాముండు ధ
 ర్మవిధిం బెడ్జుధికారమేల నిజదాంపత్యానుకూల్యంబు వై
 భవ మొందింప సదాకుటుంబసుఖ సంపద్యోగ సంపన్నుఁడై.

ఉ. నారయ యప్పరావు నరనాథునకిమ్ముగఁ గార్యదర్శియై
 ధీరత సీప్రబంధమును దిన్నఁగ నచ్చునఁ గూరిపించి పా
 ల్పారఁగ నెల్లెడం దన కృతార్థత గన్నడునట్టు లిక్కవిం
 గారవమొందఁజూచి యుపకారమొనర్చెఁ బ్రసిద్ధమాగతిఁ.

వ॥ ఇదంతయు మనబోటి ప్రదర్శకుల సుకృత పరిపాకమునుమా !

(తెఱిలో)

మ. ఖలుఁ డాదత్తుఁడు నాయెడం బటుతర క్రౌర్యంబుతోనున్న వాఁ
 డలఘుస్ఫర్థులు వృద్ధిగొల్పఁగల దుష్టాత్ముండు సీతండ్రి ని
 న్నలుకంజూడఁడఁ చిన్నపుచ్చుఁడఁటె నిన్నచోటికింబంప నిం
 పలరంబిల్చిన నాఁడు పంపుదును నిన్నందాఁకఁ బంపింతునే.

నూత్ర—(భయమతో) నటి! యింక మన మిక్కడ నుండరాదు. శివుఁడు
 దాక్షాయణితో నెందుకో వాగ్వాదములాడుచు రౌద్రాకారుఁడై వచ్చుచున్నట్లున్న
 వాఁడు. భార్యాభర్తల కలహసమయంబులో మనమేల ? అంతర కరణీయమునకుఁ
 బోదము.

(యిద్దరు నిష్క్రమింతురు)

ప్ర స్తా వ న

ప్రథమా జ్ఞానము

ప్రథమ రంగము.

కైలాసము సీత.

ప్రవేశము— శివుడు, సతీదేవి, సపరివారము.

శివుడు—(అగ్రహముతో)

ఉ. మున్నొకనాడు దక్షుడొకమూర్ఖుడు నీజనకుండువచ్చి నా
సన్నిధినిల్చి నాజపవశంబున లోసనె మ్రొక్కి-యున్న నా
సన్న యెరుంగ లేక ననుజాలంగదూరమ తేచినోయె నా
చన్నదియాదిగా నతడు శత్రుతజూపుచు నున్నవాడొగిన్.

ఎన్నటికైన సితండ్రివచ్చి మర్యాదగాఁబెచ్చినా యప్పుడు చెప్పెద.

సతి—శ్వశురులు మాతాపితృల క్షేపడి బూనియుండుదా! వారితోఁ గత్త
సాధింపనేటికి ?

శివుడు—

మ. ఖలుడొదక్షుడు నాయెడం బటుతర కౌర్వంబుతోనున్న వాఁ
డలఘుస్పర్శలు వృద్ధిగొల్పుగల గుప్తాత్ముడు సీతండ్రి ని
న్నలుకంజూడఁడె చిన్నపుచ్చుడంటె నిన్నచోటికింబంప నిం
పలరం బిల్చిననాడు పంపుకను నిన్నందాక బంపింతునే.

సతి—నాథా! మా యక్కచెల్లెండొందటిలోన నాయందే నుతండ్రి చిన్ననాట
నుండియుఁ జేమాతిశయము. చూచి చిరకాలమాయె. మీతోగూడఁ బోయి
చూచి రావలయునని నామనోరథము.

శివుడు—సతీ! యిది సమయముకాదు.

సతి—దేవా! మనకు వేర సమయమేటికి? మనము వాకిటకుఁ బోవుటయే
వారికిఁ బండువ.

శివుడు—(అగ్రహముతో) యిట్టి తృప్తభ్రమలే! చెప్పిననాట గ్రహింపవేల?

సతి—నాథా! గ్రహించకేమి? యిచ్చినచోటఁ దచ్చినచోటఁ గలఁతఁ
బెంచవచ్చునా!

[భృంగి ప్రవేశించుట]

శివుడు—(భృంగితో) ఏమిరా! సమాచారము.

భృంగి—దేవా! దక్షప్రజాపతి జన్మంబుఁ దలపెట్టినట. అదియు నేఁడే యట. బృందారకుల నెల్లర నాహ్వనంబుఁ జేసినట; వారందఱు నయ్యజ్ఞంబునకుఁ బోవుచున్నారు. మన మెప్పుడు!

శివుడు—మన కాహ్వానమేలేదు. కానఁ బోఁజనదు.

భృంగి—దేవా! “అనాహూతోద్వరం గచ్ఛేత్త”ని యజ్ఞముఁ జూడఁబోవుటకుఁ బిలువనేల?

శివుడు—అరే! అది బంధువిషయము కాదు. ప్రతి కార్యమందు ముఖ్యబంధువుల సమావేశమునకు మర్యాదాపూర్వకాహ్వానమే ముఖ్యము సుమా!

భృంగి—అయ్యో! అమ్మగారి జన్మగృహంబున ని య్యొందు దినంబులుఁ బక్వాన్నంబులు దొఱకు ననకొంటిగదా. (సిగ్గు నభినయించుచుఁ బరీక్షమించును)

నతి—దేవా! మనప్రసంగమున కనకూలముగా మా జనకుని యజ్ఞసమయము కూడఁ గాకరౌఢీయము పై విసవచ్చె బళా!

శివుడు—అవును. మనము పోఁ దగినవారమా! తన యింటికార్యమున కందఱిని బిలచినవాఁడు మనల నేల పిలువఁడు!

నంది—స్వామీ! దక్షప్రజాపతి తొల్లి మీయొద్దకు రానున్నవాఁడా!

నతి—(నందితో)

ఉ. అల్లుని కత్తివారియెడఁ సప్పటికప్పటి కేమొగాని సం

పుల్లము గాగు మానసము పూర్వులఁ జూచిన నవ్వఁదోచుఁగా

నంది—జనన! అత్యమెకాని విషయము.

అల్లుని కత్తి మాను లెప్పుడైనను గూరిమి వంగియుండఁగా

తెల్లుగదా సమస్తము నిషేధముఁజేసె నతండు మిమ్ములకా.

శివుడు—

ఉ. కూతును నాకు నిచ్చెనని కోరిక లీరికెల్లె వాని సం

గాతము గూడి వా కిటను గావలియుండిన మామ పొంగెడికా

నతి—

నీతి యెరుంగఁజూ యతండు నేర్పు చమత్కృతిగాని వారిపైఁ

ప్రీతినిజూప మీకుఁ దగు వేర యతం డరుఁదేరఁ దీరుగా.

అడఁ దలచుకొన్నవోఁ గారణము లనేకములు. నావంటి యాడుపుట్టునకట్టి యోపిక యుండునా!

చ. పతి కనుకూలయైనఁ దనపైఁ బతి కెంతటి మోహ మున్ననుం
బతిపము నెప్పుడుం దనకు మక్కువ యెక్కువయ్యెను నున్న సొం
తత వివిధోపభోగములు దప్పక చొచ్చినచోట నున్న నా
యతముగ నాఁడు పుట్టు విటు లాసపడుంజుడి పుట్టినింటికిన్.

శివుడు—అవును.

చ. కలికి నిజంబయాఁడి తధికారులకంటికి లాఁతివారు ము
న్జెలిమి గలట్టివారయినఁ శివులు దోమలు గారె యక్కటా
కలిగినయంతె చాలునని కాల ముఱింగి తొలంగియున్నవాఁ
డలజడిఁ బెందనేరఁడుగ దాత గదా తగి రాని దెప్పుడున్.

అవును నీ యుట్టు కొంత స్పష్టధర్మాము చేతికిఁ జిక్కుటంజేసియే మదోన్మత్తుండై
క్రిందు మీఁదుఁ గానకున్నవాఁడు.

చ. కలికిరొ రాకరాక యధికార మొకించుక వచ్చినంతలో
పలనె మదంబుచే విలుగఁబాటుతనంబును జేర్చి పిన్న పె
ద్దలయెడ లక్ష్యముంచక స్వతంత్రకుత్రములం బ్రవీణుకా
మలపలు గొంద యింక నెవ్వరుత్రపుఁగల్గిఁ దొలంగకుండు రే.

నీ తండ్రివంటివారు లోకమం దనేమి బున్నారు. పిను.

చ. పలుకరు పల్కరించరు స్త్రీపారథిఁబారరు నూతిలోని క
ప్పులువలె భార మెట్లైన దనుపై దనుకొంచిదె లోకమంచు లో
కుల నులికించుచును రొకకొందఱు నీచు లొకింత పెత్తనం
బలవడఁగానె యశార తిరమాపరమార్థ మెఱుంగ రేమియున్.

ఛీ! నీతండ్రిపేరు స్మరంచరాదు. యిదియే నాకు శిరచ్ఛేదం బనుకొన్నవాఁడు.

సతి—

ఉ. బంధువులన్నఁ గార్యములపట్లను బిల్వకపోయినం దయా
బంధురశీలురై యరిగి భారముఁబూనొకని చేయువారె బ
ల్బంధులుగాని యన్యులొకబంధువులా భువిలోఁ దృణావృతా
బంధువులందృగాక ప్రతిబంధములెంచకు సోదమిత్తరిన్.

మా తండ్రికిబదులు నేన పిలుచుచున్నాను. సరిగదా.

శివుడు—(క్రోధముతో) కానిపటు పక్షితివా! నివు ని తండ్రితోపాటి
దానివే!

చ. కనులకు గర్వపుంబారలు గప్పిన ధూర్జుడు క్రిందుమీఁదు గన్గొననిదురాగ్రహం డపుడకూల్చుకపోదునె నిన్నుఁజూచి నీ జనకుని బోవనిచ్చితిని సారసగంధిరొ యిప్పుడైనఁ దా మనలను బిల్చెనా దురభిమానమే ముఖ్యము వానికెప్పుడుఁడ౯.

సతి—బంధుత్వమనఁగానేమి. బంధువుల లోపాలలోపంబు తెంచకుండుటయేకా.
శివుడు—అ!

చ. పిలచినఁ బోయిరాఁదగును బిల్చినచోట్లనె కొన్ని మన్నన ల్లుగవు ముఖ్యబంధులకుఁ గార్యజవంబున హాని లేదుపో పిలువనిపేరటంబు ముఱివెంబఁట దానటపంబుమాయఁగాఁ జాలకఁదనంబు హానియునుజూనె చనంజన దట్టిచోటికిఁ.

సతి—ప్రాణేశ్వరా! నీవరికెన్నెనఁ జెప్పవచ్చునుగాని కార్యపుంబట్ల నిట్టి లోపంబు లందఱికి ననుకూలము.

శివుడు—ఆహాహా! అభిమానము వదలకపోతివి.

చ. విఱగిన కాలుస్తేతు లొకవేళ భళా యతికించవచ్చుఁబో విఱగిన మానసంబు వెయివేలవిధంబుల నెంతయూచినకా మటల యధాస్థితి గొనునె మానిని యెట్లనొ కూర్చుఁబోతివా మఱిమఱిరేగి క్రొత్తయగుమాకునువానికిఁ జాలునింత శోకా.

ఉ. కూర్మిఁడు వంచుం డతని కుత్సితబుద్ధి నెఱింగియుండియు న్నేరక యూర కే నటకు నేఁగుట బేలతనంబు గాదె
(కొంచె నులోపించి) ఛీ!

భీరులు వారికే తగును బిల్చినఁ బిల్వకియున్నఁ బోవ ని స్సారపుఁబిల్చు పిల్చినను జానకొ వత్తునె సిగ్గులేదఁట.

సతి—నాగ! అట్లయినచో నా ముచ్చట వెట్లుదీగును?

శివుడు—.....

ఉ. తొయ్యలి వాని యొగడపద్రోకినను స్వప్నమునందునైన వాఁ డియ్యెడ నెయ్యముకొనిదచి హేళనగాననుబిల్వఁడాయె న య్యయ్య యిట్లె నీమతికి నందముగాఁ గనుపించుచున్నదే కయ్యముఁజెంచఁడే మన ముఖంబులఁ జూచినయంతలోపలకా.

ఛీ! అమ్మా! నీ ప్రసంగంబింక మానుము.

సతి—(కన్న రొత్తుకొనుచు) అట్లేని జూచిరా నియ్యకొనుడు.

శివుడు—నన్నుడిగితివిగాన నది నాయభీష్టముగాదు.

చ. వల దట నీవుపోవలగు వచ్చిన నైరము రా నెవచ్చె గో
మలి యటఁబోవనిన్ను నవమానముఁ జేయకమానడక్కఁటగా
సతి—

వలదను లేమినాయమిటు వంచనయైన మఱేమియైనఁ బో
వలెననుకొంటి నన్నయినఁబంపుము సొంపుఁజూచివచ్చెదన్.

శివుడు—(ముఖముఁదిప్పకొని స్వగతము) స్త్రీయనఁగా శక్తిస్వరూపము.
వేధించుటే దీనిపని. (పరియడుగు లవతలనుబోయి లక్ష్మ్యముగొందికిఁబ్రేలి)

ఉ. వంశముఁజూచి పిల్ల నెటువంటిదియైన గ్రహింపవచ్చు ద
ద్వంశముఁ బొరఁజూడకయె వారిజనేత్రను దెచ్చికొన్నచో
వంశమునైనఁ జూడకదిభర్తకు నిశ్చెదురాఁడనేర్చి స
ర్వాంశములందుఁ దోచనియదయ్యెను నాకిదియెలవచ్చెనో.

ఎందును నాఁడుదాని స్థభాగము నెక్కించుకొనుట నాజేల్గు బాధ్యము.

చ. తగువిధిలోకమందహా తత్వమెఱుంగని నిన్ను బోంట్ల కి
మ్ముగ నిటు లాఁడువాండ్రనెడి పుత్తడిపూసిన కాలిసంకెళు
ల్లగిలించినాఁడు గాలటుగదల్పంగ లే నటులౌ రయెప్పుడుం
దగదిటుస్త్రీలతోఁ జనుపు నాకిపుడంతయు దృష్టమేకదా.

చ. తిటిచియు జీరలున్నగలు దెమ్మవిదె మ్మివిదెమ్మటంచు నే
ర్పఱచును జేసికొన్నమగవానికి హాయియొకపప్పుఁజైనఁ జే
కుఱనియకార యోరచిటుకోతల నాఁతివి తాఁతిగుండె లె
త్తెఱగునఁ జూచిన స్థగఁడు దీనికిఁ దాఁ జనువీచుఁగూడునే.

అందు,

మ. కలవాడైన భరింపజాలఁ డబల స్థయ్యాభిమానేనిఁ దొ
య్యలిదయ్యాల్గొనినట్లు వెంటఁబడికయ్యాల్పట్టు నెయ్యంపుఁబో
కలసొనన్నది కాదటంచు మరియుం గాదన్నరౌనంచు ని
చ్చలు వేధించుఁగదా పురాకృతఫలస్వత్వంబు నిట్లాఁజుమి.

[గజాననుడు ప్రవేశించుట]

(ప్రథ విచారంబులతోఁ గొంఁదెము దూరముగాఁ బోవును.)

గజా—(తల్లిని జూచి)

శా. తల్లీ నీవీలు మోమువాంచి కడుజింతాకాంతవై తేలనే
సల్లపరబులు మానినావు నవభాష్యస్యందముల్గోట సం
ధిల్లం గీచివిదల్చియేడ్చెదవు సందిగ్ధంబుగాఁ దండ్రి చిం
తిల్లంజొచ్చెఁ బరాజ్ఞుఁడవును దీనిని నెప్పుమామూలమున్.

(అని తల్లి తొడపైఁ గూర్చుని హస్తములు గ్రహించుట)

సతి—కుమారా! యేమిసాక్షము. మా మార్గమహుండు యజ్ఞంబు జేయు
చున్నవాడట. మీతండ్రికి వానికిఁ బూర్వపు మనస్సు యేమొకలదట. మీతండ్రి
నేమో పిలువలేదట. మనముదక్కఁ దక్కిన చోడములైన వారందఱు యజ్ఞంబునకుఁ
బోవుచున్నవారు. మనలఁ బిలువనేటికిఁ గోపురమైన మీతండ్రి వలదనె. నన్ను
యినఁ బోయిరానియడట. కినిని యటుచనివారను. నత్తా! పుట్టినింటి వేడుకలు
కండ్లఁజూడఁ నోచునైతిగదా!

గజా—జరనీ! వగఁజెందదుము. నేనడిగి యానడిగొందును కమ్ము. (తల్లితోఁ
గూడఁ ముందున నడచి తండ్రి హస్తమును బట్టుకొని) తండ్రి!

ఉ. జన్మముఁజూడఁ బంపవట చంద్రకలాధర మీకుమీకు నే
మున్నను మాకదేమి యజనోత్సవమంతయుఁ గండ్లఁజూచి మా
చన్న తెఱంగు నేమొలి చక్కఁగ వస్తుము నన్ను నంబను
న్మిన్న కనవనిమ్ము గృహమేధు లొకించుకె గాచ్చున్దగ్గి గిన్.

శివుడు—

చ. తగవు నెఱుంగ వోరి పగతప్పని తావుకుఁ బోవరాను నో

గజా—

పగ మనకేమిసేయు మనవానికి నొక్కఁడు గానిసేయునే

శివుడు—

తగవరి కానిపోనిది కదల్చుడు దల్చును దాని దిద్దగా

గజా—

తగదని యూరకున్న దన తాలిమి మాలిమియెట్లుఁ దెల్లమా.

శివుడు—

చ. పగతుల నమ్మి పోవుటలు పాములతోఁ దెలగాటలే సుమీ

గజా—

పగవిడి పోవుఁ దండ్రి చొఱఁబాటి నటించిన నట్టివారికిఁ

శివుఁడు—

బాగురు విశేషమా మనము ముచ్చటకేగినఁ దుచ్చకోటికిఁ

గజా—

భగభగమంచు నట్టిఖలుఁ బట్టినఁ బట్టఁగవచ్చు నప్పుడే.

సతి—దేవా! విసికించితిని నాయందలి ప్రేమముఁ దప్పించవలదు.

క. కుడువను గట్టను ముడువను

వడి నరుగుచు యజ్ఞవైభవము గన్నులకు

నొడవుగ జూచియు వెంటనె

వెడలెద నీకడకు దేవవిశ్రుతలీలఁ.

కుమారునిఁ జంకఁబెట్టుకొని చిత్తంబు భవదీయ పాదారవింద భానాయత్తంబుఁ జేసికొనుచుఁ బోయివచ్చెద నానతిండు.

శివుఁడు—(నందివంకఁ జూచుట)

నంది—

మ. శివదేవా! యింక నూరకుండుండు గృహచ్చిద్రంబు లోలోననుం
చవలెంగాని ద్విరుక్తవాక్యముల రచ్చం బెట్టిరా దింతకుఁ
భవదంగీకరణంబె కోరినది యంబ నోయిరానిండు నై
భవముంజూడఁగఁదోడు పంపుము నిజాప్తశ్రేణిఁ బూఁబోడికిన్.

భృంగి—స్వామీ! ప్రథమమునండియు నే నడుగుచున్నవాడనే! వీరి
ప్రయాణం బర్థాంగీకారమైనట్లున్నది. నామాట మరువవలదు సుమా!

శివుఁడు—(నైనఁ జూచి) ఆహాహా! నా పంతుము తుదముటువటుల లేదు.
(కొంచ ములోచించి)

క. సతియొక్కతె సుతుఁ డొక్కఁడు

మతిఁ దోచఁగనీరు వీరు మతిమతి నాకే

మితిలేని సతులు సుతులొక

పతికిని గలరేని వాని బ్రతుకేమగునో.

(నందివంకఁ జూచి) నందీ! నీవును భృంగియు గజాననుఁడు మువ్వరును
దాక్షయణికిఁ బాపార్థకులై నడుపుడు. (హస్కి)మించును.)

నతి—నందీ! నాకేమియు భయములేదు గాని స్వామి యాజ్ఞానుసారముగా రండు పోదము. (భృంగితో)

మ. భవనప్రాంగణమందె ముందెనురు మావారందరే తెంతరా
హవలీలై కని రూపణోత్సవము లాహా! కంటిమెన్నాల్లకున్
(గజాననునితో)

అవురా పుత్రక పోవఁగానె యట నీయన్మమ్మ నీతాత బ
ల్లవమోహంబున నిన్ను నెత్తుకొని యన్నాయందురింపొందఁగన్.
గజా—(సంతోషముతో)

క. పిన్నమ్మలు పెద్దమ్మలు
మున్నుగ నమ్మమ్మ నన్ను ముద్దలెసంగన్
గన్నులను నద్దికొందరు
హోన్నుగ నేఁ దినుదు నచట నుజ్రాడ్లాడుముల్.

భృంగి—(ఉల్లాసముతో గంతులు వేయుచు)

ధృవకోకిలావృత్తము

రసికులెందఱొ వత్తు రిత్తరి ♦ రక్తిమీరఁగ వారితో
వెసఁ బ్రసంగము లాచరింతును ♦ వెర్రిచర్యలఁ జూపుదున్
బొసగ వడసభాజనంబున ♦ భోజనంబులు ముక్కుమన్
మసల కక్కడఁ బోరుపుట్టిన ♦ మానినై కనివచ్చెదన్.

నంది—(సతితో) జను! అక్కడ బ్రహ్మస్థులు, ముకుందపురందరారవిందాసన ప్రముఖ బర్హిర్ముఖులు, నిండియుండుచుగా. నిండిన యా సభామగ్యంబున మితండ్రి యెడ నెట్టి యుపేక్షా స్వభావంబు గనుపించినను గిరుక్కున నీవు మఱిరావలెను సుమీ!

నతి—నందీ! అచ్చట సందర్భానుసారంబుగాఁ జూచుకొందము. ఆలస్యమేల రండు.

(అందరు నిష్క్రమించుట)

ద్వితీయ రంగము

రాజగృహము

ప్రవేశము:— దత్తుడు, ప్రసూతి

దత్తుడు—(కూర్చుని) కష్టము! కష్టము! అడుపిల్లలు పుట్టినవాని కన్నివిధములఁ గష్టములే!

సీ. పదివర్షములుఁబెంచి పడఁతి నిచ్చినమామ

గడపకేగినఁ జూచుఁ బెడసరముగ

కూతునంపుమఁటన్నఁ గూడి రారవృన్న

నౌను గాదనక తా నలుసునేయు

నడనడ నెన్నియో నడవఘృనపఱసెన

నెప్పటివప్పుడే యీసడించు

మగసంతు లేనట్టి మామసొత్తుల కాస

పనుఁగాని చోట బాటి పనులుగొనఁడు

తే. పురుషుండ తింటి యల్లుడై పొగరుమిగులు

నొక్కకూతురు పుట్టిన నొక్కబిరుదు

గోయవలెనన్న జననీతి కుదిరె మనకు

నాడుపిల్లలు గలవాండ్ర మైతిమకిట !

ప్రసూతి—నాధా ! అడుపిల్లలనే వైభవము.

దత్తుడు—అగును. మనయం దా న్యాయము పట్టలేదు.

ప్రసూతి—ఎందుకు ?

దత్తుడు—మన యల్లుళ్ళు నొక్కఁడు విషకంకుడు, విషమాత్ముడు. వానికి మితలేని నర్వజత్వము. తక్కినవారును మనకు పశ్యులుగారు. ఛీ! అసహ్యము.

ప్రసూతి—(వినయముతో) వారితాళ్ళు గడఁగి శిరసునఁ జల్లుకొన్నప్పుడు మన కభిమానమేలా ?

దత్తుడు—(తీవ్రముగా) బుద్ధిలోపమదే! యిరువదేడవవఁ కూతులను గళంకముతో నుండిన యా క్షయరోగపువాని కంటఁగట్టతిమి. కడఁగిట్టు కూతుని గాటి కాఁపరియగు బూచులయొకిమినికిఁ జూచుచునే దాఁచిబోసితిమి. వాఁడు కట్టుఁ బొగరుమాఁచై తన తోడియల్లునిగూడ శిరసునఁ జల్లుకొని “తాఁజెడిన తోఁతి వన మెల్లఁ జెఱచె” నన్నట్లు చేసినాఁడు. ఛీ! ఛీ! వారిని దలఁచనక్కరలేదు.

ప్రసూతి—నాధా! వారిచెయిమిద మనచెయ్యిక్రిందు, మనకే తగ్గియుండుటవిధి.

చ. పగయొక ప్రక్కనున్న దన బంధులఁ బిల్వఁగఁజోలుఁ గార్యపుం
దగవులఁ బిల్వకుండుటయె తప్పుగుఁ బిల్చిన రామి వారిదే
తగమి నెటింగి యెప్పుడును దప్పుకొనం దగువాఁడె ధన్యుడౌ
నగవరచాపునిం బిలువనంపుము వచ్చిన రాకపోయినన్.

దత్తుఁడు—ఆహాహా ! యేమిచక్కగాఁ దీర్చివచ్చె.

తే. పిలచి మర్యాదలొనరించ వేలకొలది
గలరు వీఁడేల గుణహీనుఁ డలనుఁడిపుడు
కూఁతునిచ్చిన యానాఁడె కోర్కెఁ చెల్లె
జాలు నిక వానిరాకలు చాలుఁజాలు.

సీ వెరియాలొనరు మాను.

ప్రసూతి—

చ. శివుఁడు శివుండనంగ శుభశీలుఁడు నమ్మినవారి కెప్పుడు
న్నవనవ కార్యసిద్ధులను నర్పిల్చినిపెడివాఁడు రాఁదగున్

దత్తుఁడు—

కవనమువే వన్నియును గాపుగుఱుండు దిమోమయుండు వా
స్తవముగి వాఁడురాఁదగుడు దక్కటివా రరుదెంతు రెల్లరున్.

ప్రసూతి—(వివామతో)

మత్తకోకిలావృత్తము

కూఁతు నిచ్చిని బిల్వకుండఁగఁ గోరియజ్ఞము తనెదే
నీతిగా దిది మీకు నీ జననిద పొందఁగ నేటికిన్.

దత్తుఁడు—

నీతిమానినవాఁడు గాడఁడు నీనెరుంగవె నాతిరో
గాతైఱుంగు నెఱుంగఁ డింకను నాకుఁ దోచెడి రోతగాన్.

ప్రసూతి—

మాన్యుఁడా శశిఁగూళి రమ్మను మాత్రలో నరుదెంచు సా
మాన్యుఁడా మఱుపాలకుండనుగూన ముందఁడు పిల్వపూ

దత్తుఁడు—

మాన్యుఁడాతఁడుగా డెఱుంగుదు మాయెడంబటుకోపి సా
మాన్యుఁడాతనిఁ బిల్వఁగూడుదు మాను మానుడి మానినీ.

కరిబ్బంహితవృత్తము

ప్రసూతి—

మానుమనెదవు మానినను మన మానమెనయునె యాగమే
మానమనుదాము మానసమునకు మానదగ నిదిభోగమే

దక్షుడు—

మానమతనికి మానుదనుకను మానదలచితి నాగమే ?
దీననుడిపెద వాని గరువవుచి దీరు గనుమికపెగమే.

ప్రసూతి—

మాతనినను దాతవనినిను, మాతదలచునునేతజా
మాతబిలువగఁ బూతమగు మఘమాతనిని నెఱి నెంచుమా

దక్షుడు—

కూతుఁబూరపడి చేత నిడితిని గూర్చరితున కింతయున్
ప్రాంతి ఫలమిది మాకునతినికి బంధుగతి చెఱకున్నదే.

నల్లనీవృత్తము

ప్రసూతి—

మనకియ్యెడ చూలిని బ్రేమనుగిల్చుకె రాఁ
జనుఁగాదని మానితిమా జననిందసుమా

దక్షుడు—

జనులందఱు నిందలు చే చను నొనరుగా
నినమా మనమాతని మున్ననమా మనమానుసుమా.

ప్రసూతి— దేవా! కలసి పోవరాదు. పోసి కలియురాదు. మామను నల్లుడు
నొరలా ! చెడనాడ న్యాయమా ?

దక్షుడు— కాంతా ! జగమెరిగిననానిక జంతె పోల ?

చ. వినుమొకనాఁడు దేవసభ విజ్ఞుల వేలకొలందిలేచి నా
చనుతరినాకు మన్ననలు సల్పిరి సల్పెడివేళ నీరడీ
సునఁ గనుమూసి మానమును జూపుచు మిన్నక నన్నుఁ జిన్నపు
చ్చెను మనకెట్టి యల్లుడిక నీ తలచందగఁ దూరకుండుమా.

(ప్రసూతి—(గుణభవదుచు)

మ. మన నట్టింటికి ముందె రాదగిన సంపల్లక్ష్యి యా చిన్న బిడ్డను రావించక యజ్ఞపాల్లం దలపెట్టందోచె మీ కయ్యయో ఘనమా నాకొక కంటసీరొలుకఁగాఁ గాల్సగునా ముక్కుగోసినయ ట్లందరిలోనఁ జేసితిక మీచిత్తంబు ప్రాణేశ్వరా.

దత్తుడు—నేను పొనిని బిలువను. వాఁడుగాని వాని సంబంధులుగాని రానక్కరలేదు. ఆ ప్రసూతి నా చెవులఁ బడరాదు పో.

(నిష్క్రమించిరి.)

కృతీయ రంగము

గృహం గణము

ప్రవేశము—చిట్టెడు

దత్తుడు—(ఆ ప్రక్కను, యీ ప్రక్కను గూడఁజూచి) రావలసిన ఋత్విజులందరు ఏ దినము రావలసినవారే! యింకిను రాకపోయిరి. వచ్చువేళ మిగిలెనా! (ప్రవేశవంకజూచి) ఏగులలేరు. (ముందఁజూచి) వీరవరు? వాచాకలహము నేయుచు వచ్చుచున్నారు. (కొంచెము పారఁజూచి) తిక్కనంద్రావధాని, యూర్జువుంద్రా చాన్యలవలన నున్నారు. ఆ! వారే!

(ఆ యిద్దఱు ప్రవేశించిరి.)

తిక్కన—ఒరీ! దత్తప్రజాపతిగారి యింటి పోరోహిత్యము నాది. నాది! పూర్వమునుండి నాది.

ఉర్జువు—ఏ పోరోహిత్యము ద్వారాన నైనది నడువదు.

తిక్కన—(పోవుచు గో) నేను నీదివాఁడను. గుట్టుంటినిఁబడు. అవునఁ గాగాన నాకీ పోరోహిత్యమే జీవనము. రాత్రియిది! నాకూటి కడ్డమువచ్చితి వటరా!

ఉర్జువు—(నవ్వుచు) ఇది ఏదిని ఏముగాన ప్రాసియున్నదా?

తిక్కన—(బ్రతిమాలుకొనుచు) ఇక్కడ విఘ్నేశ్వరపూజాపుణ్యహవాచనములు నావి. ఏ వపేక్షపడకు.

ఉర్జువు—(హస్తముఁద్రిప్పుచు) మా విఘ్నేశ్వర పూజగాని మీ విఘ్నేశ్వరపూజ లేదు లేదురా!

తిక్కన—ఆ! ఆ! అదిగూడనా! యజమానుని భుజమాలము లెప్పుడుఁ జారుక్కు మనిపించినావురా!

ఉర్జువు—నోరకికి గూట్టులు తిన్నఁగా రానిమ్ము.

తిక్క—ఏమీ ఏమంటివి ?

డిక్కన్—సమాశ్రయణ మనలేవటరా !

తిక్క—దాని పేరే యది. నీవు బ్రాహ్మణుడవేకావు.

డిక్కన్—నీవంతకు మునుపే కావు.

తిక్క—ఇంకెవరు జీవాట్లీ. వచ్చిన త్రోవనే పంపించెద. పద పద.

డిక్కన్—నీ యన్నది ఏకే పదపద.

తిక్క—దక్షునియింట మొన్నటి యేకాదశీ శ్రాద్ధ మేన పెట్టించితి నెఱుగవా!

డిక్కన్—(నవ్వి) స్వాత్తులు ప్రత్యక్షపలాపములకు వెనుకదీయరు. విప్ర హస్తము చూడెను. మూడవహస్తము కాదా ! దక్షప్రజాపతిగారియింట మొన్నటి యేకాదశీ శ్రాద్ధము ద్యాదశినాడు నేన పెట్టించితిని.

తిక్క—ఎందుకు! ఎందుకు! పడువబోవును రుచి యడుగనేల ?

డిక్కన్—నీ యన్నమాటయే నేను.

తిక్క—(ముందకు బాంజూచి చేయిసాచి) యిదిగో! యజమానుఁ డిక్కడనే యున్నాడు. (వెలవెలబోవును స్వాత్తుడును, సంతోషముతో వైష్ణవుడును ఇద్దఱును ముందకు వెళ్ళిరి.)

దక్షుడు—ఎందుకొనూ! నీకలగాము.

తిక్క—నన్నా!

దక్షుడు—నిన్నే.

తిక్క—నన్నే యడుగనేలా !

దక్షుడు—(అవతలివఁ బరిగి వైష్ణునితో) యజ్ఞాంధ సమయమునకు మీరు వందు.

డిక్కన్—తిక్కన్లు.

తిక్క—(అగ్రహస్తుతో)

ఉ. నూతన పద్ధతిని బలుల నోరెటులాడెడు నీకు నక్కటా !

నీతిమె సన్నుద్రోసి యవినీతుడవై యిటు నీవు స్మార్తమున్

శ్రౌతము నెటుగల్గి మతసంకరతం గొనఁ జూచె దింతలో

నీతనికి బురోహితము నిచ్చితి వ్రచ్చితి నాదు జీవనం

బీతిరి వైష్ణవుడ వగుదే చెడిపోదువు దూర మెంచుమా.

దక్షుడు—నీ పారోహిత్యము వదులుకొంటిమి. వైష్ణవాచార్యులె యింక మాకు బురోహితులు.

తిక్క—నీ యజ్ఞము చేయుట ఎవనిప్రీతికి ?

దక్షుడు—విష్ణుప్రీతికి. యజ్ఞ పురుషుండాతడే.

తీర్థ—వైష్ణవోపదేశముతో శివద్వేషంబుఁ జెచ్చుకొంటివా!

చ. వినుమిటు వాస్తవంబు శివవిష్ణుల కింతయు భేదమున్నదే

దక్షుడు—

వినుమిటు వాస్తవంబు శివవిష్ణుల కున్నది భేద మెప్పుడుగ

తీర్థ—

వినుమిటుఁ బక్షపాతమున భేదముఁ దల్పుట నాశమూలకము

దక్షుడు—

వినుమిటు నేను వైష్ణవుడ విష్ణుఁడె చాలుఁ గ్రతూపయుక్తికి.

తీర్థ—యెన్నార్యునండి వైష్ణవుండవు.

దక్షు—ఈ మధ్యనండియే.

తీర్థ—ఓహోహో! మన్యవైష్ణవమా? సరేసరే. మన్యవైష్ణవమే వీరవైష్ణవము కాబోలు.

దక్షు—అగును.

తీర్థ—ఈ యజ్ఞమునందుఁ బిష్టపశునా.

దక్షుడు—అగును.

తీర్థ—అహో! శ్రౌతస్మార్తాచారము లింకేలా! (అవతలకుఁ జరిగి మాచి న్యగతము) పిష్టమతముల బుచ్చమత్కాగ మింకవచ్చని రాను. సంపానములతో బ్రవేశించిరా! కటు, బొట్టు, జుట్టు, బిటు సవరింపుమఁ బెట్టు సంపాదించుకొని మృదు మధురాలాపంబులతో యజమానులను లోబరచుకొనుటయే గాక యెరులయందున స్వరసావీజంబుల మొలిపించురు. (దక్షునితో) తరించుటకు యజ్ఞముఁ బూనుకొని ముంగుగా నాశ్రితుని జీవనముఁ దీయఁ దలచితివా?

(నాంతలోఁ బ్రసూతి ప్రవేశింపుట.)

ప్రసూతి—నానా! దీనికిఁ దగినట్లునా! పిష్ట మనుగు మనిషియంటి గూడనా!

దక్షుడు—(చూచు మొగములు గుండెకుండుట.)

తీర్థ—(ప్రసూతితో) అమ్మా! మఱల నొక్కచెప్పు. నన్నునురుపెట్టుట ధర్మమా?

ప్రసూతి—వేదకోత్తమా! బుద్ధు లొకపిరునఁ గావు. న్యాయముఁ బరమేశ్వరుఁ డెఱుంగు.

చ. కడువిషమంపుఁ గాలమిది కాదనలేదనజేసి స్వేచ్ఛ నీ

యడుగుట యగృతంబు తనకక్కడ దూరంగఁగంతలేనిచో

మెడకొకడోలుఁగూడనని మీ తగ వార్చగ లేను గాని యీ యెడనిది లేకపోయిన భరించఁగ లేవె కుటుంబ మెంతనో.

తిర్య—(దత్తునితోఁ బండ్లుకొలుకుచు సంగుళితోఁ బెదరింపుచు వెనుక వెనుక నే పోవుచు)

చ. తగదిటు నీకు దక్ష కులధర్మము వీడుట యింతనైన మీ
నిగఁగొమరున్గజాస్య గణనేతను గూతుని తోడితెచ్చి సాం
పుగ మన విఘ్ననాధునకుఁ బూజలొసంగితివేని నీమఖం
బగు నటుఁగానిచోఁ జెడెదవన్నిటఁ జేయకు దుష్టమంత్రమున్.

దక్షుడు—(అగ్రహమతో) ఓరి పాపండాధమా! నీ మాటలకేమి పోపామ్ము.

తిర్య—ఇదిగో చూడు. నేను నీవోపాసనాపరుడను. నా వాక్యము శివ వంచకుండ వగు నీకు శాపమే యగును సుమా.

(దక్షుడు ముందుకు నడచి తగునఁగా స్మరింపఁడు పారిపోవుట.)

సేపధ్యములు

ఉ. వచ్చిరి సర్వనిర్జరులు వచ్చిరి సర్వతపోధనోత్తము
లవచ్చిరి ఋత్విజల్విజాలు పాయక యజ్ఞము నిర్వహింపఁగా
వచ్చిరి బ్రహ్మవేత్తలును వారక నిండిరి పోలినిండన
చ్చిచ్చులకంటి ప్రోడ యింక జేరునా జేరఁడొ పిల్వ లేదొకో.

దక్షుడు—(అలకించి) యజ్ఞరంభమునకు రాదగినవా రందఱు విచ్చేసినట్లు కట్టంబు వివచచ్చుచున్నయన. (ప్రసూతితో) సుర భూసుర మని సభాజనంబులకై వేగమే పోవలెను. రా రమ్ము.

ప్రసూతి—నాథా! నా హృదయము చింతాక్రాంతం బయ్యె. మీ మనసు కరుగదయ్యె.

దక్షుడు—ఇంతి! యింతటితో ముడిగిన కాలు తెగఁగోయుట మేలు. విరక్తియను ఘరికచే జింతాడోలాచ్ఛేదంబుఁ గావించి యల్లాసంబుతో నుండుము. కాలాప్రవేశసమయము రా రమ్ము.

(యిద్దఱు నిష్క్రమించురు.)

చతుర్థ రంగము

యజ్ఞశాల

(ప్రవేశము—హోమకుండలములయొద్ద వీక్షతోడ దక్షిణ, ప్రసూతియు, స్రుక్కులు, స్రవములు వరించి వృగుముని, దీధీచియు)

భృగువు—(దక్షిణితో) యజమానవర్యా! నీ కిది యజ్ఞదీక్ష సుమా! యాజమాన్యప్రవచనములుదక్కఁ దక్కుంగల ప్రసంగములు మాడవు సుమా!

దక్షిణుడు—(నవ్వి) ఏ సంత యవివేకినా!

దీధీచి—(తీవ్రముగా) అది కాదు. మహాక్రమ విధి. యిందు సర్వజ్ఞప్రసంగములు రాక మానవు. వృద్ధసమృతమగు సిద్ధాంతమునకు బద్ధాంతరంగుండవై కినుకరానియవలదు. రానిచ్చితివా దీక్షాభంగమై యజ్ఞధ్వంసంబునకు మూలవశాను.

దక్షిణుడు—సర్వజ్ఞప్రసంగంబు లిక్కడ రానవసరంబే లేదు. సర్వము నింతకు మున్నే సిద్ధాంతమైనది.

భృగువు—నీ యుక్తిప్రత్యుక్తిచై చిత్ర్యంబునకు నిది సమయమా! మాచే సల్పవలసిన రీతి మీము చెప్పినవారము. నీ యిష్టము. క్రియాకలాపము సాగనిమ్ము.

(అందఱు మంత్రములు చదువుచు హోమములు చేయుచుండుట. ఒక ప్రక్కనుండి సతీదేవి, గజాననుడు, నంది, భృంగి ప్రవేశించుట)

సతీ—(అంతటఁ బొరఁజూచి స్వగతము.)

మంత్రకోకిలా వృత్తము

జనులు నల్లడలంగ నిగడిరి జన్నపుందరి
జనకుఁ డిప్పుడె దీక్షతో మఖశాలకుం జరుదెంచెగా
ఘనులు ఋత్విజులెల్ల వచ్చిరి కర్మవేత్తలు వీరె కా
కినుక నాపలుఁ గూడ వీరికి గేలిసేయకపోదుకా.

(ఆశ్చర్యముతో)

చ. నవరున నున్నవారిపుడు నన్నిటనుండియె చూచిచూడన
ట్లవలకుఁ బోయి రో వినవు రాజనయిత్రయు నట్లెతోచునా
ధవుడనినట్ల యాయె నికఁ దండ్రి తెఱంగొక కొంత నుద్దమా
నవులకు నాస్పదంబయితి నావిధి నన్నిటదెచ్చె నింతకున్.

(విచారపడుట)

భృంగి—(పరహాసముగా) తల్లీ! నీ పుట్టినింటవారి యాదార్యము నీ చెప్పినంతలోఁ బదియారవపాక్షానఁ గానరాదు. నీ విష్కూత్రపు భాగ్యంబునకే యట్లు

నొంగి నొంగి పడుచుఁ బడుచు వచ్చితివి. యహహ! మా దేవరచెప్పినదే వాస్తవము. చాలుఁజాలు. ఇంకెట్లనయిన వెనుకకుఁ బోవుట మేలు సుమా !

గజా—అంబా! మనవచ్చెడివేళ మిక్కిలి యూరించితివి. తాత యేడి ? ఆమ్మమ్మ యేడి ? యిక్కడ మన ప్రశంస తలచినవారే లేరు. ఛీ! వెనుకకుఁబోదము రా రమ్మ.

నంది—జననీ ! యీ వచ్చిన బంధులుగాని యితరులుగాని యొక్కరయినఁ బలుకరించువారే లేరు. మన మిచ్చటి కైఖరిని స్థానిపులుఁ న్యాయముగాఁ గంటిమి చాలు నింకేమి.

నతీదేవి—(దుఃఖవిచారముతో) మిగిలినదాని కనుకొన ఫల మేమి ?

తే. గీ. ఏదియెట్లులైన నేనిట మోదమలర
నుండి నాతండ్రిచేయు యజ్ఞోత్సవంబుఁ
జూచిపోవుటమంచిది చోద్యముగను
రానెవచ్చితి నింతలో రద్దియేల.

నంది—(తనతో)

తే. గీ. జనని జననింద రాసిన జనకుఁడొడ
మాంటపట్టింపులకుఁబోక మానమలరఁ
గ్రతువిశేషంబులెల్లను గండఁజూచి
వెడలి పోవుటయే మేలగు వెలుపుఁడొడ.

సతి—(హస్తముతోఁ జూపుచు) ఇప్పుడే మహావృద్ధులందఱుతో వచ్చి యున్నారు. వీరితోఁ బ్రవరితో విశదపడుట మేలుగాద (తండ్రినిక్కు మొగంతై నడుచుట.)

శృంగ—(దక్షుఁడువినకుండఁగ దధీచితో) దధీచీ! అదుగోచూడు; దాక్షాయణి.

ఉ. పుట్టినయిల్లటంచు మదిఁబొంగుచు వచ్చిన దీ లతాంగి యీ
తట్టుననుండు బంధువులు తన్నొకరైనను బల్కరింపమిం
బిట్టువగం గృశింపుచును వెల్వేలఁబాటెడి మోముతోడ దాఁ
గట్టలుకం గట్ట జనకుఁగన్గొనవచ్చె నింకేమి యానొకో.

దధీచి—(దక్షుఁడు వినకుండఁగ) బోకములో మనస్సర్థులు కారణాంతరములచే వచ్చినను గొంతకాలమునకుఁ బశ్చాత్తాపంబునఁ దొలంగిపోవును గదా! యీ న్యాయ మిక్కడ బొసంగదు. అతఁ డేబుద్ధిమన్నవాఁడో! యితరీ సుర్యాదలేని యిత్రావునకుఁ దన కుటుంబముఁ బంపినవాఁడుగాన వినహృదయము పలుగుఁ బాపణమునుమా!

ప్రసూతి—(ఎదుటఁ బాఁజూచి యల్లాసముతో న్యగతము) యీ వచ్చునది నా చిన్ని ముద్దుల చిన్నారివలె నున్నది. ఆ అడేకా (వంగిచూచి) అడే! అడే! ఆహా! యేమి నాపుణ్యము. కండ్లు చెడినట్లున్నయవి. తలఁచని తలఁపు నా చిన్ని పోన్నారని జూచి యెన్నాల్గాయె. హేరా! నాకన్నులు పన్నిట నద్దినట్లున్నయది (రెండడుగులు ముందుకువేసి చేతులుసాచి ప్రకాశముగా)

శా. మాతల్లీ! యిటురావె! నూపరుపు మా మర్యాద గాపాడితీ
వే తన్నాత్రమె లాఁతివారెవరు నీకిచ్చేట రావే జగ
న్నాతా! సుందరమందహాసముఖ! భామా! రావె నాచెంతకు
గ్నాతోనుండుము తత్తదధ్వర విధానంబు ల్పొత్తిక్షింపగాఁ.

దక్షిణుడు—(కండ్లుతీసిచూచి హుంకరించి) ఏ సేమీ!

ధృవకోకిలావృత్తము

వగర కీబిఁక నోగుమూయుము వాసిపోయె నె యింతలో
వదలుకొన్నపు డేల రావలె వాడుకా గురి లేదుకా
బగులుచెప్పక లేచిపోయెను బాసచేసితి నాఁతి గా
కిది తనూభవఁగూనె యా గుణహీనుఁ డల్లుడె యారయఁ.

పిచ్చి—(తొందఱతో ఆగ్రహముతో)

ధృవకోకిలావృత్తము

తగదు నీకిటు నోగునాడగఁ దాళు శాళిము దీక్షకుం
దగదు నీకిది గర్భనాసము తాల్మినుండుము దేవి రాఁ
దగినదేయగు గారవింపుము దక్ష కన్దవనన్న చే
దము ముచ్చెడినట్లుచేయుము సాధ్య యష్టముఁ జూచెడుకొ.

దక్షిణుడు—ముంద్రా! ఇప్పు తిప్పునాడితివి. ప్రభుమునుండి నా నంకల్పము శివ సంబంధంబు లేకుండఁగా యక్షుచేయుటకుఁ గాదా.

భృగువు—ప్రకావతీ! ఏ నంకల్పమున కిప్పుడేమి భంగము. తదాహ్వనమే చేయకుంటివిగా?

దక్షిణుడు—ఇప్పు డిదేమి మేళము!

భృగువు—ఇది యజ్ఞము. దేవునిపెండ్లి కందలు పెద్దలే! యీ చూడవచ్చిన వారిలో నొక యాగంతురాలగు ననుకొనుము.

దక్షిణుడు—అగ్రకాదు. నా విరోధులను నాయాగశాలలోనికి రానియనొల్లను.

పిచ్చిదేవి—(చింతాక్రాంతురాలయి కన్నీరులుకుచు దక్షిణినితో)

ఉ. కల్లులు పలుగఁచుం జెడుపగ న్నిలఁదీసెను ధర్మమయ్య నీ
యల్లుని లోపమేమి జనకా కనకాచలచాపు ప్రాభవం
బెల్ల నెఱుంగవయ్య పరమేశ్వరుఁ డాతఁడు లేనియజ్ఞము
తెల్లునె వానిపై నలుకచేయకు నీకది నొక్కిఁ చెప్పదుకా.

దక్షుఁడు—(దురాగ్రహముతో) ఓసీ! ఏ మగవాఁడు నా పగవాఁడు. నీ
యలవాటు నా తలపోటు. నామోల ఏమిటు పోరాటుమున కారాటపడితో
చాలుబాలు. కాటికాఁపరికి నిన్నిచ్చి నేటివాఁడఁ జేరోటుమీకఁ బాలైతిని. నీ
వెక్కడి కూతురవు. నేనెక్కడి తండ్రిని పోహమ్ము.

సతీ—(సహితప్రసంగా) ఇదీయ మనఃప్రపంచంబున మోహసాహసంబుచే
వెల్లివిటిపెడి మహేశ్వర ద్రోహమయాంధకారములు మదీయ ముఖచంద్రదరహాస చం
ద్రికా సముల్లసంబులచేతనైన విచ్చిపోవునను భ్రాంతిచే వచ్చితిని. వచ్చినను
నీ యీ ఘనఘనాచంబరంబులచేతఁ గాఁబోలు బిటుదట్టంబులగుటంజేసి నీవాగాలము
కేవల తమాసాపమయి నన్నే మ్రొంగఁ జూచుచున్నది. అహహా! కాలము!

భృగువు—(దగ్ధినితో) వింటివా! దేవి వాక్యంబులు కర్ణశూలంబులై మనల
గుండఁ బొడుచుచున్నవి.

దగ్ధిచి—మునింద్రా! సహచరణ సహసల్లాపాదు భారక పోవునా? యిట్లు
వచ్చునని నాఁడే నాకుఁదోచి ఏకుఁ జెప్పితిని.

భృగువు—కానిమ్ము. కాదగునని కాకమానదు. చూచుచుండము.

దక్షుఁడు—(యుక్త్యులతో) మీ మీ సామన్యపు మాట లటుండనిండు.
నా చెనలఁ దూరము. (గంభీర)

ఉ. నిన్నెవరిందు నమ్మనిరి నీకిటు రాఁబనియేమి నీవు నా
జన్మముఁ జూడకున్నయెడ జక్కన గాదనుకొంటివొక్కొ చా
ల్చిన్నకలేచి పొమ్మిపుడ మీపగ నోపగలేనె బాఁపురే
నీ న్నలగాఁడె లేవని గణించితి నీకిక సిగ్గు లేదరేలు.

(హస్తంబుతో నులిసి జూపుచు) వింటిరా? దీని కటివరుఁడు లభించుట దీని
ప్రారబ్ధకర్మంబుల పరిణామమే. యెక్కడనైన బాసుచుట్టము పడగ పగయగునా!
పగవని పడఁతి పగతురాలు కాకుండునా! మొట్టమొదట నాదే పొరఁబాటు. పెంచి
పెంచి గుణక్రియాఁహితుండు, కులగోత్రసూన్యండు, గజాజిన పరిధానండు, శక్తిశృ
ఙ్ఖటా బంధబంధురుండు, భస్మాంగరాగ లేపనలోలుండు, సర్పరాజ ప్రాచీనాపిత
వహుండు నగు, భూతప్రేతపిశాచ పరివృతుండు, వృషభాహుండు, దిగంబరుండు,
భిక్షాశనునికి ధారవోసేసిని. వానికి కింఛిదను ప్రవాదం బెట్లువచ్చెనో యశిస్టుడని
యెఱిగియెఱిగియే వేదవిద్యను శుక్రదునకిచ్చినవిధంబు చేసితిని. చేసినదాని ఫలంబునభ

వించితిని. ముఱిగిన కాలు దెగఁగోసి నిర్విచార మనుకొంటిని. అహహ! వాని సర్వజ్ఞ త్వముఁ జూడుఁడు. వీడిట్లు నిరసాయముగ యజ్ఞముఁజేసికొని పోయెనని మదమాత్సర్యములతోఁ దఱభార్య నిట్లు పంపి గిల్లి పోరాటమునకు సిద్దపడినాఁడు. (చెవులు మూసికొని) హరిహరీ (ద్రావరముకై చూచి) ఎవఁడురా అక్కడ!

గోవారికుడు—చిత్తము స్వామి!

దక్షుఁడు—దీనిని రక్కపట్టుకొని దూరముగ నీడ్చుకొనిపోయి మఱల రాకుండుఁగా సాగనంపుము.

(సతీదేవి స్తంభ మనుకొని నిలఁబడి తలవంచుకొని విచారపడుట.)

నంది—(పండ్లు పటపట కొరికి) ఆ! ఆ! యేమి వీని దురాగతము!

(భృంగి గజాననులతో)

చ. కటకట వింటిరా మదవికారనిరూఢమరాంధ్యవంద్య దు
ర్లుటకుటిల ప్రలాపములు గ్రాల్కొని ప్రేలుచునున్నవాఁడు వీ
డిటు నిటలాక్షుడూరునెడ నెట్లు సహింతుము మిత్రులార యీ
కుటిలునిబట్టి కొట్టదమె కొంతయిన న్మృతివచ్చునట్లుగా.

గజాన—నంది! యింకను జూడనేటికి!

ఉ. నట్టిలుసొచ్చినం దనగు నై చ్యము వీడఁడు మమ్ము నిట్టిలం
దిట్టదొడంగి వీడికిఁ గణించునె చుట్ట మటంచుఁ జూడరా
బట్టెను దయ్యము యను ప్రవాదమదిట్టిద వీని నిప్పుండే
పట్టి హుటాహుటి న్నైన ప్రభావముఁ జూపుట మేలు రండికన్.

భృంగి—

శా. పప్పున్నంబులు దప్పిపోయె దుదిఁ గొంపల్కుంచె వైరంబు బ
త్తిప్పల్లప్పుక వచ్చె వచ్చునపు డద్దేవుండు దాఁ జెప్పఁడే
నిప్పుల్ ద్రొక్కిన కోఁతీరితి శివులన్నిందించ నింకెంచగా
యప్పాపాత్ముని బట్టి మొత్తుదము రం డిద్దేవి వద్దన్నదే.

(నంది, భృంగి, గజాననులు శౌరదాకారులై కత్తులు దిప్పుట)

సతి—(హస్తంబు సాచి)

చ. నిలుఁడునిలుండు మీ రిపుడు నేరిచి నేరక వీనిపైకి బో
వల దిటు రాక నాదె తొలివంకర శంకర్గుణజ్ఞ వింటిగా
చలపడి శంకలేక శిశుచంద్రకిరీటునిఁ దూలనాఁడు దు
ష్కలమిది పోదు కట్టి కుడుపంగల దిప్పుడే వీని కక్కటా.

(నంది, భృంగి, గజాననులు కత్తులువాల్చి వెనుకకుఁ దగ్గుట)

నతి--(రౌద్రాకారురాలై దక్షునితో) ఏమి నీ బుద్ధివిశేషము. నర్వప్రాణులకుఁ బ్రియాత్మకుండగు పదమేశ్వరులను దుర్గుణంబులు నాపాదించు మూఁఖుండు చరాచరంబులో నీకంటె మౌనవృద్ధుడు.

చ. శివయను నక్షరద్యయము జహ్నును బ్రహ్మను జేర్చువారికి

స్థవకలువంబు లెల్ల డులుపంగల మంగళ సుందరాంగునం

దవగుణ మొంచి ద్వేషమును నొదలమోయు ను ద్రోహకారిన్

తివి నిను నేనునంగలను దేవుని నీ విటు మానవచ్చునా !

నిగ్రహానుగ్రహానుగ్రహమదగ్రలేజః పరిగ్రహాదివ్యమంగళవిగ్రహం డగు నసితగ్రీవుని నెఱిగియు మూఁఖత్వముచే నృకాననివాసుండని, విశాచసంవృతుం డని, భస్మ దిగ్ధాంగుండని, పుత్రపేరులనంచు నజ్ఞుబుస్సులాండు పాపపేరుల పేరుటరమువాడని, యమంగళరూపుం డని నిష్కారణము పరోక్షమునఁ దిక్కి దిట్టువాటులకు లోనైతివి. బ్రహ్మను లందరు నయ్యాశ్వరు చరణారవిందరేణువులు సోకినంతమాత్రానఁ బవిత్రులవైతి మనుకొందు రట్టి మహానుభావునకు నీ చొక్కండపు నిందించుటంజేసి యేమి హాని.

చ. నిరుపమధర్మరక్షణ వినిర్మూల నీకు నిరసించియు ను

చ్చితినిఁ హృదయవల జయ్యన నయ్యదికాక తక్కిన

స్మరణ మె మేలు రెంటికి సమస్తచాలమి గణకరంద్రము

ల్లరముల మూసికొంచుఁ జనంగర్జమటంచురు ధర్మకోవిదుల్.

మ. హను పుల్కాఘ్రచ మూఁఘండాకట నసహ్యంబైన యన్నంబుదా

దిని పోడ్డొవెడలించి శుద్ధుండగు రీతిం దురాత్ముండవై

ఘను నయ్యాశ్వరుడూరు నీ సుతయనంగా నోర్వకేహయమా

తనువున్వేసఁట బాసిభాసిలెద శుద్ధత్వంబు సంధిల్లఁగా.

(ప్రవృత్తి నివృత్తి కర్మంబులు రాగ వైరాగ్యానుబంధములగుటంజేసి సరాగులయి కర్మతంత్రులయిన సంసారులకును విరాగులయి శ్రవణ మనన నిధి ధ్యాసలతో నుండెడి మహాయోగులకును విధినిషేధంబులుండుటయు, తేకుండుటయును, స్వభావ సిద్ధములుగాన స్వధర్మానుసారముల నెప్పుడును దూషింపరాదునుమా! తదుభయకర్మ శూన్యుండయి పరబ్రహ్మస్వరూపుండగు నిశ్వరునందు మిథ్యా లోపము లాపాదించి నిందించుట మహాపాతకముగాడే. సంకల్పమాత్రసిద్ధంబు లగుటంజేసి తత్వజ్ఞానులకు నుపాసనీయంబులగు మాయొక్క యైశ్వర్యంబులు ఘామహాప్రవృత్తులయి యాగాన్న భోజనములగు వాఁచేత యాగకాలయందే పొగడంబడుచుండు వాడవగుటంజేసి ఎవన

సులూ, నేన యధికసంపన్నుండనని భిక్షాస్మకాన భస్మాస్థిముద్రితుండగు రుద్రుండు
పరమ దరిద్రుండని నోటికివచ్చు నట్లై దూషించునుంటివి. విను.

మత్తకోకిల వృత్తము

నీలకంఠుడిరసగురించెడి నీకుబుత్రిక ననొగనన్

జాలనామదిసిగ్గుపుట్టెడి జాలునీసుతనాటచే

శాలిశాధమ నిన్నుజూడఁగఁ శాపమా నహహా మహా

శీలురై నమహాత్ముల నిరసించుజన్మము కాల్పనే.

చ. హరుఁడు మహానుభావుఁడు దయానిలయుం డెపుడైన నన్ను నా
దరపరిహాసవాక్యముల దక్షునుతా యని పిల్చెనేని నే
బురపురఁ బొక్కుచు న్ననసు సొందక బల్లలవంపుతాచు హా
దొరఁగనె నీదుపుత్రినను దూఱుముకంఠెను మ్రగ్గుటొప్పుగున్.

తండ్రి! శివమాషకుండవగు నివలఁ బుట్టిన యీశరీరం బిప్పుడు ఏచేయు శివ
దూషణంబులు నాకర్ణరంధ్రంబులను సుల్కాపాతంబుపై తోచుటయు నపవిత్రంబగుటం
జేసి యింక నిశ్చయోగ్యంబుకాదు. (చేతితోఁ జూపుచు) దీని ఏ సురసభామధ్యం
బున నిపుడే యోగానలజ్వాలఁ బ్రజ్వలింపఁజేసి యందు నేకాహుతిగా నగ్నించెద
మాడు. (సతీదేవి తీవ్రకాపముతోఁ బదియడుగు లవతలకుఁబోయి కూర్చుని
యోగంబు పట్టుట)

భృంగి—నంది! ముం జేయిగతి. దాక్షిణ్యశీలకలశక్తిసంపూర్ణరాలయ్యుఁ
డేయఁదగినదానిని దాఁ జేయక మనలఁ జేయనియక దూఱుకోపములతోఁ బ్రాయోప
వేశమై యోగంబుపట్టినది. యిదేమి చిత్రమేయీ!

గజా—చిత్ర మేమిన్నది. పీఠి నడలవేయుటకే.

నంది—అదికాదు యోచన. కాశ్యము చెడునట్లున్నది. పోదమురండు.

(నంది భృంగి గంభతయు సలియొద్దకుఁబోవుట)

భృగువు—దగ్గచీ! ఏదో జెడఁద సంభవించునట్లున్నది సుమా!

దగ్గచి—మహాశక్తికాదే యింక ననుమానమా! (దక్షునితో) వింటివా! నింకల్య
మిడేరగదా!

దక్షుండు—ఈదెదరింపులకేమి? చచ్చెడివా రెప్పుడును జెప్పిచావరుసుమా!

భృగువు—దక్షా! ఏ వెప్పుడును గార్యదర్శవికావు. స్త్రీబాతికి బుద్ధిసాహసం
బులు పురుషునికంటె నెన్నిదిరె ట్లధికములని యెఱుంగవా. తిలుచుగాఁ దలఁచినంతఁ
జెప్పున. చెప్పినంతఁ జేయునుగాని మానునా.

దక్షుండు—అదా! అది యంతదేయగును. దైవము కూర్చినాడు. ఆ మగని
దుస్తానుననునకు ఏ మస్తానుననునకు సరిపోయినది. “శ్రేయాంసి బహువిఘ్నాని”యని

యొక మంచికార్యమున కనేక విఘ్నములు కనుపెట్టుకొని యుండక మానవు. మనము గూడ నటుపోదమురండు. (ఆ ముగ్గురు సతియొద్దకుఁ జేరుట. ఆంధలుఁ జూచు చుండఁగ యోగాగ్నిజ్వాలలు భగ్గుమని ప్రజ్వరిల్లఁగ సతీదేవి భస్మమగుట. దక్షుఁడు దక్కఁ దక్కినవారందఱు వాశ్చర్యపడుట.)

దక్షుఁడు—దీనికి బోగాలము వచ్చె గావున నిట్లయ్యె. నా లోప మేమి?

నంది—(దక్షునివంకజూచి) హం. (అన్యఁడుగఱచి భృంగి గజాననులతో) కాలవైపరీత్యముఁ జూచితిరా! తా నొకఁటిఁ దలఁచిన నైవ మొకటి తలఁచె! ఈ జగ దంబ వచ్చునప్పుడు సహాయోము మనలను బంపె. మన మీ మొగముతో వాని సమక్షమునకుఁ బోదము.

భృంగి—నాఁ డీ ప్రయాణమున కీ గజాననుఁడుగూడఁ గొంత ప్రోత్సాహ పఱచినవాఁడే.

గజా—నీవో! యిందు మన మందఱము సమానులమే. యిక్కడ నిట్లగు నని మనము కలగంతినా!

భృంగి—(దక్షునితో) ఓరీ పాపిష్ఠా! కన్నతండ్రి వని నీ యజ్ఞముఁ జూడ వచ్చిన నీ కూతుని నీ తీరున యజ్ఞపశువునుఁగా బట్టించితివటరా!

నంది—(దక్షునితో) ఓరీ! ప్రచ్ఛన్నహంతకా! నీ నెంత! నీ యజ్ఞ మెంత! నీవారెంత! మి మ్మందఱ నిపుడ భస్మపటలంబుగఁ జేసి పోయెదఁ గాచికొనుము. (భృంగి, గజాననులతో)

ఉ. కూఁతురు ప్రీతిరాఁగ నలికూరత నీ సుత నీతిమాలి ను

స్నేహ హతచిత్తుఁ డవిసితనుఁ డీవఁ డరాణి నీ

సతి నుగున్మూఁడియె హతని కేతనభూతిఁ జేసె నే

డీతని నైతుమే యింక నివే యొరఁదూసిన కత్తులెత్తుఁడి.

(నంది, భృంగి, గజాననులు రౌద్రాకారులై కత్తులు ద్రిష్టుట)

దక్షుఁడు—(వీరు వివకుండ భగ్గువుతో) నిపు నాయంతవాడవు. నీ నీ యాధ్వర్యభారంబుఁ దలకొంటివి. మహత్మా! యీ విఘ్నంబు నివారింపవే.

భగ్గువు— దక్షా! ఇప్పటికి వీరివలన నీవు భయము రావయము. మన బ్రహ్మ బల మారకపోననా.

చ. బలములనెల్ల గెల్వఁగల బ్రాహ్మ్యబలంబె బలంబు గాని యీ
బలము బలంబె వీరు హరుపార్శ్వచరు ల్బలహీను లిప్పుడి
కలహముఁ బెంచిన నైన యఖండబలంబునఁ దూలిపోరె నే
గలుగ భయంబుచె దిపుడ కారియపెట్టెద వీరిఁ జూడుమా.

(నంది, భృంగి, గజాననులు దక్షుని జుట్టుముట్టుట)

దధీచి—భృగు! యింక మన మూరకున్న లాభము లేదు. తక్షణమ పోయి యాధిచారికహామంబు చేయుడమె.

భృగువు—అదెంతపని. రా రమ్మ. (భృగు దధీచులు నిక్రమించిరి)
దక్షుడు—చేతులు సాచి

మ. మిము రమ్మంటినె కుత్సితం బొరసి కూర్చిం జూపున క్లేగుడెంచి ముఢాకక్షకుఁ జొచ్చి చచ్చినది రాజీవాక్షి నే దీనిఁ జూపు మటం చంటినె మూఢులార యింకఁ జాల్పిపొందు పోరేని నిక్కను మా బ్రహ్మబలంబు మి మ్మిపుడెడ ఏకందోలు నొక్తుమ్మడిక.
నంది—ఓరీ! యే మంటివి?

ఉ. కూఁతుని ఘాతచేసితి జగుప్సనుబాసి తెలుంగనంటి వీ ఘాతను మాకు నియ్యదియె కక్షసుమీ తనబోటి రంకు పెంపొ తన నోటికింపు తన యాత్మకు నెక్కవటందు టిట్లె నిన్నీతరి నేమిచేసిన నొకింతయుఁ బాపము లేదు పాతకీ.

(నేపథ్యములో కలకలము)

(నంది, గజాననులు తెల్లబోయి నిలువలేక దక్షుని విడచి కొంచెము వెనుకకుఁ బోవుట)

భృంగి—ఓయబ్బా! నాకు భయమగుచున్నయది. మీ రిక్కడనే యుండుడు. నేను ముం దొక్క పఱగునబోయి మన యొడయుని దోడ్కొని వత్తునా.

గజా—ఓ యెత్తు నాకుఁ దెలిసినది.

ఆ. వె. పిఱికితనము మాను భృంగి నీ విబ్బంగి
నుఱక వీని మీఁద కుఱకి నఱకి
చనుటమేలు మనకు జనకు మెప్పింపము
పాటులెంత, వారు పాటిపోరె.

(మఱలఁ దెఱలో కలకలము)

(భీషణాకారముతో మహాఘాతము ప్రవేశము)

మహాఘాతము—(అట్టహాసముచేసి)

క. వీరా వీరావేశులు

పోరా పొరాఁటనలిగి పోరా నాచే

బూరా ఛారాఁగాచెదఁ

బోరా పోరా మఖంబు పూరాఁగొనరా.

(నంది భృంగి గజాననులు దక్షుని విడచి వెనుకకుఁ బరువెత్తుట)

దక్షుఁడు —

ఉ. సిగ్గిఁకఁజాలుఁ బొందు శివసేవకు లోర్వరు బ్రహ్మతేజముం
దిగ్గునఁ బోవరేని వితఢీకృతవిక్రము తాచు మీరు వే
మ్రుగ్గుదు రెగ్గుచేయకుఁడు మౌర్ఖ్యముమానుఁడు మీ పురారియు
న్నెగ్గుఁడు మమ్ముఁదాకి యవినీతులుగాక చనుండు వెనకకున్.

మహా—దక్షా! ఉండు డుండుడు.

మ. శివపాపండు లఖండచండిమసముజ్జ్వలభద్రాజుదండతాం
డవనిష్ఠండితవిష్టపస్ఫుటదవప్తంభోగ్రశుంభద్రణో
త్పవముష్టింభయవైస నాయెదుట నుత్పన్నాజులై బ్రాహ్మ్యవై
భవమత్స్యగ్రమటంచ మ్రొక్కి భయసంభ్రాంతాత్ములై పాటరే.

మ. పరమ బ్రాహ్మణ మంత్రశక్తిని గు నాప్రాథత్యమునీవైరెఱుం
గరు నీవైకిఁకవచ్చి రేనిఁ బటువక్రకూర మద్దంప్రీకాం
తరసంఘటన పిష్ట పేషణ దశా ధన్యాత్ములంజేసి నీ
వరయజ్ఞంబుగృతార్థమానటుల బ్రోవంజూతు వార మ్రొక్కి.

దక్షుఁడు—

ఉ. క్రూరులు చాడికోరులగు కొండఱిఁ బొందుగఁజేరదీసి త
త్కూరదురు క్రిబోధనలకుం జెవులొగ్గుచు నేరియందునే
సారములున్నవో యెఱుంగజాలక యూరక సాధుబాధల
న్వారక చేయుచుం ద్రకట వారలజన్మమదేల కాల్చినే.

మహా—ప్రజాపతివర్యా! యీ పాఱుఁబోతులతోఁగలయాపనమేల పడపడ.

(మహాధూతము దక్షుని దోడ్కొని నిష్క్రమించుట)

చ. మనకు నసాధ్యులీ మునులు మానము ప్రాణముదక్కనీరు చ
య్యన మనదేవు సన్నిధికి నందఱముం జని విన్నపింత మొ
య్యన ఖలులైన వీరి బ్రతుకంతయు నెంతయు నంతకారితే
తనకొఱ లేక చక్కపడుఁద త్తణమేగుద మింకరండొగి.

(నంది భృంగి గజాననులు మువ్వరు నిష్క్రమించిరి)

గద్య: ఇది శ్రీ తర్కచేదాంతాది సకలతంత్రస్వతంత్ర శ్రీమ దనుగమభట్టాచార్యాది
 ప్రసిద్ధులగుదాంకిత శ్రీమ దభినవగౌతమావతార శ్రీ కురుగంటి వేంకటరామశాస్త్రి
 వ్రాసిన గాథ శ్రీ కురుగంటిస్వయ్యశాస్త్రిపుత్ర శ్రీ వెంకమాంబికా సతీతిలక
 గోపాల్ శాస్త్రి యగన శ్రీ చాత్యగోత్రపవిత్ర శ్రీమ దుభయభాష
 భూషణులు. లలిత కవితాధారా ధారాళ యశోవిశాల సహజపాండిత్య
 సాహిత్య శ్రీ బాలత్రపుసుందరీవప్రపన్న బుద్ధజనవిధేయ శ్రీ కురు
 గంటి సూర్యనారాయణశాస్త్రి నామధేయ ప్రణీతంబులగు
 పత్కృతులలో నగ్రగణ్యంబగు కుమారసంభవ నాటకంబునఁ
 బ్రథమాంకిము సమగ్రము. శ్రీ

కు మార స ం భ వ ము

ద్వితీయాఙ్కము

ప్రథమ రంగము.

(ప్రవేశము: — శంఖచూడుడు; ఘంటారద్దుడు)

శంఖ—అబ్బా! ఏమికాలము. పండువంటి సుసారము పాడగుటయేకాక సుసారి సన్యాసియై లేచిపోవుట మనప్రాణాలకు వచ్చినది.

ఘంటా—(ఆశ్చర్యముతో) ఎక్కడినాట! మనకేమి!

శంఖ—జగమెఱిగిన వానికి జంపెమీల యన్నట్లు టమటమా మ్రోగినదాని నెఱుంగన ట్లడిగదమి?

ఘంటా—(ఆకాశమువంకజూచి స్పృతికవచ్చినట్లభినయించి) దక్షాగ్రంబుఁ జూడఁబోయి దాక్షాయణి దేహత్యాగంబు చేసిన సమయంబున పడలిన బ్రహ్మశక్తిం జూచి పలాయితండనైతి. తననంతర సమాచారము నాకేమియుం దెలియదు.

శంఖ—(నవ్వి) మగతన మనఁగ ఏదిరా మగతనము. కెభావా! వారే యాబారికి నింపబాలక యొక్కచుగ్గున చచ్చి యచ్చంద్రచూడనకు ముగించిరి. ఏ సెక్కయేమి.

ఘంటా—సత్యము! సత్యము! తరువారే; తరువారే.

శంఖ—ముగించినతోడనే యచ్చచ్చుకంటివేల్పు పంపున జగదేక జయధ్వజ్రం దగు వీరధ్వజుండు చిచ్చుజనిడుఁగువలెఁ బోయి యచ్చటివారలనెల్లరక గరచరణగదా ఘాతంబుల నుగ్గునుగ్గుగ నూర్చుడిచేసియు యజమానుని శరంబు గరవాలంబునఁ గరంబుఁ దెగనఱికి భగ్గగుమను నయ్యన్నిమంటా? వెంటనే యాహుతిచేసి రుద్రహస్తంబగు నయ్యజ్ఞం బెక్కడి దక్కడనె శూన్యంబుచేసి వచ్చె.

ఘంటా—అంతేకావలె. నాకనితినది. కాని ఏవన్నట్లు నే నేబునిని నుంటినో దాఁటివచ్చితిని. రాకుంటినా యా రెండవ సమ్మర్దములో నాబ్రతు కప్పుడే తెల్లవారు సుమా! తరువాత; తరువాత.

శంఖ—శివుండు విగురుండై వైరాగ్యంబునఁ దపశ్శ్రద్ధాగ్రము హిమాచలాశ్ర మంబునకేగె. ఏఁగునప్పుడు తపోవనరక్షణార్థము మనల నియమించెనట. యీచలి కాల మమ్మంచుకొండమీఁది యా వనాలలోఁ దిరుగఁ బోవలె.

ఘంటా—మనమాట లటుండనిమ్ము. ఆహాహా! యిదేసుమా! స్మశానవైరాగ్యము. పురాణవైరాగ్యములుగూడ దీనివంటివే. యథని కీ తాత్కాలిక వైరాగ్యము తుదముట్టినా!

చ. అలుకనొ యింటిపోరుననొ యాసదొలంగినచుట్లు మాఱురూ
పలవడగా దిగంబరులమంచు స్వగంబరము ల్వరింపుచు
న్నిలకడలేని జోగు లవనిగల రెండఱొ వారుజోగులే
యిలఁ దుది రాగుతొదురొగి నిప్పటిజోగులఁజూడఁ జిత్త్రమా.
తరువాత; తరువాత.

శంఖ—అపయిన నేదియెట్లైనను బుండుమీఁద గుఱుపులేచినట్లు స్వర్గాదిలోకముల రాక్షసబాధలు మొండయ్యె.

ఘంటా—సుగల కయ్యది యెప్పుడు నున్నదే. దినదినము చచ్చువారికి నేడ్చువారెవరు. ప్రకృతమం దీ నూతన యోగికి సహజవైరాగ్యము కుదిరెనా. కుదిరెనేని తనయున్నచోటు విడువనేల?

శంఖ—అది వాకును సంశయమే. ఏకేమితోచును?

ఘంటా—చంద్రకళాలంకారన కేదో యొకసంకల్పము దగిలియుండును.

శంఖ—(విమర్శించి) అరే! నీచేసిన యోచన సూచనగానేయున్నదిరా!

ఘంటా—కారణము పొడగట్టినదా?

శంఖ—తెలసె. తెలసె. హిమవంతునికి వివాహోచితవయస్కురాలగు పుత్రికారత్నము కలదు.

ఘంటా—అనుగో! అదే! అందుకే యీ తపశ్చర్యావేషముతోఁ బొంచుచేయుట.

శంఖ—కాని యంతవాఁడు సానముకదలి యట్టి యగచాట్లు పడనేటికి?

ఘంటా—నమయోచితమైన తనచేసిన కృత్యము దైత్యుల కుపదేశరూపమై ప్రతిఫలించుటయు నాఁటి యనునాయ సురులమీఁద నింకను దొలఁగకుండుటయు స్వస్థలంబునఁ దలయెత్తుకొనలేక మాఱుమూల నన్యమకొండకుఁ జేరి దొంగవాఁటిమంచము వేసియుండును.

శంఖ—ఆ! (నవ్వి చెప్పలో) బిగ్గరఁగఁ జెప్పును. గుంభితము. గుంభితము! తెలిసినను భేదించఁగూడదు సుమా!

ఘంటా—(చెప్పులుముసికొని) బధిరము విననీయును. బిగ్గరగా!

శంఖ—(తనలో నప్పుకొనుచు) ఏ బ్రతుకునకు బధిరము కూడనా. (నలువంకలఁ బాఁజూచి) ఎవరును లేరుగా. (మఱలఁ జెప్పలో) గుంభితము. గుంభితము! తెలిసినను భేదించఁగూడదు సుమా!

ఘంటా—ఇదా! ఇన్ని. అబ్బా. ప్రతిపత్తునాడు కనుపడని చంద్రుఁడు మఱునాఁడు దనకుఁదానే కనుపడును. (చంకలు గొట్టుకొని) వహ్వా! యేన నిజము గనుపెట్టితిని.

శంఖ—అగునోయీ! అంగవైకల్యము గలవానికి యోచన యధికము.

ఘంటా—అహ! అంగవైకల్యమా! నాకు శ్రవణేంద్రియవైకల్య మొక్కటి యేకా?

శంఖ—దానిపేరే యది.

ఘంటా—పోనిమ్ము, మనోవైకల్యము లేకుండనుండిన నంతియేచాలు.

శంఖ—ఇంతవరకు మనకు దోచలేదు. గాని దైవికమైన పత్నీవియోగము సంభవించినవానికిఁ బునర్వవాహవిషయమై ప్రప్రథమములో రెండు మూడు క్షణాంతరములం బరీశీలించుట లోకాచారముగదా! యింతలోకములో మొట్టమొదట నితనిమనస్సక్కడకే పాటుటకు నిమిత్తమేమి? యిప్పుడు మనకు దోచినదంతయు వాత్తదేహా!

ఘంటా—కాదు కాదు! ఉండు ఉండు. (కనులుమూసుకొని కొంచెమాలోచించి) అయ్యో! నోటిలో నాడుచున్నయది. (పాతమాచి) ఆ! దీని కొకకారణమున్నది. (నవ్వి) బాగా జ్ఞప్తివచ్చినది. ఉత్తప్స శేమియుఁ దోచదూరని ప్రళంగవశంబున నొక్కొక్కటియే స్ఫురించుచున్నది.

శంఖ—ఏ వసాధ్యుడవు. గాలిప్రోవుచేసి నిజము నిలఁదీయఁజూతువు. అది గూడ నోటరానిమ్ము.

ఘంటా—తనకు బుద్ధినివాడే యొక్కకుమారుడు. వాడు వజ్రపాణివలని పక్షుచ్చేదధయంబునఁ గప్పరుగా ముప్పటిపెప్పట ముణిగి నేటిదనుక లేవకున్నవాడు గాన హిమవంతుఁడని సంతానసౌఖ్యంబుచాలమి నప్పురమేవ్వరిని నుపాసించుటయు నయ్యంబ మెచ్చి యాతని పత్ని మరుపుత్రయగు మేనకగర్భవాసంబునఁ దానపుత్రుకయై యవతరించునట్లు వరమిచ్చినదని యొక ప్రతీతియుం గలదు. దానికిఁ దార్కాణగాఁ బ్రభుహవతానం వీరీతిగా ననుభవించింపి నెంటునే యా వరము పొందికొనఁ బార్వతీ నామంబున వీనియింటఁ బోన దని మన మనుకొనవచ్చును.

శంఖ—శెబానీ! నీదిరా యోచన. టక్కిన నరిపోయినది. యీ ప్రతీతి నేనును వినినట్లేయున్నాను.

ఘంటా—ఆ యుగ్రుండుగ్రతపంబున నున్నవాడనియుఁ బయిగా రక్కసు లొక్కతీరున లోకము నిక్కట్లులపాలు చేయుచున్నారనియు ఏవ చెప్పితివి. మనము మనసులోఁ బ్రాలుద్రాపుచుంటిమి.

శంఖ—అగును. సందర్భమునుబట్టి కార్య మనుమీయమేకాని యీశ్వరేచ్ఛ నిరూపింపఁ దరమా!

ఘంటా—రక్కసు లిక్కడకంఠునిచే వరముల కొల్లగొన్నవారట. యిపు డింగ్రోపేంద్రాదు లందఱు వీరచేరిడినవారలగుటంజేసి కాలానుసారముగా మంచి యోచనయే చేయుదురు. మనశేమిలోందఱు.

శంఖ—(నవ్వి) అయ్యో. నాతెలివి.

ఘంటా—ఏమిటోయి.

ముద్దకట్టుచున్నది. యీ మంచుకొండ మహిమయేమి. (లేచి కొంచెమువంగి ముందుకు బదియడుగులు నడచి యటునిటుఁజూచి) నాజన్మ యీ సేవావృత్తితోనే సరిపోవు చున్నది. ఆహాహా! చిట్టచివరకు వీని కెట్టిదోటు దొఱకినది. యిక్కడగా వీని తపస్సు. వీనికేమి నా యరచేతి లావుగల మదపుటేనుఁగుఁదోలు కప్పికొని పంచాగ్నివ్యమున నుచ్చావ్వన నిశ్వాసములు రానీయక కూర్చున్నవానికిఁ జలి తెలియునా వలి తెలియునా! నౌకరుల కష్టసుఖములు తెలియునా? కలవాని కెప్పుడు దనఁకిందివారిని తన ముంగిట నిలఁబెట్టుటమాత్రము పూర్తిగఁ జెలియును. నాటనండియు దక్షవిరోధముల త్రళ్లు గదా! యది వదలినదనుకొన నిప్పు డంతకంటె నెక్కుఁడు త్రళ్లువచ్చె—నెందుకిది శుభ్రముగఁ బునర్వివాహప్రయత్నము చేసికొనరాదా! యీ మంచుతొలలో నివ్వఁగిట నన్ను నిలబెట్టెఁ దనకుమాత్రము తపసుదోచునా!

(పార్వతి, కలవాణి, సవమాలిక యను నిద్దరు సఖియలతో ప్రవేశము)

పార్వతి—ఆర్యా! యీశ్వరుఁ డెక్కడ?

భృంగి—మీకేమి పని.

పార్వతి—దగ్ధవాగ్ధము.

భృంగి—ఆహాహా! యీ స్థాణువును దర్శించినచూత్రాన నీకు ఫలితమేమి.

పార్వతి—(నీగ్గుపడి యూరకుండుట.)

కలవాణి—అంతమాత్రము కాదు. వానిచెంత నుండి కొన్ని యుపచారములు గావింపవలెనన్నది. యిదియ నూ చెలి యభిప్రాయము.

భృంగి—(వత్సలంబున హస్తంబు బెట్టుకొని గంతులు వేయుచు) అమ్మయ్యా! అమ్మయ్యా! యింతేమైన మానప్రాణములు దక్కునా!

సవమాలిక—(నవ్వి) ఇంతమాత్రములో నీకు మానప్రాణములు పోవుగాని వాని దర్శనము చేయించుము.

భృంగి—చాలు. చాలు. రేమి నీ మాటలు! మహాయోగుల తపస్సు లెక్కడ, శ్రీల పరిచర్య లెక్కడ! (పకపకనవ్వి) మీ రీ దఱికిఁగూడ రాఁగూడదు.

పార్వతి—ఆర్యా! నేను హిమవంతుని పుత్రికను. గంగాధరుని సేవించుటకు మా తండ్రివసుపున వచ్చినదానను. నా మనోరథము చెల్లనిమ్ము.

భృంగి—అట్లనా! ఆ (పార్వతిని బారఁచూచి) అట్లేని కొంచెము నిలుఁడు నామనసున యోచించు కొననిండు. (కొంచె మవతలకుఁ బోయి స్వగతము) ఇంకేమి తపము! ఇంకేమి వైరాగ్యము! హైమవతియంట కన్యారత్నము. దీని వీని యొద్దఁ దగులించితివా! పంచశరుం డెప్పుడో కనుమూసి నంతలోనే యీమృగాంకుని హృదయ మృగంబును దీనిదరహాసకటాక్షపరంపరా వాగురికలలోఁజిక్కించ గలఁడు. నేడో, రేపో, మాఁపో యింతే. యీయమృతవారు రానేవచ్చినది. యింక బెద్దవృతవారు వదలి పోవచ్చును. గాని యిక్కడ నాచమత్కారమించుకంత జూపింతును. (మఱివచ్చి

(ప్రకాశముగా) అమ్మా ! నీకు వాయాతంకములేదు. శంకరుండడుగో పొమ్ము. కనులార జూడుము. చెవులార వారిసూక్తులు వినుము. మనసార వానిపరిచర్యలాచరింపుము.

పార్వతి—

ఉ. కన్నెను జిన్నదానను సుఖంబుగ నీశ్వరు దర్శనంబు ద
తన్నీధిఁజేయఁబోలు నుపకారము లెల్లభవన్ముఖంబుగాఁ
దిన్నఁగఁజేయనెంచితిని దేవుని సన్నిధి నుండువాఁడవో
యన్నసమస్తముందెలియ నాఁడుము పేరిడి నాకు శూలికిఁ.

సుముఖంబుగా దర్శనంబిచ్చి నాచేయు పరిచర్య లంగీకరించఁగ నద్దేవునకు నయ్యవి యిట్టివిని నాకును బోధించి యనుసంధానముచేయుము.

భృంగి—అవును. ఎవని సంగతి వానికే తెలియును. విను.

చ. కరము విరాగుఁ డీ శివుఁడు కావలెనన్నది లేదొకింతయు
స్థిరమగుచును యిపుడు నాకును వీనిమనోగతంబులె
క్కరణి నెఱుంగ నొనిచట గావలియుండు మటంచు బెట్టెన
న్నిరుకున బెట్టనేమి ఫల మీతని వైఖరి నీ వెఱుంగవే.
నీ. జలపాత్రదోమి నిచ్చలు నిత్తు నంటివా

పుట్టెచిప్పను జేత బాసఁగఁబట్టె
మడిపాత లార్చి సన్ముఖినిత్తు నంటివా
గజచర్మ మొడలిపైఁ గట్టనేర్చె
పూలపేరులు కంఠమునఁగూర్తు నంటివా
పెద్దబొమికలపేర్లు వ్రేలదాల్చె
మంచిగంధము దీసి మై నలందెద నంటి
వా బూదిపూతల నలరువాఁడు

తే. గీ. సతము దానమునకు జలమిత్తు నంటివా
అంగులిపై నుత్తమ అంగమునను
ఫలము లంగరించ బచరింతు నంటివా
విషము మెసఁగువాఁడు విన నె తల్లి.

మంచి గంధముదీసి చేతికి నందింతునంటివా, బూదిపూత లొడలెల్లఁ బూసి కొనువాఁడు. మరఁటి చేతబట్టి వినరద నంటివా! యా మొలక తెమ్మెరలు పైవి పైన కబళించఁ బడగలెత్తియాఁడు వెను పాఁపతోడవుల నొడలినిండఁ దొడఁగిన వాఁడు. ఇట్టివానికి నీచేయు నుపచారములు యేమియున్నవి.

తే. గీ. పనులు లేవిట హాలికె బద్ధగంధి
నగవువా తాడు వోయమ్మ నగకుమారి
సరసిజాక్షిరొ సరసుండా సరసజేర
జాలుంజా బ్రిడ్జియింటికి సాగుసాగు.

పార్వతి—ఆర్యా! లేదు కాదనుట యొక గొప్పకాదు. పురుషాకారమనగా నీవల్ల నీకార్యము కావలెనని వచ్చిన వారియిష్టములు శక్తికొలంది నెరవేర్చి నిష్క్రమట ముగం బ్రయత్నించుటయే సుమా!

గీ. భవుని యుపచారములు సేయ వచ్చినాను
చేతనై నవి తగునట్లు జేసి కొలుతు
నడ్డుమాంటలు సెప్పక యరసి కొన్ని
పనులు వివరించి చెప్పమా పరమభక్త.

భృంగి—అబ్బబ్బ! యిట్టి సాహసంబుచేయజాలను. నీకేమి! నాకు స్థాన భ్రంశమే.

పార్వతి—ఆర్యా! ఏకింత భయ మక్కరలేదు. న న్నొక్కప్రక్క చాటుగ నుంచి సందర్శనంతయు స్వామి కెఱింగింపుము. తరువా నా యన్వేషము.

భృంగి—తల్లీ! ని యీ యన్నమాంట కడు శ్రావ్యము. మంచి దట్లనేయుదును. నీ నోముఫల మెట్లున్ననో.

(అందరు నిష్క్రమించుచున్నారని)

తృతీయ రంగము

పర్ణశాల సీత

(ప్రవేశము—పద్మాసనంబు చేసికొని జపముజేయుచు శివయోగి, వాని యెదుటఁ జేతులు జోడించి నిలుచుని భృంగియు, ఒకప్రక్కఁ గొంచెము దూరమున సరియలతోఁ బార్వతి.)

భృంగి—స్వామీ! నేను భృంగిని.

శివుడు—(కన్నులు చుట్టచుచు) ఏమిరా!

భృంగి—నాది యొకచిన్న విజ్ఞాపన.

శివుడు—ఏ మది?

భృంగి—అగ్రహపడకుంటిరా చెప్పుచున్నాను.

శివుడు—అగ్రహ మేంటికి? మాకు శాంతమే ప్రధానము.

భృంగి—మీకు శాంతము ప్రధానము కాని పొడుగున నీ కది కనుపడవలెగా!

శివుడు—కామక్రోధాదుల వర్జించి కేవల వైరాగ్యనిష్ఠలోనున్న మాకు నింక సనుమాన మేలరా!

భృంగి—(గడగడలాడుచు) ఆశ్చర్యతమా! మీ రట్టివారె. నోట నాడుచున్నది. చెప్పటకు నోరు రాకున్నయది.

శివుడు—నీకు వచ్చిన భయములేదురా!

భృంగి—స్వామి!

ఉ. కామములెల్ల భోవిడచి కానలఁగోసల నివ్విధంబుగా
నీమములెల్లఁ గొల్లఁగొను నీకడ కల్లదె వచ్చుచున్న దీ
కామిని పెద్దశక్తివలెఁ గన్నడుచున్నది నీ కిదేటి కీ
భామిని సాగనంపుకునె పైబడెనా సగమాదు వీశ్వరా.

ఆ. నె. సరస నుండకుండ సాగనంపుదునయ్య

తనముఁ బెంపు నేమొ తలిరుఁబోడి

నీవు దీనిఁజూడ నిజముగా యోగంబు

వదలి దీనివెంటఁ బడెద విపుడె.

శివుడు—(చిటునవ్వు నవ్వి) ఏమిరా! నీవ రా తన్వీమణి? వచ్చిన యుద్దేశ మేమో కనుగొంటినా?

భృంగి—(అనినటుఁ జూచి)

ఉ. చక్క నిభామ్మవచ్చినది స్వామి యిదేమొ భవత్తపంబు పెం
పెక్కునె యింక నీ సరస కీ రమణముణి చేరునంతలోఁ
జిక్కులపాలు గాఁగెలవు చిత్తము నిల్పుము సాగనంపెదన్
నిక్కమ నాటినుండికల నిబ్బర మిప్పుడచూపె కావలెన్.

శివుడు—అనునరా! ఆ చిన్నది యెవరో ఎందుకువచ్చినది? సంగతి చెప్పుకేమి?

భృంగి—అ! అ! చిన్నదా! యీ హిమవంతుని కూతురంట; పెండ్లికాని పడుచంట; నిన్ను సేవించుటకు వచ్చినదంట.

భృంగి—అస్సీమాటలు రాదీసినానుసుమా! కాని నామాటవిను.

మ. ఇది నీ దగ్గరఁజేరి నీ పనులు దా నేమేమొ కావించి నె
మ్మది నీదాస్యముఁ జేయవచ్చినటు లీ మాటల్నిరూపించుచు
న్నది నీ వొప్పితివేని దీనివలపాలై యోగమున్వీడి త
స్మైరఁభోగంబుల మున్గచుండెదవు స్వామి యింతి నంపింతునా.

శివుడు—

ఉ. ఏమిర భృంగి నన్నిటుల హింసఁపుమాటలఁ బోకరింతు వే
నేమరుపాటుఁ బొంగుదునె యంతి దనంతనె చెంతఁజేరి యే
మేము యొకింతసేవ చరియించినమాత్రనె లోపమేమి యా
భామయు భక్తురా లించట భావమునిల్పిన నిల్పుగావుతఁ.

ఉ. చిన్నది బుద్ధిగల్గి మనచెంత నిరంతర భక్తితోడఁదాఁ
జెన్నెసలార సూనతులశీదళము ల్బసపూజవేళిలో
మిన్నక తెచ్చి చచ్చుచు సమీపమునం దిలకింపవచ్చు ని
వన్నటు లించుకై నను భయంబనరా దిట నుండనిమ్మరా.

భృంగి—అబ్బ! అబ్బాల చక్కఁదనాలనుష్ట అదేమి నీ కుపచారమేమి?
దాని నెగాదిగఁ మాచుటతో నరి. ముదట సంసారభ్రష్టుడై తిరి. తనువాత సాన
భ్రష్టుడై నైతి. తుదకిప్పుడు యోగభ్రష్టుడవుమా! నయ్యెదవునుమా! నీ స్వనవలీడు
నుమా!

శివుడు—

చ. మన కిది హానిచేయ దనుమానముపట్టకు మోరకంటన్
నను లలితాంగిఁ జూడిను మనంబునఁ దల్పును బలకరించ నొ
య్యసఁ దరివేచి పూజకనునైన సుమాచులఁ దెచ్చియిచ్చులాఁ
గున నియమింపు మోరి వలకుంజర కుంజరగామినీమణికా.

భృంగి—(నవ్వి తలఁచుచి) పామకాళ్లు పామునకే పరియున్నట్లు ముదట
నుండియు ఏపట్టిన యతను యోగంబు తినుయాగంతై తుదముట్టునని తోచుచున్నది.

శివుడు—(నవ్వి) ఓరీ భ్రష్ట! నీమాటలలోని ద్వంద్వము నాకుఁ జేట
తెల్లము కాదనుకొంటివాక్కో! అంతపని యెంతటను గాదనుకొమ్ము.

భృంగి—జేనా! మీ యాన కడుగు దాటుదునా! యిదగు. (కొంచె
మావలకుఁబోయి పాగ్బత్తో) తల్లీ! నా చమత్కారంబుల గనుపెట్టినా! యీ కాలం
బునఁ ద్రోవనేవోయి త్రోవనే వచ్చువానికిఁ గాన్గిసిది దుర్బలము. నేనెట్లుమాటాడె
వలెనో యట్లే మాటలాడి మీకాభ్యం సేజేచ్చుకొని వచ్చినాను నుమా!

కలవాణి—భృంగీ! శివాంతగంగీ! నీమాట లిక్కడను నక్కడను బ్రతికూలము
లేకా!

నవమాలిక—(కలవాణితో) ఓసీ! అన్నియు మన చెవులఁ బడుచునేయున్నవి.
యింకఁ దరచకు.

పాశ్వతి—(సఖియలతో) కొన్నికొన్నివోటులఁ బ్రతికూలముగ నాఁడినఁ గాని యనుకూల పడదుసుమా ! అక్కడ సందర్భమంతే. భృంగి వారియంతరంగ మెరింగినవాఁడు.

భృంగి—అహహ !

చ. తరుణి ఫలించె నీతపము తప్పక చెప్పినయంతలోనె యీ
పురహారుఁ డాదరించి తనపూజకుఁ బూవులుదెచ్చియిచ్చు న
ట్లరయు మటంచు నన్ననిపె నన్నిజగంబుల తల్లివౌదు విం
దరమరలేక నీ విక సదాశివు సన్నిధి సేవసేయుమా.

(ఎవరు వినకుండగ ముందుకు వంగి)

జననీ ! సదాశివుఁడు నిన్ను గరుణించినాఁడు. ఎన్నఁటికైన మిరిద్దరొక్కటి యైతిరేనిఁ దద్దయు గరుణ నామిఁద నింపవలయు సుమీ !

పాశ్వతి—(చిఱునవ్వునవ్వి సిగ్గు నభినయించుచు శివునియొద్దకుఁబోయి ప్రదక్ష ణముచేసి స్తుతించుట)

ఉత్సాహవృత్తము.

బాలచంద్ర చారుచూడ పరమచిద్విలాస నీ
పాలజేరినాను లీలభక్తి ముక్తిపాల నీ
శీలమెఱుఁగఁజాల బాలఁ బిన్న సేవలిడుదు నా
పాలిభాగ్యమివదేవ, వాలుగంటి నేలవే॥

ఉత్సాహవృత్తము.

నేలతాల్పుపట్టి నేను నేర్పుమీఱ నోఱ్ఱుతోఁ
బూలుననలు మంచిపండ్లుఁ బూజవేళ నీకునే
నోలిదెత్తుఁ బాళినిత్తు నుత్త రోత్తరగ్ధిగా
నీలకంఠన న్నకుంఠనిచ్చులచ్చ నేలుమా॥

(చెలులతో) మనము పుష్పానయనార్థము వనమునకుఁ బోదము.

(అందరు నిష్క్రమించిరి)

చతుర్థ రంగము

వనము

(ప్రవేశము—పార్వతి, చెలికత్తియ లిరువరు)

పార్వతి—

చ. గుమగుమ లాడుచున్నయవి కోయుదమా చెలులారపూవులన్

కలవాణి—

సుమము లివెల్ల నిప్పటివె సుందరి యందికొనుచు నేర్పుతో

సవహలిక—

సమయము మించకీయ్యవలె జయ్యన కోయరె కందకుండఁగా;

పార్వతి—

శమదనుశాలి పూజకివి చాలపు సోద మికిన్నికోయరే.

కలవాణి—

ఉ. పువ్వులు వంతు వేసికొని పొల్పుగఁగోయుదమమ్మ పార్వతీ

నవ్వులమోము తల్లివిడ నవ్వకు రవ్వకు రాకు నవ్వితే

బువ్వుల కానవాలు గనబోలము వైలను నీవుపోవలెన్

దవ్వుల కేల నీకడలఁ దాకిన వెల్లను గిల్లుమల్లనన్.

తరళవృత్తము.

సవహలిక—

ననలసందున దాఁగియున్నది నాఁతికమ్మని తాపులం

దనరుచున్నవి పూవులెన్నియొ దాటిపోవఁగ నేటికే

మనకు నేటికిఁజాలుఁ బూలను మందయానరొ కోయరే

తొనకనీకుము పూవుదే నెలఁ దోలుతోలుము తేటులన్.

అంబురుహ వృత్తము.

పార్వతి—

తుమ్మెదలిమ్ముగ గ్రమ్ముచునున్నవి శోభన న్విడి పోవుపూఁ

దుమ్మెగఁజమ్ముచు జమ్ముచు న్విడిఁ దోయజాక్షిరొ తోలరే

కలవాణి—

ద్రిమ్మరిహమ్మని పొమ్మనఁబోవును ధీరవైవిరు లేరవే

నమ్మిఫలమ్ములు నెమ్మది ద్రంచవె నాఁతిరో వెఱవేలనే॥

పాశ్వతి—

పచ్చరాలకు రంగు లిచ్చెడి పచ్చిదూర్వలయగ్రము
 ల్మచ్చకంటిరొ చిచ్చకంటికి మచ్చవంటివి కోయనే
 పచ్చిల్లుని హెచ్చరించెడి పంచపుష్పములేరవే
 నిచ్చనిచ్చటివేన తెచ్చెద నీవు తెమ్మవి నెచ్చెలి.

నవమా—

ఇంతిగో మన మింతలో వనమంతజూచినఁ దీరునా
 వింతవింతగఁ బూలుపూచెను వీనితావులు నీచెడిక
 గొంతులెత్తుక కూయుచున్నవి కోకిల వ్విరికొమ్మలన్
 సంతసంబిట సంతకంతకుఁ జాలఁ బెద్దనగుఁ జూచి.

పాశ్వతి—

బంతిగానలి సంతతు ల్లమపంతము ల్లెలిపింతు మం
 చంతలో బిలిమింతరాలిడు చంతికంబున నున్న చా
 మంతిపూవుల సంతకుందిగి మంతసంబునఁ బాడుచు
 న్నంతిపూవుల కంతభోవన పంతుగాఁ బిలుపింతమా.

కలవాణి—

కలికిచూడు గులాబి కేదగిఁ గాగలించెను వాసన
 త్వలికి మించెను జాజిసుల్లెల పిల్లతెమ్మెర హాయిగా
 గులుకుచున్నది గండుగోయిల కొమ్మసందునఁ గూసెనే
 చిలుకబల్కున నీదూపల్కున చెప్పజాలనె నెచ్చెలి.

నవమాలి—

చ. మునితరు వల్లదే కనుము మ్రోలఁ బరాకు చిరాకులేక చి
 క్కని ముకుక్షైక భాగ్యమునఁ గ్రాలెడుదానికి వామనీమ నీ
 వసలత పూలుపూయుటకు వాసితయై మఱి రెండు తీవియ
 ల్లన జతఁజేరి రాగవియఁ దా సరదాకలదయ్యె నియ్యెడన్.

పాశ్వతి—

చ. నవనవ పుష్పజాతులు మనంబున ముగ్ధులు మూటఁగట్టుచు
 న్నవి చెలులార పూజకిని యాదిన మేలగుఁ గండనీకయ్యా

పువ్వులను గోయరే ననల పొంకము జూడరె కన్నులారగా
శివుడివి పూజసేయునెడ శీతల భావముఁ జేయునాయెడకో.

కలవాణి—పువ్వుబోణీ ! యీగంగానదీ పరిసరారణ్య ప్రదేశంబుఁ జూచితివా!
యిది నీతండ్రిమహాభాగ్యము. మహాదేవుం డిచ్చటఁ దనయిచ్చతీరఁ దపోసు స్థానంబవలం
బించె నద్దేవుని యుపచారంబులు నీకు నలవడె. దీనంజేసి నీకుఁ బరిమైశ్వర్యం
బనివార్యంబుగ రానున్నయది.

నవమాలి—(నవ్వి) చక్కనిబొమ్మను నిక్కమ యెక్కనక్కములాఁడు
చున్నావంటే ?

కలవాణి—కాదుకాదు. శివపూజాఫలం బూరక పోవునా ! మనచెలి మహా
రాజ్ఞి కాదే !

నవమాలిక—అట్లెవచో మనశకము నిరాశంక నే. కానిమనల నింక నోరకంటైన
గనుంగొనునే !

చ. శివుని ప్రసాద మొందుటకు సిద్ధముగా నొక కొన్ని సేవలం
దవహితమైనటించు తటి నాదరము న్ననమీఁదఁ జూపెడిం
జవరకు వానిలోఁ గలిసి చిత్తములో మనలం దలంచునో
శివశివ చిన్నగాఁటి మనచెల్మి యిదేఁటికి నింక బోఁటికికొ.

పార్వతి—(కనుబొమ్మల చిట్టించుచు)

ఉ. మీరిటు మీఱి చెప్పునురె మెఱుగవలె కులికుట్టుమాటలం
గోరికచాలుజాలు నినుగోపదరే పరమేశు పూజకై
బోరునఁ బూలుగోసికొని పోదము మోదముతోడ రారెయో
నీరజనేత్రలార నుడి నేర్పితరొర యవేటిమాటలే.

(నాలుగైదడుగులు నడచి పూలుగోయుట)

కలవాణి—

ఉ. రూపవతీమణి వరనిరూపణ ముచ్చట కంటి మింతలోఁ
గోపమిదేలనే నిలుము కూడనె పోదము పూలుబత్తురు
ల్భూపపుద్రవ్యము ల్వరునఁదోడ్కొని వచ్చెదమమ్మ కొమ్మరో
నీపతి పూజ వేళ కివి నేర్పున నోర్పున నందఁజేయవే.

నవమా—

ఉ. నవ్వుల కన్నమాటలకు గాతిరొ కోపముఁజేయ నాయమా
దవ్వులకేఁగుఁదెంచితిమి తాళుము తాళుము కూడఁబోదమీ

పువ్వులు నాల్గు నందుకొనఁ బూజకుఁజాలినవన్ని యశానుమా
యవ్వపువ్వువ్వుబోణి యిపుడా సమయం బిటు రవ్వజేయఁగా.

పార్వతి—సకీయలారా ! యెకసక్కెపుమాటలు మానిరండు. చూడు డివ్వన
ప్రదేశంబు లెంత సొంపుతో, గండుంగోయిలల పంచమస్వరంబుల నంచితంబైన
క్రొమ్మావి తోటలు, పన్నీటియంత్రంబుల చెంగట రంగారు బంగారు పనిరంగుల
సింగారంబై నింగికెబొంగారు బంగళా మేడముంగలఁ బలులెరంగులఁ జెలంగిన
సంపంగల గుమగుమలనొప్పారు నప్పారిజాతంబులు గుప్పగుప్పన నుప్పరంబునకు నుప్ప
తిల్లెడి కప్పరంపు బుప్పొళ్ళతోఁ బరువర్పుక్రొక్కెడి మరువంపు మల్లెలును, మల్లె
పందిళ్ళ కిరుగడల గడలుకొని పెచ్చుపెట్టిన పచ్చకప్పరపుటనలుల నల్లిబిల్లిగ నల్లికొని
వెల్లివిరిసిన ద్రాక్ష పందిళ్ళకీవంకలఁ బొటకరించెడి దబ్బమోటికల బీటికెలకుల నోటి
కలర మేఠసేసి నెజల నొత్తిల్లి చల్వలంబుల నిల్వంబడిన పూదేనియల నొప్పగఁ
దప్పిదీర్చుకొని పూచాదలంగుటిసి విటిసి పారుచున్న పన్నీటితెలిసిటికాల్యలఁ
జెల్తుగ నోలలాడి వెడలిసకమ్మని మొల్కుతెమ్మెరలవలన హాయిగలిగి మారలెత్తి పరుగు
లెత్తెడి లేడికొదమల యడుగుల నక్కడక్కడ నల్లఁడు వారిన చామంతి కుడుళ్లును,
జామంతి కుడుళ్ల నందున నింపు సొంపులు పెంపగుచున్న సుర పొన్నలును, సురపొన్నల
జెన్నొందినపొన్నలును, జొన్నలపై నెగబ్రాకు లవంగలతాకుడుంగములును, లతా
కుడుంగములనిండ బిండారబోసిన విగ్గంబున నిండారినవ్వుచున్న క్రొవ్విరులుంగల్లిచూడ
సొంపెయున్నయవి. నేటికి శశిరీటునికి పూజ్ఞాంబీపుష్పంబులు చాలు మఱుపూట
మఱుల నరుడెంతము. పోవుదమే!

కలవాణి—(నవమాలికతో) చెలీ! మనచెలికి నొక్కచిన్న చెలువంపుమాట
చెప్పాచున్నాను. నీవును పరధ్యానంబులేక విను. (పార్వతితో) మందగామి! ముందట
నందంబైన యిమ్మందారంబుఁ జూచితే! చిగురుంజెడల జెన్నొంది పొందికతోఁ
బెనవడి యల్లిగొనిన తీగలనెడి పాపఁపేరులఁబేరువడి విరుల చాలనెడినెలకూనపైకడ
నింపు మెఱయఁ బుప్పొడియను బూడి పూతనలందికొని యమంద మకరందధారా
మందాకిని దాలిచిభృంగుల యభంగురకుటిల నటనంబులచేఁ బ్రసన్నంబై యపరశివుం
డనఁదగి యున్నది. దీని సరసనిమకంతఁ జేతులుజోడించి నిలుచుండుము. చూతు
నెట్లుండునో?

పార్వతి—(చిలునవ్వునవ్వి) నన్నేమి నవ్వెదవే! గనుకనే కలవాణివి. (మఱి
నాలుగడుగులు నడచి పూలుగోయుట)

నవమాలిక—కలవాణి! మనచెలికి శివపూజాసారవశ్యం బింతింతని చెప్పఁదరమా
చూడు.

సీ. ననలు గోయఁగఁ బోయి ననలంచు దన చేతి

కొనఁగోటి తక్కులఁ గోయబోయె

తన చేతి కొనగోటి తఱ్ఱు తేయని మానె
 ననలఁ జేజేతఁ బట్టినవె 'యూర
 తనచూపు గుంపులు తవిలి తోలఁగఁబోయె
 దర్శించి తున్నెదదాటులనుచు
 ముసరు తేట్లను జూచి ముటిపెంపుఁదన చూపు
 లని తోలఁబోవ దియ్యలరుఁబోడి

తే. గీ. చూచి నావఁటె గట్టురాచూలి శూలి
 మీఁద మనసున నెల కొల్ప మెల్ల మెల్ల
 జేయు పనులివి నిచ్చ లచ్చెఱువులయ్యె.

(పార్వతీతో)

పూవులివిచాలుఁ బోదమా పూవుఁబోడి.

పార్వ—(ప్రద్రవంకఁజూచి)

జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చినావు శీఘ్రమ పోవఁటె బూజాకాలము సమీపించుచున్నది.

(అందఱు నిష్క్రమించుట.)

పంచమరంగము

పర్ణికాల

(ప్రవేశము—యోగనిష్ఠఁజూపుచు శివుఁడు, పరిచర్యఁజేయుచుఁ బార్వతి, కొంచెము దూరముగా నొకవ్రక్కను, కలవాటి, నవమాలిక.)

కలవాటి—చెలీ! చూచితివా! మనచెలికి నీశ్వరోపచార పారవశ్య మింత యెప్పునే? చూడు. చూడు.

చ. నిరుపమ రూపవేషములు నెయ్యము నొయ్యనఁ జూపునట్లు సంత
 బరమునఁ జేరువం దిఱిగి మాలిమితాలిమి బాళిమీరనీ
 గిరిజ గిరిశుభావగతికం జతయై మతయై పరాకుసే
 కురనియ కొక్కరితి ననుకూలపుఁజేతలు సేయుచున్నదే.

నవమాలిక—ఓసీ! అగునే! అడుగోచాడు.

చ. కరము కరంబులున్నుడిచి ఖండనిశాకరమాళి చుట్టునుం
 దిరిగడి వేళఁ జెక్కిఁకులదీర్చిన వజ్రపుఁ గ్రమ్మజోళ్ళ త

తరపుఁ దళ త్రళలఱలి దట్టపుఁ గెంజెడలోని యేటివెం
దరగల మీఁదఁబారి వెడతైతకలాఁడుచునున్న వే చెలీ.

కలవాణి—

చ. కులుకుచుఁ జిన్నినవ్వొలయఁ గూరిమి సన్నిధిఁగొల్పుచున్నయా
కలికి కచప్రభాచకచక త్పలరేఁగి విరాగియైన యు
త్పలసుహృదంకురాభరణ భద్రగళంబును గౌగలించె దొ
య్యలి నిలఁబాటి వారిహృదయంబు నెఱింగెనోయేమొచూచితే.
నవహలిక—

ఉ. తిన్నఁగ జేతు లొగ్గి యొక తీరున నొడలవంచి మ్రొక్కుచోఁ
జేన్నెసలారు నెన్నసఁటి చెల్వము చూచి సహింపులేకయా
పన్నగరాజభూషు తలపైఁగలపు వ్వది వాడునూపి తా
మిన్నక చిన్నవోయినది మేచకవేణిరొ చానఁ జూచితే.

కలవాణి—

ఉ. పంకజనేత్రఁ జూచి కరపద్మమునం గల జింకపిల్లసా
శంక మనస్కుమైబెదరి సాఁగఁదలంచు తెఱింగి బాలచం
ద్రాంకుఁడు యోగలీల కనువౌ యరచూపున నీయెయారి ని
శ్శంకమనంబుతో నరసి చయ్యన నిష్ఠను బెంపు చేసెడిన్.

(భృంగిప్రవేశము)

భృంగి—(అర్థనారీ రూపముతో)

(ముక్కున వ్రేలు ఘటించి యాశ్చర్యముతో) ఏమిచిత్రము! మీచెలికిప్పుడే
స్వతంత్రప్రచారము యోగప్రచారని యొద్దఁ గలిగినట్లులున్నజే. అదుగో యీయిద్దరకు,
బూర్వసంబంధ మేమైనఁగలదా!

కలవాణి—మీరట్లనఁదగునా; మహానుభావా! మా మైమవతి కిన్ని యాలోచన
లున్నవా! కన్నియగదా! పూర్వ సంబంధ మేమైన నున్నదా యంటివి. మాకేమి
తెలియఁ బరమేశ్వర సన్నిధానవర్తి. నీకే తెలియందగు.

భృంగి—

ఉ. కన్నియ యైననేమి! నుటికన్నెకె వన్నెలు జిన్నె తెక్కువౌ
నన్నుల మిన్నగాదె; యిది యన్నెలదాలుపు మున్నుగన్న య
ట్లున్నది గాని దీనికిట నుగ్రుని యొద్దను గ్రొత్తలేదు పో
యెన్న విచిత్రమయ్యె నిది యేమగునో యింక ముందుఁజూడరే.

పరిసరమున యా విరాగి యెడమ భాగము నెగాదిగ రెప్పార్చక చూచుచున్నది.
చాలుచాలు రమ్మనలే!

ఉ. సందోక యింత యీయఁగనె చక్కగఁ దాబొటవేయుచున్నదీ
సుందరిఁజూచితే తనకు శూలి వచింపని చెయ్యి లేలని
య్యందట మిందుమాళి కహహా! విడువందగు వారమాదుమే
మిందును జాలురమ్మనరె యమ్ముని పొమ్మనందమా యికకా.

(పాటఁజూచి) ఆ! ఆ! వద్దు వద్దు పూనోపచారము లర్పించి యా కన్నీయ
యిటు మొగంబై వచ్చుచున్నదిలే?

పార్వతి—(వచ్చి)

శృంగారోక్తిలావృత్తము

పార్వతి—

మునికీ దెచ్చిన పూవులిచ్చితి ముందుగా మన పూవులే
తనదా పూజకుఁ బ్రీతిఁ జూపుచుఁ దా గ్రహించెను జక్కఁగా
మనమికన్మఱి పూట పూటకు మానక చ్చటి పూజవే
పునికి తెత్తము రారె పోదము పూలతోటకు నిప్పుడే.

నవమా—చెలీ! యీ భృంగి మనకు నిక్కడ ననుసంధానకర్త గదా! యితఁ
డుపదేశించు మాటలు వినుము.

కలవాణి—సఖీ! నిర్ణీత మైన యుపచారము మాత్రముఁ జక్కఁపెట్టుకొనుము.
ఎక్కువకుఁ బోవుము.

పార్వతి—భృంగీశ్వరా! ఏ యభిప్రాయ మేమి?

భృంగి—అమ్మా! యీయోగి మహా రాజయోగి. వీని చిత్తవృత్తి కడు సున్ని
తము. ముక్కునఁ గోపము పిలిచినఁ బలుకుచుండును. గాని వీనికి గోపప్రాసాదములు
రెండును సులభములే యైనను ఏవని యెంతో యంతఁ జేసికొని కంటిముందట నిలువక
తొలఁగిరమ్ము. చను విచ్చెగదా యని చొఱబడి మీదిమిక్కిలిఁ దెచ్చుకొనకుము.

ఉత్సాహవృత్తము

తిన్నఁగా జగన్నివాసుఁ దెలసికలసి మెలసినీ
వన్న గాధిరాజు మనసు నలుసు చేసికొనకయో
పొన్ని సేవ తెన్నబడుచుఁ బొసఁగు మమ్మ యిమ్ముగక
మిన్ను సిగవి క్రింది కండ్లు నిచ్చుఁజెందు సుందరీ.

పార్వతి—క్రిందికన్నులంటివి లోకములో నెల్లరకు రెండు కన్నులేకదా! యీ మునిగి మూడు కన్నులేల వచ్చినవి? చిన్నదానను గ్రోత్తదానను. మర్మమెటుంగక యడుగుచున్నాను. దాని మృమెటింగిలేని నా కించుక నిరుపించుట.

భృంగి—సుందరీ! నత్యము. ఆమాటయే నత్యము. వీనికి నెగువ నొకకన్ను దిగువ రెండుకన్నులు పుటువలో నేయున్నవి. యెక్కడకు బోవును. నీ కన్నులకుఁ జక్కినివాడు గాడని యెంచుచుంటివా! యింకఁ గొన్నినాళ్ళు వీనియొద్ద నాశ్రయించియుంటివా ఇతఁడు ఏమను మీఁది కన్నొకటి మొలపించఁగలఁడు సుహా! ఇతని చక్కందం మహాదు నీవ మెచ్చికొందువు.

పార్వతి—శివానుచు మణి! రమణీమణిని గాన నీ విట్లనుచున్నావు గాని యిదం తయు నిన్నడుగలేదు. మూడుకన్నులుండుటకు మర్మమెటుంగ నడిగితి.

భృంగి—తల్లీ! యుల్లన నాడుకు. చెప్పుచున్నాను. వీనికి మూడు కన్నులుండుటకు ఫలము వినుము. క్రిందిరెండు నేత్రములు లోకానుగ్రహారమై కరణా మృతపూరితంబులై మెదటి మూడు పునఃసంబులకు సాధకంబులయి యున్నవి. యూర్వ నేత్ర మొక్కటియు, నీచెప్పిన గుణంబులలో నొక్కటియైనలేక కేవల తేజోవీర్యపంభై నిష్కామస్థితికి మూలమై యున్నది. సర్వస్వతంత్రుఁడు గాన నెప్పు డెట్లయ్యెనా చూడవలెనో యట్లనే చూచుచుండు. నితండివ్వఁడు నిష్కాముఁ డగుటంకేనీ సహజమైన చూడ్కి నడచించివేసి యమ్మాడవ చూడ్కితో లోకందన తేజోవీర్య సంబంధ దాఁగనుఁ గొనుచున్నవాఁడు. సీమా మొకప్పుడు గడచు రెండుకన్నులూగూడఁ బైటనువిప్పి పురుషోత్తమత్వంబున లోకవిడంబుల బాఁగించిన నాచరించవచ్చు. నేవాగర్భంబు వదలక నీ వేప్పటట్ల యీశు నిష్కామ యుంచుము. నీవడిగిన మృదునియ.

పార్వతి—సరేకాని నీ విష్వఁడు నగము మగనా పుగ నగ మాఁడును పుగ పేషము గగించినా వేల?

భృంగి—అమ్మా! నాయయ్యవారు ప్రతిదినంబుఁ బూజించుతము రెండు మూడు క్షుణ్ములు మదియపేష భాషానటన భుటనంబులచే వికోద్ధితుఁ గాన నిష్వఁ డప్రమేష్యుని వికోద్ధాన యిట్లనారీ పము వహించితి. మీపని మీగు చూచుకొనుడు నావనికి నేను బోవుచును.

పార్వతి—(జ్ఞాపకముఁ చెచ్చుకొని నాలుగడుగులు ముందుకుఁ బయి న్నగతము.)
మ. ముని యానాడట వచ్చి నాజనకుతోఁ బాల్యార బోధించిన
క్షణనిరం దేవుని కర్ణుని తనువెంటో వికోద్ధానమా
నని యే నెంచుచునుంటి దాని కిది దృష్టాంతంబుగా నుండె నీ
ఘనుఁడధాంగము నొకునిచ్చునొకొ యెకాంతంబిదెల్లండునో.

(మూల నాలుగడుగులు వెనుకకుఁ జని ప్రకాశముగా) భృంగీశ్వరా! నీవియ్యర నారీశ్వరంబు దాచ్చిల్లినానటనంబు నేయువేళ నా క్షణమైనదేవుని హృదయంబు గబురంజితనుండునొక్కో!

భృంగి—అమ్మా! యిప్పుడు నా యీ వేషంబు దిలకించితివిగాదా! నీమనసున నెట్లున్నది.

పార్వతి—అర్రా! నామనసునకు బహుళంజకముగఁ దోఁచె!

భృంగి—అయ్యవారికి నీకుఁబోలె మనోరంజక మీ!

కలవా—అర్రా! మీరు నడిచిన యా యువమానోహరముభావము నీ రిరువు రకు నైకమత్యమును బోధించుచున్నదే.

శవనూలి—ఓసీ! నీ తెలివియేమాయె. ఐకమత్యమంటివి. ఐక్యమే యవదను.

భృంగి—(నవ్విచప్పట్లుగొట్టును) ఐకమత్యమే చివరకైక్కిరి పరిణమించును. ఎట్లున్నను నరే! మీయుక్తేక మట్లున్నచేత, అభిప్రాయ పుట్టిన నాఁడు గతుకొందము.

పార్వతి—భృంగీ! నీవు వేసిన యాయుధనారీ వేషమున కుపయోగమడిగితిని గాని వేలు గారు.

భృంగి—జూసీ! దానిపేరే అది. యెవరెఱుంగని నేమున్నది. కారణ సామగ్రి యంతయు దానికే యొకఁగూఁడుచున్నది. కొమ్మ! యిక్కడ నీవింక మఱలకుము.

పార్వతి—ఇన్నిధానమునకు నీవు విశోదాగమేఁగ నుంటివి. మేమును బుష్ప నయానాగము పోవనుంటిమి భాగవంతయు నది మునూ! (నలులతో) రారేపోదము. (పార్వతీ నలులతో బూలవనమునకుఁ బోవుట)

భృంగి—(ముందుకువచ్చి పూజానంతరము సమాధిని బట్టినోపు శివుని యొద్దకరిగి చమత్కారముగ నృత్యముఁజేయుట)

శివుడు—

చ. పలువిధమైన వేషములఁ బాయక యచ్చున గ్రుగ్గిల్లు నీ
వలవడి వేయనేర్చితివి హావము భావముఁజూప నేర్చితి
వలరంగ సర్థనానివయి తొర భ్రమసక నిర్ముఁజూడ నీ
కలనము నా మనంబున వికాసముఁ జెందుచున్న దింపుగళ.

భృంగి—దేవా! మూలక వికాసముఁ జెందుచున్నదన సాక్షరమా, నాయది వేషము నీయది జోషము. నీజోషము జోషమును గానెంచి నిక్కమైన యరనాతీర్థగ వేషము నీవు ధరించితివా నా మనసున నిజమైన వికాసము రాఁగలదు.

శివుడు—ఓరీ! చాలుఁజాలు; చాలింపును. సమాధిమయమైనది ద్వారము నకుఁబొమ్ము. (అని యోగంబు పట్టుట. భృంగి ద్వారంబునకై వెడలుట.)

(నంది ప్రవేశించుట)

భృంగి—ఓహోహో! నందికేక్కరా! నీవిటు రాఁగఠంబేమి. మనయా శంకరుని తపోస్థానంబులకు విష్ణుము జెంచెడి వాఁడందఱో! వానినొక్కనినైన

నియ్యోశ్రమంబున నడుగిడ కుండు నటుల జాగరూకుండునై యుండు మనికదా, నిన్నీ యాశ్రమంబునఁ గొంత పరివారముతో నిలుపుట !

నంది—భృంగీ ! నాకేమియుఁ దోచకున్నది ముందుగతియేమో !

భృంగి—ఏమి మునిగినది ?

నంది—పురందరాగుఁ లెందుకో యోచించి మర్మగుని బిలువ సంపినారట. చాచాయగా నీకింపదంతి నాచెవులఁబడినది, యాపడుచు కుర్రడేమి సాహసించునో !

భృంగి—ఇక్కడ నేను జాలియుండును. ఏపు వనాంతములయందు దిటుగుచు నింద్రసభలోని సమాచారముఁ గనుపెట్టుము.

(నంది భృంగి నిష్క్రమించుట)

షష్ఠ రంగము

[ప్రవేశము—ఇంద్రుడు, మన్మథుడు, బృహస్పతి.]

(10 నిమిషములు రంభ నృత్యము.)

మన్మ—మహేంద్రా ! మీరలిప్పుడు నన్నుఁ బిలువనంపిన కార్యం బెయ్యది !

ఇంద్ర—

ఉ. మారకుమార శూర సుకుమార గుణాకర శ్రీ కుమారనీ

బారికి నెవ్వరై న నిలువంగలరా జగదేకవీర నీ

వారయఁ దండ్రుఁబోలిన దయాభుడ వొందువు మాయెడన్మహా

ధీరప్రపంచము లభవదధీనము తాఁగద మాకు నీపుర

స్కారమె యిప్పుడొక్క యుపకారముఁ దోరముగారచింపవే.

వత్సా ! మాయొక్కట్లు లిటివని చెప్పనలవికావు. మేము లోకాధిపతులమని శేరకాని లోకాధిపతుల మేకదా ! బహుపర్యాయములు నీతండ్రుచేతి బరిపాలితులము కామే ! నీవు నెఱుంగుచువు. మాప్రాపు మీరుకదా ! మీకన్న మాకు దిక్కెవ్వరు ? స్వర్గవాసము భగ్గవాసమువలె నున్నది వింటివా !

మన్మథు—తండ్రీ ! యిట్టి మీఁదిమిక్కిలి యిప్పుడేమి సంభవించినది ? మీకు నేను జయంతుని వంటివాడను గానే ? మీభారమునాయది. యంతమీన మేముల లెక్క పెట్టనేల ? తుట్టతుదకైన బట్టదలతో నెట్టి యొక్కట్లునైనఁ గొట్టివేయఁగలను. వినము.

మ. జగము ల్నా యరచేతిలోనివ సదా సత్యంబ నాచేతఁగా
దగుకార్యంబది చేతఁగాదనుచు నే ధైర్యం బవార్యంబయో

నగవైరీ మది సంశయింపక యనూనప్రేమతో నానతి

మ్మొగిసాధింతును నాపరాక్రమము గాయో పండొ చూపించెదన్.

బృహ—మదనా! ఏ ప్రభావ మింతయని చెప్పదరమా? బ్రహ్మస్ఫుల్గిలో నంత టను భవదీయసత్తావేశములు గదా! ఏ ప్రచారము లేనిచో నిర్వ్యతిర్వమే కదా! ఏ సంకల్పమునకు నెన్నడైన వికల్పముకలదా! నీ సహాయులు సామాన్యులు కారు. ఏవు సత్యసంఘంఢువు.

మన్మ—ఆచార్యవర్యా! మీరన్నమాటలు రత్నాలమాటలు. మీ రనెడి గురువు లుండగ మాకేమి కొఱత! మా భావనలు మీ దీవనలే!

ఇంద్ర—కుమారా! ఏవు మహాలక్ష్మీపుత్రుండవు. మహారాజు భాగినేయుండవు. చక్రధరుని గవ్యతేజంబున నావిభవించిన పుణ్యమూర్తివి. నిఖిలజగదంతరాళ సత్తామంగళ విగ్రహుండవు; నిరంతరస్వచ్ఛందనిర్వక్రపరాక్రముండవు. భవదీయ సముద్యమంబునకు నేర్చిన యశంబుండునే? వెఱికిచెట్టు మందుకు రాదను మాట నిజము. నాటనుండి నీ మాట విస్మృతి జెంచె. సురలకళంబులు దీరెడి మేలిసమ యంబు సమకూరె. లోకోపకారము నీకుఁ దక్కువలసియున్నది. ఏవు వెనుకఁ దీసివో నియ్యాపత్నముద్రమునుండి దరిజేర్చునా రెవరి?

మన్మధు—

చ. మగఁటిమి కేమి తక్కువ సమానులు నాకెవరింక నీకు నీ
వగపులఁ బోవవేల నను వాసవ నమ్ముము మీనిమిత్తమై
వెగఁబడి కార్యసాధనముఁ దీర్చెన బేర్చెన గీర్తి పూర్తిగా
వెగఁపకుమయ్య నికఁమిది భేషజ మనొకన కాత్మనమ్ముమా.

ఇంద్ర —

చ. సుమశర యీచరాచరముఁజూకకముఁజేయుట నీదెభౌరము
త్తిముండవు సూసృతవ్రతనిధానుండ విచ్చినశాస దిప్పవ
ద్దమరుల కార్య మిద్ది యుపహారముగా నెరవేర్చి పెట్టివే
నవిరళమైన కీర్తిఁ గొననొందువు సాధువటుండ నిన్నొగిన్.

మన్మథా! సురభూసురులు పడునిడుములు నుడువఁ దరనా! వినుము.

రగడవృత్తము.

సురరిపు లేపున శూరతఁజూపఁగఁ
బరి పరి విధముల బరుగులు వెట్టిరి
సిరులను వదలిరి చేరిరి కోసలఁ

బరగళ్ళుంబడి బరువడి బారిరి
 చింకర వందన చేసిరి స్వర్గము
 చందము తొహరిచందన నగముల
 సందల ననురుతె సలిపిరి క్రీడలు
 పటగడుపులతోఁ బడలుచు వెడలిరి
 జటజట మనయచ్చరలను నీడ్చిరి
 చటచిరి యుచ్చైశ్రవమును జబుకుల
 నుటకుచు మామోనుఁగు నుటికించిరి
 నవరత్నంబులు నర్మిలి గోచిరి
 పుపుదోటలు మాపురిఁగల కోటలు
 నవవపుఁజేటలుఁ బవనపుఁజోటలు
 పువుల విమానంబులు సనుబాఁటలుఁ
 జడఁగొట్టిరి బిట్టడుములఁజెట్టిరి
 కడు ధర్మంబులు గడముట్టించిరి
 నడమంత్రపుసిరి నడుపుచునుండిరి
 జడియరు మడియరు చటుకున గెల్తురు
 బ్రహ్మాండంబులు బ్రహ్మబలంబున
 బ్రహ్మోత్తరముగ బ్రహ్మలు తేరని
 జహ్నుగులై నరసింహులకీడుగ
 బ్రహ్మలుదారై ప్రబలి భరించిరి
 యమృతపుఁగలశము నెత్తె హరించిరి
 సమయించిరి వాసములను బలుఁగుల
 సమరము లమరఁగ సలుపుదుచొగి సం
 భ్రమమున జన్మపుభవనము లవిగో
 చూచుము పాడై ఖోభిలుచున్నవి
 మోఁదుగ లవిగొ యీ మోఁదుగలెల్లను
 బోఁడిమిచెడి వాపోవుచునుండిరి
 తాడితులై సుకృతాత్ములు సూచితె

ముందుగ మాపవి మూలను ద్రోసిరి
 మందకుఁ దోలిరి మా సురభినిహఁ
 పందలమైతిమి బందికీఁబోతిమి
 సందియరెన్నఁడుఁ జాలియెనిఁజే
 పములను ద్రవ్వెరి ప్రమితులనన్విరి
 సమితులఁ గ్రొవ్వెరి స్యమతుల దవ్వెరి
 శమనుని మెట్టిరి శమగులఁ దిట్టిరి
 మమతలు బెంచిరి మమ్ము నడంచిరి
 మా పని యీ గతి మాపై యున్నది
 రాపులఁ బెట్టిరి రాక్షసు లెంతయు
 నేఁపులఁగాఁచెఱవైపులఁ దోలిరి
 తూఁపులఁదాఁడికిఁ దూఁపులఁ బడితిమి
 పడఁతులఁగూఁడుచుఁ బకపకలాఁడుచు
 బడఁకఁటియిండ్లను బవళించుటకే
 చెడితిమి పడితిమి చిటి మొటికాయలు
 పిడుగులుగ్రక్కిరి పెడసర సుక్కిరి

చ. భువనము భోగిభూషణుని భోగమువలన నాటనుండి వి
 ప్లవముల మున్నచుండె నిరుస్థులవైఖరి గీని క్షణో
 దివి భువి నెవ్వఁడు గరుణఁదేలిచి గట్టుకుఁ దీయువాఁడ లేఁ
 డవిసితి మిట్టి కష్టముల కాలన పాలన లేను మనస్థా.

చ. శివునిసపర్య లెల్లపుడుఁ జేయుచు భూరిబలప్రతాపుఁడై
 కవిసి స్వజాతీశీలమునఁ గ్రౌర్యముఁ జూపుచు సర్వదేశము
 ల్లవిలి ప్రభుత్వమేలుచు సుధర్మ సధర్మముగా బయించి సం
 భవదవలేపుండై ప్రజకు మారికుఁ డయ్యెను దారికుఁడొగి.

శా. క్రౌంచదీప్తిపనివాసితారకుఁడు బల్ క్రౌర్యంబు శోరెచ్చి దు
 స్సంచారుండయి తాఁ జతుర్దశ జగత్సామ్రాజ్యముం దాల్చి మా
 ప్రాంచతన్మంపదలెల్లఁ దోచికొని మ మ్మశాంతము న్వంతల
 ల్మంచంజొచ్చెను దిక్కులే దికిట శంభుం డాత్మగుం డౌటచే.

మన్మ—(తా నెఱుంగనట్లుల) యేమేమీ! శివుడెక్కడ. ఆత్మనిష్ఠయెక్కడ!

మ. కినుకన్నిండినపాని కేమి జపమక్కిల్నేరఁ డా గాఁడె మో

హిని వెంటంబడె నిప్పు తా విధురుండై యేమానో యామాని పో
లని యా కొంగజపాల కేమి సురపాలా యవ్వఁ డా తారకుం
డన మీపై నలుగంగనేల శివపూజారంభసారంబొకో.

ఇంద్ర—ఘృతోదధి మగ్ధుంబున నసాగ్యంబైన క్రాంచ ద్వీపం నొండుకలఁడు. అంగు వజ్రాంగుని వలన వజ్రాంగీదేవి గర్భంబున నుదయించిన మహాకూరుండు దార కుండనువాఁడు చిన్ననాటనుండియు, మహేశ్వర ప్రతిదిక్షాదురంగ రుండై, పరమేశ్వరు ననుగ్రహంబున నొక వేయి బ్రహ్మాండంబులకుఁ దా నేకశత్రుంబుగ రారాజై బ్రహ్మ వంశ సంజాతుం డగుటంజేసి ప్రప్రథమమున ధర్మబద్ధుండై యేయున్న “బుధిశక్త్యాను సారణి” యన్నట్లును మా మాప్రార్థ కర్మఫల పాకంబునంగాఁబోలు; దక్ష ప్రజాపతి దాఁడలపెట్టిన యాగంబునకుఁ దన యల్లుండగు నల్లకుత్తుక వానిం బిలువక మమ్మెల్లఁ దిలచిన కతంబుననే మచటకుంఁగోవుట యొకతప్పు, దాక్షాయశి తనపతి యనుమతిఁగొన కయె తాఁడనతండ్రి యజ్ఞంబునకు మాయందత్తితోపాటుగఁ జూడ రానమ్మాస్థిండాఁడిన యసహ్యపుమాటలు వినపైపక యాతని రేతోవికారమగు నద్వేహంబు నీశ్వర యోగ్యం బుగాదని చింతతోడ వామపాదాంగుఁబంబున మహీతలంబు లిగించిన రేఖతోడ నుద్భ విల్లిన యోగానల జ్వాలలో నహుతంబు గావించిన సమయాన మేమందఱుము వేఱచేయు నది లేక చూచుచుంటి మిదియ రెండవతప్పు; యజమానుని తప్పులు రెండును స్పష్టమే కదా! యిక్కతంబున దురాగ్రహ మహోగ్రుండగు నయ్యాశ్వరుని ప్రేరణంబుచే వీర భద్రుండు వెడలి యాజన్మంబు ధ్వంసంబుచేసి విజృంభించిన యావేశ మీమెల్లము వాని బాంబడి, తదీయకర చరణ తలాఖాతంబుల భగ్నీభూతుల పైతియి. శివుండంతిలఁ బ్రాపంచిక ధర్మముల విడనాడి హిమాచలా శ్రమంబునఁ దపోనిష్ఠ సలుపుచున్న వాఁడు. యిదియ కారణంబుగా శివ భాగవతోత్తముండగు నత్తారకుండు సహస్రముఖం బుల విషంబుగ్రమ్ముచుఁ దొల్లింటి యపరాధ ద్వయంబును శివదోహంబుగా నుద్ధాట నంబుఁజేయుచుఁదాన యాశ్వర ప్రతినిధిగా నేర్పడి ధర్మపదంబు నిర్మూలంబుఁజేసి బ్రహ్మాండ జాలంబులన్నియుఁ దన యధికారంబులొనివే కానఁ దన యధికారుల నక్క డెక్కడె సొపించి సర్వోత్క లక్ష్మి నెల్లప్పుడఁడు దానె కొంపోపుచుఁ బ్రజల కెట్టి సౌఖ్యంబును గొంగునొంక పలుతెఱంగులగు నూతన విధి ప్రమాణంబులఁ బ్రచురింపఁ జేయును. గృత్రమోపాయ ప్రధానంబై తలయెత్తిన గుఱగిరీష్ఠుల నెల్లఁగారానిబగ్గులఁ జేయును. బోకింబులన్నిటిని తామదేవతకు నరణంబుగ సమర్పించి విజృంభించి యున్న వాఁడు వీనిబోలిన క్షూరసాహసుల నెన్నఁడు వినము. కనము. సురభూసురుల కుటుంబ సౌఖ్య వాఁడు కలబోనివాఁడలాయె. మృధా! యిందునీసాహాయ్యం బత్యావశ్యకము.

మన్మ—పురందరా! మనకిప్పుడు తారకరాజ్యం బవసానము నొందించుటకదా ముఖ్యము. యిందుకే నొకయుపాయముఁజెప్పెన. నీవును నీయాచార్యుండు నందలి సారా సారంబుల నిర్ణయింపుఁడు.

చ. వరతను రత్నము ల్గలరు వాసవ నీకడ రంభ మున్నుగా
నరువదివేపురం దొక యెయ్యారిని జక్కనిబొమ్మ నా నిశాచరు
వలపింపఁ బంపుమదె సందుగ ముందుగ నంప సోనల
న్మరియుచు వాని దానివలగునికి నశింపఁగఁ జేయుదు న్వడిఁ.

చ. కులుకుమిటారి బంపుమటఁ గూర్చి దాని కటారిచూపుఁ దూఁ
పుల చుఱుకుందనంబులకు మూర్ఖులఁజేసితి నేని వాఁడు న
వ్వలపులలో మునిగి మనవంకకు రాఁడు బిరాన దాని చి
క్కులఁబడి పోవు గామహిమఁగొల్పుదు మీకు స్వభోగ్యభాగ్యముల్.

మ. అలనాడక్కడ మోహిసీతరుణి యెయ్యారంబుతో మై హోయ
ల్విలసింపం జనుఁదేర గాదు శరసంవేగాలకుం దాళలే
కెలమిం దాని నెగాదిగం గనుచు దేవేంద్రదా ముహూర్తంబునో
పల దైత్యులనుచేతఁ జిక్కిన సుధాపాత్రంబు గోల్పోవరే.

చ. ఇటువలె రావణాది దనుజేంద్రులు బ్రహ్మబలాఘ్న లెందఱో
కుటిలవిచారులై భువనకోటికి మాఁటికి బాఁటి లేక సం
కటములఁ గూర్చువారు పరకాంతల నొక్కపుఁ డాత్మఁ గోరి గా
చటుల శరాపాలగుచుఁ జావలె మున్నది నీ వెఱుంగవే.

(బృహస్పతివంకఁ జూచి)

చ. గురుఁడవు దేవకోటులకుఁ గ్రూరుఁడనరెప్పుడు నిట్టి కష్టము
ల్గురుతుగఁ దొల్లఁజేయు టనుకూలము నీకును బెద్దవాడ విం
దరయఁగ నూరకుండఁదిగు నాశకు నాలకుఁగావె నీ బహూ
కరణము దీనిఁజూచి సరిగా వివరింపుము స్థూలసూక్ష్మముల్.

బృహ—

మ. మదగా నీ వనినట్లు వృష్ణునియే మావారు మన్నింతు న
నృదనావశ్యక మేదియైనగలదా మానంబు నాకేల ట్లే
మద నానావిధచింతల న్మృదుఁగు నా మర్యాద ల్లిలుండునే
మదనాతంక మనంగనొనె మదనాహర్యంబె నీ వెంచుమా.

ఉ. క్రూరుఁడు ధీరు డిట్టివొనఁగూడవు వానికి శూరమానికి
బారపు చిన్ని చిన్ని వెడమాయలు బాయలెడాయ రెన్నఁడు
ధోరణి దేవభాసురుల ధూననమంగు మహేశునందె సా
ధారణ మేమిచేసిన వృథాయనవచ్చు నసాధ్యుఁ డేరికి.

కుసుమశరా! తారకుఁడు పామరుఁడుగాఁడు. లాఁతి యవగుణంబులేమియు లేవు. దినదినము పుష్కళుటికలు చూసేసికళివపూజల యాడంబరము దప్పఁడు. శివునంతటి మహానుభావుఁడు శివునివలన సకల వంతులు గొన్నవాఁడు. శివుఁడు గాలవశంబున విషయ వాంఛావిముక్తుడైనను వాని ప్రాణశక్తి తపోనిష్ఠకుఁ బూర్వక్షణంబున నతీ వియోగనిమిత్తంబుగ వెడలిన తామసశక్తితో మేళనమై యీ తారకునంగుఁ బూజా తాత్పర్యవశంబున మూర్తీభవించి యున్నయది. దానందేసి యశైవుం డుగ్రాకారుఁడై స్వచ్ఛందమైని విజృంభించియున్నవాఁడు. వత్సమాన కాలమందలి వారిలో నొక్కరి కైన సాధ్యుండగునీ?

ఇంద్రు—మన్మథా! గురువచనము యదార్థము. దీనిగురించి యొక పరమ రహస్య మున్నటుల నేను, మీ జనకుండును, మా యాచార్యుండును, మీ యన్నయు యోచించి మర్మముఁ గనుపెట్టితిమి. అది నీవలననే నెరవేరనున్నయది.

మన్మథు—

తే. గీ. నుడువఁదలంచినదానినే నుడుపు మిపుడు
వెనుకదీయక వెంటనే పేరుప్రొంగఁ
గడఁగి నా చేతనైఁకంత కార్యఫలముఁ
జేసివత్తును బ్రాణాల కాసపడను.

ఇంద్రు—శివుఁ డెల్లవాఁడు దాకకునకుఁ గోరినవంతు లొకంకొకటి నంతటి వాఁడు మహాకంఠు మదీయ ప్రాణశక్తి క్రియండ్ల నెన్ను సకలకృత్యముల నన్వయిం దిక్కరించితివేని యదియ నీ యవసానంబుని నిరూపించెనట. ఈ యున్నవాఁడో శివునంతటివాఁడు వాఁడేకాని యింకొక్కఁడు గలడి; విము. శివు యోచించిన యంశము తారకు నెడఁగాదు. కాని య య్యార్థ్యమే సావయోగింపుము. దాని కితర ప్రయత్నము లక్కఱలేదు. హిమచలకన్యక పార్వతి యతిహాపవతి. యిపుడు శివ యోగీంద్రునొద్దఁ బరిచాకత్తియ. నీ వివ్వేళ నీసన్నాహంబుతో వెడలి వాని సమాధి భంగంబు నొనర్చితివేని నయ్యార్థ్యరండు సావరాగుఁడై యబ్బాలికిను వివాహ మాడగ నా దంపతులకు సుదయింపెడి కుమారుండు శక్తిగరుండ్ల దేవసేన కొడయుండ్ల వానిందాఁకి చిలుకు మార్చఁగలఁడు. నిక్కంబీ దేశోపకారంబు నీవలనఁ గాఁడగి యున్నది. నీవంతదనుక విరాగులను సరాగులను జేయుటచేయుటకాదు. యిప్పుడీ విరా గుని సరాగుని జేయుట కీర్తి కరము.

బృహస్పతి—శివుడుగ్రుండని గంశయింపకుము. వానియుగ్రత్యమప్పుడే నీట గలనె. పరమశాంతుఁడు. నదియునుంగాక చలికొండరాచూలియగు కన్నెయ వన్నె కెక్కిన యందకత్తియ. యచట జైలికత్తియ నీతలచిన కార్యమునకుఁదోడు కాగలదు. నీతండ్రి పాదము నాదలఁబెట్టుకొన్నవాఁడు. నీ తోబుట్టువు నక్కడనే మన్నించుచున్న వాఁడు. నీతల్లిమగతోఁబుట్టువను శిరోఘోషణంబుగఁ జేకొన్నవాఁడు. నిన్నుఁ జూచినతోడనే నీవారలబోసి మన్నించి యొకకంటఁ గనుపెట్టఁగలఁడు. స్పృశజాల మంతకును నీవే ప్రధానుండవు. ఇది నీకెంతవని.

మన్మథు—సురాచార్యా! వన్నెలు చిన్నెలుఁబోలి ఘోషించెదవు. మీ మాటల కడుగు దాటునునా! మీదీవన నాయందుండవలెఁగాని నాపేరుఁ జెప్పినమాత్రానఁ బరువాల్గుభువనంబులు గడగడ పఱంకవే!

చ. ఇది యొకలక్ష్యమా విను సురేంద్ర యుపేంద్రునికూర్చి కుట్టడఁ
వదలని పట్టుపట్టి భువనంబుల సంతసపెట్టువాఁడ గా
కెమరుగ నిల్చువాఁ జెవఁ డిదెంత పురాంతకుచింత నింతలో
జెడరఁగ గోటమిఁబెదను జీకటి నరుఁడునోల దేశికా.

(ఇంద్రునివంకఁ జూచి)

చ. సురవర దీన సందియముఁ జూపకు నీ వికఁక దేవతేవకుఁ
వెరవకు మిప్పుడే చనెద నీరపథంబునఁ గీర్తినిల్పెదఁ
వరుసగ నస్మదీయపరివారముఁ గూర్చెదఁ బూవుటమ్ములం
గురిసెద శూలిపై గుఱిగఁ గ్రూరతపంబులు భంగపుచ్చెదఁ.

నా పరాక్రమంబులు నీ వెఱుంగుచువు.

చ. హరుడన లెక్కజేయ నహహా సమయంబిది నాకుఁజిక్కె నా
కరముల దీటదీర్తుననకత్తులు వాయలుదీర్చియున్న నీ
శరములఁ జూడుచూడుము నిషంగమాలం దలలెత్తుచున్నో
సురవర నమ్ము గా ప్రతిని జోగిని రాగినిజేసి మించెదఁ.

చ. మతి తపముఁ ద్యజించి క్షణమాత్రమునో ననురాగయుక్తమై
కుతుకముఁజెంద నద్రిసుతఁ గూరిమిఁ జేకొన నా లతాంగియం
దతి గుణశాలి శక్తిధరుఁడత్యజ నొక్కనిఁ బుట్టఁజేయున
ట్లెనిమనంబు నమ్ముల జూచెద నిమ్ముగ తొప్పపాటులోఁ.

(భుజమలపుశించుకొని)

చ. మగతనమున్న సార్థకముమానక యట్టి పరోపకారము
ల్లగునటు లాదరించి క్రియ తప్పక చేయుచు నుండనాను నా
మగఁటిమి నీకు నేఁ జటికెమాత్రములో గెలుపించి చూపెద
న్యగవిడు మో పురందర ప్రపంచము నావశ మీ వెఱుంగవే.

చ. పువ్వులు ననల్లిపుళ్ళు బువ్వుబొళ్ళు సుగంధపుం బిల్లతెమ్మెర
ల్లువనవనైక వైఖరుల నా వశమై చెలరేగ వేగ ని
య్యువజనకోటి చిత్తముల నెత్తుచు మొత్తుచు గల్లుగప్పి గా
రవముగ గారడీ గొలిపి రంజిలు గాకిది లక్ష్యమా హరీ.

చ. తవిలి మదాశుగంబు లవి దట్టముగా నుడిగొంచు వీవ దా
నపులను దివ్య బ్రువ్వల కనారతచంద్రమణంబు లిచ్చు నీ
భవునిసమాధి దీపశిఖ భద్రముగాఁ జెడకుండు శ్రెష్ట్యలో
దివిజవరేణ్య నా ప్రతినిధి దీర్చెద ధైర్యముజెంది యుండుమా.

బృహ—నీవు అంతవాడ వగుదువు.

మన్మ—(మీసము పడివేయుచు)

ఉ. ఈతని యోగనిష్ఠ వదలించి యుమాసతిఁ గూడునట్లుగాఁ
బ్రీతినెలంగ నెన్నఁడుగువేయక చేయక శతినేని నా
చేతిది తుంటవిల్లె ! వలచేతిది పుష్పశరంబె ! యకార నా
మూఁతిది మీసమా ! కలుషమోచన నే నిక మన్మథుండనా.

బృహ—నీ పాదము మట్టికే !

మన్మ—

చ. మన కిదిగాదు శాశ్వతము మంచిదొ చెడ్డదొ పెద్దపేరు గై
గొనుటయెకాని దీనిఁ గొనగోటను మీఁతద నొక్కయేటునం
దునిసిపడంగ నీశు మదినుఁడుగ నీ పువ్వురేకు, బాఁకుచే
మునుకొని యో శచీరమణ ! మూసినకన్నరవిప్పునంతలో.

బృహ—నీవు సత్యసంకుండవోయా !

మన్మ—

చ. కుదురుగనేఁగు రాచిలుకగుఱ్ఱము వే దుమికించి యంతలో
నెదురయి ధైదుమోములమునీశుని చిత్తము రెండు వ్రయ్యలై

చెదర శరంబు లైఁదిఁటను జేఁతికొలందిని గొట్టి పార్వతి
గదియఁగఁజేయసేని శచికాముక ! సేనిక మన్మథుండరా !

చ. విరు లివిగో! సురేంద్ర! సనవింటను జూపినయంతలోనే యీ
గిరిశు మనంబులో విఱియు కేవల యోగము రాగమాచు నా
గిరిసుతమిఁదకు న్భ్రమరకీటవిధంబునఁ బారదేని నా
పరువు ప్రతిష్ఠ లేమయినఁ బారునె బారున నారితీరితిఁ.

పురందరా! యరవింద భవాదులెందఱో యననేల! మదీయ శరసంధానవేగంబు
నకు బాల్చిరికాదే! యమ్మహాజేవునకు నీ నడమంత్రపు వైరాగ్యంబు సిగిలింతసిరి
యనుకొనుము. మన్మథనామధేయంబు విన్నచాత్రానఁ చతుశ్చ భువనంబులు గడగడ
లాడవే! మదీయ పరివారంబులు, సామాన్య మనికొంటివా? వసంత మలయానిలులు,
సూరకత్తులు. చిటుకమాత్రములో నిక్కాగ్యంబు సమర్థులు.

ఇంద్రు—వల్సా! కత్త్యము మఱవకుము. లోకోపకారము మహాకీర్తికరము.
కీర్తి యొక్కటియే స్థిరపదార్థము. పరాలోచనా పరతంత్రుండవు కావని యెఱుంగు
దువు. (మన్మథునికి విఁబడకుండఁగ బ్రహ్మసత్వితో) గుహ త్తమా! తఱచుగ నితఁడు
ప్రీతియుఁడు. వీని నంకల్పంబు గడుఁగల్గఁజూపింబు. వీని నతి రతియతిరాగవతి.
వీని ప్రయాణంబునకు నడ్డనుకదా!

బ్రహ్మ—అదియు నిజమే! యోచనియము. ఇప్పుడే యా సంశయము దీర్చుము.
(మన్మథునితో) శశాంకభాగినీయా! నీ తండ్రి చక్రగరుండు పలుమారు పలుపూపంబు
తెత్తి పలుగండంబులఁ దొలంగించి యీ సురలను నుద్ధరించినవాఁడు. వానిగర్భంబున
నుద్భవించిన నీవు న్నన్మవాడవు. ఇదియే మా నమ్మకము. కాని లోకగర్భ మొక్కటి
గలదు.

చ. తనమతి నమ్మినం దనకుఁ దప్పక సౌఖ్యమెక్కలు నెందు నిం
కను గురుబుద్ధి నమ్మునెడఁ గల్గు విశేషసుఖంబు సంభవించును
బరబుద్ధి నమ్మునెడ శోకము లోకములోన మీనకే
తన సతిబుద్ధి నమ్మకగ నదా తనకుం బ్రళయంతమాజుమీ.

కార్యసంధానభాగంబు నీయంద యున్నది. యిది కమరున్నటము. అనన్య
సుగమము. పురుషుఁ డొక్కకార్యంబుఁ బూనికొనినచో మంత్రక్షణంబు చేసికొనుచు
గుంభితముగ సాధించుట శీఘ్రసిద్ధికరము. కొండఱు దారు నిక్కముగనో ముఖప్రీతిగనో
కార్యభారంబు పైన వెూపికొని యావలకుం బోయినశోడనే దాచఁజాలక యెరు
లతో గతితితో నోరుజారి పోవువారి కాయలపాలై తుదకుఁ బఱగడలఁబట్టి యిరు
గడలఁ దిట్టివాఁడుకులోఁబడి వ్యధపడుదురు. బృందారక బృందంబులకెల్ల నే ననాది

నుండియు నాచార్యపీఠంబు వహించినాడను. మనసార సీచే వాగ్దానం బీబడినది. నాయందు భక్తితాత్పర్యంబులు నిలపి పరమంత్రంబులకుఁగాని శ్రీమంత్రంబులకుఁగాని చొరక యాత్మబుద్ధిని గురుబుద్ధి ననుసరించి కార్యంబు నిర్వహింపుము.

మన్మ—(అనూయ నభినయించుచు జమత్కారముగా) తారాసహచరా! నా తండ్రి చక్రధరుండు మిమ్ము నుదరించిన వాడనియు, నేను నట్టివాడ ననియుఁ బొగడుచునే శ్రీయాలోచనలకు లోబడవలదని యుపదేశించుచుంటివి. నోరు మాట లాడుచుండ నొసలు వెక్కిరించుచుండు ననుసామెతకు నీవే నిదర్శనమైతివి. యహహ! నా తారాసహచరుని మేనల్లుడనియు నల్లుడనియు స్మృతికివచ్చెనా! శుద్ధనైదికపుఁ బిచ్చిపట్టినదే. మదనుండనఁగ నుద్దండపిండం బనుకొమ్ము.

(గురుఁడు తలవంచుకొని సిగ్గుపడును)

ఇంద్రు—(భయముతో) కుమారా! కనువృద్ధుఁ డియ్యోచార్యుండు. వీరి సంభాషణంబు లిక్కాలపువారికి నసహ్యముగఁ దోచెడిది. నీవంటి నవనాగరికులు మన్నింపఁదగినవాఁడుగాని రెట్టింపఁదగినవాఁడు కాఁడు.

మదను—అగును. మీగురుఁడు మామామ కఠింబున నాయందు ననూయనూచింపు చున్నవాఁడు. తన నోటికింపుఁ దనబోటికంకుఁ దా నెఱుంగఁడను మాట నిక్కము. వీరుండగు మారుండు నా నారాయణుని కుమారుండు మహాదారుండు దారమాటల వినునే? విన్ను ను లోబడునే.

ఇంద్రు—మకరికేతనా! నీమగఁటిమి యట్టిద గురుని మఱల నోరెత్తక యుండు నటుల నోనాడితివి. యెంచితీమేని మంచమంతటఁ గంతలే. గతజలనేకు బంధనముతో లాభమేమి. ప్రకృత యోచనకు నాతంకము రానియకుము.

బ్రహ్మ—కందర్పా! సిక్లిత్తిపాడువ న్నాయమా! యీఁడుకు సికంటఁ బెద్ద వాడనుగదా! చేసుకొనిన నతి పతికిహితాహితజ్ఞానం బుపదేశించుట లోకసహజము కాదే! కార్యాధిపతి గాన నెవఁడైపెట్టినను బట్టినప్రథంబు విడువక యుపకరింతువని నాయాడిన వాక్యంబున మాఁగింబు స్ఫురించుట కవకాశంబు రవంతైనం గల దేనాడను.

మన్మ—(అవుఁడుగఱచి తలఁచుచు యోరకంటఁజూచి) పునందరునిఁజూచియు నీవృద్ధిత్వంబు చేచియు నింతవైచితిని. కాని కానివో నెయ్యెడలికి నాసాయంబు లేమి మఱల దారానుభవంబు గల్గారని పాలఁబడకుండునే. శకాంకభాగి నేయాయని నన్ను సంభోధించితివి. యీసంభోధనలోని యగ్గము నెఱుంగలే ననుకొంటివో!

ఇంద్రు—రతికాముకా! యూరకొనుము. మనకిందఱకు నాచార్య డితఁడు. గురుభిక్తార్థము ప్రస్తుత కార్యోపయోగి గాకుండుట నుపరియస్థితి. గురుని సమృత్తి పఱచి కడుఁడదృగ్గానియక వసంతమలయమారుతాలతో నరిగి కార్యంబు సాధించు కొనువ్వు.

మన్మథ—(పకపకనగి) సుకేంద్రా! యశస్వియైనసరే! యశస్వియైన సరే!
 యన్నమాట దప్పుదునే! కాలక్షేపము నేయుదునే! ప్రమాణ మిదియేయనుకొనుము!
 నాకు దారబలము చంద్రబలము నెప్పుడు నొక్కతీరే. యీరయి యింటికేగి వసంత
 మలయానిలులను దోడ్కొని హిమాచలాశ్రమంబు బ్రవేశించి క్రొక్కాటలు మెఱుంగు
 దీనియఁబోలి తగుక్కుమనుచు నెదురు బరిచార్ల పరవశియగు పార్వతీకన్యకను జూచి
 మోహించి తపంబు విడుచునటులఁ జటుల పటులతాంతశరపటులంబులఁ గుఱిసి నాపరా
 క్రమంబు త్రిభువనంబులను టమటమావేయించనే!

ఇందు—పార్వతీ పరమేశ్వర పరిణయఫలంబుఁ గుమారిసంభవ ఫలంబు నీకు దక్కఁనున్నది.

బృహ—వత్సా! భవత్సామ్రాజ్యంబు జగత్సామాన్యపూజ్యంబు, వృద్ధవాక్యంబు నందలి స్వాతీత్యంబుల తెక్కనేయకుము. నీవు ప్రతినపూనిన యీగడియ విజయ ముహూర్తంబు దారబల మొక్కట దక్క తిక్కిన బలమంతయు సర్వోత్తమంబుగ నున్నయది.

మన్మ.—(యింద్రునితో) సుత్రామా! యావత్సంఘః డిప్పటికి నిశ్చేషాః కిని విడువఁడు. (బృహస్పతితో) చూడు. కానిమ్ము యేమిటార.

ఇందు—మకర్దవా! యింక నావిషయ ముపేక్షణీయము. కార్యాతురుండవు. నీవనన్యచితుండవై మమ్ముద్ధరింపుము.

బృహ—మన్మథా! నీ పసేనుచున్నపు కుంటలకుఁ బ్రత్యుత్తర మిఁచాల వినుము.
 నీజన్మతార 'మఖి'గాన బ్రయాణతార జన్మతార యయ్యెనని సంశయంబు వలదు.
 'మనోజయంతు మాదవ్య'మను శాస్త్రమునబడియు 'శుభవ్య శీఘ్రం' 'అనుభవ్య
 కాలహరణం' అను లోకోక్తి ననుసరించియు, విశంబము గానక వెంటనే కడలుము.
 భవత్సంకల్పము నిర్దికల్పముగ నెరవేరును.

మనమంతా—మహేంద్రా! యుక్తప్రవృత్తి వైచిత్ర్యంబు గొలుతవడక యిట్లానే యుండును. జన్మతార నన్నేమిచేయును, నీవనిన రెండుభలములను దక్కించుకొందును.

(అని మన్మథుండును, తక్కిన నాగును నిష్క్రమించిరి)

గద్య: ఇది శ్రీ లక్ష్మణేదాంతాది పురాణాంతర్భాగం. శ్రీమదనుగమభటాచార్యుని ప్రసిద్ధులగుదాంతే శ్రీమదభివృద్ధాంతమునా. శ్రీమదుగంటి వేంకటరామశాస్త్రి

కంఠీరవ పాత్ర శ్రీ కురుగంట్యప్పయ్యగారిస్త్రిపుత్ర శ్రీ వెంకటాంజికా సతీతీలక

గర్భజుక్తి ముక్తాయమాన శ్రీ హరితసగోత్రపవిత్ర శ్రీమ ద్దభయభాషా

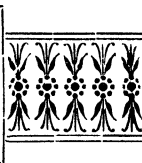
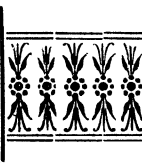
భూమియమన లలిత కవితాధారా ధారాళ యశోవికాళ సహజపాండిత్య

సాహిత్య శ్రీ బాలాత్రిపురసుందరీవరప్రసన్న బుద్ధ జనవిధేయ శ్రీ కురు

గంటి సూర్యనారాయణశాస్త్రి నామధేయ ప్రణీతంబులగు

సత్కృతులలో నగ్రగణ్యంబగు మమారసంధవ నాటకంబునఁ

ద్వితీయాంకము సమగ్రము. శ్రీ

కు మార స ం భ వ ము

తృ తీ యా జ్ఞ ము

ప్రథమ రంగము

(మైనాకుడు ప్రవేశము)

మైనా — (స్వగతము) అంత ఎంతకావలయునో అంతయైనది. ఎంతపని. ఎంత పని. ఛీ! యొకని మాట విసవచ్చునా! పదిమంది పదియాలోచనలు చెప్పుదురు. వి నెడి వానికే చెప్పెడి వాడును. తనకెందుకు! నివాళి పల్లెరములు పట్టిన వారెల్ల నివేక ముహూర్తమునకు వస్తురా! ఆ! కలహస్త్రియుండు పురకొల్పిపోయె. దానినుటయే తన తప్పు. వటుండు గలువయ్యెనా!

ఉ. పుత్రుడొక్కడం దనకు ముప్పునకక్కర రాకపోతి న
పుత్రిక సర్వమంగళగఁ బుట్టినదొక్కతె దానిపెండ్లి దా
మిత్రులలోనఁజేయక యమిత్ర శిరోమణికియఁబూనె హా
చిత్రముజోగితోబడునె చిక్కులువచ్చెను దండ్రీకియ్యెడన్.

(కొంచెమలోచించి) అహహా! ముక్కుపచ్చలారని యిక్కన నీయ ముక్కు బట్టుకొని కూర్చున్న ముక్కుంటి యగు నీముక్కుపి యొక్కడ దొఱకె. కట్టా! వాకి టికి వచ్చిన బైరాగియంట; పెల్లికొమరుండంట; పెల్లికూతురు ముందుగ నాబై రాగిని నేకించవలెనంట; కటికి జోగిడ నక్కటికములేక దిగవిడచెనంట. ముసలివాండ్రకు నిప్పుకి యాలోచనలు గోచర్య ఏనిండుని వజ్రపాతెయివలని భయంబువలన నాటికి నేటికి వరుణాలయంబున గాలంబు గడుపుచుంటిగాని యే నెఱుంగనుగదా! (అకా శమువంకజూచి విమర్శించి) ఇప్పుడనుకొని ఫల నేమి! యెట్లయిన గన్నెనెఱి విడి పించు కొనవలెగదా! యంతకు నానహోదరి యదృష్టం బెట్లున్నదో! (అశ్చర్యముతో బొటజూచి) అదృష్టంబు ముందుగానే యెదురగుచున్నది. చాలుచాలు మన మిప్పుడ యింటికిం జని మన తండ్రితో ముచ్చటించి మనమచ్చ కంటి నప్పుచ్చనిట్లుం డప్పిచ్చు కుంటియగు నిచ్చుకంటిపైకి రాకమున్న యచ్చోటఁ దొలగెంతము (ముందటఁ బొట జూచి) ఓహోహో! యీవచ్చువాడు నందికేశ్వరుండువలె నున్నాడు.

(ఎదురుగ నందికేళ్వరుడు పోవేకించుట).

నంది—ఓయీ మైనాకా! నీలోనీవే పచ్చనిల్లుని పేరు పోచ్చరించు చున్నావేమి.

మైనాకు—ఇంక నీవెటుంగవా! మీయోగిని విడచి పఱగల్గబడి తిరుగుచున్నావేమి! సురలు కడు ముష్కగుండు దలపెట్టిరి. వారి ప్రయోగంబుచే బచ్చనిల్లుండు మీబిచ్చపు యోగి మనస్సు వమ్ముజేయఁ బంతిముఁబ్బ పరివారంబుతో వెడలివచ్చెనని వింటి. అక్కడ నెడి గడఁద ముణుగునో పంచర్యాగ మక్కడ మాతండ్రి చేర్చిన నాసోదరి నీలోనే యాపరిచివ్వు పూసింపి యింటికి రప్పింపఁ జనుచుంటి.

నంది—(ముక్కున వ్రేలు పెట్టుకొని ఆశ్చర్యముతో) యేమి విచిత్రము!

చ. మరుండిట కెల్లు రాగిలఁడు సూనక వాండిటు ఎచ్చెనేని ని
య్యురుతర హేమవేత్రముం బయ్యన నీపునుబ్రహ్మలేసి వే
తరుమనె గుండెలున్న వ సదాశివు బంటును నన్నెటుంగఁడే
మరలకవచ్చెనాయతని హాసము ప్రాణముఁ దక్కనిత్తునా.

మైనాకు—

ఉ. ప్రజ్ఞలుమానుమింకి రశిపాలుఁడు లోలుఁడు వచ్చెనప్పుడే
యజ్ఞఁడవైతి మన్మథుఁడయారె కనంబఁడునా రవంతలో
బ్రహ్మరసజ్ఞ భావమునఁ బర్వముఁ జేసెడి నేర్పువానిదే
యజ్ఞ విరోధిపై నముక తఁడు దానికె వెనఁగియునే.

నంది—

చ. కినుపడకుండవచ్చి కిరకిరిమని దాకునటంటి వింతవాఁ
డనఁ గతమేమి కంటఁబడడా పడడా జడదారిడాయవాఁ
డనయ మెటుండు వాడిగల యా మొగ మెన్నడు జూడలేదు నా
కెనయగ నొక్కసారె వినుపించు మొకించుక వానివైఖరికా.

మైనాకు—నందీ! వాని పోకళ్ళు చెప్పఁదరముగాదు వినుము.

చ. విరులును జిల్గపల్కులును పీనులకింపగు మత్తకోకిలో
తగరముల పల్కులుం బువులతోపులు జల్లని పిల్లతెన్నెర
త్నెరచెటుకుం గడలొకను శిలీముఖర్షంకృతులు స్మరందము
ల్వరిసెడిచోట్ల వీడు వెయివేల విధంబులనుండు నిండుగళా.

చ. వనమిది జూడుజూడు సలువంకల రంకెలువేయుచున్నవా
య్యనఁ జివురాకులంగారికి యామనిఁ గోయిల లెల్లఁగూఁడి యా

మని గమదించు తుమ్మెదల మంజులగానము లాలకించితే
ననలివి లాస్యముల్గులుపు నల్లెన లింపెనలారు పూవులక.

ఉ. కమ్మనివాసన ల్గులు మొగంబులఁ గ్రమ్మఁగఁ బూలదుమ్ములం
జమ్ముచు నిమ్మళం జొలయఁ జింకులు ద్రొక్కెడి పిల్లతెమ్మెర
ల్లిమ్మరులొచ్చు సేదలను దెమ్మరఁజేయుచుమంచు నిమ్మగా
ని మ్మనికానలోనఁగల ప్రోడలమేనుల గౌఁగలింపెడిక.

పరాత్పరునిపైన బట్టవచ్చునుగాని మరుని సాధారణముగ బట్టదరమా! (చేతితో జూపుచు) యీ కనబడుచున్న సుకపిక చంచరీక సదాతి సంచయంబులు దోడనడువ నీ కనబడుచున్న మందహాసుల స్వందనం బలకరంబి యుగ్యకీలంబులందరిని దళితలవిత ఘుమఘుమాయిత ప్రసూన బక్తూణీని శరంబులు బాహుమూలంబులంబాయ మానం బులై వెలయ వలచేత ఒంచబాంబుల నమ్మ బావలిచేత జంచచ్చంచరీక శింజినీ సము దంచితంబైన కఱకువారిన చెలుకు సింగాణి సింగారంబు పొంగార మ్రోగించుచు నిం తకుమున్నే మిన్నుసిగజడదారిఁదాడి బహిరింగియ విముఖులగు వాని మనోమృగంబు గుటిగాన మృగయుండువోప బ్రాణులకెట్లు. ఈ మాట వరుణాలయంబున నాకర్ణపథం బునఁబడె. ఏ విక్రీడకృష్ణ బేత్తినంబుల ప్రొద్దులుచ్చుచుంటి. ఆకృష్ణ గాదగిన కార్యమీ పరికెన్నెనదేమా యీబ్రహ్మ మాతండ్రికి వివచ్చెనో లేదో నానోదరి యేమా యెనో కదా! యేను వచ్చుటయు నందుకే!

నంది—అట్లేని బంచకరుండు మనకు దృశ్యండుగాడు ఏను నచటికేపోయెద.

(అని యిద్దరు నిష్క్రమించిరి)

ద్వితీయ రంగము

పర్ణకాల సీత

(పూజసేయుచు శివుడు, ముందట ఛృంగియు, పొంచె పెడముగా చ్చారముదరిని పార్వతియు, చెరికిరై.)

శివుడు—ఓకీ శృంగీ! నందిబాడ యేమైనఁ జెలిసెనటరా! తపోవనము, శ్రపోవనమువలె నుండలేదురా! యీ కాలము పుంతకాలమా! కాదు. ఏమీవిచిత్రము.

ఛృంగి—మననంది యిప్పుడే వచ్చి మాంటాడి చనినాడు. పనాంతమున జాగరూకుడయియే యున్నాడు. కాని స్వామీ! యీ వనలక్ష్మీవిహారములు నవ నవోన్మేషములుగా నుప్పొంగుచున్నవి. మీచిత్రంబు ధ్యానాయ త్తంతై యుండవలె నుమా! ఇదేసమయము చలింపగూడదుమా!

శివుడు—మనకీమ భయమురా! భృంగీ! యిది పూజావసానము. పరధ్యానముచేసి సమాధి నవలంబింప బోవుచున్నాడను. యీ వనములోని మనబోటి మునులయొద్దకుఁబోయి యీ వనలక్ష్మీవిలాసములకుఁ జిత్తములఁ జలింపనీక ధైర్యము లతో నుండుఁడని తెలిపిరమ్ము.

భృంగీ—అట్లే పోయివచ్చెదనుగాని యీ నిజస్థలములో దగ్గరకుఁబోయి మెల్లఁగా నీఁడువచ్చిన యాయమృ సింగారంపుబొమ్మ యీ చెలికత్తియ లిద్దరితోఁ నీసరిన మెలంగుచున్నయది. కన్నెత్తి యాయమృక చూడక మీపనిలో మీరుండుఁడు. భవదాజ్ఞానుసారంబుగాఁ బోయివచ్చెద (భృంగీ వెడలుట.)

(శివుడు కన్నులు మూసికొని పరధ్యానంబుఁ జేయుట.)

పాద్యతి—

మ. లలనా యేమని మీకు జెప్పకును లీలాభేలనాసక్తిచేఁ
జలనంబైపది నామనం బిపుడు గంజాతాక్షిదేవుండు ని
శ్చలయోగంబును బట్టె నీని వరివన్యావేళయుం గాదు నా
వలవేలాఁగునఁ దీరుఁ జేరినవి యీవాసంత శోభాతతుల్.

(తెఱిలోఁ గలకలము)

కలవాణి—బాలా! తాళు తాళు. ఈ ప్రక్కగా నేదో యొక సంవాదంబు వినవచ్చుచున్నది.

(తెఱిలో)

చ. సమయమిదే మధేభరిపుసాంద్ర సమాధిని మానుపింపనా
సమరపు నైపుణింగనుఁడు చక్కనిబొమ్మయుఁ బ్రక్కఁజేరెని
క్కమల ముఖలలామఁ గఱకంఠని నొక్కటిచేయు వాడిబా
ణములివె నా పరాక్రమము గాకులు మెచ్చఁ బినాకినిఁకెదన్.

(అందఱు వాత్సల్యముగా లినుట.)

సవనా—

క. శూరుల శూరాలాపము

లారయ వివచచ్చుచున్న వంబుజముఖిగో
వారిటకు వత్తురేమో
పోరుంగనలేము పదరె పువ్వులుగోయన్.

పాద్యతి—అవును. తప్పుఁ బోకితివి చెలీ.

ఉ. ఇంతటిశూరుఁడామదనుఁజేయగుఁ గాని మరొండుగాఁడు వాఁ
డెంతకునైన సాహసుఁడు భృంగియులేడిట ఫాలలోచనం

డెంతయు యోగనిద్రగొనె నిత్రటి నొండెడకేగజాలమి
య్యంతకవైరి చెంతకిపు డందటమేగి చరింతమింతలోన్.

(పార్వతి చెలులు ముందుకు నడచి శివుని పార్వ్యంబునకుఁ బోవుట.)

(ద్వితీయరంగము సమగ్రము)

శృతీయ రంగము

పొదరిల్లు సీత.

(ప్రవేశము—మన్మథుడు కొంగిచూచి పుచ్చాణములు భరించి)

మన్మథు—(ఉత్సాహముతోఁ జింపగా ప్రవర్తించుచు)

ఉ. ఇందుకళాధరుండితఁడీసీ తొల్లియింటిని గోలునోయిశా

నిందు ముసీంద్రుఁడందమున నీమముఁజూపుచునున్నవాఁడు నా

ముందట నెంతవాఁడితనిఁ బుష్పశరంబుల పాలుచేసియీ

యిందుముఖిందగుఁగొనగఁ నిప్పుడఁగూపెద గాచమత్రియల్.

(చేతిలోని యిత్తుచాపంబు బాంపగుచూచి ద్వైరపడి) అరే! అరే! ఏమిరా
అపశకునము. (వంగి యావిల్లు తీసుకొని) కటా! మొఱమొదటనే యిక్కటా! తుద
కట్టెటగునో! (కొంచెము విమర్శించి) ఆహాహా! ముం జెమి కానున్నదో.

సీ. పయనమయ్యెడివేళఁ బడఁచి కన్నీరు

మున్నీరుగా వలదంచు నిలపియేడ్చె

నడుగుపెట్టెడి వేళఁ గుడికేగ నొకపాల

వినబడె నొకతుమ్మ నీనులవియ

ననవిల్లు చెయిజారె మనసు చంచలమయ్యె

నడచు కన్నదిరె నెన్నడుమువణకె

రెండు మూఁ డడుగులు రెట్టించి నడచునో

విభవ యెక్కడగంచ వెలసెనెదుట

నొంటి బ్రాహ్మణుఁ డెవరయ్యె నుకిమినడువ

చూచినడువంగ సుడిగాలి చుట్టుకొనియె

నెన్ని యవలక్షణములైన నెన్నకిటకు

వచ్చి నిటలాక్షు నెదనేచ నిచ్చపడితి.

చ. తుద కిటఁగూడ వెంటఁబడె దుశ్యకునం బింక నేమిసేయుదుఁ
ముదమున నగ్గికంటిముదిమానిఁ గలంచ దలంచనేల నా
ముదము దొలంగెఁ జేతులివి ముందుకు నొడవు గాఢురావు నా
హృదయము దల్లడిల్లుగతి యేమిర బ్రోవర నన్ను దైవమా.

ఉ. కన్నులవింటివాడ వెయికన్నులవేలుపు మాంటవింటి నేఁ
గన్నును మిన్నుఁగానక యెకాయకి నీసెగగంటి మీఁదికి
న్మిన్నక దూరఁగంటి నిది వింటికి మంటికిగాదు చూడఁగా
వెన్నుని కన్నబిడ్డ నిటు వెన్నునఁ బుచ్చును దెచ్చికొంటిఁగా.

కట్టా! దైవమా! యీ యూగ్యశోక్తులు నాకేల తట్టుచుండవలె. నేనెంత!
నా బ్రతుకెంత! నా బాణము లెంత! విను పాక్షుని ధైర్యకంఠుకం నెక్కడ! ఎంత
యున్నాదిన్నెతి. హా! యీహారా! అయ్యో! నీ పృథ్వీలకు రాఁగానే కాళ్ళు
తొట్టిలుచున్నవి. చేతులు వణకుచున్నవి. యే నేమిసేయుదు నెట్లు సాధింతు.
కటకటా! సమాధినిభుండగు నయ్యగ్రుని విగ్రహంబు నాకంటఁ బడకమున్నే నా
తుంటవిల్లు చెయిబారిపడె. సహహా! యేమి యాచిత్రము. పూవులతోఁ జిచ్చరసిడు
గును శెదరఁగొట్టవలె నన్నఁ గొనఁపాగునా!

చ. హరిహాయుడట్టై నన్నిలువ సంపిన బోడనె యేలపోతినా
హరి పురికొల్పినంతటనె యూనని యేటికి నొప్పుకొంటి నీ
పురహరు బారి కే నెట్లులఁ బోవును నక్కట పోతినని నే
నురిబడకుందునా! మరలి యూరక పోనఁ బేరుదక్కునా.

చరాచరములలో నావలతోఁ జిక్కనివాఁ డొక్కఁడును లేడుగదా! యట్టి
నాకీర్తి శరీరంబు కాక యీపాంచభౌతిక శరీరంబైన దక్కునో దక్కదో! జన్మమెత్తిన
వాఁడు లోకంబున నమానుషకార్యంబులు సాధించి ప్రసిద్ధి నొనవలె. నట్టివానికి
నొక్క యవనూనము వచ్చెనేని యది మరణంబుకంటె నుత్కృష్టమగుదా! బాల్యము
నుండి కష్టపడి యార్జించిన కీర్తియంతయు నొక్క చెకఁపనిపల్లనే ను పురాయను.
హా! పరమేశ్వరా! నా యవరాంబు సైపరా! (క్రిందఁ జూచుచు)

చ. హరునకు నాకు మ స్తిమశకాంతరమున్నది యెంచిచూడ నా
పరుసనిదేటి కయ్యమర పాలుండు నా మడమిదబెట్టె నా
పరు వణగారిపోవుటకుఁ బాల్పడి యుంటిని మచ్చకంటికి
నూరుగునె చిచ్చుకంటిరుపి నాకింక దిక్కవడేమి చేయుదుఁ.

కుసుమాకళ సమీరకళో! చూడదని చాలాబోధించి రిని యటంచునీ. గడచి రాతి నాస్తియనతి యాచి పనువిధములం బరపి శ్వేతని ప్రికి జనవలదని యెంత వేడికొనినను వెంగలిస్తే కనుమరపించి వచ్చితినిగదా! యెగుటకు రాగనే యాదైర్య స్థైర్యంబు లేమాయెనో! ఆహా! (ముండటం బొఱఱజూచి) ఓహోహో! రతి తఱుము కొని వచ్చుచున్నదే!

(రతిప్రవేశము.)

రతి—ప్రాణేశ్వరా! యీపరపేశ్వరుండనగాఁ మీతండ్రి యంతటివాడు. నీని బోలికి బోవలదని నేనెంత చెప్పినను నాచాట పెడచెలిని పెట్టి నన్ను మరపించి వచ్చితినిగదా! చాలుచాలు వెనుకకు గండు. (అని పాదములు పైబెట్టిన)

మన్మథుడు—(స్వగతము) ఆహా! ఏమియివిత! నామతి విస్మృతమైనదా యేమి! యెన్నడును ననుకొనని మాటలు నోట ననుకొంటిని. నాచెబ్బకు నీగిబ్బ తత్తడికా డొక్క లెక్కయే. (ప్రకాశము) రతి! నీకింత పిచ్చియే! ఆడుదానవు తత్తిరపడనేల! నిలుము. యీ సమగనస్నానా సమయంబున నేను జయభోభాసమా లింగితుండనై నీకు సవతి పొగు పచ్చి పెట్టుకు ననుకొంటివా! చాలుచాలు, లెమ్ము. (లేవదీయును.)

రతి—(అంజలిజేసి)

ఉ. క్రొనన్న విరిగిపోడ విది కూడ నె నీకు మనోధినాథ నే
నిన్నటిగాత్రం బెప్పితిని నీకొనరం జన వద్దటంచునా
మన్ననలైనఁజూడ కవమానపుఁ గార్యము నొడ్డితొర
యన్నది సున్న చేసి తకటా! కనైనను రమ్మనెనగుకొక.

మన్మ—కోమలీ! న్యాయనూ! వెనుకకుం జనుడెందుట కాదుకాదు. సుత్రా ముండు గోరినటి పని తప్పుచేయుట నా ప్రతిజ్ఞ. నానీమము నేలతప్పుచును. నిక్కము నాకు భయంబులేదు. నామామయు నాకు నొడ్డుదెడు. నునక తూర్పుగఁ జూడు మానిసి! (ప్రకాశముగా) నాతలపెట్టిన కార్యము దేవకార్యము. అవశ్యకరణీయము. దీనికి రావలసిన సన్మానముంతయు నీడపడినది. నా నీనమామ, నీతండ్రి, నిన్నిచ్చిన మామ, ఇందమామ, యడగు! సమయమునకు నిండుగ నాకుబోడగుచున్నాఁడు. చూడు! (చంగ్రోదయము.)

రతి—(తూర్పుగఁజూచి) ప్రాణనాయకా! (హస్తమునిర్దేశించి) ఈచంద్రుడా! తన పదియూ కళలలో నొకకళ మొటికి పడుటకు వెనుకటి యలుక పొడమికాఁబోలు నిప్పుడీ నిజకళాపీఠుని యొగభంగంబునకు సహాయపడుట. ఆహాహా! మామయల్లండ్లు మీయిద్దరికీ తగును! నామకోరినా! నాతండ్రియైన నేమి జనుండుగాడే విను.

చ. తనకళకాంతులంగొని నుదా దిగమింగెడి దేవకోటిపై

నెనరునుజూప నీకిపుడు నెయ్యము నొయ్యన నియ్యకొంచునా

జనకుఁడు సిగ్గులేకయదె చయ్యెననియ్యెడఁజూడనయ్యె నా
యనజడభావ మేమనుదు నయ్యయొ దయ్యముతోడఁగయ్యమా.

మన్మ—

ఉ. కయ్యమొ నెయ్యమొ యిటులఁగావలె దయ్యముతోడనీఁడుగా
గుయ్యడలాభమేమి మనకుంగలభాగ్యము దీనికన్ననిం
కెయ్యది కోమలాంగి యిప్పుడియ్యమ చక్కని దీడఁజెక్కెనే
నియ్యమజేత నియ్యమను నిక్క-మయొక్కటి చేసి వచ్చెదన్.

రతి—

ఉ. వచ్చెదనంటివా యదుగొ వచ్చితి నిన్గొనిపోవ లెమ్మునీ
పొచ్చెపుమాటనమ్మ నికభోలదు నీకిది నాథ రమ్మునీ
మచ్చులు మాయలెల్ల మటుమాయములయ్యెడు వీనిముందటన్
బచ్చనివంటివాని కిది పచ్చగనుడుటకొనె నిచ్చులున్.

మన్మ—

ఉ. నిచ్చులు నిచ్చుకాలగునె నీనుపు సొచ్చులు తప్పువచ్చునె
బిచ్చులు పోగి నిచ్చబడివయులు సొకటి మొత్త మంతిరో
పిచ్చులు వొట్టిలె పోవె భీతిల వెల్లి నీమెముగనే
వచ్చెద నొక్క యేటుననె పొట్టినిషంగుని యొగచి త్తమున్.

రతి—

ఉ. చిత్తము యొగపక్వ మది చిగునె నీశరధార లేపుమై
జిత్తడిచేసిన నిష్పయశీలుఁడుగాఁడు శిశుఁడు నాథ! నీ
యెత్తులు రిత్తచేయు పయియెత్తుల బన్నెడువాఁడు కాని నీ
పెత్తన మిత్తనీయఁ డీక వెన్నఁకురా చెయిదొప్ప-కుండగన్.

మన్మ—

చ. అమరులకార్య మే ననృతమాఁడుదునే సుకుమారగాత్ర! నీ
భ్రమ లికమాను రానిటకు వచ్చినదానపు దోడనుండి గా
సమరపునైపుణింగనుము చంద్రకళాధరు నెల్ల గెల్తునో
నిమిషములోన విల్లిదిగొ నింపెద ములుకులు నిప్పుడేసుమి.

రతి—

తే. గీ. ఎంత చెప్పిన వినవైతి వేమిగతియు
యేమికానున్నదో గాదు నోముఖలము

సురల పురికొల్పు వినకున్న సొడ్డుగలదె

తనకు మాలిన ధర్మంబు దాల్చుదగునె.

చ. వలదు మదీశ శంకరునివంకకు జంకకభాతివేని నీ

బలమున కేదియో యొక యపాయము పైబడునేని నిన్నుగ

న్గొలిపిన యా శచీవరుడు గూరిమి పేరిమి నడ్లగించునే

వలనుగ సంచరించవలె వాసిదొలంగక యెంత యుండినన్.

మన్మ—

ఉ. ఉండిన దేమొయున్నది మహాకృటి రమ్మన రాదు కొమ్మరో!

చెందును సంప పొంపముల జిందర వందరవేసి జాహ్నునీ

మండను యోగమండలము మాపును నోపును జిత్తవృత్తి నా

కొండలతేనికూత్రునకు గొల్గి దగుల్చెద నేపు మీరగన్.

రతి—(చేయి యొకచేత బట్టుకొని రెండవచేత గడ్డంబు పట్టుకొని బ్రతిమాలు
కొనుచు)

గీ. వినుము ప్రాణేశ నామాట వీనులొగ్గ

వలగు పల దిట్టి పని నీకు వలనుగాదు

చెట్టబట్టి నెన్నడో చిన్ననాడు

సన్న నేడ్చించ నీ కిది నాయ మగునె.

ఉ. శూరులు మున్ను గొంద యెల సుందరుల న్నెదితోసి యిట్లనే

వారి హితోపదేశముల నొసినెటుంగక శ్రోసివేసి స్వే

చ్ఛారతులై చరించుచు విచారములం జెడిచియి రయ్యయో

శూరతజూప నీకు బెటచోటులు లేవొకా నీ కిదేటికిన్.

చ. మునిజనధర్మమార్గముల మూల మెటుంగక కంపగొట్టె బోం

జనునె రమారుమార మనసావిరసాలకు సారసాక్షు సం

దనుడవు గొప్పవాడ విది ధర్మముగా దిక గట్టిపెట్టి నీ

మనసున నెంచికొమ్ము ఘనమా తన హానియు లోకనిందయున్.

మన్మ—అవును బోవకారముకంటె ధర్మమేది ?

రతి—

చ. తన కొగిగల్గునన్నయును దాంగలుగ న్బలవద్విరోధమా

వనరుహగర్భునైనను విపత్తులముందును ఫాలనేత్రుడో

య్యనబగబట్టి భగ్గుమన నాపయికంటను జూచునేనియా
ఘనులు దిగిశులేమయిన గాతురె చూతురుగాని భీతులై.

శివశివా! జీవితేశ్వరా! విషమాంబు పడెండు సామాన్యండుగాడు. వాని
దహభంగంబు జేయవద్దు. వద్దు.

మన్మ—

చ. ముగుదరొ నీకు నొకటియు ముంగుగఁదోచదు చాలుగాని నా
మగసిరి జూచు మాపయిన మక్కువ యెక్కుడు నీకుఁబుట్టుగ
ట్టిగ విలువట్టి యాశిపుని డిక్కొని కొట్టును గట్టుపూలపై
నెగఁబడునట్లు లొట్టునును యిందలి గుట్టువచింతు నమ్మవే.

విషమాంబుకు పడఁడంటిని. విషమాంబుకుడను నేను గాననుకొంటివో! విష
మాంబుకంబులెక్క వానికంటె నాకింక చండెక్కువగాదా! వాని యంబకంబులలో
రెండుమాత్రము చెంయొకటి. నాయంబులలో నాద్యంతంబులవి నోడపెట్టినవే.
మిగిలిన దొక్కటిమాత్రము నెగలుపొగలుపడలునని యుమ్మాడెననుమగతిఁ గలవికావు.
నాయంబకంబు లన్నియు జిన్నులుపెరిగెను. సమగతఁగలవి. పంచాంబకుడు శ్రేయం
కుని గెల్పుటఘోరము. వాని యొక దానివలన వీరికొక నెగదగులునను దిగులు విడు
వుము. నీనిమగ్న మిట్లదని నానమ్మకము.

రతి—నాధా! లోకమునైన వెనివలెను.

ఉ. ఒద్దికలోడ వారిగఁగి యుగ్మలీయనను బుద్ధిసెప్పు కీ
పద్దన కెట్లు పోవిడచె వద్దన మానఁడెయంచు లోకు లీ
రద్దని నాపయింబెడును రద్దరి యీపరు రద్దనేయవే
వద్దిక నెద్దు కాతుగిన వద్దిలె పోదము వాడునాయమే.

మన్మ—

సీ. పుడమి బంగరు కెన్ని పుటములుపెట్టిన
మాటునా యొకవన్నె మీటుఁగాని
గందపుఁజెక్క చక్కఁగబట్టి చెక్కినఁ
దలుగునా యొకతావి పెలుగుఁగాని
క్షీరపూరము నెంత నెగమీద నుంచిన
విలుగునా యొకరుచి మలుగుఁగాని
వజ్రంబు సానపై వడి నెంత యొకచిన
నలుగునా యొకకాంతి నలుముఁగాని

ఆ. వె. గాన శూరు డెంత ఘనబలుచేతను
 బట్టువడినఁ జెడక బాహుబలముఁ
 జూపకుండ విడఁడు చోద్యమా ముక్కంటి
 నొక్క తూపుఁజూపి చక్క-బటతు.

రతి—

మ. బురదం ద్రొక్కఁగ నేలఁ గాలుగఁడుగం బోనేల బ్రాణేశ్వరా
 తరువుం దా నెఱుకంగ నేల నది మీఁద నొల్లగాచల ని
 ప్పురచేతం గొననేల జుగ్రుమననేలా చాలుఁ జాలించు నీ
 తరమా కాతరమాకప్పకి మహాత్మా రమ్మ రా రమ్మగిల్.

మన్మ—

మ. బలవంతుండగు శూరి యేల బగవెంపన్వస్థ వస్థకి కో
 మలి నా తండ్రియుఁగాఁడె భారిబుసంపన్నుండు వెన్నుండు నా
 బలముంబోపుదుఁ జూరఁబుత్తు నిపు డీ భర్తానిం సాధించు
 శ్వలయోగం బిటఁజూప నాటమాటమా సాటింతు లోకింబునన్.

రతి—

చ. జనకుఁసాత్వికం బట చప్పుగ ద్రోసితి తామసంబు నీ
 కసయము నెట్లు తారసిలె హా! తెలసెంగద ప్రాణనాథ నీ
 జనకుఁ దుష్ప్రవర్తిని సాగుచుచున్నది నీకు నయ్యయో
 పనుపను తండ్రి నీతి విమవదగ దింతయు నీ నెఱుంగఁపా.

మన్మ—అక్కటా! నుదిన మీఁద మనము పోలిక తప్పనను వాడుక నీవు
 పినవే! నితండ్రి బుద్ధులే నాకబ్బివని. నిక్కంటి సంబయంబు లేదు.

రతి—నడననా యిది. నాతండ్రి నులంపద నీకు గలిగెనేని ములోకంబుల
 నింతటివాఁడు లేడని ప్రభాతి మెల్లయదె. నాతిండ్రియంటివా వానిఘనతఁ జూడు.
 నదాశింబు నదాశిమునఁ దొల్చినాఁడు. నాతిండ్రిని వెప్ప మలోక్తైన జెప్పవలె.

మన్మ—నీ! యేను పరశురామ మట యొక్కటి చెప్ప చున్నాడను విను.

చ. పరువఁటె యాడితప్పు టపవాదకెకాని శశాంకపుత్రి నీ
 యెరియుటచాలు ముగ్ధ విక హీనపుమాటలు మాను లోకమం
 న. శిష్యునిట్లుగా నాఁడుట నుడి గుఱు నమ్మిన మోసమండ్రు నా
 దరికిఁక రాకు నాతలఁపుఁ దప్పి చేయుదు నోరుమూయుమా.

రతి—“కాశ్యపు మంత్రీ” యను ధర్మవాక్యము భార్యల మాటలు తప్పక విన వలయునని బోధించుచున్నయది చదవవే.

మన్మ—అవును చదివినాను. గాని వతుల పలుకులు నడగ్రములని యెఱింగియు నిందు నీమంత్రంబు మన్నించను. “స్త్రీబుద్ధిప్రళయాంతకా” యను నీతివచనంబు వినకుంటి నే.

రతి—“పరంగితహాన ఫలాహి బుద్ధయ” యనునట్లు సుబుద్ధియగు భార్యచెప్పిన మాటలు వినుట శ్రేయస్సులమాట. (ప్రియురాలి మాటలు వినవడేను).

మన్మ—కొంచెచ్చైన నశమకలేక నమోవగుండభాషణంబుల గర్భహాషణంబులుగ నమ్మి పయనమై వచ్చిన నేనెక్కెంబున బొంబుగుశెప్పవే. గురుబుద్ధి విశేషమని వినవే!

రతి—(చెయ్యి విడచి సవతలకు దిగి నివ్వగతిము) ఏనిలాభము! దైవమా! యెంతచెప్పిన విడదగదా! యేమికామన్నగో నామండల సూత్రఫలంబెట్లున్నదో హా! హా! (హాల నభిమానియై) స్వామీ! అప్పుడహా! లక్ష్మీనారాయణుల గర్భ వాసంబున బుద్ధి న సుగుణులుండువు. అబ్బబ్బ! ధోమార్గుకో! నగస్వామగునే!

మన్మ—స్వామ్యము కాకపోయినను ఏ! స్వామ్యము చేసికొని జయము బొందుదు.

రతి—నీవు జయమును బొందజాలవు. నీని నమస్కారము జేయుదు. నామాట వినుము మహాత్మా! (అని కాళ్లుపట్టుకొనును).

మన్మ—సుగర్వాధిపతుల యాజ్ఞ మీరరాదని వచ్చితిని.

రతి—వచ్చినేమి? యామహాదేవు డాహాయశూరుండు. వాని గెలువ వశము గాదు.

మన్మ—వశమాగాకేమి? వశము చేసుకొను వాతుర్యముండుటచేతనే యింద్ర సభలో నభిప్రతిప గగ్గితిని.

రతి—అన్నమాత్రముచేతి వది యొకతెప్పుగాను. మనమున నదిమఱచిరమ్ము.

మన్మ—మఱపురాగు. పుండరుని నిదేశంబు శిరసావహించితిని.

రతి—శిరసావహించిన నమలాభమురాగు. త్రిపునదహానమిదికి జనవలయునా!

మన్మ—చనవద్దని యడ్డగించుట ఏమిలకులు కోపము. నీమాట వినును. వచ్చిన వాడను రానే వచ్చితిని! నూరికమరి వస్తునే! భోగ పోపో!

రతి—పోపోమృత బోవుదానను గాను. మాలిరానను బుద్ధిమరచి పొమ్ము. మరుకపోతివా! పగలు పొగలం బడి పెగలు నెడలవే.

మన్మ—పగ పెక్కడ! పెగ పెక్కడ! నీతండ్రయు నాకు సాయపడె (చిటికెలు వేయుచు) నిమిషంబులొ సుమా వాని తపోభంగము.

రతి—తపోభంగంబునకు తెయిమిగిలితివా! వాని కంటి మండునని నీవు మగుదువు.

మన్మ—(కన్నురిమి) భస్మమగుచునని హాకిహాలిన మాటలంటివి. నిన్నిపుడు హతము గావించితినా బాగుండును.

రతి—కినిసి హతము నేయుదు నంటివి. గుండు నెవ్వ హతము చేసిపోతివా ! పద్మనువారలేరు. న్యాయమువిను.

క. తనబల మెదిరి బలంబును

మనమున యొచ్చించి యపుడు మఱలక యరిపై

కనికరుగవలయుఁ దప్పిన

వనజజనకు నైన హానివచ్చును నాథా !

మన్మ—

సీ. తండ్రియాజ్ఞఁ జరించి ధరలోన భృగురాముఁ

డంచడే తనకీర్తి మించునోణి

తల్లివాక్యముఁబూని తనభాగ నాశుండు

గీర్తి గాంచడే నామ రీరవాణి

గురుండే దేవుండను గుణివై ధరి హరి

శృంధ్రుడొందడే భ్రాతృ జండ్రవదన

తన పితామహు మాట దాటక పాటిగా

బలివీడడే శోక మలగునోణి

తే. గీ. వారివలెనేను నావజ్రపాణినాకుఁ

గుటిగ నెంచుచు నాటసెనఁ గువలయాక్షి

వలదు వలదని మిగులగ వగులబొగల

నగరె నగరాట్టయోధరి నగఁగోన.

రతి—

సీ. తనపత్ని వాక్యము ల్లలపెట్ట కల హేమ

కళిపుఁ డేగఁడ నాఁడు కాలుపురికి

సతిమాట మతిమాట కతిసాహసంబుతోఁ

గృతనీర్య సుతుండు దా వెతలఁబడడే

యతివమాటలుఁ ద్రోచి యతిబలుఁ డావాలి

గూలఁడే యిలనొక్క కోలచేత

ప్రియురాలి బోధల బెడచెవిఁ బెట్టి యా

రావణుఁ డీల్గడే రణములోన

ఆ. వె. గాన సతులమతులఁ గలియకపోవునో
గీడుమూఁడు గూఁడు గింక లెల్ల
విడుమువిడుము నీకు విశదంబుగాఢాఢో
విడువఁజాల నిన్ను వినుము నాథ.

మన్మ—

సీ. పరుల కాపదఁ గొల్పు మరగియుండుట కంటె
పరధన పేక్షలోఁబడుట కంటె
పరనింద లెప్పుడఁ బరగియుండుటకంటె
పరభౌమినులను బొందఁపడుటకంటె
తల్లిదండ్రుల మాట దిప్పిపోవుట కంటె
ననను జూడముఁ మీదఁ గొనుట కంటె
మద్య పానము నీసి నుసలుచుండుట కంటె
చీరవ్యమునకుఁ దాఁ జొలుపుటకంటె

తే. గీ. ప్రబల సాతన మన్మతంబు పనికిజాక్షి
యాఁడితప్పుఁ గాదని యార్యకోటి
చదివి చెప్పిన యొప్పున చదువులెల్ల
మఱచిపోతివె నీబుద్ధ మందయాన.

రతి—(వెక్కి వెక్కి యేడ్చును) ఆహాహా! ప్రాణేశ్వరా! నేను నీకు సెంత
చెప్పినను చెవిని నాటక చున్నది. నీమీచేయునాన! ఎవఁడొపడుదురు! నీబుద్ధికి
నింకొక మాటు పాఠజూచిగొనుము.

సీ. దయ లేక తనవచ్చు దారిగాంచఁగ నీని
కుసుమాశిరుఁడు నీకుఁ గూర్చిసఖుఁడు
జనులు పల్కరు మ్రొగినను జాపకుండిన
పిల్లతెచ్చిరి నీకు బెద్దతేరు
కనిపెంచి కనుప్పెట్టి కొనునారిఁ గలయని
పొగరుఁ గోయిల నీకు దగినబంటు
విరియాట లాడు క్రొవ్విస మఱు పాళి క్రొ
న్నన వింటనంటించ నమరెనీకు

తే. గీ. నిట్టివారిని మది నమ్మి మట్టుమీరి
యలుకఁజూపుచు రిత్తకోర్కులను గోరి
త్రుళ్ళుచుంటివి నిన్నెట్లుఁ ద్రోవనిడుచు
ప్రాణహతీయందు భంగిన బాపమగునె.

మన్మ—

సీ. నడుమ గాయకమణిఁ దొడఁగని హారంబు
శశిమండలము లేని శర్వరియును
సంతతి వేసట్టి సంసారిణీవియు
గలహంసయాఁడని కొలను వలను
సదసద్వివేకంబు చాలని చచ్చెను
చంచరీయు లేని సరసిజంబు
సరసిజాపురి దీప్తి సరయి దినశైలి
రాహుజులేనట్టి రాష్ట్ర సరణి

తే. గీ. పుడమి శిఖరంబులేని గోపురముతీరు
సత్య మొలయని వాగునో సరియనంగ
సిట్టి తుచ్చపువ్వునీ నే నెట్టులోర్తుఁ
బలుక నీ కెట్లు నోరొందె బద్ధగంధి.

రతి— (కోపమునభినయించును చేయించి)

కాంతివృత్తము.

నీతండ్రి నెఱుంగనె కక్కముగా
నీతి వృడనాఁడి యంగితిగా
యాతుప్రియకాంతల యా సుగుణ
ప్రాతంబులఁ దోచినవాఁడె కదా.

మన్మ—ఆహహ! యిదా ఏయెఱిగినది.

తే. గీ. నాతి నా తండ్రి సతులమానంబు దోచె
నంటివా సర్వలోకావనైకదీక్ష
గొనినవాఁడౌట వివిధోగ్రకుటిలదైత్య
కోటిఁ దునుమాఁడుటకుఁ గాదె పాటిఁగాదె.

నీసమాలిక.

రతి—

నీ పెద్దతండ్రిని నే నెఱుంగనె నాధ
ముసిపత్ని మోహించి మోసపుచ్చె

మన్మ—

సతి యాతఁ డా మునిసతి నంటెనంటివా
యదె సహస్రాక్షత్వి మతనకొడవె

రతి—

నీ యగ్రజన్ముని నే నెఱుంగనె నాధ
తనపుత్రి మోహించి తగలిపట్టె

మన్మ—

గా యన్న తనకూతు నాసింఁచెనంటివా
సృష్టికి భవరీతిఁ బెప్పటకెక

రతి—

నీ తల్లి చలచిత్త నే నెఱుంగనె నాధ
భూపులయిండ్లలోఁ బొదలుచుండు

మన్మ—

పొలతి నీ తల్లి భూపుల బొంగునంటివా
పరిపాలనము చక్కపడుపుటకెక

రతి—

నీ చెల్లెలగు దాని నే నెఱుంగనె నాధ
తలమీఁది ముఁడుప్రసాదవలకుఁ బోవు

మన్మ—

నడుచు ముప్పకల చెల్లెలంటివా
త్రిభువండుల నుద్ధరించుట కెక

రతి—

తే. గీ. యెట్టి మీవారిచర్యలు గట్టిపెట్టి
యెరులనాడెను నీ కిది యుక్తిమగునె
తగదు చాలించు నే మంచిదానగాను
వెనుక కరుఁడెమ్ము మొసఁబుట్టు విడచి లెమ్ము.

మన—

తే. గీ. అహహ మహనీయగుణులైన యట్టివారి
నెగ్గులాడెడు లగ్గుటే సిగ్గుమాలి
తగ్గిమాఁడఁడు నీ కిందు సిగ్గుదోచ
దగ్గికింటి తపంబిక నుగ్గు నుగ్గ.

రతి—(దుఃఖపడుచుఁ గూలబడి చెంపనుజేయి డెట్టుకొని వెక్కిరియేడ్చుచు
స్వగతము)

మత్తకోకిలావృత్తము.

ఎంతఁజెప్పిన మానఁడే ఎంత నేమిసేయుదు వైవమా!
యంతకంతకు రెచ్చినాఁ జితఁ డెన్నెయ్యె యంతమె వైవమా!
యంతకాంతకు నంతరంగ మదంత యల్పుమె వైవమా!
పంతమా! బలవంతమా! మదిఁ బ్రాంతఁజూడఁడు వైవమా!

హా! పరిమేశ్వరా! యీ భయాశోకినితాభగంబు తెట్లు భరింతు. నహహా!
వైవమా (రతీదేవి మూర్ఛఁజొంది పడును.)

మన—(నలుప్రక్కలఁ గలయంజుఁబది రతీదేవిగ్గు మంగిమాలి తనలో) మూర్ఛ
గాఁబోలు! కానిమ్ము. నాప్రతిబంధము సదిలిపోయినది. నంకిల్లితార సిగ్గికి దైవబల
మిట్టండవలె. పహహా! యీలోపలనే నానచ్చిన ముత్తైమంతపని నెరవేర్చుకొందు.
(మనమగ్గుఁడు వర్ణకాలలోనికి వెదిలిపోవుట.)

చతుర్థ రంగము

సర్వకాల

(ప్రవేశము—జ్ఞానిమద్రస్థులించి యోగనిష్ఠులతో శివుఁడు; వామభాగంబునఁ
గొంచె మెడముగానిలుచుని చేతులుజోడించి ధ్యానించుచుఁ బార్వతీయు; ఆవెనుక
ప్రక్కను జెలిక త్తియలిద్దఱును; శివునిఁ గుడప్రక్కగా గొంచెము దూరములోఁ జెల్ల
చాటునఁ జెఱుంగిం గాఁచేత సాంచి పుష్పంబులొక చేతఁ దాల్చి ప్రత్యావీధిపాదుండై
యవస్థభములో నిలబడి మర్మస్థుండును).

మన—(తనలో)

క. చక్కని సమయం బిది గా

కిక్కఱకంఠుండు దొఱకె చిక్కఁడ చిక్కం

బిక్క-మలముఖయుఁ బ్రక్క-నె

చిక్కిన దింక చిటికెలోనఁ జిత్తము లవియన్.

ఉ. మిక్కిలి పున్న బాణములు మెఱుగి-వతో సవరించివేసెదన్
జక్కుల రేసెమిత్రుని నిజంబుగ నీ చెలితోడఁ గూర్చు నా
కెక్క-సమా యిదెంతవని యెక్కి-శ డాపలిచేత నేనువే
చక్కెరవిల్లు పట్టితిని జక్కెరబొమ్మను ముందు వేసెదన్.
(సన్మధుఁడు పున్నబాణములు హర్వతిమీఁద వేయుట).

హర్వతి—(కలవరపడి చెలికత్తెలతో) ఏమీ! విచిత్రము! నామనసు రాగా-
కుర త్రుచుర మగుచున్నయది. క్రొత్తక్రొత్త వికారములు కన్నడుచున్నవి.

(హర్వతి మైదూరి పడఁబోవఁ చెలికత్తెయలిగ్దలును బట్టుకొనుట)

కలవాణి—చెలియా! మనమింక నిక్కడనుండఁగూడదు. శీఘ్రము మన
గృహంబునకుఁ బోదమా!

నవమాలిక—(పండుగొరికి కలవాణితో) ఓసీ! ఏకుఁదలియచుగాని మాటాడ
కుము. మనయన్నిటికి నీశ్వరుండే తాగుఁడు. నమ్మినప్పుడు మనచెలికేట.

కలవాణి—(హర్వతి వినకుండఁగా) చెలీ! యావనప్రాదుర్భావ మూరక
పోవునా?

నవమాలిక—అగునుగాని యిప్పుటి నై నర్థకస్థితి యట్టిదని నమ్మను.

హర్వతి—అబ్బ! అబ్బ! నన్ను వదలుఁడు. (సఖులు విడువఁగాఁ బాఠ్యతి
కూర్పుని తనలో) ఆహహా! యేమి! యాయనురాగమహిమ యెన్నఁడునలేదే! ఇహ
చార తాత్పర్యంబంతయు శివాలింగన తాత్పర్యమయ్యె. బౌరా! కన్యాత్వదశలో
నుంటిని. నాహృదయ మిట్టి యనుమయములో నిష్ఠానిమ యిట్లుఁ గానేల! (కొంచెము
విమర్శించి) కారణమేదో యుండక మానదు. (ప్రకాశముగా) సఖీ! ఇంతకుమున్ను
తెఱలోనుండి మనమవినబడిన వాక్యము మఱల జ్ఞప్తికి వచ్చినది. యీ యజ్ఞుఁడు సమ
యజ్ఞుఁడుగాఁడు. చుటుకుటమ్ములఁగొని నా హృదయంబున నాటవేసినట్లుఁ దోచు
చున్నయది. వాఁడియడ్డ నెక్కడనైనఁ బొందుడినాఁడేమా పాఠజ్ఞాడు.

కలవాణి—(నవమాలికతో) ఓసీ! ఏవిక్కడనేయుండు. (పరిక్రమించి జూచి)
ఆ! ఆ! (మఱి నాలుగడుగు లవతలకుఁబోయిమాచి) వీఁడెవఁడో యీతరుగులమ్మంబున
దొంగవలెదాఁగి పొంచువేసినాఁడే! వాఁడెకాఁబోలు వీఁడు. నాకండ్లు చెదరి పోవు
చున్నవి. అబ్బబ్బ! (తొందరగాఁ బాఠ్యతియొద్దకుఁ జేరును).

హర్వతి—(లేచి గురివెట్టిచూచి) ఛే! యింక ననుమానమేల! బంచశగుంపే
(మందఁబాలుగుడుగులుపోయి తీవ్రవేదన నూఁచుచు) శ్రీమమారా! సుమమారా!
మారా! పంచశరా! నీకిదేమిపని; తలిదండ్రుల చాటుదానను. వివాహము కాని బాలి
కను. సదాశివ సేవాపరంత్రురాలను. నన్నటరా నీవు పూవుటమ్ములఁగొట్టుట!
ఆహహా! నీవు కార్యజ్ఞుఁడవా!

సవమాలిక—(దగ్గరకువచ్చి) కొమ్మా! నామాటవిను. నీమాటవినువాడా! వీరా, యీడానినవాడా. వాడేపోయెను. వానితోడవాగ్వాదమేల? మనకిష్టమైనదో నిక్కడనుండుదము. లేనిదో లేచిపోదము. రారమ్మ చిన్నదానవు. నీకేల?

మన్మథుడు—(స్వగతము) కట్లా! మొదట నేడలలచిన దొకటి; చేసిన దొకటి; నామతి యేమైపోయె. నాకేసు నానతి, నాకాశకేసునికోసమువచ్చియు సయ్యవకాశము చేసికొనకముం దీయాకాశమధ్యను గదలించితిని. కదలించిన మాత్రాన రాకాసివలె సరచుచున్నయది. దీనియపులచేతనే బోగి వేగిరమ కండ్లు దెరిచునేమో కదా! (అగిచూచి) కొంచెము చొప్పునూటిచి మఱల వస్తునా! ఆ! అదెట్లు. యీ లోపల రతిమూర్ఖులెవరైనా యీరంగముకూడఁ జెడును. ఏమిచేయుదు. హా! యీశ్వరా! యీశ్వర తపోభంగమునెన్నియు భంగములే. కత్తి నాగంటిసంగు వచ్చి నది. కాని మన మిచ్చోటువాసి యింనుక నేలపు చొప్పునూట్టి యల్లకడకు బొడకుంట నిలుతము. (మన్మథుఁడు నాలుగమగులు వేసుకొంటోయి మాటుత్రోవను మఱియొక చోట దాగుట)

పార్వతి—మఖులారా! యీరంగ వానిపోయెఁగాని తెంకివదిలిపోవునా?

కలవాణి—(నవ్వి) కలేకీ! ననవిల్తుండు వేళెంతకలడా! ననవిల్తుని ముల్గివంటి దానవు గాన నీకన్ను చెదరనేరగా!

సవనూ—దీనీ! నీకన్నుగూడ చెదరనా!

పార్వతి—(చిలునవ్వునవ్వి) కలవాణి రాణి యెప్పుడును గలకలవాణియే రండు. మనతోవునను మనము పోవుదము.

(అమ్మ అందఁడగు బ్రహ్మచారిని పూర్వస్థానమున చేరు.)

మన్మథుడు—(మఱియొక బొడచాటునఁ బ్రవేశించి) ఆ! పీరు గొదమాని సీమితముగ మండిరిగాని నాదులగుములును దీని మనసునఁ జాలుకుమనుపిందనో! లేదో! యేకాకొంకియు నిద్రానింది వీరింపవాదము వినుచును.

పార్వతి—(చెరులతో) ఆపూలరంగఁ డింకను నీచుట్టుపట్ల నె యెప్పుట్లట్ల నున్నాడని తోచుచున్నదే.

కలవా—భ్రాంతి మాచిపోమ్ము. నీ యీశ్వరుని నీవు భానించుకొమ్ము.

సవనూ—కలవాణీ! ఇంతిమాత్రాన నీవచము నాలునా! నుందరీ యందాక నోపిక మోపికచేసికొని యెప్పుట్ల యుండివచ్చును.

పార్వతి—(ముఖమున నయిష్టము నభినయించుచు) మీవ్వంగ్యాగముల నాకుఁ బొడకట్టకపోవునునా!

సవనూ—అదికాదు. కొమ్మా! తుంటువిలుకాని తుంటురితనంబున కనుకొంటిమి కాని, నీ హృదయమెట్లున్నయది?

పార్వతి—చెలలారా! సిగ్గుపడచి చెప్పుచున్నాను. వాని మంటమారితనం బెన్నడు మంటఁ గలియునో కాని కామానురాగంబులు నామనంబున నవనప్రాప్తి పంబులై విజృంభించుచున్నవి.

మన్మ—(తనలో, తలయూచి) ఆ! తనకున్న నేనీ తలియబోడి హృదయంబున గణుక్కుమను నాతలిరుటమ్ములు చూకుక్కుమని నాటవేసి యులిక్కిమనిపిం? గిరుక్కుమని గిరుగువచ్చి మఱిక్కడ నక్కియందుటంజేసి నాచేలి యాయాయుక్కు బుల వాడితనంబు నాకములకుఁ బ్రత్యక్ష గోచరమయ్యె. నహహ! యిదియొక జంబు నూచకము. (కొంచెము విమర్శించి సందేహముతో) ఇవి యంతమాత్రముగ నిమ్ముగిహాని యొక పువంబు! భేదింపఁ గలవన కొనఁబెట్టు. కట్టా! పెద్దయ్యగారు నీ యిది. పసిపాప కాన దీని లేతయనను నామలుకుల వ్రాసినది. కాని దీని యవయవంబులకంటె మదియసాధనంబు లెక్కుడుగావు. యీచిన్న యెన్ని సాశ్వతమండి యిక్కడనుండెనో దీని రూపభేదా విలాస విభ్రమంబులచేత నించు కంటైన వాడు సోకని వీనియవార్య భైర్యవల్లి నేనెట్లు ద్రుంతును. నేనెంత! నా సాధనములెంత. ఆయ్యో! యెంత యనాలోచితమైన యీదుష్కార్యమనకుఁ దొర కొంటిని. (కొంచెము ముందుకు నడచి లక్ష్య మొకమూలకుఁబెట్టి, మఱి గొంచె ములోచించి) ఆహాహ! లోకస్వభావము. సహజకృత్రువులనఁగా నన్నదమ్ములే కలసి మెలసియున్నను దఱునుగాఁ బరస్పర రంధ్రాన్వేషణంబులు నేసికొందురుగాక. వారిలో నొక్కనికీ గనరాని క్రూరత్వముండనా! యిది మృతసాగు శీలుండగు నారెండవ వాని కొండుడు గలిగి నుత్తుక మీఁదకు వచ్చునందాక నియికిఁ బోయెట్లగు. దిగంత విక్రంత విజయ మంగఁగొండనగు నాయొక్క చూసాన్విత్యము నోర్చిక నాయున్న తన యొకకార చమత్కారము చూపుట కింతముందు భావకాలంబుఁ గని నెట్టి కాఁబోలు. నాకిక్కడ విజయంబు లేకుండునట్లుల నావిజయసాధనంబులనుండి సారంబులనెల్ల సంగ్రహించి తక్షణంబున నెట్టి మహాయోగి నైన నాచేయు పదియవలలో తన శృంగార విలాసములచే దాన ముంపఁజాలిన యమ్మాహనాంగిని స్పృశింజేసి దీని దగ్గున స్పర్శనాదులచే జిత్తుంబు చలింపకుండునట్లుఁ బరిసరంబునఁ బరిచర్యయనెడి నెపంబునఁ జేర నియమించి యీగంగాధరున కింతకాలంబుననుండియు నలవాటు చేయించెనని తోచుచున్నయది. కాదేని దీని లావణ్యశీలా ధుళంబుగిచ్చే నీతని యోగానల జ్వాల లప్పుడ చల్లారిపోవే! ఇప్పుడ నాయీనిస్సారపు బుష్పవర్షంబులు దానిలో నేమూల నిగిటిపోవునో! హా! యింతచక్కని బామ్యను దగ్గరఁబెట్టుకొని నిర్వికారయోగ సంస్కారంబు లొక్కరీతిగా నిర్వహించు చున్నాడు. కట్టా! యేమి యాయోగనిష్ఠ! యేమి యాచార్యము! విధినిర్ణయ మిట్టిద? ఈయంగ్రుని ముందరనున్న యీసుందరాంగి ముందర దివిటీక్రింది దీపములువలెఁ గళాహీనములై కనుపట్టుచున్న నాయీసాధనంబులు కాన్ద్యసాధనంబులగునా! (పార్వతివంకఁ దేరి పారఁజూచి) బేరా! నాచురుకుటమ్ములచే ముందుగ నీసుందరి నేలవేసి? దీని రొద యెక్కుడైనది. ఇదంతయుఁ దప్పకొని కార్యావసరములలో నొరకొన్నవాఁడు

చీను చిటుక్కుమనకుండ వచ్చిన కార్యము నెరవేర్చుకొని పోవలెను. గాని నావలె గానిపోని ప్రతిబంధముఁ గ్రొత్తగాఁ దెచ్చి కెట్లుకొనువాఁడు మఱొవ్వడు. యీ విశం బముఁ జూడఁగా “నశుభస్యకాలహరణ” యనునట్లు సంభోదర్కంబగు జయము సమ కూరునని లోచకున్నది. ఈ యాఁడుదాని సురసింహు నహాయమేమా! (కొంచెమాలోచించి) ఒకట రెంటుఁ జెడునది మాట ముసడునన్నట్లు శివయోగి హృదయంబునకు గుఱి కుదురున ట్లవోట్టు గానవచ్చుచున్నది. యింక నాలస్యము చేయరాదు. “నసాహస మనారహ్య నరోభద్రాణి పశ్యతి” యన్నట్లు శంకాడోల యూగించిన కొలఁది నూగుచునే యుండును. వీరేమి చేయుదురు. చెబ్బమిఁదదెబ్బ. మరికొన్ని పూవుటమ్ముల వినరితినా సొమ్మసిలి యదే యూరకుండును. (కొంచెమాలోచించి)

చ. పని తలపెట్టకుండుటయె పద్ధతి బుద్ధికి నిర్ధరాస్థలి
బనితలపెట్టినప్పుడది పాయక యేదెట్లులైన శ్రద్ధతో
మునుకొని పూర్తిచేయుటయె ముఖ్యము సఖ్యము వేల్పురేనితో
మనకటువంటిదయ్యె ననుమానమి కేటికి సాహసించెదన్.

గంతులువేయుచు (శివుని కెదురుగ ముందుకుఁ బోవుట.)

ఉ. సుందరి నొక్కదానినిటఁ జోద్యముగా నెలకొల్పి యోగము
లైందెడు నిందు శేఖరుండు చేతికిఁజెక్కెను బ్రతమయ్యె నా
ముందరనింక నీఁడలకుఁబోవును బోయినఁ బోవనిత్తుగా
కొందలమొందఁజేసి శరకోటులు దూఁటులు వారవేయుదున్.

(మీసము పడివేయుచు)

చ. కునియమశాలి శూలి మనకుం దొరకెం బరికింపకింపు నొం
పొసఁగెడి పూవుటంపగుమి పొంకము బింకము గృంకనీక జో
కను గనుమూయు వీనిపయి గాఁటముగా నెద నాఁటవేసి నీ
వ్రణములు మాన్పగారి పరిరంభము నోషధిగాగ జేసెదన్.

(మల్ల చలచుచు)

ఉ. దెబ్బయిదేసుమీ మనసుదీరగ నీరుగ మారుడేయు బ
లెబ్బ మదేభచర్మధరధీరుని భీరునిజేసి వాసిగా
గుబ్బలి రేని కూఁతుఁగని కొంకకఁరంకెలు వేయజేయునా
దెబ్బతరంబె తప్పకొన దెంపున బొంపిరి వోవుచుండనే.

(కేటలు వేయుచు)

చ. తొలిసతి యట్లువోవ మదిదోచక నేచక లేచివచ్చి యీ
కలవరపుం దపంబుఁగొని గాసికిఁదాళక రోసి దాసిగా
వలిమలపట్టెఁ బెట్టికొనె లక్ష్మిను పొక్కిరిపూని వీనిని
వలిమలరేని కల్లునిగ నారక చేసెదఁబడు మ్రోసెదఁ.

(నిలబడి శివుని రప్పించి మాచి ఆశ్చర్యముతోఁ జెయిసాచి)

చ. అరె యిదియేమి యోగమరె యారదు తీరగు, తీరిపారునా
యరపులవైన మేను గిలుపారదు బాటదు లాతి చింతయీ
యరసిరి చేరదీయఁ గనన్బుగ మొగ్గుని యెన్నరాతు ద
ద్దిరపడి లేవడే యింక మిదీ ముశరాళికి బాళిఁజెందడే.

(ఆశ్చర్యపాశుండ్ల పుష్పములను చూచి నిండు నిండు పార్వతీ పరమేశ్వరులపై
వేయుట; శివుడు చలింపకుండుట)

తృతీయస్తోమము

పార్వతీ—నిలువఁజాల ని మీ సేయును నీరజాక్షిగో కక్షకీ
తలిన మోలును తోడునొంగగఁ దా శరంబులు నిసెనే
చెలియవేసిన చూచుచునె చేతులన్నను గాఁచరే
నిలచినచరె తొమ్మిది ము నేను దానగఁజాలనే.

(చౌకిల్ల తొలుపు నీరు తలచుచు వచ్చుచునున్న ముగంధై
అవివేకి! వివేకిగాఁగను ముగంధై వివేకి! నెలుంగవా?)

నామృతస్తోమము

తగినర మన్నన సకలప్రేమ
మృగధరు మీఁద నొక వాచము
బొంగినర సేయ భుజి నొక నిం
దననన యరిదయొకటి లో.

తరలస్తోమము

వలకురా వలకురా నీవకు నామదేవుని ప్రకటా
వలదురా యెదురాఁదలమర వాలుట్లులువాల్పరా
కలదుగర్వమునీకుఁ గలదుము గొలుకెంధరుచేతిబోఁ
గలదు వచ్చిసతోవ పది కొనిదానికిదేలగా.

సీ. మామ నీతొలికోల మాపడేశకరముల

వానిగూడఁగనీకు నానలేదె !

నీరెండవదిచూడ నీకెంతోమాకంత

సార్థకమై నీకు సాయపడునె !

ముక్కచెక్కలుచేసి మూడవబాణంబు

దిగమింగు నీబంటె తెలియలేవె !

ధర్మగుణంబులో దగిలి నీనాల్గవ

సాయకం బదిసీరసంబుగాదె !

తే. గీ. తొంటి దటుచేయు నీహామ తుదిదిమాత్ర

ముద్ధరించుట నిత్యమా యోరిమూఢ ?

రూఢసామగ్రి నీకేది గోషపడక

యరుగుపాటుఁగ నె ? నీయమ్ములైదువైదె.

(సామ్యసిగ్ధి పై మఱచి కూర్చుండుట.)

మన్మ—(పండ్లుగొట్టుచు నట్లహంబుతో శిష్యునివంకఁ దిరిగి

చ. హృదయము బ్రద్ధితౌనటుల వేసితి బాణము లెన్ని వేసినన్

గదలఁడు, కన్నువిప్పఁడు, ముఖంబునఁ జిత్కళ మారనీయ న

న్నెదుట నెఱుంగఁడింకఁ బుట్టితెలు వోటుల వేటలారా నా

కదసఁపునై పుణి స్మృతలఁ గన్నడఁజేసెద నూతనస్వర్గిణి.

(మఱలఁ బుప్పబాణంబులు సంధించివేయును.)

శిష్యుడు—(తనలో) ఇది యేమబ్బా ! ఎన్నెడు నిట్లు లేజే !

క. కుదురుగ సమరెడి యోగము

కుదురక మది చెదరిగొకుఁగొరవడె నకటా !

పదిలముగ మదినిగుదిరిచి

కదలకమది గుదియఁబెడునుఁ గడుముదమలరణ్.

(మఱల యోగముపట్టును.)

మన్మ—(తనలో) కటా ! యీ ధూళి మునివధూటుల వెంటబడిన నాటి

వాఁడా ? కాఁడు. మాత్రండ్రిపన్నిన మాయామోహిని వెంటఁదగిలిన నాటివాఁడా ?

కాఁడు. వీని కింతమాత్రము దృఢవైరాగ్యభాగ్యం బెట్లబ్ధినదో మన్మథబాణంబు

లనఁగా సకల బ్రహ్మాండసమ్మోహనంబులు గావా ? రెండువర్షాయంబులు వీని

హృదయంబున నాటవేసినను మీని యోగకళ నివాతగీషకళికవత్సర జలింపకున్నది. (కొంచె మాలోచించి) ఆ! యీ రంధవనూరు నా వేసిన శరంబులచే నును, యా యులికిపాటు. నీవు, యేనుగని నేమిచేయు నని యనుకొనరాదు. పటపలినగోళం బడినా, సంతోషాల కదియ జాలు నాయాముంబులు నవసంతోషంబులు, నెయో గగ్గంబులు. నింకొకనూలు కీలజీగని వాతపెట్టినా యోగములు గీగము లన్నియు మన్నె యీ మిన్ను సిగమిన్నకి యా యన్నలమున్న వెంటపడిలిపోవును. నా పంచా యుంబులు పంచదారలోని యాయుంబులు. మొదట మొదట మృదుమృదంబు లుగఁ దోచినను గ్రమగ్రమమున నాలిన్ద్రులు క్రోయనని కావా? నా శరంబులిం కొకసారి గుర్రయించి కోడలే యాపదరింకిచ్చాటను నగుంటివా భావి గలమంతయు గనిపెట్టవచ్చును. (మఱలఁ బుష్పబాణంబులు గుర్రయించి పోగునాటిన మఱుకును.)

శివుడు—(చివాలునలేచి) ఆహా! మెవఁడురా వీఁడు తపోవిష్ణుకార. (తన ముందట బడియున్న పుష్పబాణంబులదూచి యాశ్చర్యముతో) యీ పుష్పంబులెక్కడివి? శరీరంబునకేకాక మనసునఁగూడ నంటికొన్నవి. (ఎరుటఁజూచి) బాష్పంబున భ్రంసియేడే? వాఁడే పరమాత్మమిట్లు చేసెనుండునా! ఛీ! ఛీ! వాఁడెవఁడా! కాఁడు. (కొంచె మాలోచించి ప్రక్క నోకంటఁజూచి) ఈ పాత చేసిన కృత్యనూ యేమి! కాదు కాదు. ఇట్టి తాత్ప్ర్యంబులతో పోగునదని కింత చోరవా! (పాఱఁజూచి) ఇదేమి! ఈ బాణ మాలవాతో ననిగని సామృతిలివది. (తనవంకఁ జూచుకొని) హా! యెంత సాహసము. నా శరీరంబున రోసురోమంబునఁ గ్రవ్వెగు లంటుకొన్నది. ఇంత సాహసీంబు నెవ్వఁడో? (లేచి నిలుచుచు ముందు నడచి) ఆరే! యిదేమి! నా కీ పంకిలము వికల్పమాయె. నా కొక్కనాఁడైన నిశిత ప్రతి బంధము నోవకపోయె. అగా! ఈ పుష్పంబులు పుష్పబాణుని చేతివారంబులు గాని మఱియొండ్లు కావు. వాఁడెటుచచ్చెనో! వెదకెద! వానిగుం బుచ్చర మిమి? కటకటా! దర్శనుడా! ఇక్కాశ్యంబనను నొకొనానాఁడు వాఁడుగాని మఱివ్వఁడు. మారుండవఁగఁ జేరుండు. నా యంతరింగకరంబున నే బాణ పలకొల్పిన వైశ్యధనం బవహరించుటజేసి పశ్యతోహనుండే యుండగును. వీనిబ! శిక్షించుటయే పరమ ధర్మము. (నలుపంకిలఁ బొంజూచి యోచనతో) వాఁడుపోయిన త్రోవ యేదో! (ఆటునిటఁజూచి) ఇదిగో యీయండుగులబాడఁ వానినీ. వీర్యకృడికిఁ బోగలఁడు. (చొద్రం బభివయించుచు) ఆ! ఏమి కనము. ప్రతిపాఠులకు సాంకంకిక శత్రువు లుండవలసిన మీదే దనిమఁబడి హృదయసాగింబులు పంచలపాయితుంబులయి, గమ్యస్థానంబుల బొందనేగని విషయవాంఛావాసులతోఁ దనుసకొని, కాటాంబుల్ల, యాలినాబంబు లగుచుండును గదా! నాఁడే నే నెఱింగి నా యంతరింగంబున వీరల కవకాశం నీక పాఱఁదొలి పరమానందంబున నుండి. అందు ప్రభావచోదకుండు కాముండు. వీఁడు మావంటి విరాగుల నులికించక మానఁడు. నాని కది నై నర్థకము. (యోచించి) “వజ్రం వజ్రే, భిద్యతే” యను కిందదంతి సత్యముచేయును. నా శాంతము నాశాంతముగాన సాంతము చేయుదానా? ఆహా! యా మ్రుక్కడిమాఁకలోని

రెండవవాఁ డిప్పుడే మొదటివాఁడగు. కాముఁ డున్నప్పున మానముద్రాచ్చేదనద్వారమున
మదీయ హృదయవీరం బధిస్థింపఁ. అహ! కాముఁ. వీనిచే మదీయ భూతికా
కోదండము పట్టించి యందు కల్పాంతానల్పజాబ్దల్యమాన ఖద్యోతవిద్యోతమాన సహస్ర
ద్యోతమాన జగజ్జాలభస్మీకర్ణ విద్యోపానానవన్యనితసిద్ధిప్రసీదప్రతిస్సుటద్విస్సులింగ
ప్రతిభాసమానభీకరకఠోరవైశ్వానరంబు మగియు స్థాలనేత్ర తూణీరంబునుండి సంగ్ర
హించి సంధింపఁజేసి యదియ యాత్మయాస్త్రంబుగాఁగ నీ మన్మథుని శరీ
రంబు భస్మీభావంబు నొందఁజేసియేఁ బంశుభాంతి కడఁపిండు నయ్యెడఁ గానిమ్ము.
(యడుగులజాడనే గొంతునడచి యట్టుచుండఁ గో.)

ఉ. కాముఁడు పాపసంఘటనకాముఁడు కాఁ పరాధసంస్కరియా
కాముఁడుగాఁడు, నీఁడు నెనుకాఁడును సాధులబాధపెట్టుచో
భీముడనేను నీనికడ బీదమడగన న లోక నల్లు ని
పాపముఁడేసి భాసిలుగు జ్ఞానత యమంబు వర్ణిలన్.

మ. మునినైమూలను దోలనుమన్ననను నీమూసండు క్రించు పా
మును దోరక బెడఁ ప్రోల్కినట్లగుఁదూపుల్ మోపుగానేసి నీ
పెను బాపాత్ముఁడు నీబట్టి యిప్పుడే ప్రేఖ వృత్తియాఱ్ఱి నీ
క్షణకూలంకష వన్తికీలలనె భస్మశృంగుల దొందించ నీ.

ఉ. కాలునిఁగూల్పునే యల మృతంబుతోలుచు బ్రాచీనుఁడు ద
తాఁలుపకంటె దూకువీలుకాడఁగు యెఱిగింపఁగాఁడు దు
శ్యేలుఁడు నీఁడక్షణముఁ జేసెద భస్మముగా మగల్గన
తొల దృగంతముం వెఱచి పాదాశిశాయకి నేయకిప్పుడే.

(శివుఁడు మన్మథుని బాకలువదనముఁ బరీక్షించుట.)

(పార్వతీలేచి)

పార్వతి—చెలీ! కాలంబెంతవారికి వాక్కునైన గాదు. పరమేశ్వరుని సంక
ల్పమునకుఁ గూడ వికల్పము పుటినది. కళా!

కలవాణి—పంచాననుండు కనుజింప నాయేమి? మీబాంబులకుఁబోతె వీని
ప్రాణంబులకుఁబోతె వీని శరీరంబునకుఁగూడఁ బంచత్వంబుయందలంచిన ట్లున్నవాఁడు.
చూచితివా!

పార్వతి—(భయపడుచు) ఓసీ! చూడఁగొమ్ము. (యగ్గురును జేతులు
జోడించి చూచుచుండుట.)

శివుడు—(తనలో)

చ. భవకలుషంబులెల్ల సుమబాణుని చర్యలె కాని నీనిపై
భవములు కానివేవి సుమబాణు డొకండు నశించెనేని యీ
భవనము నిర్విచారము పుష్టికడుప్టిని జెందుఁగాన నే
నవనవలీలఁ గామదహనం బొనరించెదఁ బుష్టిజెంచెదఁ.

(తొంగిచూచి)

మ. ఇడుగో యీ పొదరింటనే కలచిఁగడి మారుడీ చోరుడి
య్యెడ గొకంటఁబడె న్బడున్మితమై యీ ఫాలనేత్రాగ్నిలో
విడువంబోలఁడు భస్మరాశియయి పృథ్వింగూలనున్నాఁడు నే
డిడుగో నిప్పులకన్న నిప్పుడె మనంబింపారఁగా విప్పెదఁ.

(శివుఁడు శౌద్రంబభిషయించుచు మన్మథుఁడున్నదిక్కు మొగ్గంపై తనఫాల
నేత్రంబుఁబోచి చూడఁగా నగ్నిజ్వాలలునెడలి మన్మథునిచుట్టును గవిసి కవిసిక్రముట్ట)

మన్మ—ఆహా! యెవఁ యెవ్వఁడు వివేక మ్మాంధత్వమై నా చేసికొనిన దుష్టు
తంబు “కర్మకన్యకృతమిత్రవభంధై” యనునట్లుడే నాకనుభవంబునను వచ్చినది. హా!
తప్పకొనుటకు మార్గమేది? ఏమచేయును! నగ్నిజ్వాలలు చుట్టును గ్రమ్ముకొన్నవి.
(అగ్నిజ్వాలల మధ్యనుండి చేతులు వ్రేకత్తి) హా! హా! హా! శ్వరా!

మహాస్రగ్ధర

మృగభృద్రేఖాంక ఫాలో నిమగ్నతల దృగున్మీల దుదేవీలధామ
స్థాతాభీలాగ్నికీలత్ ధగధగనునుచుఁ ధాటిపెంపారఁగాపై
మిగులకొట్టించి వేగ్రమ్మిన విట నకటా మేను చుట్టంట నయ్యో
జగతికొల్పేనని మంటల్ ఛటఛటచునె హా చచ్చితొక భస్మమైతి.

(మన్మథుఁడు పొదనోఁగూపి భస్మమగుట. అందఱు సాశ్చర్యముతోఁ జూచు
చుండుట.)

(శివుఁడు తీవ్రగమనమునో నిష్క్రమించును.)

పార్వతి—(వత్సంబున హస్తం నిష్పత్తించుకొనుచు) యిమ్మహాదేవునకు నిత
మహాకోపం బున్నదని యెఱుంగకపోతిమిగదే! మఱల వచ్చునో రాఁబో!

నవమాళిక—ఏమీ! యెఱుంగనందుకు మనసేమి చెడిపోతిమి. చెలుపకురా
చెడెద వను కింపదంతి యిదేసుమీ!

పార్వతి—(నవ్వి) తుటతుద కిక్కడ మనము మువ్వరమే మిగిలివారము.

కలవాణి—ఇక మృగాంకకళాభరణండు వచ్చుననుకొంటివా! వచ్చినను వారికి
మునుపటి నిష్కళంక శాంతస్వరూపము మూల వచ్చుననుకొంటివా!

పాశ్వాతి—చెలీ! దేవదేవుల హటువంటి యువరాధిజనంబులయడ నేమోకాని మనవంటి నిరపరాధ నేవాపరితంతులయందు సుప్రసన్నాత్మండుగాడే.

(మైనానుడు ప్రవేశించుట)

మైనానుడు—సోదరి! నాచిన్ని ముద్దలెత్తి! యీకామప్రళయములో నిన్నింత మాత్రము మఱలఁ గండ్లఁజూతు ననుకొననైతిని సుమా!

పాశ్వాతి—అన్నా! మన తల్లిదండ్రులు సుఖంబుండిరా. ఇక్కడి సమాచార మప్పుడే యిక్కడ నేట్లువచ్చెను.

మైనా—దాగునా! యీ కామండు పునందరుని ప్రోత్సాహంబున మృత్యుం జయుని తపోభంగంబున కాయార్థగడనివ్వఁడే లోకమెల్ల మ్రోతమ్రోగినది. నిన్ను గురించి మన తల్లిదండ్రులు కలవంతులనున్నారు. వారి పనువున నిన్నుఁ దోడ్కొనిపోవ నరుఁదించితి.

పాశ్వాతి—సోదరా! ఇన్ని దినంబులనుండియుఁ బరిపగంబునఁ బరివర్తనేయుచుఁ దాదను దేవదేవుని యనుజ్ఞగొనఁ పోరాదు.

మైనా—బాబూ! బాల్వమంబు నీకు సందర్భంఁ బన్నియు బాగఁ బొడగట్టు సుమా! ఇది కామప్రళయము. కామసందర్శనం శింతిలో మనకు దోషదు.

(సోదరాదునుండి రోదనముచేయుచు తలవొనబోసుకొని హాహాకారముతో మన్మథుని భిస్మరాశి యొద్దనుఁ జేరుట.)

రతి—

శా. హా! పంచాశుగ హా! మనోహరగుణ! హా నాన! హా! మన్మథా!
హా! పద్మాక్షతరూప! హా! మధుసఖా! హా! యిత్తు బాంధవనా!
హా! పుష్పసయ శిరిశానీక యహహా! హా! మోహనాకార ము
న్నే పాపంబుల జేసిన నో యిపు డేనిట్లు తి హా! దైవమా!

మైనా—సోదరి! యీ కాంత గతికాంత. మన్మథుని కాంత. మన మిక్కడ నీనిడకంబు బడవలదు సుమా! యీ రతి మనలిపోవుదాక మన చల్లకడ నుండుదము.

రతి—హా! ప్రావేశ్యరా! నానూడిక హిసోపదేశంబు లన్నియు సవీనులను విష ప్రయోగంబులయ్యెనే! ఆన్యయోగ! పివియోగంబున మోలేకయున్న మిన్నునికి జోగి వేట్టియోగంబు సంగపఱచి యుమ్ముక్కంటి కంటిమంటల నంటిపోతినా! నానా! యే నేమిపాపంబు జేసితి. ఈ స్త్రీవర్తం చెల్లునహింతును. లక్ష్మీపుత్రా! యింక నాకు దిక్కెవరు. హా! మనోవల్లభా! యమృతకింబుని తనూభవము గాని నాకు జాపులేదయ్యె. లేకున్న నీగుంఘానలంబు నాన్నువారవ్వరు. ఏమైతండ్రీ జ్ఞాతక్రతుత్వ మివ్విగంబున దీర్చుకొనియెనా! ఏదీ నిన్ను కార్యమునకు బాకొల్పి పడద్రోసిననా డేదీ? రాడేమి? యడ్డపడడేమి? కట్టా! దైవమా! దైవమా! కేస! (కొంచె మాలోచించి)

చ. పడతికి నెల్లభాగ్యములు భర్తను బట్టియె తేజరిల్లు నె
ప్పుడు పతిలేకపోవు నవి బూదినిబోసిన నేతుకాచు న
ప్పుడె కడుగల్గెతా నకట! భూమికి లేక తొలంగబోలు నీ
చెడుబ్రతు కేల గాకుఁ బతిచేరువ చేరువము క్తి కయ్యయో!

లోకము మునిగినట్లున్నది. శోకంబు చల్లారు సుమాయంచేసి. చెప్పిచెప్పి విసికి
సామృతిలి నాపడియున్న యాక్షణములోనే నిన్ను మృత్యువు ద్రోసికొనిపోయె.
హా! సుందరాకార! నిన్నుంబైన సకిలించలేదేమి? నిపరివారింబుల వీరాలాపంబు
లేమాయె ? ని రథసంచారంబించుకైన గనరాదు. నీ ప్రాణమిత్రుని సుమనో
విజృంభణంబులు శూన్యంబులయ్యె. నౌరా! బాగుగ నున్నవేళ నందఱు బాగుగనే
చుట్టుకొందురు. (తొంచెము విమర్శించి కోపముతో) ఓగు కలుగునప్పు డందఱు ముందు
గనే యులుకుదురు. యెవని కర్మము వాడే యనుభవించి తీరపలయును, పగమేశ్వరా!
నతి నింతయునురు పెట్టెదవా! సర్వజ్ఞుడవు కావా! శిక్షాస్మృతి ధర్మంబు లిటు
లున్నవా! యపరాధంబు జేసివాడెయగును. దానికిం దగిన దండంబు విధించక
భీరుడై చాటున దాగియున్నవానిని నిలుపున దగులంబెట్టి భస్మంబు జేసెదవా! సర్వ
లోకంబులు నేలు ధర్మమూర్తివి కావా! నీకు శిక్షకుఁడులే డనుకొంటివా! సర్వాధి
కారి తనచేసిన యపరాధంబునకు దండించు తన పైవాఁడు లేడనుకొనిరాదు. తనక్రంది
వారిలో సత్యవాక్యకు ధర్మజ్ఞుడెవ్వడో యొక్కడే యాయాసమయంబులలో నెది
రించి ప్రతిబంధంబు విధించకపోడు. హా! భగవ్నా! నాప్రాణేణిం డిప్పుడు నీయెడల
జేసిన యపరాధం బింతయికా! నిప్పున సమాధియొగ్గుంబునకు భంగమా! దానికా
యీశిక్ష! ఆహాహా! యేమిన్వాయము నీవే యిట్లు న్వాముమిదప్పినాలో లోకమెట్లు
నడచు? లోకము నిష్పాదు నిష్కామునైనదివా! బ్రహ్మసృష్టి నిర్వ్యోమహాపు
నమయమా! నామంగళసూత్రంబే దాబాచి ఏకాంతము నాకేమి? నావాత్రిప్రత్యంబు
నీకు జూపించెద నిదిగో. (పరిక్రమించి)

శా. ధర్మంబు స్సమపెట్టకెవ్వఁడు మదాత్మస్వామి భస్మంబుగా
నిర్మించె నిజఫలనేత్ర గతవహ్నిజ్వాలచే నట్టి యా
ధర్మావేతుని ధర్మరాజహరునిం ధర్మ్యంబుగా నిప్పుడే
నిర్మూలం బూసరింతు నా మహిమచే నిర్ధామధామంబుగా.

పంచమహాభూతంబులారా! రవీంద్రులారాగ్రహంబులారా! చూడుడు. నేనెల్ల
క్కడ గంగాతీరంబున కాపార్థ్యంబొసంగెద. (రతి శాపద్రాకారంబుతో వెడలిపోవును)

పార్వతి—(పరిక్రమించి) సోదరా! యిందిరాసోదరుని పుత్రికామణి శిరోమణి
సానంబున నిజజనకుని ధరించువా డనియైన దాల్చిజెందక శోక మోహవేశంబులతో
విశ్వనిర్మూలంబునకు బ్రతివచ్చటి చనినది యెహానోకదా!

మైనా—సోదరీ! పతివ్రతాలక్షణ మట్టిద. యిట్టి నమయంబున నపేక్షించదగు నది మఱొండు గలదే.

కలవాణి—స్త్రీబాతి కత్తిలు లేక పుట్టినిల్లుగదా! యీ రతి తుదకుఁ బుట్టి నిల్లుఁగూడఁ దుడిచిపెట్టుకొనుటకే.

నవమా—పార్వతీ! కలవాణిమాట కేమి? యెరులవిషయమై యెంతైన జెప్ప వచ్చును. జన్మాంతదుఃఖ మింతకంటె మఱేమున్నది? సర్వం బీశ్వరాధీనమే.

పార్వతీ—(భయముతో) సోదరీ! మన తల్లిదండ్రుల సంకల్పము వికల్పముగ నట్లున్నది.

మైనా—సోదరీ! మనవలన గాదగిన దేమున్నది? నవమాలిక చెప్పినదే సత్యము.

(తెఱలో)

ఉ. నిక్కము నా నుడిన్వినుఁడు నేనె పతివ్రతనైతి నేని నా
చక్కెరవింటికోడు నిటఁ జంపుట ధర్మము దప్పె నేని న
నిగ్గిరిలికంటివే ల్పొక నిమేషములో

(అందఱు వినుట)

పార్వతీ—పతివ్రతాకాపాక్షరంబు లేమని సుడివెట్టునో కదా!

మఱలఁ దెఱలో

వలదొలతాంగి యీ

ప్రక్కను వీను లొగ్గి విను భద్రము నీ కెఱుగింపవచ్చుటిక.

(అందఱువినుట)

మైనా—అదిగో పార్వతీ! పింటివా! రతియందు నిశ్చలమగుహంబు ప్రస రించుచున్నది.

(మఱలఁ దెఱలో)

చ. పరమపతివ్రతామణివి భర్తవియోగములేదు నీకు నీ
వరుఁడు సురూపుఁడొచు జెలువంబుగ గన్నడు నెప్పటల్ల త
కొరలు కనంగుడొచు హృదయోద్భవుడై జనరంజన క్రియా
సరసయశో విహారముల జక్కగ దాజరియించు నెల్లడక.

(అందఱు వినుట)

పార్వతీ—(సంతోషముతో) అహహ! రతికాంత దీర్ఘ సౌమంగళ్య మేమని చెప్పదు! నీశ్వరకరుణ యాకాశవాణీ సుపమున బైలుపడినది.

(మఱల చెఱలో)

నిరంతర నిదాఘాత పత్తిపితునకు నమృతవర్షంబునుంబోలె నృణబాధాపీడితా
త్మనకు మహాదాతకై వడి దరిద్రునకు బెన్నిధివలె నముద్రమధ్య జంఝామారుత పరి
భ్రామ్యమాణనౌకారూఢులకు సుభ్రష్టింబు వడుపునఁ బతిమరణ దుఃఖాక్రాంతనకు
నాకర్ణ పథంబులకు బరమానందకరంబులగు వాక్యంబులు గోచరంబు లగుచున్నవి!
ఏమి! నాపుణ్యము! మఱివ్యరునిక్కడలేరే! ఆ! ఆకాశవాణి కాబోలు! (కొంచె
మూరకొని) నిజమే! ఓతల్లీ! నీవ యాపూర్ణవాక్యామృత మింకొక్కసారి నాశ్రవణ
మార్గంబుల గురియింపుము.

(అందఱు వినుట)

కలవా—పార్వతీ! మనదేవునకు గోపప్రసాదములు రెండును నొక్కతీరువలె
నున్నవి సుమా!

పార్వతీ—కావుననే రతికోపము నిమిషములో మార్చివేసినాఁడు. దీనదయా
కుండుగాడే. రతి యాకాశవాణియిచ్చిన యావరమును మఱల శ్రవణానందముచేసికొన
వేడికొనుచున్నది.

(మఱల చెఱలో)

(ఆ పద్యమునేచదువుట) “పరమపత్రవ్రతా.....జరియింమ నెల్లడక్క.”

నవమా—ఇప్పుడెల్లరకు స్పృహపడినది.

(మఱల చెఱలో)

రతి—ఆహాహా! నాదుఃఖినివారణ మైనది. ప్రాణేశ్వరా!

(అందఱు వినుట)

మైనా—పార్వతీ! రతీకాంత నిజకాంత. పునర్జీవనకందళితకుతూహలయై యీ
త్రోవనే వచ్చుచున్నట్లున్నది. తొంటియట్లు మన మల్లక్కడఁ జేరుదుము. (అందఱు
నెప్పట్లు యొకప్రక్క నొచుగుట.)

(రతిప్రవేశము)

(రతి మన్మథుఁడు తన యెదుటచున్నట్లుభినయించుచు)

భృవకోకిలావృత్తము.

మదనసుందర మందహాస సమంచితానన దేవగా

హృదయవల్లభనన్ను గొగిట నింపు సొంపుగ నింపుమా

ముదముతో మనమింక నింటికిఁ బోదమా మఱివాదమా

మృదుమనోహర మంజుభాషణ మీనకేతన పోదమా.

(రతి సంతోషముతో నిజనాథుని కరంబులు పట్టికొని తీసికొని పోయినట్లుభిన
యించుచు నిష్క్రమించును)

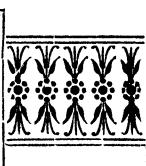
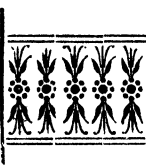
పార్వతి—(పరిక్రమించి చెలులతో) చెలులారా!

మ. మనపైనింతకు నిండుచూడునకుఁ బ్రేమం బించు కంతైన వ
చ్చినయ ట్లేమియుగానరాదు రతిపైచిత్రంబుగా బాటెజ
య్యన నయ్యాశ్రితవాంచితప్రదుని సద్యఃప్రీతుఁగాఁజేసికొం
దు నమందైకతపంబునం బిత్తవచఃస్తుప్తప్రకృష్టాత్మనై.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

గద్య: ఇది శ్రీ తర్కవేదాంతాది సకలతంత్రస్వతంత్ర శ్రీమ దనుగమభట్టాచార్యాది
ప్రసిద్ధవిరుదాంత శ్రీమ దభినవగౌతమావతార శ్రీ కురుగంటి వేంకటరామశాస్త్రి
కంఠీరవ పాత్ర శ్రీ కురుగంటిప్రయ్యాశాస్త్రిపుత్ర శ్రీ వెంకమాంజికా సతీతిలక
గర్భశుక్తి ముక్తాయమాన శ్రీ హరితసంగోత్రపవిత్ర శ్రీమ దుభయభాష
భాషాయమాన లలిత కవితాధారా ధారాశ యశోవిశాల సహజపాండిత్య
సాహిత్య శ్రీ బాలాత్రిపురసుందరీవరప్రసన్న బుద్ధజనవిధేయ శ్రీ కురు
గంటి సూర్యనారాయణశాస్త్రి నామధేయ ప్రణీతంబులగు
సత్కృతులలో నగ్రగణ్యంబగు కుమారసంభవ నాటకంబునఁ
తృతీయాంకము సమగ్రము. శ్రీ

కు మార సంభవము

చ తు ర్థా జ్ఞము

ప్రథమ రంగము

తైలాసోద్యానము

ప్రవేశము—శివుడు

శివు—(విచారముతో) తొలుకొల్ల నెవరికిని కోవదుకదా! (తలచూచి) అరే! అరే! చేతఁజిక్కినదానినే పోనిచ్చితిని. చిగురాఁకుజోరు మనకుపకారియని గ్రహించలేకపోతిని. మునిమాటికి యోగంబుదొఁకొంటి నరకంఠిచూడ్కి నున్ననాకు నయ్యంతశత్రువు లంతంబునొందినను చుట్టకుదను నమొట్టమొదటిది పొడచూపినట్లుగనే యారండవదిగూడ ముంగువచ్చిన చెవులకంటె వెనుకవచ్చిన కొమ్ములు వాడియను నట్లు ముక్కుననుట్టిపడి ముక్కునవానిం దెగిటార్చె. కలుకటా! (కొంచెమాలోచించి) దీనిపని యింతటితోనే ముగియుట లోకాచారము.

ఉ. కాముని హాపిమాపినను గామునిచెబ్బ యిదేమి సేయుదుం
గామినిచేతనే నయముగావలె నామదిగాయ మక్కటా
కామిని లేచిపోయె మఱి కావలెనన్న నద్వైవచ్చు నా
కామముదీరు మార్గ మెటుగాంతును వంత మరింత యయ్యెడిన్.

చ. నను గనులారఁజూచుచు ఘనంబుగఁ జెంతఁ జరించువేళ నా
మనసును దాని కింతయిన మచ్చిక సౌచ్చుగ నందనీకపో
తిని లలితాంగియై హోయలతీరును జక్కఁదగలబారు గా
కనులకుఁ దట్టుచున్నయది గౌరినిగూడక యేను నిల్తునే.

(భృంగి ప్రవేశము)

భృంగి—(అంగవికారములఁ జూపుచు) ఆర్యా! మీ రిట్లెన్నఁడును లేని పరి
తాపమును బొందుచుంటిరేమి!

శివు—(నవ్వి) నీ వెఱుంగన జేమియున్నది.

భృంగి—(నవ్వి) దేవరచేసిన భువకాగ్యమా! నేనకాదు లోకమంతయును.

శివు—అబ్బబ్బా! ఆ మాటమానుము. భృంగీ! యే నటువంటి వాలుగంటి నంటుకొనక కంటపైనఁ దిన్నఁగ గనుఁగొనక యెడబాసి తడబడుచుంటి. నిటువెడలి యెడలుపడల వెడవింటి పడలు గడలుకొన నహుచుంటిని.

భృంగి—ఆ! ఆ! మీరు జితేంద్రియులుగారా!

శివు—అవును దాని కదే! దీని కిదే! ఇంతకాలంబునుండియు నీవు నాతోడఁ గూడనుంటివి. నా భావ మేమి గనిపెట్టితివి.

భృంగి—గనిపెట్టకేమి! ఊరక పరాక్త చిరాక్త తిరి.

శివు—అంతేయైనది. రాకేందుముఖికొరకదా! మిహికాగిరికి నారాక! అట్టి నా రాక నిరాకరించక గట్టునొరయునట్టి నా మత మెఱిగియే కాఁబోలుఁ దనపట్టిని నుపచారంబు నెవంబున నాకడకు ననిచె. అదే నందుచేసుకొని యా జవరాలిని వశు రాలినిగఁ జేసికొన నేరకపోతిని గదా!

భృంగి—బాగు బాగు! నా మాట మీ రెలవిందురు. మీ రింతమాత్రము నా కప్పు డందనిచ్చినచో నప్పుడ మీ యిష్టలేని నొక్కటిగఁ జేయవందునా! యింతకు గానికాలము. సమయానకు బుద్ధి నెఱిలఁబట్టును. కట్టకటా! మీ వర్ణజ్ఞత్వ మిమ్ముతవట్టు దెచ్చినది.

శివు—అవునురా! ముందుగతి యేమి?

భృంగి—దేవా! నాఁడు దాని నాఁడుదానిఁగానైన వెఱింగితిరా లేదా!

శివు—ఛీ! ఛీ! ఆ దేమిరా!

భృంగి—మనసు సిగ్గు. లోన వెట్టున్నను బెకి సమాధిగదా!

శివు—అవును కంటికి గనుపడకుండునా.

భృంగి—తెలసె తెలసె. అప్పుటి యగగంటియిచ్చి యిందుకే యుపయోగించి యుండును. కాని మనసేమియిపోయె.

శివు—ఇన్నీ! అదేవచ్చినది. (పరక్రమించి : వ్యతమః.)

చ. కరమరగంటదీగయని కంటినిగాని లతాంగిరూపు నే
నరయుచుఁగన్నులారఁ గననై తిర నెఱివిబల్కరించనై
తిర చెయిసోక లేయలరుదీఁగయటంచును నుంటిఁగాని చె
చ్చెరనదె సందుచేసికొని చేర్చకపోతిర నాఁతఁగొగిటఁ.

చ. పలుకునెడం గడుం జిలుకవల్కులటంచునె యుంటిఁగానినేఁ
బాలుపుగ దానితోడ వెడముచ్చటలొండఁ దలంచనై తిబల్

బులుపున నిష్ట మేమియన మోమటుత్రిప్పితిఁగాని పొందియా
పోలఁతుక చెయ్యలందు సరిపుచ్చకపోతిని మోసపోయితిక.

(ప్రకాశముగా)

చ. మదిబిగియంగఁబట్టి చెడుమానముచేఁజెడిపోతి నయ్యయో
వదలవు వట్టియాసలివి వారిజనేత్రను బొందుభాగ్యమె
య్యది యింక నాకు వెట్టిజపమప్పుడయూడెను పాపమేమియా
సుదతిని జూడకే యిటుల సొక్కుచుసోలుచు నెట్టులుండుదుక.

భృంగి— ఉత్సాహవృత్తము

ఏమిసేతు విపుడునీకు హెచ్చుదల తలంపఁగా
సామిచెలియ తెలియరామి సాగుచుంటివొంటిగా
గాము నేలఁబామనేల గాముచాల దేమొకో
కాములీలఁ దూలఁగాము గామివగుట నీమమా.

దేవా! మీకు గుచించినను రుచింపకపోయినను సేనొకవాక్యము చెప్పఁ
దలఁచినాను విను.

శివు—ఏమది!

భృంగి—

క. విడచిన సంసారముపై
నడనడ విభ్రాంతిపడక నమ్మినతపముం
గడపుము నడుపుము మఱియొక
కడనైనను నచ్చుబాటు గని జితకామా.

శివు—యీ వలపు మఱలం దపముఁ జొనిచ్చునా!

భృంగి—

గీ. బిట్టు వగవంగనౌనె యబ్బెట్టుగాదె
బెట్టుగావలె మీవంటిదిట్టరులకు
గట్టుదొరనీకుఁ దనపట్టి గట్టినాను
గట్టిపెట్టునె యామాటగట్టిపెట్టు.

శివు—కుమారకా! విను. సుందరి నాకుఁ గన్నులఁ గట్టినట్లున్నది.

చ. వదలితి నన్నియుం జపతపంబులతోఁబనిలేక నాకు
సుదతిని భోయిచూచుటయె చోద్యముచూచితినేని భృంగి నా

మదికి సమ స్తముంగలదు మానకమానిని యొద్దకిప్పుడే
కదలిచనం దలంచితిని గాదనకుండుము చూచివచ్చెదన్.

భృంగి—అబ్బా! ఎంత పొసగినది. అబ్బాలచంద్రానికి యబ్బాల ముద్దరాలనుకొంటి. అది మహాచండిక. నాడే వెడలఁగొట్టిన నింత పొంగదుగదా! కాలికా శక్తికాబోలు. దేవరా! కాకున్న నచ్చట నున్నది ఇచ్చటి కేల పొడమాపె. గంగాధరా! మీ శేమనిన నన్నవారేకాని మిమ్ములను బట్టనున్నది. అంతకంతకు మీ మేను సగముచేయునేమో!

శివు—

తే. గీ. నెలఁతఁజూడక యే నొక్కనిమిషమైన
నిలువఁజాలను నా నేర్పుబలిమిచేత
నిపుడ యెఱుకతవేషంబు నీటుగులుక
దాల్చిసోయెద నింపుగ దానిఁజూడ.

భృంగి—(గిలుక్కునఁ దిరిగి గంతువేసి స్వగతిము) ఇంక లేనిదేమున్నది. ఇంకఁ గావలసినదేమున్నది. (ప్రకాశముగా) స్వామీ! నేనుగూడ.

శివు—

చ. వలదుర నీపురావలదు వచ్చితివా యట వెఱిమొట్టిచే
ప్రలు వెనుదీయ కొక్కొకటి సల్పకమానవు కార్యహాని కా

భృంగి—

కలిగిన వెఱిమొట్టి మనకప్పటి కిప్పటికొక్కతీరెకా
గలదిఁగగాకమానునె చకాపికచూపక మాననేర్పుచన్.

శివు—సరే కానిమ్ము. వేగరమ్ము. మనమిట్లుఱు పెఱుకతవేషంబులతోఁ బోవుదము.

(ఇద్దఱు నిష్క్రమించును)

ద్వితీయ రంగము
పార్వతి వీలాగృహము

ప్రవేశము :—పార్వతియు; కలవాణియు.

పార్వతి—చెలియా! నాటనుండియు మనకు శివుని యుపచారంబులతోఁ బ్రాద్దు పోవుచుండెగదా! యిపు డెట్లునుం బ్రాద్దుపోవకున్నయది. మఱల నీశ్వరసేవ యేనాటి కైన దొరకునా!

కలవాణి—తల్లీ! యింత కోపధారియొద్ద మన మెట్లు నిలువగలము! బ్రతికి యుండిన బలుసాచు దిని బ్రతుకవచ్చు. నీ కియ్యడియాసలేలనే!

పార్వతి—చెలీ! అట్లనకుము. మన కెన్నటికి నన్నగండ్రకార్యమునివేల యందే వ్యాసంగము కావలెను.

కలవాణి—బౌనుగాని; గిరికుమారీ! యా విరూపలోచనుని చూపుబారు నన తూపు దొరబిడ్డమీదకుఁ బారఁగాని ననూపు దొరబిడ్డవగు నీమీదకుఁ బాటినచో నేమగుదువో!

పార్వతి—మనదేవు డంత యవ్యక్తుండే? సర్వజ్ఞునకు మన భక్తితాత్పర్యం దెఱుకపడదే? దేశకాలములతారతమ్యం జెవరికి నవరింపఁదరము.

కలవాణి—సరికాని దేవీ! యాకొలచినన్నాళ్ళలో నించుకైన వానిప్రేమ బాడఁగట్టెనా!

పార్వతి—కలవాణీ! వానిప్రేమంబు పైకిఁ గనబడనిప్రేమ గాదే!

కలవాణి—కనఁబడనిప్రేమంబుగనుకనే శ్రీకుమారునిమీఁద నట్లు పాటినది.

పార్వతి—చెలీ! కందర్పుఁడు మహాదర్పమున సమయాసమయంబుల గురైఱుం గక యసమదర్పముం జిక్కువరచుటండేసి యట్లుగుట యద్భుతంబుగాదు.

కలవాణి—ఏమి లాభము! నీ కందని ప్రమానిభలము. కంటికి గోచరుండగునా? యున్నతానైనఁ దెలియఁబడునా! ప్రేమించునని మనసులోఁ బాలు ద్రావుచున్నావు.

పార్వతి—సఖీ! నాచేసిన శివపూజోపచారఫల మారకపోదని నానమ్మకము.

(నవమాలిక ప్రవేశించుట)

నవ—తల్లీ! యూరకవిచారించిన లాభ మేమి? యొక యెఱుకత వీధిని వచ్చుచున్నయది. దానింబిలచి శకుని మడిగిదేని భావిభలము నెప్పునట్లున్నది.

పార్వతి—దాని నమ్మక మేలా!

కలవాణి—దాని మొగముఁజూచినఁ దేటతెల్ల మగును.

నవ—మన కట్టినంశయ మక్కఱలేదు. మన దేశ మేకాదు. చాలా కనిపెట్టితిని.

(తెఱలో)

చ. కలుగును నీకు బాగైములు గల్గులుగావు మనోభిలాషము
ల్లలములు నీకునందెడిని బద్ధముఖీ సుముఖీలలామ నా
పలుకులు కల్గివెలమిఁబట్టెను బిచ్చముఁదెచ్చిపెట్టి ని
ర్మలుఁడు మహాబలుండగు కుమారుఁడు శూరుఁడునీకుఁబట్టెడుకొ.

(అందఱును నాశ్చర్యముతోఁ జూచుట)

(మఱలఁ దెరలో)

అవ్వో, యవ్వా! మారాజవే యవ్వా! బంగారుతల్లివే యవ్వా! కొడుకుల
 కోటవే యవ్వా! చుట్టాలచోటువే యవ్వా! పాడిపంటలు బలిసినే యవ్వా!
 బొట్టుకుట్టులబోడివే యవ్వా! బందుగులపాలిడి పంటవే యవ్వా! అమ్మ! మా
 యమ్మ! మా యమ్మ! మా యమ్మ! జగదంబ, జగదంబ, జగదంబ, జగదంబవే,
 యవ్వా! కమ్మని నీ బంగారుగాలికి మొక్కుతానే యవ్వా! చోడిగాఁడు నామీద
 కన్న నీమీద జాల బత్తితో వచ్చుచున్నాడే! యవ్వా! నీ రొట్టి నేతిలోఁ బడ
 నుండాది నీకార్యం గట్టక్కనుండాది.

పార్వతి—నవమాలికా! శకునాలపిట్టవలె నయ్యెలుకలసాని నీ యడుగులలో
 నడుగు విడుచుచునె వచ్చుచున్నది. సమయ మిది. దీని నొక కొన్నిమాటలదుగుదము.
 లోనికిం గొనిరమ్ము.

(నవమాలిక పోయి దానింగొనివచ్చుట)

పార్వతి—(నవ్వుచు) ఎఱుకతా! సోది జెప్పగలవా!

ఎఱు—అవ్వా! కనుపడ్డదల్లా సోది చెపుతా దంటమ్మా! యిప్పుడిప్పుడు సెప్ప
 కుంటుండాను.

పార్వతి—ఎవతెనీకు సోదినేర్పవది? యిప్పు డెక్కడనున్న దది?

ఎఱు—అల్లదిగో ఆడ ఆయింటి గుమ్మముకాడ.

పార్వతి—నీవు వేరే తిరుగుచున్నావేమి.

ఎఱు—మాసింగఁడు నన్ను నానవతులను వల్లక యిడిచేసి కొంఁడారి నీన్నదాని
 మీద గన్నేసి యెత్తు లాఁడు నుండాఁడు. అప్పి యెత్తుకుంటుండాను. సోది కావలె
 నంతావా! యిప్పుడు సెప్పి మాకొండనింగిని పిలవదుగుము. బతెలావుగ బత్తెచ్చ
 ముగా దొడ్డసోది సెప్పతాది.

పార్వతి—(కలవాణితో) పభీ! నీవేగి దానిని దోడ్కొనిరమ్ము.

(కలవాణిపోయి దానిని గొనివచ్చుట)

నవమాలిక—(పార్వతితో) దేవీ! చూడుచూడు! దీనిముఖకళలే ప్రత్యక్ష
 ముగాఁ జెప్పవదియని నూచించుచున్నది.

పార్వతి—సత్యము. మీరు నోరాడించకుండు. నాహృదయగతమెట్లు చెప్పనో
 (పాఱజూచి) విదేశపదేసుమా!

(ఎఱుకతతో)

క. తొయ్యలి నీవేరెయ్యది

నెయ్యము గనుపట్టె నాకు నీపై నెంతో

చయ్యనరారమ్మియ్యెడఁ

దియ్యని నీనోటినుడులు దెల్పుమిటారీ.

ఎఱు—నాపేరు కొండసింగి. నే నాడాడ సోదిచెప్పకుంటాను. నన్ను మీరు సూడలేదే. అవ్యయవ్య. యానాడు నాసోది యా యాదిలచ్చుమమ్మకుం బత్తెచ్చుము గాదంతే! బతే సోట్ల బప్పునానాలుపట్టినాను. ఏకే పైన సోదికావలెనంతే.

పార్వ—కొండసింగీ! ఒకటి యడిగినచో బదిచెప్పనట్లున్నావే. యున్నదున్నట్లు కావలెను.

ఎఱు—ఓలనాసింగి. ఏయొద్ద కొత్తొచ్చిందే, పద్దాలుగు లోకాలు గలిచొచ్చాను. ఓ—పడడిగి లేనోడే అనాటెంటే మాబలేదానవే. చెప్పితే గయించుకోలేవే! యీడాడ సింగులంటి దాన ననుకుంతావా! నాసెత్తి చెప్పతా యినుకుంతావా! కూకుండు. కూకుండు. (కూర్చుని) ఇదో యీటుంగుబుర్ర నాకాయితోకమ్మ మెచ్చిచ్చిందే గాదంతే! సింగిసింగోసింగని నాసెకుసాలకుం గులికే నాకో గవ్వల గుత్తుల పేర్లు సముద్దనిల్లలో గంగమ్మించిచ్చింది. కాదంతే! అవ్యయవ్య! బుత్త! బుత్త! బుత్త! యిదోబుత్త! యేడదనుకొంటావో! బమ్మన్నకమ్మన్నవోయి కమ్మన్న కమ్మని పసనలెన్నో యిప్పిచెప్పగొప్పగా స్తుతించి పంకపట్టించిన బుత్త! యిదోసింగి బెద్దాము బెద్దాము. చూడుముద్దాదంతే కొండారబాటి పొటాడికి బుట్టెడుబుద్ధులన్నట్లు పొట్టిదే కాని దిబ్బెము చూపగనే కూకున్నవారి తానాను గుర్తే చూపుతాదంతే! నమ్మవంతే! నూటిగ యినిపిద్దానురావే (పార్వతి దాని కెదురుగ గూర్చుండుట.)

పార్వతి—నీకిప్పుడేమికావలె?

కొండసింగి—అవ్యో చాటాకో చాటెడు ముత్యాలు దెచ్చి పట్టుకొమ్మా కొమ్మా. (చెలు లట్టుచేయగఁ బార్వతి గుప్పెకు ముత్యాలు పట్టుకొనును)

కొండ—నాకట్టును లేమంతవే.

పార్వతి—(నవ్వి)

ఉ. కట్టము లీకపోవును న గట్టిగ నే ననుకొన్నమాట నీ
కట్టె మనంబులోన బొడగట్టునొకట్టదొ కట్టెనేని నీ
గట్టితనంబు జూపి యొడిగట్టుము కట్టము లిచ్చినట్టెయిం
దొట్టునుమీ సమీకరణ ముట్టిపడ నివ్వనుపింపు మింపుగఁ.

కొండ—సరే! సరే! (బ్రహ్మిటుచు) (కన్నులుమూయుచు దెఱచుచు)

ఎఱుకలకాంభోజిరాంగం. ద్విపద.

మాసామి రామయ్య యాసాలసామి
నీ సేవలేజేతు నిజైమ్మనమ్మి
దామోదరయ్యయో దైవాలతండ్రి
నామాల నల్లయ్య నాచల్లనయ్య

యేదాలుబమ్మకు నిచ్చినయ్య
 మాదవరాయుడే మమ్మేలుమయ్య
 బూదార యేసంబు బొందినావయ్య
 యాదినారాయుడో యకిలంబునీవ
 బమ్మండ నాయకా బమ్మంబు నీవ
 సిమ్మద్దిరప్పన్న నీరంగరంగా
 యాకెనపలి సోబగాచలసామి
 నీకుమ్మెక్కి-తినయ్య నీవదిక్కి-య్య
 వడిగాచు మోకంచి వరదరాజయ్య
 యడవాంజ నేలయ్య యందిరావయ్య
 యిసవయ్యనూజేటి యొకటేశయ్య
 మనవిగై కొనుమయ్య మాపాలిటయ్య
 నూజేటి పురపాల రాజగోపాల
 తేజుగో రాకన్ని తెలుపరావయ్య
 బెజవాడ లోనున్న పెద్ద కనకమ్మ
 యుజనీమహంకాళి యోభద్రకాళి
 నికేతని రామయ్య యాదిశక్తి
 పకటించి పలుకవే బగవంతురాల
 కొల్లేటి పెద్దమ్మ కోటపైసమ్మ
 కొల్లాపురాదాపు గొనులచ్చుమమ్మ
 నీడక మీరిష్టవెటవోప్పగాను
 తోడుజోడ్డమాకు దోడుగోవలయు
 నోబమ్మయిల్లాల నోసరస్సతిరో
 యోబారతీ మాతయో పలుకమాత
 పలుసగా రాజిమ్మ నడలకయుండి
 తెలుగులన్నియునీవు తెలియరానిమ్మ
 యిగ్గరలు పోగొట్టు మిగిలేశకుండ
 పగిలెను చూటిగా సవరించి చెప్ప
 జల్లంబులో నిల్చుడో జజలారి

పత్తెచ్చముగ వాక్కు బలిసిరానిండు
కాశిలోనున్నట్టి కాలబై రీడ
యాశలెల్ల ఫలింప నవకాశమిదియె
గురితప్పనీకుండఁ గోరినవాక్కు-
బరగ రానిండిప్పు బమాదులార
యీకల్కి మనసు గాయెడ గూఢపట్టు
వాక్కియరే నాదు వాక్కుననిలచి.

(దండంబు బెట్టుకొని బుట్టమీటుచు)

(స్వగతము) ఆహాహా! యిప్పుడొక్క మంచివాలుగంటి చేయంటితి. నేమి నా పుణ్యము. (ప్రకాశముగా) యీపత్తెచ్చము కొన పట్టుకొమ్ము. (తనచేతనున్న బెత్తము చివరఁ తనచేతితో తేతఁబట్టింపి)

ఎఱుకల కాంభోజిరాగము.

అవోదేవీ! బాగ్గెంకలచెయ్యి. కట్టిగలచెయ్యి కొడుకులుగల చెయ్యి. చల్లనిచెయ్యి అవోదేవీ! యెక్కి తలంపుచేసినానా. మనసులోని కోరిక కడగినానా. మంచి మేలడగి వె. నీయడగినది కామోపండో, కల్లో నిజమో, అప్పునో కానో, చేకూరునో చేకూరదో, అని తొక్కుడు పడుచుండావు. అది కాయకానా పండు. కల్లగాను నిజము. తొందరగానే, దగ్గరలోనే గట్టెక్కి నుండాది. అది యేకోపు కార్యమంటే. యిదుగో యీకోపు. (భుజమును బొడుచుట) ఆడవారి వంక తలంపా మగవారివంక తలంపా అంటే యిదుగో మగవారంటే గడ్డాము లేక (భుజముఁ బెత్తముతో బొడచి చూపుట) ఆడవారంటే లక్కాకు. యిదుగో నీమనసులో తలంపు యెన్నొళ్ళకంటే వకటే! రెండే! మూడే! వకటంటే వకయేండుకాదు. రెండంటే రెండేండ్లు కావు. మూడంటే మూడేళ్ళుకావు. విడిలోనే అంతలోనే చేకూడు తుండాది. యికదాపరమేలా! కోడెగానితో తక్కిర చిక్కెరలాడు కుంటూ కులకనుండావు. అప్పుడు నన్ను పెచ్చేవే. కోరులిచ్చేవే దేవీ! యిప్పుడు నీనాథుండు నాకు బొడగట్టె. నావల్లు వణకుతుండాది. చెమటపెట్టుతుండాది. పులకరితుండాది. నీకుఁ గనుపించదు గాని

నీకు మగడనయ్యెదనని యిక్కడనే దిబ్బెము మీదకు వచ్చి యుంటున్నాడేకొమ్మా! నీపై చాలాదయవచ్చింది. నిన్నింతలోనే పెళ్లియాడుతాడు. నీతలపు చేకూరును. నమ్ము, నాబుట్టలోడు.

పార్వ—(ముసిముసి నవ్వులతో చెలులకై చూచి) చెలీ! దీని భోరణి దీనిది. యడుగులసిన ప్రశ్నలు నాకు తెలియవు. మీరు రకుంటిరేల!

కలవా—ఎఱుకలసానీ! కోడెగానితో సంతివే! యాకోడె కాడెవ్వరో విప్పి చెప్పు.

కొండసింగి—(ఉరిమిజూచి) యేంతమ్మా! గడము చూపించ లేదంతమ్మా. కోడెగాడంటే తెలదంతమ్మా! కోడెనెక్కువాడే కోడెగా డనుకొనరాదంతమ్మా!

నవమా—(కలవాణితో) ఓచెలీ! నీవడిగిన మాటలోనే మనయుద్దేశ్యమును కనుపెట్టినది సుమా!

కం—(నవమాలికతో) అదికాదె, మొట్టమొదటనుండియు దాని భోరణియే యట్టిది.

నవ—(కలవాణితో) ఏనడుగును నీవుండుము. (కొండసింగితో) నీవు మొదట చెప్పిన దెంతో మఱలఁజెప్పిన నదియునంతే. తెలిసినది గాని యిప్పుడెక్కడున్నాడెక్కడి నుండి రాగలడు?

కొండసింగి—ఓళ్ళసామి! యెంతసెప్పినా మళ్లా సెప్పుమంతావు. విచేదమ్మా కొండమీద నున్నాడు. కొండమీడినుండి రాగలఁడు.

కల—(నవ్వి) ఆతని స్థితిగతులెట్టివి?

కొండసింగి—ఓల నాసింగి! సోదడిగి పోలి గందమ్మా! అన్ని యినమపనన లేనా! తెల్లబొల్లి బూచుల రాయుడు రాసిపెట్టబడియున్నాడు. నాబుట్టలోడని చెప్పలేదంటమ్మా!

పార్వ—కొండసింగీ! నామనోగతం తెలిగించినావు బహుసంతోషము. (చాటెడు ముత్యాలు రత్నాలు దాని యెడిలోఁ బోయును.)

కొండ—ఓలసింగి! నీబామానమునకుఁ గొండెక్కినాను. నీవింకఁ గొండెక్కి నుండావు. నన్నప్పడు విడనాడకుమా, నీవన్నియు నావె యనుకొందును. (ఎఱుక లిద్దరు నిష్క్రమించిరి.)

పార్వ—

చ. కుటిలము లేదు కా కుటిలకుంతలి చెప్పిన మాటలోననీ

గుటకలుమ్రుంగ నేటి కనుకూలముగా నిటలాడుప్రీతికై

పటుతరనిష్ఠతో జపతపంబులు సేయుట సిద్ధమిందునే
దటుకునఁ బోయి నాదుతలిదండ్రుల యానతి బొందిపోయెదన్.

కాలక్షేపము కార్యసిద్ధికిఁ దెలుపుగాదు వేగరండు.

(అందఱు నిష్క్రమించిరి.)

వృత్తియ రంగము

కైలాసోద్యానము

ప్రవేశము—శివుఁడు: భృంగియు.

శివుఁడు—భృంగీ !

ఉ. కన్నులఁగట్టినట్టులనె కన్నడు చున్నది వన్నెమీరనా
కన్నులమిన్న యెన్నటికి నబ్బునొ యబ్బుటకేమి సాధనం
బున్నది దాని భావమెటులున్నదో యిందుకుఁ గన్నవారికె
ట్లున్నదో కోరికొరతయగునో యగునో మఱియోచదేమియున్.

నాకు నాంతరంగికుం డగువాడు నీకన్న మఱివ్వఁడు. కర్తవ్యంబు నిర్ణయింపుము.

భృంగి—దేవా ! నీవు సర్వజ్ఞుండవు. త్రికాల వృత్తాంతంబులు నీకు గఠతలామల
కంబులు. నేనా నీకు గర్తవ్యంబు దెలుపు వాఁడను. చెలిపినను ఫలమేమి. స్వతంత్రం
డవు. నీయచ్చవెంటనే పోవువాడవు. ఎందుకు ? యివుఁడు గావలసివచ్చినా ?

శివుఁడు—నీయన్నదంతయు వాగ్దవంబే కాని నాచిత్తం బిత్తరిఁ గామమాయా
యవనికాంతరితంబైనది. నీయెఱిగించిన తెఱఁగునఁ బోవువాడను.

భృంగి—(పకపకనగి) అదనుమించినఁ బదనుమించును. సమయాన వినఁదోచదు.
ప్రాతవస్త్రంబుపోయినఁ గ్రోత్తవస్త్రంబుమఱలఁ గొనుట యాచారంబు. నీకడమాడితి
నని కినియకుము. తొల్లి నాయాడిన దెల్ల మఱచితో ? వలదని చెప్పిన దపంబే వలసితివి.
వలదని చెప్పిన స్త్రీ యుపచారంబే వలసితివి. కలదని పలుకవచ్చిన యప్పుచ్చ విల్లుని
యంగంబు నిప్పుచ్చరంబుగఁ జేసితివి. వాడు దేహంబుపోయిన నున్నవాఁడే ! వాని
ములికిఁ దెబ్బలబ్బబ్బా ? నీహృదయంబున జిగురంట నాఁటియున్నవికాఁబోలు. ఎవ్వని
కేనిఁ గడు గడుసుఁడనముఁ గూడదుసుమా ! వెనుకఁటిదో !

శివుఁడు—చాలుఁగాని మందటి సందర్భం బాలోచింపుము.

భృంగి—మన సమాచారము ముందుకుఁ బోవ నుయ్యి వెనుకకుఁబోవ గొయ్యి.

శివుఁడు—పురుష ప్రయత్న మూరక పోదురా ?

భృంగి—అక్కన్నియ యింక నిన్ను వరించుననుకొంటివా ?

శివు—ఏమి ?

భృంగి—తనవలన నొకలోపంబు వచ్చినచో నెదుటివానివలన నూరు లోపంబులు వచ్చినను లోపమనరు.

శివు—అదియ యేనడుగుచున్నాను.

భృంగి—తనప్రేలుపెట్టి తనకన్నుఁ బొడచి నీకన్ను నీరుగారుచున్నదేమని యడుగు నటున్నయది.

శివుడు—ఎందువలన ?

భృంగి—ఎందువల్లనా యందువల్లనే ? వలసివచ్చిన యబలారత్నముఁ గలిసి కొనసేరక ననవిల్తు ననలంబు పాలుసేయు నెపంబున నడవి వెడలి పోవ సమర్థించి మఱల నయ్యబల రాని కతంబడుగుచుంటివి.

శివుడు—అదియ నీపొరబాటు. స్వయముగనేగి దాని మనసు గరగింపఁ జూచె దనురా యోరీ !

భృంగి—

నీ. గట్టురాయని పట్టి కఠినరాలగఁగొని
వేసము ల్మదినమ్మి మోసపడకు

శివుడు—

గంగచంద మెకాని శౌరియునటుగాదు
తత్ప్రీతి దనువు సార్థకముగాదె

భృంగి—

నగునదియెటులొను నగరెయింపనికల్ల
దల్లిదండ్రుల కేమి తల్లడములొ

శివుడు—

కన్నియ నాయందుఁ గడురక్తిగలదేనిఁ
దల్లిదండ్రులప్రాపుఁ దలఁపనేల.

భృంగి—

తే. గీ. గన్నె తనకెట్టి వరుమీఁదఁ గాంక్షయున్నఁ
గన్నవారిని విడనాడి కలియఁగలదె

శివుడు—

బుద్ధి తెలియు కన్నెను దానిబుద్ధికిదగు
వరుస కొసఁగుదు రద్దాని వార లవని.

భృంగి—బుద్ధి తెలిసిన కన్నె యనుచోఁ గామదహనంబు నాఁటి రౌద్రావేశంజే
యనుమాన మూలమని తోచెడిని. కాని వివాహలక్షణంబు లెట్టివో యెఱింగింపు.

శివుడు—భృంగీ ! కన్యకపుట్టినతోడనే యిటునటు నిరువదియొక్క తరము
వారు దుఃఖ తరణోపాయంబు దొరకనేని యువ్వెల్లారుచు నుక్తకాలంబున దానివారలు
దానపాత్రునకు భగవదగ్గఱబుద్ధితో సాలంకృత కన్యాదానంబుఁ జేసిరేని దానంజేసి
తిరింతురు. కుమారా ! యదియ కన్యాదాతలకు మహాఫలమండ్రు.

భృంగి—(నవ్వి) అయ్యా ! దానపాత్రుడంటివి. వాఁడెట్టివాడు.

ఉ. శ్రీయుఁ గులంబు హాపమును శీలము విద్యయు బంధువృద్ధియున్
బ్రాయము సాధులక్షణము భాసిలుచుండెడి వానిఁబిల్చి నా
రాయణునంగు భావమలర నివ్విధి యుక్తముగాఁగఁ గన్నెదా
రీయవలెన్పుదానమది యిచ్చినవారు దరింతు రెంతయున్.

యదియే సాలంకృత కన్యాదానము.

భృంగి—స్వామీ ! కొందఱు స్త్రీశిశువు గలిగినతోడనే పత్రపంటే పంట !
పత్రపంటే పంటయని యుద్వాంసుచు నెఁటలు నొక్కొక్కవంద నెక్కించుచు బేరం
బుల బీరంబులు చూపుచుఁ గన్నెకు భావికాల సౌఖ్యంబు లరయక యేరికైన నరాల
నమ్మి పరాల మూటఁగట్టుదురు. దాని పేరేమి ?

శివుడు—

శ్రో॥ విత్తమాభరణంబై వ
బుణంచ గృహసేవనం
పరస్పర వివాహశ్చ
పంచై తే కన్యకాక్రియాః.

విత్తముఁగొనుటయు, నగలడుగుటయు, నప్పుదీయుటయు, నిల్లరికముఁగోరు
టయు, వినమయంబు చేయుటయు, నీయైనవిధములు గన్యావిక్రయములు. వీనిలోఁ
బడినవారు దుర్గతిపాలగుదురు. వారియింటఁ గుడుచుట యమేధ్య భక్షణప్రాయము.

భృంగి—స్వామీ ! కన్యాదానమునకు వరసంపత్తి ముఖ్యమంటివి. అట్టి పదని
సంపాదించుట యీకాలంబునఁ గడుదుర్లభముగదా ! కొందఱు

ఉత్సాహవృత్తము

పిలచి పిల్లనిత్తుననిన బిగిసి యరణమిత్తువా
తొలగ కేమియుత్తువనుచు దొడవు లొడమెలడిగియ
ట్లెలమిఁ బుచ్చికొనుచుఁ గన్నెనిచ్చువాని నొచ్చున
ట్లయఁజూతురలయకుందు రర్థవంతులంతకు.

దేవా! బలాత్కారపు వరదక్షిణలు గన్యాదాతల కొంపలు దీయుచున్నవి. దానంజేసి కన్యాదానఫలంబు లోపించదుగదా ?

శివు—వత్సా! నీయన్నట్లు కట్టముల కట్టడిగొనుటయు, నంగు గన్యాదాతలు దలఁమొగుటయు, నివి ధనమదపరిణామములే! కాని దానసాఫల్యంబుఁ జెందనియనేరవు. అత్తయు నొకయింటి కోడలేత యన్నట్లు దాతయునొకప్పుడు ప్రతిగ్రహీతియగుఁ బ్రతిగ్రహీతయు నొకప్పుడు దాతయగు. వీరిరువురుఁ గన్యాదాన ప్రతిగ్రహములయందుఁ బరస్పర ధన నిరపేక్షులై తదేకాగ్ర మనసులై కార్యంబు సమర్థించు కొనుటయు నుభయ తారకము.

భృంగి—అన్నియుఁ నెలసినవారే బొందంబడుదురు. నీవు హైమవతిమీఁదఁ గన్ను వేపితివిగాని నీబుద్ధి యెట్లుండునో యాకన్ననానిబుద్ధి యెట్లుండునో! యీషణ త్రయములో ధనాశయమనది గడ్డి తినుపించకమానదు.

శివుడు—(నవ్వి) నీవు విరూపకత్యమునకే తగుచువురా! నిరవధిక స్వేచ్ఛాపర మైశ్వర్యదుర్యుండనగు నాకు నిట్టి తుచ్చ ద్రవ్యాపేక్షకలదే.

భృంగి—అదికాదు స్వామీ! కట్టమెంత పుచ్చుకొంటి వనుమాట రాక మానదు. అదియే ప్రతిష్ఠ యనుకొందురు.

శివుడు—సత్సాత్రమని యెంచి శక్తికొలందిఁ గన్యాదానమిచ్చెద ననఁగఁ ద్రికరణ శుద్ధిగఁ బ్రతిగ్రహించుటయే యుభయతారకముగాని యనంతపులయ నిర్బంధ పూర్వకముగ లంచపుఁగట్టములఁ గైకొనుట మేలుగాదు.

భృంగి—నాసంశయంబు మీవలనఁ దీరినది. కన్యావిక్రయము, వరవిక్రయము, నొక్కరూపమేకదా! యింకొకటి.

శివుడు—అడుగు మదికూడ!

భృంగి—కలిమిలేముల తారతమ్యమే యిట్టి చెడుకార్యముల యభివృద్ధికి మూలము. నీవు సర్వేశ్వరుడవుకదా! కలిమి నెల్లరకు నొక్కతీరుగ నీయరాదే!

శివు—ఎవనితరము? కర్మనూత్రానుబద్ధములు కావా, కలిమిలేములు. తఱుచుగా లేమియే యుక్తప్రవర్తనకు మూలము. కలిమి యనేక దుర్వికారములకు నిదానము.

తే. కలిమికలవారు మదదుర్వికారులగుచు
 బలసి సదసద్వివేకంబుఁ బడయకెపుడు
 సరసులగు బీదలనుజూచి విరసనైలి
 నెత్తిపొడుతు రిట్టిదకాచె విత్తమహిమ.

భృంగీ! ధనమదవికారము లిట్టివని నోట వచింపదరమా! తొలివిచారమునందలి పుష్పైంబులు స్వర్గాదిభోగంబులకుఁ జాలమింజేసి యిత్తటి విత్తభోగ రూపంబున దేహుల ననువర్తించును. అట్టిదేహులు దానివలనఁ గనులఁ బొలుగప్పి రాజసతామ సంబులఁ బోటులునుఁ గామక్రోధాది వాగురలం దగులుకొనక రగులుచున్నవారయి యనూయాంతరంగ స్ఫులింగంబులచే న్నగీయపరకీయ వివేకేశంబైన లేక కాల్యుఁ బేల్చ నుద్యమించుచు నిలుసొచ్చిన బంధుగులను విద్యావయోవృద్ధులను నిరుపేదలను నెకసక్కములాడుచు మోమోటమించుకైనలేక కుటిల ప్రవర్తనలయి కృతఘ్నతా వృత్తిని హత్తుకొని దానధర్మంబుల నెండఁగట్టి యర్థకామంబులఁ బండ్లపెట్టి విత్త సంపాదన కాయత్తచిత్తులయి శుభకార్యంబులపట్ల చాతలను మితిమించిన కట్టములను జెమ్మని విసికించుచు దుర్వ్యాపారంబులచే మానావమానంబులను విడచి సాధుబాధ లకు పెజవక విర్ర పీగుచుండుదురు. ధనవంతులకట్టి మదోన్మాదంబులంతకు నూరంతలంగ విస్తరించి యొక్కింత కాలములోనే మూలచ్ఛేదంబునకు మూలంబునై పరిణమించును.

భృంగీ—స్వామి! నర్వజ్ఞుండవుగాన నీకట్టి యానయుండదుగాని యింకొ క్కటి.

శివుఁడు—ఏమది? దాచక యడుగుము.

భృంగీ—(గడగపలాడుచు మెల్లమెల్లన) దేవర కన్నువేసిన కన్నెకుఁ గన్న తండ్రి యతడేమైన (ఊరుకొని హస్తములతో నోరుగప్పికొని వెనుకకు నడచుట).

శివు—ఓరీ! చెప్పఁదలంచినమాట నగమేచెప్పితివి. (నవ్వి) పైదియేదీ.

భృంగీ—అయ్యో! నోరుజారితని మఱేమియునుగాదు.

శివు—వహవా! నీదిరా, చమత్కారము. ముందటికాళ్లకు బండాలు వేయు దువు. నంగతిఁ గనుగొంటి నంశయంబుదీర్తు వినుము.

చ. తనసుత నోలి నమ్మకొనఁదల్చును దుచ్చుఁడెవండొకాని స
 జ్జనుడటు దల్చుఁడెన్నటికి సత్యముగాఁ దనకేదిలేక పో
 యినఁ దిటిపెంబునైన జరియించి ఘనంబుగఁ గన్నెదానము
 న్మునుకొని చేయుబో కులము పూర్వపువాసిఁ దొలంగకుండగఁ.

హిమవంతుఁ డనంతరత్నరత్నాకరుండు, మహాపథి జన్మస్థానమూర్తి. పారమా ర్థికభిరుండు. హవిర్భాగ్హ్వాండు. మహామేరున కల్లుండు. సతనియొడ నెట్టియను

మానంబుఁజెట్ట నవకాశములేదు. గట్టురాచూలి నతీమణియేయని తోచుటయకాక వారిచే దొలుదొల్త మనోదత్తయైన నాసాత్తైయని నానమ్మకము.

భృంగి—దేవా! అట్లేని నడనడ నీబుడబుడలు నీకేల. గుంభీరముగ మనయింట మనముండుదము. నారీకేళములోని నీరువలె దానియంతట నదే జతపడును.

శివు—అవునుగాని యనంగుడు వెనుకఁటి కనిపెంపున మనల నూరుకొననీయఁడు.

భృంగి—హుం (పకపకనగి) అయ్యో! పిచ్చిపనిచేసితిని.

శివు—ఏమిరా! యది.

భృంగి—ధర్మపన్నాలతో నీచింత మరచితి వనుకొంటి. నింక మఱింతసేపు దర్మపన్నాలే కానిచ్చినవో మనసు నూరకొననిచ్చునేమో కదా!

శివు—ఓరీ! నీతెచ్చిన లాఁతి ప్రసంగములు ప్రస్తుతోపయోగములే కాని పార్వతి యిపు డెక్కడ నుండును?

భృంగి—నాఁడే తలిదండ్రుల యనుమతిఁగొని తపంబుఁ జేయఁబోయెనట!

శివు—నాకు నంతియ తోచుచున్నది. యాత్రికఁబ్రహ్మచారిషేషంబుతోఁబోయి దాని మనోధైర్యంబుఁ గనుపెట్టదలచితిని.

భృంగి—దేవరతో నేనుఁగూడ సిద్ధపడియున్నాను.

శివు—శిష్యభావంబు నభినయించుచు రమ్ము.

(అని యిద్దఱు నిష్క్రమించిరి.)

చతుర్థ రంగము

ఉద్యానవనము నీక

ప్రవేశము—తపోనిష్ఠ సలుపుచుఁ బార్వతి. యుపచారములు చేయుచు చెలులిద్దఱు.

కల—(ఎదుటఁజూచి) సఖీ! యిటు చూడు. బ్రహ్మచారియొకఁడు శిష్యునితో నిటు మొగంబై వచ్చుచున్నవాఁడు చూడుచూడు.

సవ—(పారఁజూచి) సఖీ! వామనమూర్తివలె నున్నాడే. (పరిక్రమించి తిరిగి చూచి) మనచెలికి జపావసాన మైనట్లున్నదే. (చెలులిద్దఱును పార్వతియొద్దకుఁజేరుట)

(బ్రహ్మచారి, శిష్యుడు, ప్రవేశము.)

బ్రహ్మ—(స్వగతిము) ఆహాహా! యీతపోవనరామణీయకము! పార్వతీలీలా ద్యానము కాఁబోలు. మాకందమందారపిచుమందకుంద చందనాదులు శుకపికకారి కాదులకు వాడులానర్చుచున్నవి. తరుల దరులఁజెన్నలరు. నలరుల నందంబుగ తిన్నని పొన్నగున్నలనీఁడల బాఁడల గిమ్మిసి చప్పరంబుల నొప్పిదంబులగు రుద్రాక్షపాదలఁ బాదలు ద్రాక్షతీవల త్రోవలఁ దామర కొలంకుల కెలంకుల నచ్చేడియవిచ్చేసి క్రీడ

లాడుచు శృంగార తపోభారంబు నలుపుచున్నది కాబోలు. హైమవతి నెప్పుడు జూతు నెన్నడు చెట్టబట్టుదు! (ముందుఁబారఁజూచి) యిదుగో! యిచటనే గంగా తీరంబున నేటికి జపంబు చాలించి చెలులయొద్ద ఫలహారంబుఁ జేయుచున్నట్లున్న యది. (నిలబడిమాచి ఆశ్చర్యముతో) వహవా! నలువ తనచాతుర్యమంతయు దీని యందె కనవలచె, దీనిచక్కదన మెంతనివ్ణింతు!

ఉ. పున్నమనాటి చందురునిబోలు నిదే నగుమోముఫాలమా
క్రొన్నెల నేలు నెన్నఁడుము గుప్పిటిలో నిమిడింపవచ్చునా
కన్నులు నల్లకల్వల రకంబులె తుమ్మెదరెక్కలే కురు
ల్పన్నులు పొన్న కాయలకు నాటివె నాటివె కంటి నేటికి.

చ. కలకల నవ్వు నెమ్మొగము కన్నులఁజేరలఁ గొల్వవచ్చుఁ జె
క్కిళ్లులు మెఱుంగుటద్దముల కేల్లవ కెంజగురూఁకు చేవపు
వ్విలుతుని విండ్ల కన్నామలు వీనులు శ్రీలకు శ్రీలొసంగుఁ బి
క్కలు వరిపొట్ట తార గిరికన్నియ వన్నియ యెన్నశక్యమా.

చ. కలకలలాడు దీని ముఖకాంతులు నా మకుటేందురేఖకుం
బిలబిలపూర్ణ భావము లభింపఁగఁజేయు ట దింక నెన్నఁడో
తళతళలాడు దీనిమయితావులు నాసకు నాసనింపఁగాఁ
గిలకిలలాడుచు న్నరుని కేళులఁదేలు ట దింక నెన్నఁడో.

చ. కరములు పల్లవంబులు నఖింబులు చంద్రసఖింబు తార యా
చరణము లంబుజంబులు కచంబుల బారులు బారెడేసి ప
ల్వరుసలు మల్లెమొగ్గలె భళా! యబలామణి యందగతైరా
సరసను జేరి దీని సరసం బరుసంబుగ నేలు పెన్నఁడో.

సీ. కంటినా యిటువంటి కలకంఠి నెప్పుడైనఁ

గన్నులు చెదరిపోచున్న వార

కను ముక్కుతీరు చక్కఁగఁ దీర్చియున్నది

నెలతఫాలము లేతనెలను బోలు

బిట్టు కన్నామ లోరుపెట్టినట్లున్నది

కెమ్మోవి పగడాల కేళిదీరి

నునుఁజెక్కుఁగవ మెఱుంగును దోమినట్లున్న

దింతి చక్కఁదనాలదొంతి గాదె

తే. గీ. కఱగివోసిన యపరంజి మెరుగుబొమ్మ
ముద్దులాడఁగ మనసాయె ముద్దుగుమ్మ
యెన్నఁటికి నాకు దొరకునో చిన్న చార !
మరుని వలచేత నాడెడి విరికటారి.

సీ. బుగ్గల తళతళ లుగునువేళ్ళతోఁ బుణి-
ముద్దులాడఁగఁబోలు ముగుదమోము
కులుకు గుబ్బలతళుకు లులిపి పయ్యెదవైనఁ
జిందువేయుచునున్న వందమలర
తొలకరి మెఱపుతోఁ దులఁదూఁగు మైదీ
సౌందర్యఝురిలోని స్మరుని నావ
కంఠంబులో నీడ గనుపట్టుచున్నది
పొలఁతి మాకునిచేఁతి పూలబంతి

తే. గీ. యింతి కీ ముద్దుమొగ మేమి ! యీ యెయార
మేమి ! యీ మేని బందుబస్తేమి ! యార !
దీనిఁ గలయని బ్రతుకేల దీచికడకుఁ
బోయి యా భావమంతయుఁ బోలఁ గనుదు.

(ప్రకాశముగా) భృంగీ ! అల్లదె పార్వతి నిత్యతపోవ్రతంబు నిష్కండు నలిపి
సకీయలతో ముచ్చటించునట్లు తోచుచున్నది.

భృంగీ—యింకేమి. అడబోయిన తీర్థమిరుగయ్యెనన్నట్లు తపోవిరామసమ
యమే యిది. కాని మనము మాటుపేషములతోఁ బోవుచున్నారము. వారక్కడఁ
గేవలము స్త్రీలు. సమయోచితముగ మాటాడుట మేలునుమా !

శివు—నాకును గొంచెము తెలియును గాని మంచి చమత్కారము చేయవల
యును. రారమ్మ. (ఇద్దఱు ముందుకుఁబోవుట.)

కల—(పార్వతితో) ఓబాలా ! నీపాలికి సాంబమూర్తియొంబోలె మహా
తేజోనిధి యగు నొక బ్రహ్మచారి శిష్యునకు వేదపాఠంబు చేయించుచు వచ్చినాఁడు.
మహానుభావులు వచ్చినఁ బరమలాభంబని పెద్దలు చెప్పఁగా విందుముగదా ! యక్కా!
నీవీతనికి మ్రొక్కి యితనిచేత దీవనలందుకొనుము. (పార్వతి నవమాలిక వంకఁజూచుట)

నవ—మహాత్ములారకరారు. బ్రహ్మచారి ముఖవర్చస్సునుబట్టియే సర్వజ్ఞుడన
వచ్చు. సప్రయత్నముగ వీరిరాక జూడ నీకు నేదో గొప్పలాభమున్నదని తోచు
చున్నది.

పార్వ—సఖీ! పీఠంబు గొనిరమ్ము. (వీరియొద్దకువచ్చి నమస్కరించుట.)

బ్రహ్మ—శీఘ్రమేవ వివాహసిద్ధిరస్తు. (నఖితెచ్చిన పీఠంబుపైఁ గూర్చుని)

ఉ. ఎవ్వరిదానవే తరుణి యిట్టి తపం బొనరించనేలనే
జవ్వని నీ మనోరథము చక్కఁగవే సఫలంబయ్యాను నీ
మవ్వపు నామమేమి? జనమాన్య వనన్యగుణాభిగణ్య వీ
వివిధిఁ గాయకప్రముల నెక్కుఁడు వేసఁటఁజెందనేలనే.

వస్త్రే వాసికక్కిన కొండంతవాని యింటిపడుచువలె దోచుచున్నావు. బాలా! బాలాతపంబైన సోఁకరాని కలువ పువ్వులనండ పట్టపగఱి పేరెండకుఁ దాళునా! నీవెక్కడ! నీ శరీరమెక్కడ! నీచేయు సుగ్రతపంబెక్కడ! నాకద్భుతం బగుచున్నది. వస్త్రేలకు వడదాకు నీమెత్తని మేనిత్రతి నిత్రోటలో నిత్రెఱంగున వేసఁట పెట్టుట మానుము.

చ. తిలసుమనాస! నీవు వనదేవతవో! హిమశైలనాథు ము
ద్దులసుతవో! కరం బిటులఁ దోరఁపుఁ జక్కఁదనాలకుప్పవై
తిల సరిలేనిదానవని యెంచితి నుంచితి మంచిచూపు నీ
తలఁపున నున్నదాని నిఁక దాచకయో చకితాక్షి తెల్పువే.

కల—(నవ్వుచు హస్తంబుతోఁ జూపుచు).

చ. వినుము మహాత్మా! శీతపుధివీధరు కన్య యుమాభిదాన యీ
వనజదళాక్షి భక్తజనవత్సలు నీశ్వరుఁ బెండ్లియూడఁగా
మనమునఁ దల్పి నిల్పి యిట హూనుఁగ నీ గతిఁ దండ్రీయాష్ట చే
కొని వ్రతనిష్ఠమై భవుని గొల్పుచునున్నది చిన్న దీయెడఁ.

బ్రహ్మ—(పకపక నవ్వుచుఁ పార్వతితో) బాలా! యేమి యావిచిత్రము?

క. నిక్కము చెప్పినదో? యక

సకైంబున కిట్లనెనో? సకియ! సరసిజముఖ! నీ

వక్కట యక్కఱకంఠుని

నక్కరుఁగొని పెండ్లియూడ లెక్కించితివో.

గీ. సుదతి నీ కిట్టి వెడబుద్ధి సొంతముగ నె

తోచెనో! లేక యొరులు నీతోడ ననిరొ

కలికి నీబుద్ధి బంగారుగాను వినవె

కినుక నిన్నిట్లు లెవరు భంగించినారొ.

కొమ్మా ! యేసు నర్వకాల సర్వావస్థలయందు నర్వజ్ఞుడ ననిపించుకొన్నాను. ప్రళంస వచ్చినదిగాన నీనంకల్పమునందలి గుణదోషము లొకించుక పరిశీలించుదము. నీవు ముగ్ధవు. పెండ్లియనఁగ వేయికాలాలపంట. శీఘ్రపడక యోచించవలె సుమా !

(పార్వతి తెల్లబోవుట)

కల—మహాత్మా ! మీరన్నటు సర్వజ్ఞులగు వారికి దోషములను గూడ గుణములనుగా గ్రహించుట సహజమేకా ?

బ్రహ్మ—(పార్వతితో) బాలా ! నీసఖయిననమాట వింటివా ! నర్వజ్ఞుల సహజ గుణమిట్టిదియైనను లోకోపకార మెట్లువిడువదగు.

నవ—ఆర్యా ! పృచ్ఛలేనప్పు డట్టి తెఱంగునకుఁ బోనేల ?

బ్రహ్మ—(పార్వతితో)

బాలా ! యీవికటసఖీజనులు ఏకైక్కడ దొరకిరి ! మావంటినర్వజ్ఞులకుఁ బృచ్ఛ సేయనేల ! యెఱిగినయంశము చెప్పిపోవుటయే పరమధర్మము.

కల—మహాత్మా ! మాచిన్నదింతకంటె నెక్కుడవకాశమియదు. మాతోఁ జెప్పురాదో !

శిష్య—ఓసీ ! యావిడయూరకున్నప్పుడు మాపుట్టిమునిగినదా ! కందకులేని దురద చేమకేల ! మీతోఁ జెప్పనేల ? మీపనిగాని నాపనిగాని యిప్పుడు లేచి పొమ్మనినచో లేచిపోవలసినదే !

బ్రహ్మ—(శిష్యునితో) ఓరీ ! నీకందుకూరుకొనరా (పార్వతితో) బాలా ! నీవు చిన్నదానవు. శివుని వివాహము చేసికొనుటకుఁ దపించుచున్నావని నీసఖియలే వాక్రుచ్చిరి. నాకు నట్లనే లోచుచున్నది. మొట్టమొదట నీ కీ పీటముడివేసిన వారెవరో కాని వివ్వట కష్టతరము. నాచెప్పఁదలఁచినవాక్యము నీమీసలఁ జొరనిచ్చితివా ! యాముడి దానంతట నడే విడిచిపోవును. మేలుగొనెదవు.

కల—మహాత్మా ! మీరంతనర్వజ్ఞులరే యైనచో మాచెలికున్న యాముడిఁగల పూర్వసంబంధ మున్నదన్నటు చెప్పితిరా ! నమ్మి ముందు మీచెప్పెడి వాక్యంబులు రుచియుక్తంబైనచో వినుటకు మాచెలి యవకాశమియనున్నది.

శిష్య—అబ్బో ! ఎంతపని ! నీయడగినది నన్ను జెప్పమంటివా చిటుకలోఁ జెప్పఁగలను.

కల—విన్నావేమో !

శిష్య—ఛీఛీ ! మా జ్యోతిషమట్టిది. వీరు త్రికాలజ్ఞులు.

బ్రహ్మ—ఛీ మూఢా ! యీ కాలంబున విశ్వాసముంచిన వారికే కాలమును కనిపెట్టువారికే జ్యోతిషముగాని లేనివారికా ! ఊరకుండుము (పార్వతితో) బాలా ! నీకుమనసుసిగ్గును గూడనా ! యిట్టిభ్రాంతిపెట్టికొని నీ పదినీ కష్టము లనేకములున్నవి. ఏకింతకుమున్ను తపశ్శ్రద్ధాపర్యాప్త మనస్కుండగు శివునియొద్దఁ బరిచర్యాక్రమంబు నాఁడేమయ్యె ! మధ్యవచ్చిన మన్మథుని మన్నుచేసి నిన్ను నట్టడవిన విడిచి పోవఁడే

మఱి సీ వైక్య నాదొక్క ప్రబోధికచే సోది చెప్పించుకొని తొంటిపద్ధతినే యుంటి విగా! సోదిగోప సుద్దులకు గొదువా! యడిగెడి క్రమమును బటియ్య చెప్పటయు జెప్పెడి క్రమమునుబటియే యడుగుటయు సోదిలో నీ చెంటికి జతగాదా! సోదినిబట్టి కార్యారంభంబు లెండవపులవలె ఫలొన్ముఖంబులగునా. రాజకుమారి! నీకు దపస్సుతో గార్యసిద్ధి గానేరదు. నీ వివాహమును గురించి నాచెప్పినటు వినుము.

పార్వ—(నాలుగడుగులు పరిక్రమించి బ్రహ్మచారికి వినఁబడకుండఁ గల వాణితో) చెలీ! యితఁడు గతార్థమంతయుఁ జూచినవిధముగా వక్కాణించినాఁడు. విశేషజ్ఞుం డనఁదగునుమా! మన కీతర మక్కరలేదు. గాని మదియ తపస్సిగ్ధికి నింకెంత యాలస్యమో యడిగి తెలిసికొనుము.

కల—యిందుకే యేవంత తఱచితి నతని ముఖమున వచ్చెడి యంశముల నన్నిఁ టిని రానిచ్చితిమా, కొలికి యాముతైమంతయు నడేవచ్చును. రావే! (మఱి నొద్దకు జేరుట)

శిష్య—యేమి? ఆలోచన ముడిపడినదా!

కల—మునుపే ముడిపడినది.

బ్రహ్మ—వానిని గదల్చక నన్నడుగుము.

కల—ఆర్యా! మాచెలి తపస్సిగ్ధికి నింకెంత యాలస్యమో.

బ్రహ్మ—(పార్వతితో) బాలా! నావచించు హితోపదేశమంతయు వినుము.

చ. శివుని గుణంబులెల్ల గడుఁ చిత్రములైనవి వానినీ వెఱుం

గవె కమలాక్షి లోకమున గణ్యదలేనివి లేనిపోని వై

భవములు వాని కున్నవని భ్రాంతిని బొందితివేని నీకు వా

స్తవముగ ముందుఁ గట్టములు తప్పవు గప్పవంశంబె చెప్పఁగార్హ.

పార్వ—బ్రాహ్మణోత్తమా! మీ హితోపదేశము ఘృతకోశాతకీన్యాయముగా నున్నయది. ఆహా! బ్రహ్మచారి దశలోనున్నవాడ వయ్యబ్రహ్మాండనాయకుని బ్రహ్మాండాతీతునిగా నెఱుంగనట్లు భవప్రమాదంబులతో బోధింపు చున్నాడవు.

చ. శివుని గుణంబులెల్ల గడుఁ జిత్రములౌట నిజంబు నీ వెఱుం

గవు వటువర్య లోకమున గణ్యతఁగొన్నవి శాశ్వతంపు వై

భవములు గావటంచు మది భ్రాంతిని బొందితివేని నీకు వా

స్తవముగ నీవు చెప్పినవె తప్పవు తప్పక చెప్పకుండుమీ.

బ్రహ్మ—భూధరేంద్ర పుత్రీ! యాభూతేశు వృత్తాంతంబంతయు వినుపింతువిను.

మ. కుల గోత్రంబులు లేనివాఁడు ఫణిరాల్కోటిరకుం డెల్లెడఁ

గల భిక్షున్నముఁ గాలకూటవిషమైన న్నెక్కు కుక్షింభరుం

దలసుం డేదియు లేనివాఁ డఖిల మాయాకోవిదుం డయ్యయో
చెలి! దోషాకరశేఖరుం డెఱుంగవా! ఛీ! నీకు వాఁ డేలనే?

పార్వ—ఆర్యా! యెఱిగిన మార్పునికి విసుపించుట దుర్బలము గాదా!

క. లోకాతీతుల కాయా

లోకాచారంబులెల్ల లోపము కావా?

నీ కాలోపము దోచిన

నా కేమియుఁ దోచ దదియె నమ్మకము సుమా.

బ్రహ్మ—బాలా! ఉన్నమాట చెప్పినప్పుడు ఏకేల పనికిలింపదోచదు.

చ. కరము బికారిపేరుఁబముక ల్పొడనిండ ధరించువాఁడు దు
ష్కరరుధిరార్ద్ర మత్తకరిచర్మము నర్మిలి కట్టికొన్నవాఁ
డురుతర భస్మలేపన మహూగ్ర సమగ్ర దురాగ్రహుండు నౌ
పురహరుఁడేల నీకుసరిపోలునె యేలునె నిన్నుఁ గోమలీ.

పార్వతి—విప్రవర్యా! యప్రస్తుత ప్రశంసలతో సుపయోగమేమి? మికంత
మాత్రము తెలియదో! యాత్రితులకు సకలైశ్వర్యముల నీయజూచిన సమయనకు నాయా
పైపూత లెట్లున్న శిషిలోపము?

చ. నవనిధు లీయఁడే తనను నమ్మిన జక్కుల చేని కెంతయు
న్మిపుఁడు దరిద్రుఁడా యహహా! చిత్తజ్ఞులకి లేనివేవి! యీ
భువనము లేలువారు తమ భోగము లాత్మక దలంప కాత్మవై
భవముల భక్తులం దలపి భావములోఁ దిలకించుచుండరే.

బ్రహ్మ—ఉన్నవన్నియు సాకల్యముగ వింటివా ఉన్నది.

చ. తికమక సేయ కీ విపుడు తిన్నఁగ నూకొనుమో లతాంగి కా
నక చెడిపోదు పూరకయె నవ్వులుగా వివి! రుద్రభూమిలో
నకనకలాఁడుచుం దిరుగు న్నముఁడు గాఁడు పిశాచసంవృతుం
డొక్కఁడు దిగంబరుండు కరినోగ్రుఁడు చూడ నసహ్యహూఁ జుమి.

పార్వ—మీయనెడి వాక్యంబులే యసహ్యంబులు గాని యామహేశ్వరుని
నామరూపక్రియాగుణంబులు పరమ శ్లాఘనీయంబులే.

చ. జనుల మనఃప్రవర్తనలు చక్కఁగ దాఁగనుపెట్ట నీశ్వరుం
డనయము పై కసహ్యమగునాకృతి దాల్చిననేమి లోకపా

వన మహనీయమూర్తి జనవంశ్యుడు గాఢ యిదేమి నీకు ని
ట్లనఁ దగునా నుపేశ్వరుని నక్కట నీవిక బ్రాహ్మణుడవే॥

[బ్రహ్మ—నిను బాచినప్పటినుండియు నాని ముచ్చట యగుచున్నది.

సుందరీ ! నీతండ్రియంటా ! బహుభ్రాతృలు. నీతండ్రిగణమే నీకును
వచ్చినట్లున్నది.

ఉ. నీమ్ములు మూఁడు వానికి నెగాదిగనున్నవి వన్నెకాఁడు కా
డన్నలమిన్న నీకు నతఁడా నుగఁడా ! ముదియెద్దమీఁద నీ
వెన్నఁగ నెట్లులెక్కె దిహిహీయని నవ్వరే ! యెక్కితేని చా
ల్చిన్నక యుండ నీకిప్పుడు మిక్కిలి చక్కని భర్తఁడెచ్చెదఁ॥

పార్వ—బ్రాహ్మణ ! అధికప్రసంగము లాడనేటి కవియున్నయు దత్తోత్త
రంబులే.

[బ్రహ్మ—దత్తోత్తమలని మనసులో బాటుత్రావుచున్నావా ! ఇస్సీ !
అబ్బా ! నిను వినిపించుట నాకరిముగాచున్నది (కొంచె విటునటుజూచి)

నీ. రోదనకిరుండట రుద్రనాచుమునెచ్చె
బహుతామసపువాఁడు పగనుధూర్తు

బ్రహ్మహత్యనుడనీ పౌరుషం బనుకొనె

బట్టగట్టని వెట్టి బాగులయ్య

నేనేమి చెప్పుదు నివేధావముగోన

మంచిచెడ్డలనెల్ల నెంచిచూడు

గుఱ్ఱమా ! యేనుఁగా ! కోఁడె నెక్కుటయేల ?

నతిసలక్షణమెల్ల నదనుపదడు

తే. గీ. గుణమె కనపడ నియ్యయో కోఁడిగంటె

నీదుభాగ్య గరిమరు నీకుసోయ

గంబునరు నెంతచక్కని గట్టివాని

నెంచుకొన్నావె చివరకో యిందుగోణి.

పార్వ—విజ్ఞానగానివారు వాస్తవాత్ముడు నిమిషెట్టజాలక మూలదృష్టులై
మహత్ములయందిట్లవగుణంబుల నెంచుట సహజమే !

[బ్రహ్మ—

నీ॥ ఆబొల్లి మేనేమి యూచక్కఁదనమేమి

కలువాయనే పరుం డెత్తయవేల

తులలేని మణిహంస తూలికనుండనీ

వలస్సృశానపునేల నలరుటెట్లు

పరిరంభ మెట్లబ్బుఁపడఁతినీయారుపైఁ

బేరుటలగుబాప పేరులుబ్బు

విషదగ్ధమగువాని వెడదనాలుకనీకు

వాఁతెరచవిచూడ వలనుపడునె

తే॥ గీ॥ విషముఁదిన్నాఁడు రసనపై వెగటుపోవ

నింతచక్కెరకోసమై యెంచినీకు

యిట్టిచెడుబుద్ధి నేరిపి యిత్తుసమర

సోస్తి యెవ్వరు నీయుసు రోసుకొనిరో॥

పార్వ—(తనలో) శివశివా! యీపాఠం డపారముగఁ బరమేశ్వరుని దూరు
చున్నాఁడు (ప్రకాశముగా) నిన్నడిగినందుకీ చెప్పినవిచాలు! పొమ్ము పొమ్ము.

బ్రహ్మ—మేము తీర్థయాత్రాపరులము నీయొద్దగూర్చుండరాలేదు. మార్గవశం
బున వచ్చి ప్రసంగవశమున సత్వరమాఁడుచున్నాఁడను వింటివా! సంతోషము. వినక
పోతివా! పరమ సంతోషము. చెప్పఁదలఁచినదంతయుఁ జెప్పకమానను. వింటివా!
నీవక్రబుద్ధి సాధుమార్గమున కప్పుడేవచ్చును.

కలనా—ఉపదేశమింకఁ గొరత పడెనా! యేదీ కానిండు.

బ్రహ్మ—(పార్వతితో)

మత్తకోకిలావృత్తాంతము

త్రోకశీతకరాంకు ముందటఁ దోయజాక్షిరాయుంటివా

కాకిముక్కున దొండపండును గట్టినట్టులనుండవా!

ప్రకటంబుగ రత్నమున్ మసిపాతగట్టిన యల్లెసూ

లోకులెల్లను నవ్వజూతురు లోపమయ్యగిచాలదే.

పార్వ—

కం. లోకాతీతున కెప్పుడు

లోకులు నవ్వంగ నేమిలోపం బహహా!

లోకమున వీరికంఠెను

లోకారాధ్యుండు గలఁడె లోపముగలదే.

బ్రహ్మ—(పకపకలాడి) శ్రీరామరామ! నాచెప్పినదేమాయె? రామాయణ
మంతయు విని రామునకు నీత యేమగుననునట్లున్నది. లోకాతీతుండగుట యటుండ

నిమ్మ. ముందు లోకములోనివాడు కాఁడా! లోకాచారము తెంతవానికైనఁ బరిహరింపనగునా! చుక్కానికొక్కమాట వినుము.

గీ. కలికి యింతకంటెను బుద్ధైగట్టుకొనఁగ

సరిగనుండును జక్కని స్థానివైన

నవ్వుబాటలపని యిది నమ్ము నాడు

మాట నీ కాలనికిఁ బెండ్లియకాట తగదా.

కలవాణి—(బ్రహ్మచారి విసమంజె బాధతో) కొమ్మ! యిప్పుడు బ్రహ్మచారి యక్కఱలేని ప్రసంగములకు కొచ్చినాడు. వీనిభావంబిం కట్టున్నదో!

పార్వ—అడిగి తేల్చుము.

కల—(బ్రహ్మచారితో) అన్నిటికన్నియు జెప్పితిరి. మీభావమేమి?

బ్రహ్మ—(పార్వతీతో) నా యభిప్రాయమునుబట్టి నడచుకొంటివా! సింహాద్రి నేఁదిలోఁబడినట్లే. నేనంటివా జితేంద్రియుండను గాని నీనిమిత్తమిప్పుడు వివాహము చేసుకొనుట కొప్పుకొందును. నాకు స్వాధ్యాయమంతయు గ్రహంతముగా నధ్యయనాధ్యయనంబులతో బూర్తవడినది. బ్రహ్మచారిని బ్రాహ్మణుండను. భువన పాప నాశ్రితుండను. నీడ బాఁపఁడునుగాను.

గీ. కొండ నెక్కడ విప్పుడు కొఱతలేదు

ముందుగా నేమిచెప్పుదు ముగ్గుగుమ్మ

కొమ్మ యింకామేను నీ దనుకొమ్ము లేమ్ము

తపము జాలించి నా కీవు తరుణివగుము.

పార్వ—(చెలులతో) విన్నారా! చెలలారా! భగవద్భక్తుండు, బ్రహ్మచారి, యభ్యాసకుండు, నని వీనిని బూజించితిని. భగవద్భక్తులు పరమసాత్వికులు. పరనింద సేయురు. చేసిన వినరు. వీడిప్పుడు దివ్యమంగళ విగ్రహుండును, నిత్యసుఖాత్మికుండును, నిగ్రహానుగ్రహానుభవకుండును, నిరంతరాప్తైశ్వర్యుండును, భగవంతుండును, వాచామగోచరమహిమిండును, స్వాత్మితాపనకరుణాపూర్ణ హృదయుండును, నచ్చి బాసంద స్వరూపుండునగు పరమేశ్వరుని నిందించుచున్నాఁడు. సత్యము. వీఁడు బ్రహ్మచారిగాడు. పరమకామాంఘుండు. మోగిద్దను వీనిబట్టి తగినబుద్ధిచెప్పి వెడల గొట్టుడు. వీనిముఖముచూచుట భావ్యముగాదు. (పార్వతీ జపకాలలోనికి బోవుట)

కలవా—చెలీ! యింకఁ జూడనీ!

ఉ. మన్నన గొన్న వానివలె మార్గవశంబున వచ్చి యిచ్చుగై

కొన్నవిధాన రెచ్చి మన క్రొన్ననబోణిని జిన్నఁబుచ్చి నీ

చెన్నఁటి బాపనయ్య నిట జెంపజెటేలన రాలఁగొట్టి వే

తిన్నగ బుద్ధిచెప్పి పలుత్రిప్పలు పెట్టుచు వీనిఁ బుత్తమే.

నవనూ — ఓసీ! (ముక్కున వ్రేలు పెట్టుకొని) వీమి సోదైవే! ఔరా!

ఉ. ఇంతులమున్న చోటికిటు లెంతో మహాత్ముడు వోలెవచ్చియా
వంతయుశంక లేక యనె(వత్తుంబున హస్తంబద్ధుకొనుచు)

నమ్మయ్యో! యమ్మయ్యో! యెంతవాడే! యీ

చెంతకుముం దికెన్నటికి జేరకయుండెడి లాఁగుజేసియం

పింతమురావె! వీని వటువేషమదెట్టిదో! చూడగాదగుట.

(ఘటిద్దలును బట్టమండ్లు రవికెముండ్లు మొదలయినవి సునరించుకొనట)

శిష్యుడు—(భయభీనయించుచు) ఆయ్యవారూ! చివరకు ని య్యాడు
వాండ్రచేతిలో బడితివిగదా! చూడు సుందరాంగు లందమైనతమ పెందొడల తిక్కలు
పైకుప్పటిల గట్టు చీరల క్రింది కుచ్చెల్లచెంగులు వెనుకకు లాగి ముడియగట్టి కరపల్ల
వంబులతో బయెంటలోని రవికెముక్కు బిగియింపుచు బామముక్కు చిట్టింపుచు ని
న్నరచేతి చఱపులతో జఱుమటకు సిద్దపడుచున్నారు. కాలోచితముగ దూసి
కొంటివామేలు (ఆటనిటు పరుగెత్తుచుఁ బెద్ద గొంతుతోఁ గరతాళములు వేయుచు)
(గురువుతో)

ఉత్సాహవృత్తము

మృదువు తప్పిమాటలాడి తేమి సేసెదయ్యయో!

యిదిగొవచ్చి తన్నిరితు లెంకుబోదువయ్యయో!

తుదకు యోగమిట్టి దయ్యె దొలంగ వేలనయ్యయో!

మదనుబారి కింతలోనె పదను బాటి తయ్యయో!

(తనలో)

ఉత్సాహవృత్తము

అయ్యవారినిదుగొ పట్టి రమ్మలక్కలయ్యయో!

కుయ్యె మొర్రొయనిన వీని గోలవినరికయ్యయో!

తియ్యమాటలాడి పరువు దీసి వేసి రయ్యయో!

నెయ్యమేది యయ్యవారి నీటు నడచి రయ్యయో!

(గురువుతో)

మత్తకోకిలావృత్తము

బులుపు దీరిచి పొంకపెట్టక పోవనిత్తురె చిత్తరు

లైళకువంగని పెట్టకిమ్మెయి మేళ మాడితివక్కటా!

నిలువరా దెటుబోదు నే నికనిత్యవర్ణివటన్నను

న్నిలువనీయరు దేశికోత్తము నిన్ను దన్నుదు రీచెలుల్.

అయ్యవాహ! గ్రుడ్లొప్పగించి చూచుటయేపని!

చ. మదవతు తొర మిమ్మిప్పుడ మర్దనజేయుచు రిప్పు డూరకే
వదలరు మీవలెం జదువు వాసిగఁ జెప్పిశివా రిక్కేరి నా
మది భయవతాచునున్నది సుమా గురుశేఖర

(పార్శ్వమునఁ జూచి హస్తముతో జూపుచు) వీరె వచ్చి రీ
సుదతులు సిద్ధమైరి తనుశుద్ధిని మీ కొఁగింతు రక్కటా!

కల—పడతీ! యీ బుడుతపారు డూరక మొర లిడు చున్నాడు. వీనిపని
ముందర జాతమా!

నవమా—ఓ! పదపదముందు వీనిజలుబు వదల్చవలసినదే (చెయిల్లిదట శిష్యు
నిపై గలసి చికాకుపడుట)

శిష్యు—(హస్తంబుతో నోరప్పగించుచు) ఇరుగో! నామీందకు రాకుండు.
మడివస్తువులు ముట్టకుండు (ఒద్దనున్న వస్తువుల నొడిలోనే యిముడుచుకొని) ఇది
మాయయ్యవారి బుడిచెంబు. వారిదే యీ ప్రాతతాటియాకుల పుస్తకాలకట్ట. యిది
మాయయ్యవారిదే జపాననము. వారివే యిది కట్టివిడిచిన ప్రాతేధోవతులుసుమా!
యిదిగో నారి దేవతార్చన పేటికమీరు ముట్టకుండు. ముట్టిరిరా; మీకును నాకును
జిహ్వాకనన్ననే!

కలవా—మీయయ్యవారిపాట్లు ముందున్నవి. ముందుఁజూచెదవు. (నవమాలి
కతో) ఓసీ! యితడేమి నేయునో చాతము. ఒక్కొక్కదానినే యూడలాగవే.
(నవమాలిక కలఁబడి పుస్తకము నూపలాగుట)

శిష్యు—(నోటిమీఁదఁజెయ్యవేసుకొని లబలబలాడుచు నన్నియుఁగ్రిందఁబాట
వైచి) ఓనాత్తులారా! మీ పుణ్యహయేగాని నన్ను వదలుండు. చాలు చాలు,
సిగ్గుపచ్చివది. యిరుమును గూడుటంజేసి యిగ్గికి నమెట్టిట పెట్టన్నట్లు యీయయ్య
వారి మూలాన నాపని బాగాయె. నీయయ్యవారియొద్దఁ జదువవచ్చిన నాటనుండియు
నచ్చులు హుల్లులు విడదీసి యచ్చరంబులైనఁ గురురఁజెప్పలేరు; నాకింక నీయయ్య
వారి శిశూవులు చాలు. మీరును నయ్యవారు నొకపట్టు చూచుకొండు. నాకక్కఱ
లేదు. అటునిటు బరుగెత్తుచుఁ బాదము భగ్గుపై నట్లు కుంటి కుంటిపడుచుఁదిటుగుట)

కలవా—(నవ్వి) చెప్పి! శుద్ధవైదికపు వెట్రి యితనియందు రక్షింపనది సుమా!

నవమా—(నవ్వి) వీనిచే నింకను గంతులు వేయించి మొత్తో మొత్తో
యనుపించుదమే!

శిష్యుడు—(స్వగతము) భయము వెంటఁబడగానే యొక్కడనేమున్నదియు
గనుపడదుసుమా! (ఒకపిట్ట తుర్రుమని యెగురఁగా నిట్టినిట్టిచూచుచు) ఓయబ్బా!
వెనుకజేరి టుగ్రుటుగ్రుమని నన్నులికించుచున్నారటే కొమ్మలారా! (చంకనున్న కత్తు
పాల యెగిరి యెగిరి ప్రక్కలకువదలుటగా నులిక్కిపడి) అబ్బో! నన్ను బొడవకుండే

దాసీమణులారా! (లేచి ముందుకు బరుగెత్తబోవగాఁ గంటకళాఖయొక్కటి శిఖరఁ దగుల్కొనుట) మీపుణ్యము, నాజుట్టు వదలుండు మీకు వెయివేల దండాల. లేచి భయము నభినయించుచుఁ దిరుగుట)

కలవా—చెలీ! నరకు తెలిసినది. మన మెంతచేసినను నింతే! యీవెట్టిబాపని విడిచి యసలువానిమీఁదికిఁ బోవుదము రమ్ము.

నవ—(నవ్వి) చాలుచాలు. అగలంతవడ్డి. వడ్డియంత అనలు. హెచ్చు తగులున్నవని యనుకొనరాదు. నరకంతయు నొకవిధంబేనుమా! (ఇరువులు బ్రహ్మచారిని గవియట్లు.)

బ్రహ్మ—(నవ్వుచు) మీ రూరక యడావడి బడుచున్నారు. గాని మీనలు రాలి నింకొక్కసారి దోడ్కొని రండు. ముత్తైమంతమాటఁ జెప్పెదను.

కలవా—బాపడా! నీకిట్టిబుద్ధి యెవరుగఱపినారు. (బ్రహ్మచారిని చేతులు రెండు పట్టుకొని లేవదీసి) ఏవీ! నీకటినూత్రయజ్ఞనూత్రంబులేపాటిగట్టివో చూడ నిమ్ము. (ఆరెంటిని చెంచివేయుట)

నవమా—ఏమి! బాపనయ్య పెండ్లికి మంగళస్నానమిదిగో! చము రంటక యుండునటుల నీజంచెము నీ మొలత్రాడు మాచెలి ముందుగాఁ జక్కపెట్టి తల యంటెగా పట్టు పట్టు (చెంబెడునీళ్ళు శిరసున దిగఁబాఱఁబోయుట)

కలవా—అయ్యా! పెండ్లికొడుకువా! మాపిల్ల యెడ్డుపోడవునకే రానట్లు న్నావు. పెండ్లికిగాను గొంచె మెదిగింతునా (పిల్లజుట్టులాఁగి మిన్నండఁజేయుట)

నవమా—ఇక్కడఁ బులిభయము మెండుగాని పోపామ్ము. (వ్యాఘ్రాజి నంబు పైనవేసి కప్పట) (ఒకవెలుగు కనుపడుట) (ఇద్దలు నిష్క్రమించిరి)

కల—ఓసీ! చెలీ! దగధగాయమానమగు నీవెలుగులో నా నేత్రంబులు మాతలుపడి పోవుచున్నవె.

నవ—నాకు నంతెనుమా! యెక్కడిదీవెలుగు (కళ్ళు విప్పిచూచి) చెలీ! బ్రహ్మచారి యేమాయె! శిష్యుడేమాయె!

కల—(నాల్గవంకలఁ బొజ్జించి) ఓసీ! నిజమే! మాయమాయగా మాయ మైనారే! (శివుడు బహిద్వారంబున నిజస్వరూపంబుతో నిలబడుట)

నవ—చెలీ! అడుగో సాంబమూర్తి!

కల—ఓసీ! ఏడీ! నన్నుఁ జూడనిమ్ము (ఇద్దలు భయసంక్రమంబులతోఁ దొంగి తొంగి చూచుట)

నవ—చెలీ! మనము కనిపెట్టలేక పోతిమిగదా! యితఁడే యితఁడు.

కల—నేను చెంచివేసిన కటినూత్రయజ్ఞ నూత్రంబు లిప్పటికి లేకున్నవి.

నవ—ఏను శిరసునఁబోసిన గంగ శిరసుననే యున్న దదుగోమాడు.

కల—ఏను సాగదీసిన పిల్లజుట్టు సాగదీసినట్లుగానే యిప్పటికి మిన్నందుచునే యున్నదే.

నవ—ఓయమ్మా ! బెదురునిమిత్తము నేను వేసిన పులిచర్మము కప్పుకొనియే యున్నాడే.

కల—ఓయమ్మా ! లోపలికి వచ్చునట్లున్నాడే !

నవ—ఓయమ్మా ! నాకు భయమగుచున్నయదే.

కల—ఓయమ్మా ! మనమేఁగి పార్వతితో సాకల్యముగా చెలువుదము రావే. (ఇద్దఱు నొండొరులను ద్రోసికొనుచు నోపార్వతీ పార్వతీ యనిపిలుచుచు జవగృహం బుదిక్కు మొగంబై పరుఁగెత్తుట. పార్వతి బ్రవేశించి).

పార్వ—ఏమిటొందర !

కల—ఓయమ్మా ! నీతపస్సుపండినదే. (పార్వతి చెవిలోఁజెప్పుట).

పార్వ—చెలీ ! నేనేంత బుద్ధిహీనురాలనే ! మీరైన గనుపెట్టకపోతిరిగదా !

నవ—కొమ్మా ! వానిమాయ యెన్నటికినైన నీకు గోచరమేకాని మాకా !

కల—(కలకలనవ్వి) ఆమ్మా ! యమ్మాయావటుం డమ్మాయ నంతటిలో ముగించునట్లు తగినబుద్ధి పెప్పిలిగా ! సెబాస్ !

నవ—(పకపకనవ్వి కలవాణితో) చెలీ ! విశ్వనాథుని ప్రాణనాథునిగఁ జేసి కొనుటకేమి యాయాస పెట్టినదే ! బ్రహ్మచారిగురుని బ్రహ్మచర్యము నిమిషములో మానిపించినది.

పార్వ—(లజ్జాభయ సంభ్రమములతో) ఓసీ ! నన్నేమి నవ్వెదరే ! మీరు మీపుణ్యమయ్యెడినిగాని నవ్వుటాల కిదేనమయమా ! (మనసులో దండములు పెట్టుచుండుట. శివుఁడు పార్వతియొద్దనుఁజేరుట)

శివుఁడు—

క. రావే ముద్దులగుమ్మా

రావే బంగారుబొమ్మ రావే కొమ్మా

రావే నీ కౌగిలి నా

కీవే నీ మోవి నాననిమ్మా రమ్మా.

మత్తకోకిలావృత్తము

కలికి రాగదే ముద్దులీయవె కంబుకంఠిరొ నీవు నీ

కులుకుగుబ్బలు నా యురంబున గ్రుచ్చి గాఁగిట జేర్చవే

మొలకనవ్వులమోముఁ జూపవె మోహనాంగిరొ రాగదే

పలుకవే కలకంఠిరొ ననుఁ బలకరించవె కోమలీ.

చ. నగసుత సిగ్గటే మనసు నాపయి నుండఁగ నీ కిదేల నీ

నగుమొగ మొక్కనూ టెలమి నాకఁగిదిప్పుము నన్ను జూడుమిం

పుగ ననవిల్లు తమ్మిపుపుములుగల తఱులు మొలగలెత్త నీ
సాగసగు కన్నదోయి కొనచూడులు వేడులు నింపవే చెలీ.

పార్వ—(సిగ్గునభినయించుచుఁ జెలియతో)

మత్తకోకిలావృత్తము

సకియ సామికిఁ దల్లిదండ్రులచాటుదాన నటంచు వా
రక నిజంబుగఁ దెల్పరాదఁటె రక్తిమీరఁగ వారికిం
బ్రకటితంబుగ రాయబారముఁ బంపుమం చనరాదఁటె
సుకరలీల వివాహమాఁడుట శుద్ధపద్ధతి గాఁదటె.

సీ. తగవరు లగుమీరు తగ నెఱుంగని దేది

కులకాంతలకు నిట్లు గూడ దనవె

చిన్నదానను దప్పు మన్నింపవలె నిది

సమయంబు గాదని సద్దియనవె

నగుబాటుగాకుండ నగరాజునొద్దకు

దగువారి నెలమిఁగోఁ దరుముఁ డనవె

సకియరో యింత విచ్చలవిడి తమ కేల

ననుఁ బెండ్లిచేసుకొమ్మనఁగవలదె

తే.గీ. జగము మ్రోగంగ వేడుతో సలుపఁదగిన

కార్య మిది యింతమాత్రంబు కరుణతోడ

మనవిచేకొనుమని వేడి మనసుదీరఁ

జెప్పరాదఁటె చెలియరో చెప్పవలెనె.

శివుఁడు—(నవ్వి) సంతోషము, సంతోషము. నీభావము నాకు విశదమైనది.
నీ యభిప్రాయనుసారముగాఁ జేయుదును. (ఒకవెలుగు మెరియఁగా నందఱుఁ
గన్నులుమూయుట) (శివుఁడు, నిష్క్రమించుట.)

పార్వతి—(ఆశ్చర్యపడి).

చ. కలికి యిదేమె యా విభుఁడు గన్నులఁగప్పినయట్లై కొన్ని మాఁ
టలు మొలపించిపోయె నకటా వికటాలని యెంచెనేమొ నె
చ్చెలి యింక నేమి చేయుదును జత్తజు కత్తులు దాకి చిత్తము
త్తలపడు నెట్లుఁ దాళఁగలదాన నతం డెటు పోయెనోకదా.

(పరిక్రమించి)

మ. హరుఁడేడి యెటుపోయెనే చెలియ యేమైనాఁడో రాఁడేమో నా
వరుఁ డెన్నాళ్ళకు నాకుఁ గన్పడునె ! యీ ప్రాంతంబుల నేడెకో
తరుగుల్మంబులలోన డాగెనో ! వినోదంబార బింబాధరీ
మరుబారి న్నిలబార నా తరమె సామాన్యంబుగా నుందరీ.

(ప్రక్కకుఁ దిరిగి పాఠజూచి) ఆహాహా ! ఏమి ! యీ చిత్రము !

తే.గీ. మెఱపు మెరసినచందాన మెఱసి దయితుఁ

డంతలో మాయమాయె నొక్కొంతయైన

రూపమంతయుఁ గననైతి రూఢలజ్జ

నెట్లుఁ దోచును నా కింక నింతులార.

పరమేశ్వరుఁడు నా తపంబునకు మెచ్చి సాక్షాత్కరించెనని యనుకొన్నంత నేపైనఁ
బట్టలేదు. కన్నెత్తి యా సుందరాంగునిఁ జూతుననుకొన్నంతలోనే లోన సిగ్గువొడమి
యడ్డమయ్యె. కట్టా ! నా హృదయేళుం డెంగుఁ బోయె; నియ్యలరంబూఁపాదల
సంకుల గొంకుల సెంత వెదకినఁబొడచూపఁడయ్యె; నిందు మాళిదర్శనం బెందుఁ
గాఁగలను. మదనదమనుం గానక దీనకళతోనున్న యదను గనుపెట్టి మదనుండు మును
పటి పచ్చిగాయంబులమీఁద నిభుఁడు విచ్చలవిడి పెచ్చుపెటికి క్రొత్త తలియటమ్ముల
మొత్తమ్ములచేఁ బొడుచుచున్నాఁడు. పచ్చవిల్విని హెచ్చరిక లబ్బబ్బా ! యెట్లు
నైతు. (మూర్ఛిల్లుట.)

కల—చెలీ ? యింకఁ జూడనేల ! మెంపైన యెండవేడిమికి నాడిన చెంగలువ
కాడ కైవడి వెడవిల్వి వేడికి వడదాకి సామృసిల్లినది. శీతోపచారంబులు చేయవలె
రావే !

నవ—ఓయమ్మా ! నిజమే ! నాకు ముందుగనే పొడగట్టి పన్నెంటు నానబెట్టిన
వట్టివేళ్ళ కట్టును, గెందామర తూండ్లును, గ్రావ్వీరి పూఁజెండ్లును లోనుగాఁగల
శీతవస్త్రుల సంఘ్రాపఱచినాను చూచితే. (ఇద్దరు శీతోపచారంబులు చేయుట)

పావ్వా—(మూర్ఛదేవి) ఇస్సీ ! అబ్బా !

మ. పతి రాఁడాయెను ! నా మనంబు పతిపైఁ బక్వంబుగా నుండె నా
గతి యేమో యింక నేమి సేయుచునహా ! కాముండు న్నాపైన తా
శితబాణంబులువేసెనే ! యడుగొ ! యోసీ యమ్మయోయమ్మయో
మితి లే దీతనిబారి కే నెటులఁ దాల్చిగొందు నిం దుండగాక.

(పడమరగా ముఖంబు త్రిప్పి సూర్యాస్తమయగుట గాంచి)

సీ. తననాధుఁ డేతెంచునని స్నానమొనరించ

నిశి హేమఘటము వార్నిలయమందు

ముంచెనో యన మున్నె మున్నీట రవి దీని

కుచకుంకుమద్రవాంకురము లనగ

సంజగిరలుబారె రంజితంబుగ మింట

నెరులు విదిల్చెనా నిరులు దొరసె

దీనిమైనుండి చిందిన నీటిబిందు

లనంగ రంజితె దివిఁ జక్క- లండమలర

(పరిక్రమించి తూర్పుగాఁజూచి చంద్రోదయము.)

తే.గీ. తనదు ప్రియ సిద్ధముగ నుండె ననుచు సకల

కళలతో వచ్చె నిచ్చోటఁ గమలవైరి

(అంతటఁజూచి)

నవ్వచున్నది యీ రాత్రి నన్నుఁ జూచి

దెసలు దెలుపార వెన్నెల దినుసుతోడ.

(మఱలఁ జంద్రుఁజూచి)

తే.గీ. గగనరమచేతి విరిచెండు గాలకల్ప

కుజము కొనపండు విరహులగుండె లనియ

నంగజుడు వేయు పెద్ద ఫిరంగిగుండు

చక్కగా వచ్చె నీ నిండుచందురుండు.

(కొంచెమూరకొని) కట్టా! పెదవింటి దిట్టపెట్టిదంబులగు పెండిచుట్టుమల్లపుపు టీటె బుట్టలంబట్టి గ్రుచ్చెత్తినట్లు ధవళకిరణునికిరణంబులు సోకి మరుసుమని హృదయ మర్పంబులనంటి నన్ను గిజగిజలాడించుచున్నవే. (పావృతి సామృతిట్లుట)

కల—(దెదరి) చెలీ! యింకను దాపంబు దీరకున్నది. (పన్నీటిపైపై వంచి చూచు పైనచల్లుట)

నవ.—సఖీ! వ్యవస్థ. చూడుచూడు. నీవుచల్లిన పన్నీటి నించువులు మోహనాంగి తనువుపైబడి కళపళమని యుడుకుచున్నవే. (తాళవృంతముతో వినరుట)

పావృతి—(సెజ్జనుండి చేతులానుకొని నగములేచి) అడుగో! నాప్రాణేశ్వరుండు. (కొగిటఁజేర్చుకొన నుద్యమించి యంతలో సిగ్గుపడుచు లేచివచ్చుని) పండు వెన్నెల చిచ్చునకుం దోడు తమ్మిశాస్త్రంబులుకుల నోలలాడుచు గమ్యతెమ్మిగూడ వీచుచున్నవే! అబ్బబ్బా! యంతఃకటె విషపానంబు మీలు (ద్రక్కనుబాచి) అర వింసిన యా చెంగలుపల్కాబంగుగి న్నెలలోని తేనె విసం చిరుగో యిదిచాలు (అట్లు

చేయబోవఁ జెలులిద్రులును దొలంగించుట) ఇస్మీ! నన్నేల యాపదఁ బెట్టెదరే!
(శయ్యమీఁదఁ బడరించి క్రొమ్ముడియూడి జీరాడఁ బూజిపొజి ఆవేదనతో నేడ్చుచు.)

చ. నిముసమునైన నా మనసు నిల్పఁగఁజాలను జానలార నా
రమణుని దోడితేగదరె! రాఁతిరి గాఁతిరి రేని యెండలోఁ
గనులితిఁ బ్రేలగింజవలెఁ గ్రాఁగితి వేఁగితి మారుతూఁపులం
దామురగుచుంటి నా కెటులఁ దోచును వీచును బిల్లతెమ్మొరల్.

కల—(నవ్వి) చెలీ! చూడు! కామాంధకారంబు మంచుకొన్నకై వడి వీడి
ప్రేలాడుచు నొడలేల్లఁ గప్పకొనియున్న కప్పకొప్పు తన పగవాని పగవాఁడు తనకుఁ
బంధుఁడని రాజశేఖరుని సఖ్యంబునకు రాజద్వేషిణి యగుచున్న మన రాజముఖిని
గొగలించుకొన్న కటికచీకటివలె నున్నదిచూచితే?

నవ—పరిహాసమునకు వేరే గాదు, రావే! (ఇద్దరు నొడ్డకుఁబోయి పెన్నెలులు
సందెళ్ళంబుల్ ముడివేసి కన్నీరుఁదడుచుట.)

పార్వతి—(విసుకుఁదలతో) మీకాయాస మేలనే! నాయాస విడుపుఁడు,
కర్మాచుబంధంబిట్లున్నచుది (మణులఁ గూర్చుని హస్తంబుతోఁజూపుచు) మీర యీ
చిన్న చిన్న లతిహాసలకు వన్నెగల యీచిన్ని పొన్నగున్నలకు నసరాగంబుతోఁ బరి
యోత్సవంబుఁ జేయుఁడు.

కలవా—అమ్మా! యింతమాత్రమునకే యింత యుద్దెగ్గరుటమ్మా! ఇనుగో
పిణె వినుము. (వీణె మీఁటుట)

పార్వతి—చెలీ! వద్దవద్ద! దీనికి మేపెరిగి శుకకోకిలంబులు గొంతులెత్తి
మఱింత వేదనను మూలమగుచున్నది. చాలించు చాలించు.

నవ—(నవ్వి) కొమ్మా! యాకొమ్మల సందుల శుకకోకిలంబులు మనకలవాణి
చేతి వీణెకంటె నధిక సారవంతంబునైన నీ రోదన స్వరంబులకు సబాతీయ నినాదంబు
లనెడి శంకచేత బెదరి కిలకీలారావంబులతోఁ జెలరేగుచున్నవి.

కల—కొమ్మా! నవహాలిక యన్నమాట నత్యము. నీకంతస్వరంబు పైకి రానీ
యకుము.

నవ—(కలవాణితో) చెలీ! బిత్తటి నిత్తటి నిత్తోటలో నుంచుట మంచిది
గాదు. (ఇద్దఱును బాగ్గతిని లేవఁదీసి నడపించుట.)

పార్వతి—(పదియడుగులు నడచి) ఆహహ! వడపోసివట్లున్న యీ పండు
వెన్నెళ్ళనిగ్గు రోమకూపంబుల నెంబడంటి నాటుకొన్నట్లు నా శరీరంబు చూడరే!
విరహపాండురంబైనది. అమ్మమ్మా! యీ వెన్నెల సోకనీయక జిలుఁగువలువ నా
పైన ముసుంగిడరే! (చెలులు పార్వతిని బురకావేసి హస్తంబులు తమ భుజంబు ధరిం
చుకొని నడిపించుట.)

కల—చేలీ! యిది నివిహారహర్మ్యము చూచితే!

పార్వ—(తలయెత్తిజూచి) యిడుగో! వెన్నెలతేడు మన మేడమీదనే యున్నాడు. వీనిం బట్టుకొని గిరాట్టు వేయడము.

(సోపానమార్గంబు లెక్కఁబోవుట)

కల—(ఆశ్చర్యముతో) కోమలీ! వీడు వెన్నెలతేడు గాడు. రాచిలుక గుర్రపు పాదుషాచేతి మంఠవీర్యత కోదండంబు సుమా! అది కళంకము గాదు. చంచరికళింజణి సుమా! అవి ధవళకీరణంబులు గావు! పుంఖానుపుంఖ నమజ్జ్యంభ మాణమకరకేతననూతనమల్లికాముకుళమార్గణంబులు సుమా!

నవ—(బ్రతిమాలుకొనుచు) తల్లీ! యీ విహారసౌధంబులోని కుసుమతల్పంబున నిండుక విశ్రమింపుము. (పార్వతి నెజ్జమీదఁ గూర్చుండఁ బెట్టుట)

పార్వ—(నలువంకలఁ బాఱఁజూచి ద్రుశ్యపడి) ఇవి నాచుట్టునే యున్నవే! చంద్రమండలంబులు!

కల—(నవ్వి) చేలీ! చంద్రకాంత మాచీకృత కుడ్యంబులఁ బ్రతిఫలించిన నీ వదనబింబంబులుగాని చంద్రబింబంబులు గావుసుమా!

నవ—కంఠమునీకొని యిండుక పవలింపుము.

పార్వ—(విసుకుఁదలతో ముందుకు నడచి కనకవేదికమీదఁ గూర్చుండి చంద్రు నుద్దేశించి కోపముతో దృష్టినిలపి మూఁతివిరచి మెటికలువిరచి) ఓరీ! చంద్రా! నీ గుణంబెల్లఁ దెల్లంబయ్యె. ఆహహా! నీచేయు సత్సంగత్యంచేతనైన నీజడత్వంబు వదలకున్నదిగాదా! నీవు రాత్రివేళలం దిరుగుచు హిమంబుమియు ఫలంబు దమ్ములను ననాధలైన సత్సతీ తిలకమ్ములను బ్రశస్తచక్రమ్ములను వీడించుటయేకా! యిట్టివాఁడవని యెఱింగియే హంసనాహనుండు నిన్ను వృద్ధి త్నయముల నొనర్చియు, శశశృంఖలా బంధంబుల పాలుకేసి యనుదినము సముద్రంబున మంచుచుండును. చాలుచాలు! చందమామా! మొగ మైనఁ జూడక యింత వెగటుపడుట నీ కందమా!

(మస్మగు నుద్దేశించి)

తే.గీ. మనసులోపల మెలఁగుచు మఱచినావొ

మనసు నొప్పింతు వేలరా మనసిజాత!

‘చన్నే కుడిచి రొమ్మే గ్రుద్దు’ నన్న విధము

చెడక నీ యిల్లు బాగుగాఁ జేసికొనుము.

(మందమారుతము నుద్దేశించి)

తే.గీ. ప్రాణబంధుత్వమంతయుఁ బాడుచేసి

సతుల నీ విల్లు గాలిపిశాచ మనఁగ

వదల కంతకంతకుఁ గాసిపఱచఁ దగునె

మందమారుత నీ కింత మహిమ గలదె.

(శుకపికాదుల సుద్దేశించి)

ఉ. కొమ్మలసందునం దిరిగి కొంకక వాక్సరసత్వ మెప్పుడు
స్థమ్మగ నేర్చికొంటిరను కల్పన లిప్పుడు దెల్లమాయె మీ
రిమ్మగ మాటమంచితన మించుకన్యెనను జూపలేక మా
కొమ్మలపట్లఁ గూడ దిటు గూయుట కోకిలమా శుకాధమా.

(మధువముల సుద్దేశించి)

ఉ. తుమ్మెదనంచు నే ననిని దోచఁగనీయక తారుమారుగా
దొమ్మికి వచ్చినట్లు పరికోభ్రమణంబుల నారితీరి యు
ర్నుమ్మని వాగుచు దరుణ చంపక నాసలచెంతఁ జేరదే
నెమ్మదిగాఁ దొలంగు మీరక నీ కిది మేలునుమీ మధువ్రతా.

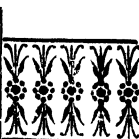
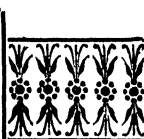
(మయూరముల సుద్దేశించి)

చం. పురి నెరికిచ్చి యాడెదపు పొంకను బింకను నీకు నీలకం
ధర శుభనామధేయమును దాల్చియు గేకలువేయుచుంటి వి
క్కరణిని సిగ్గుమాలిన శిఖండివిగావె మయూర యశార నీ
స్వరములు దుర్విషాగములు ప్రాణములోచకపు మకానమొందవే.

కల—నవమాలికా ! యంతకంతకు వొంపముదిరి యూసరవిల్లి యగుచున్నయది.
మన చెలి నింతట దోడ్కొనిపోయి మేనకా హిమవంతులకు నొప్పించి యీ
వృత్తాంతమంతయు వినుపించుదము రమ్మ.

నవ—అదే మంచినది. (పార్వతిని చెయ్యిబట్టుకొని లేవదీసి) పార్వతీ!
యింటికిఁ బోదము రమ్మ. (అందఱు నిష్క్రమించుట.)

గద్య: ఇది శ్రీతర్కవేదాంతాది సకలతంత్రస్వతంత్ర శ్రీమ దనుగమభట్టాచార్యాది
ప్రసిద్ధులదాంకిత శ్రీమ దభినవగౌతమావతార శ్రీ కురుగంటి వెంకట్రామకావ్య
కంతీరవ పాత్ర శ్రీ కురుగంటిపుష్పయ్యకావ్యపుత్ర శ్రీ వెంకటాంబికా సతీతిలక
గర్భశుక్తి ముక్తాయమాన శ్రీ హరితసగోత్రపవిత్ర శ్రీమ దుభయభాష
భూషాయమాన లలితకవితాధారా ధారాశ యశోవికాళ సహజపాండిత్య
సాహిత్య శ్రీ బాలాశ్రీపునందరీవరప్రసన్న బుధజనవిధేయ శ్రీ కురు
గంటి నూర్యనారాయణకావ్య నామధేయ ప్రవీణంబులగు
సర్వేశ్వరులలో నగ్రగణ్యుంబగు కుమారసంభవ నాటకంబునఁ
చతుర్థాంకము సమగ్రము.

కు మార స ం భ వ ము

ప ఇచ్చ మా జ్ఞ ము

ప్రథమరంగము : ప్రవేశకము

టపదిప్రస్తపుర వీధి

ప్రవేశము—వజ్రసఖుఁ డను తారకాసుర మంత్రి.

వజ్ర—(ఆశ్చర్యపడుచు స్వగతము) రవంతయెనఁ దెలియకపోయె గదా ! యివ్వడుగదా మనకుఁదెలిసినది ! తుట్టకుదకు సురలెట్టి విశ్వాస ఘాతకులైరి ! తారకుండు నిరంతరమానసికశివ పూజాప్రభావసంపన్నుడై సహస్రబ్రహ్మాండంబులకు నేక చక్రత్రాధికారంబు నిర్వర్తింపుచుండినను బురంధరముకుండ శతానందాదులను దన యాజ్ఞకు లోబడి స్వేచ్ఛానంచారు లగునటుల ననుగ్రహించుటంజేసినదా; వీరిట్టి దురాలోచనలకుదొరకొనిరి ! శెబాసు ! శెబాసు ! బర్హిర్ముఖులైరి కదా యని మా కందఱకు నించుకంత యేమటుపాటు గలుగుటవలన వీరి దుస్తంత్రంబులిట్లు కొనసాగుచున్నవి. యేమీ విచిత్రము ! విరూపాక్షుండగు నయ్యోగ్యరేతస్సునకుఁ దమ్ము నదరించెడు కుమారుండు పుట్టఁగలఁడనియట; తృప్తితుండు పిపాసోపశాంతికి నిర్జల త్రేత్రమునఁ గూపఖనార్థము ప్రయత్నపడినట్లు కొండకు నాగలిపట్టించుచున్నవారు; వీరు సుమనోనామధేయమును విరుద్ధలక్షణకులక్ష్యముగాఁ జూపుచున్నవారు. (కొంచె మాలోచించి) ఎందుకు ! ఎందుకు ! ముందున్నది మునుశ్శవండుగ ! (ఆశ్చర్యముతో) ఆ ! ఆ ! అప్పుడే తపమునకుఁ గూర్చుండుట ! కాముండు భస్మమై పునర్జీవితుండగుట ! వివాహము నిశ్చయమగుట ! యిది యన్నియు నొక్కమాటుగా నయినట్లున్నది. ఆశ్చర్యము ! ఆశ్చర్యము !

(అజాముఖి యను తారకాసుర సోదరి ప్రవేశించుట)

అజా—నావచ్చిన కార్యము నేను జక్కబెట్టుకొని వచ్చినాను. మన కింక నిర్భయమే సుమా !

వజ్ర—నీ వీ చల్లనిమాట చెప్పుటగజేసి నాగుండెలు చల్లపడినవి. యేమి పెండ్లివారబ్బబ్బా ! యిట్టి పరిధవమొక్కడను జూడలేను. ముప్పదిమాఁడుగోట్లు బృందారకులు, సంతకు వెయిరెట్లు ప్రమథులు, నరుపదివేపుగు న్వర్ణోక వేళాళికాంతలు కిన్నరకింపురుష సరగరుడోరగాడులు, తక్కుంగలవారిండఱో వీటిసందరిని దఱుంచు కొని చక్రధరుండు పెండ్లిపెద్దగాఁగఁ జతుర్ముఖుండు యాజ్ఞాత్మము పహింప వ్యవధి

వాహనానూఢుండై, భృంగి పరిహసచర్యలకు విసోదపడుచు మంగళతూర్యనివా
దంబులు భూనభోంతరాళముల నిండుకొన గంగాధరుండు కళ్యాణమూపుండై బహు
విధపరిభవములతో నీ హిమవంతునికూతుని వివాహమాడుటకు వచ్చుచున్నాఁడు.
దీన మనకు ముందుగఁడుబ్రత్యయాయము దోచుచున్నది. యీపరిణయమెటుల సంఘటిత
మైనదబ్బా! దీనిమూలము నీకు సమగ్రముగా విదితమైనదా!

అజా:—నేను వచ్చిన తరువాత విదితము కాని యెందునా! దైత్యుని
ప్రోత్సాహ మధికమగుటయు మన శత్రుఁడు సంబంధ నిశ్చయమునకు వస్తుమహ్నులను
నందు వశిష్టపట్నియగు ననుభవిన బంపినవాఁడట.

వజ్ర—ఆ! ఆ! శంఖమునఁ బోయమిఁ దీగము కాదనునట్లు వారికి మన
దైత్యుని లేని కార్య మున్నదా! “హేమ్యః పరమామోద” యన్నట్లే సరి కాని
గురుని పెండ్లికి రోదనసంఖ్యతో నుండెడి పీఠ పోవుట తగును! వీరితోగూడ నా
ముసలమ్మ యెటికి?

అజా—ఏఁటికా! యింతమాత్రము గ్రహింపలేవా!

వజ్ర—(విమర్శించి) ఆ! తెలసె. తెలసె. తనపని తనకు మొదటనే నెరవేరినది
గదా యని యింక పెండ్లికొడుకు చూపులకు వా గపేక్ష పడకుండులాఁగునఁ బెండ్లి
కూతుని తల్లితో నది మంత్రించివెప్పుటకెకా! ఆవిడ మహానిపుణురాలు!

అజా—అనుగో యన్న కిటుఁదే నుమా! హిమవంతుఁడు జడుఁడు. వాని
భార్య మేనక యొరులు చెప్పెడిమాటలు వినునది.

వజ్ర—సరి! మేళము కుదిరినది! తరువాత.

అజా—రాయబారు లిక్కడ ననుయోచిత సంభాషణంబులతో నిక్కన్యాయదాత
లను మెప్పించి యొప్పించి నుముహూర్త నిశ్చయమునుగూడఁ గావించికొనిపోయిరి.

వజ్ర—సరి! కన్యాయదాతల ప్రయత్నమేపాటి?

అజా—అపరిమితపారావారము మహామేరునకు నల్లుండుకూతురు. వారి కేమి
కొదవ!

వజ్ర—(ఆశ్చర్యమతో) యిట్టి సీటలమిఁది పెండ్లి కానుండ జేయుట కడు
దుర్ఘటము నుమా! యెట్లు చక్కఁపెట్టుకొని వచ్చినావో చిత్రముగా నున్నది.

అజా—ఏమిచెప్పును! వజ్రజ్ఞా! యేను నెక్కడనో విన్నాను. విన్నతోడనే
చ. తన కొక కేఁడు వచ్చెడివిధం బెదకుం బొడగట్టునేనిఁ దా
మునుకొని దాని మూలమును మొక్కపుడే వెకలించివేయ మే
లనువగు నందృగాన మనసారంగ నే నిట మాటురూపుతోఁ
జని శశిమాళిపెండ్లి కొనసాగకపోవువిధంబ యెంచుచుకా.

మాయన్న యనుమతించి

చం. తన సుతపెండ్లి చేయునెడఁ దల్లికి నల్లుని లక్షణాలప
ట్లను బెడిదంపుఁ బట్టుదల లగ్గుగ నుండెడుఁగాన నివ్వజ్ఞా

జననికిఁ గొన్ని కొన్ని చెడుసంగతు లాత్మకు నాటబల్కి యా
త్రేతయనునం దసహ్యత విధించితిఁ గన్నియ నీయకుండఁగఁ.

వజ్ర—(పకపక నవ్వి) అజానుభీ! యెంత పస్నాగము వన్నినావే! మేనక
నీమాటమీద నిల్చునా!

అజా—పెండ్లివారవచ్చి గొంతుకమీఁదఁ గూర్చున్నట్లు గూర్చుండురుగాక!
యిటునూర్చుండటం పొడిచినను మేనక నామాట కడుఁగుదాటునా! లగ్నము
వేళకుఁ బిల్ల నీ వరునకు నీయనని తిరుఁగఁబడును. పెండ్లి కానేరదు.

వజ్ర—(నవ్వి) నీకట్టి మంత్రంబుఁ జేయుట కెట్లు సందర్భపడె నబ్బా!

అజా—అయ్యరంధతిభర్తకుఁ బ్రత్యర్థియగు విశ్వామిత్రుని భార్యయగు కుము
ద్యతి రూపంబుఁ గైకొని యత్యాశ్చురాలివలె నటించి యేకాంతంబున వరుం డంధ
కారియని జటాత్మధరుండుని యూర్ధ్వచేతస్కుండని పశుపతియని పురదాహకుండని
కాపాలికవృత్తితో నుండువాఁడని యొక మందాకినిని నెత్తి నెక్కించుకొన్న వాఁడని
హృతకాముఁడని యిట్లు అనేక దోషరోపణములు నిరూపణంబుఁజేసి కన్యాదాన
పాత్రుండు కాఁడని యా మేనకచెవిలో నాటఁ బిడి వచ్చితిని.

వజ్ర—భద్రా! నీదే శక్తి! నీటలమీఁదిపెండ్లి పడఁగొట్టుటకు నీరరువారనే
యందఱును!

అజా—యిప్పటికి సాధ్యమగునంతటి కార్యము చక్కఁబడినది. అంతగా మన
మంత్రము పారకపోయెనా! మన సూయాబలంబునఁ బావృతి గర్భంబున గఱోభివృత్తి
కాకుండునటుల నప్పటికిఁ బ్రయత్నింతము.

వజ్ర—అవును. అ దేబాగున్నది.

(తెఱలో మంగళవాద్యము)

(యిద్దరు చెవుల్లోగి)

అజా—వీమది!

వజ్ర—ఉండు! ఉండు!

(మఱలఁ బెఱలో)

చ. కరము మనోహరమ్ములగు కౌతుకవాద్యము లుల్లసెల్ల బం
ధుర పరివారవర్గములతోఁ గల తోరఁపువైభవాలతోఁ
దరలి పురారిపెండ్లికి నుదారముగా నగఁదెంచి వీరిచే
వరవరపూజ లందికొన వారక చూచుచునుంటి మియ్యెడఁ.

అజా—(నవ్వి) అదే! మేళమునుమా!

వజ్ర—అ! అరుగో! పెండ్లివారప్పఁడేవచ్చి వరపూజకు నిరీక్షించుకొనియున్న
ట్లున్నారు.

అజా—(ఆశ్చర్యముతో) లగ్న మిదినమేకాఁబోలు!

(మూలఁ చెఱిలో)

చ వరుఁడు పురారి నన్ను బహు వత్సలభావముతోడఁ బిల్చి యా
గిరివరునింటి కీవ పరికింపక యింపగు లగ్నపత్ర మి
త్తరి గొనిపొమ్మటం చనుఁవఁ దత్పరతం జనుచుంటి వార లీ
వరునిగుణాలు న న్నడుగ వచ్చిరియేని వచ్చిచు టెట్లెకో.

వజ్ర—వింటివా ! యావరుని పరిచారకుఁడు భృంగియనువాఁడు లగ్నపత్రిక
తీసుకొని వరపూజార్థము కన్యాదాతలను బిలువ వచ్చుచున్నాఁడు. మనమిక్కడ
నుండరాదు.

ద్వితీయ రంగము

రాజగృహము సీత

ప్రవేశము—హిమవంతుఁడు: మేనక.

హిమ—కన్యాదాన పాత్రుఁడు మన పూర్వపుణ్యంబునఁ బరమేశ్వరుండు
అభించె. పెండ్లివారు మూలఁ గదలెడినయక నీవు సహస్రముఖంబులఁ దిరుగవలె.

మేనక—వారి పరమేశ్వరత్వము వారికేయింపబడినది. నేను సహస్రముఖంబుల
నుండనేల ?

హిమ—ఏమి యీవిరసము !

మేనక—విరసములేదు, నరసములేదు; చేసినదంతయు పరుషమే.

హిమ—పరుషమేమి వచ్చినది ?

మేనక—నుతే! పురుషకారముఁ గోరువారికిఁ బరుషముకనఁబడునా ?

హిమ—చాలుచాలులే. పెండ్లివారు గడపముందఱి కరుగుచెంచెడివేళ కిట్లు
యితివేమి ?

మేనక—ఇంక నెట్లుఁగావలె! మాయకు అమామకులను మాయలోఁ బడఁ
ద్రోయుట కడు సులభము.

(మైనాకుఁడు ప్రవేశము)

మైనా—తండ్రీ! యింకను పెండ్లివారి యాగమనంబు కర్ణగోచరంబుగాకున్నది.
కారణమేమో !

హిమ—పుత్రకా! రాక యేలపోదురు! మీతల్లి పెడనరఁపు మాటలుబెంటివా

మైనా—(ఆశ్చర్యముతోఁ దల్లితో) ఏమీ! ఏమివచ్చినది?

మ. జననీ నీ కిది నాయమా విను మహా సౌజన్య సౌభాగ్యము

ల్గొనువాఁ డీ వరుఁ డేమి సంశయము నీకుం దోచదా యీఁడు వ

చ్చిన దీ కన్నియ యింక నొండుగల డాచిన్నారి కీతండె పో
లినవాఁ డమ్మ మనోవికాసముల నోలింజూపు చీ వుండుమా.

మేనక—(అనవ్యత నభివయింపుచు) ఛీ! ఛీ! వెదకి వెదకి తెచ్చితిమి వరుని!
నాకన్న చిన్నారిని జేతులార పీనికిచ్చుట చూడఁగ

మ. తనయా నాకు రుచ్చిదకున్నది యథార్థం బిష్టు సర్వంబు విం
టిని సన్యాసికిఁ బెండ్లి యేటికి వధూటీరత్న మీయ స్వగం
బునఁ బాత్రుం డిఁక తేడోకో మునులు బల్లోసంబుగావించి రీ
తని కీనొల్ల నిదెల్ల కల తగు నీ తండ్రీ ని వారినపఁగఁ.

హిమ—(మైనాకునితో)

ఉ. పుత్రక యేమి చెప్పుదును బుత్రిక నిత్తుమటంచుఁ జెప్పి వీ
తత్రపవృత్తి నుండి యన్యతంబున కే నెటు లోర్తు నీ విటం
జితముఁ జూడుఁమీ చటులచి త్తము దీనికి నెట్లు లభ్య ని
మ్మాత్రము దోచదాయె మనమాన్యతదక్కునె మాటదక్కినఁ.

మేనక—ఏమైనఁ గానిండు. కన్యామణి నీవరునికీయ సంకల్పించుట కడు
బ్రమాదము. నిష్కృతపాత దూగదృష్టితోఁ బారఁజూచిన సర్వము మనోగోచరము
కాఁగలదు. వేరచెప్పనేటికి? సుముహూర్తముగానీయను. నన్నననక్కరలేదు. మీ
రింతనయిన మేల్కొనుఁడు.

హిమ—

ఉ. నిన్నటిదాఁక నొప్పికొని నీమముఁబాయుచుఁ బెండ్లి నాకు రా
నున్నపు డిట్లు మించి సుముహూర్తము నీయనటంచు మూర్ఖపుం
బన్నముఁబట్ట నొనె పదిమందియు నవ్వరె లక్షణంబె సం
పన్నుల కౌర!

(మైనాకునితో) నీ జననిపౌరుష మిట్టిద యేమి చేయుదుఁ.

మైనా—(తండ్రితో) జనకా! మాతల్లి యానకూల్య మీపెరుగవా! ఎవరో
కుటిలోపదేశంబులు చటుతరంబుగఁ జేసియుంచుదుగాని శాశ్వతము? మదీయోక్తి
యుక్తి సుధాపూరంబుల మజ్జనని హృదయమందలి మానిన్యంబుఁ గడగివై చెద.

(తల్లితో)

ఉ. అమ్మ! ఇదేమిటమ్మ! మన మల్లరిపాలయిపోమటమ్మ! నా
రిమ్ముగ వచ్చువేళ నిది హెచ్చుగ నిచ్చుడలిర్చ వమ్మ నీ
కిమ్మెయి నుంట పోల దిఁక నెవ్వరు నిన్నిటఁ జేసిరమ్మ! రా
వమ్మ! వరుండు నా యనుజ కన్ఘండు గర్హ్యుడఁటమ్మ! నమ్మవే.

మేనక—

చ. తగఁడు కుమారి కీ వరుఁడు తధ్యముఁ జెప్పును రెవ్వరైన ము
జ్జగము లెఱుంగు నల్లపుడు సప్తమహర్షులు మోసపుచ్చి రి
మ్ముగ మన ముద్దగుమ్మ నల బూచులరేనికిఁ జూచిచూచి లోఁ
బొగలుచు నెట్లు లిత్తు మెదపొంగదు చేతులు రాపు పుత్రతా.

మైనా—తల్లీ! వివాహకార్యంబులపట్ల వఘావయల యోగ్యతాయోగ్యతల
ముందుగనే విచారణయంబులు గాని తుట్టతుదకు మహారత్నవేశకుఁ గావు. తథాస్తని
సిద్ధాంతకరించినట్లుఁ గార్యంబునకు నుభయప్రయత్నములు సిద్ధమై ముడిబడు నను
యంబునఁ బునర్విచారణంబులకుం జొచ్చుట రసాభాసంబునకు మూలమయి యపవాద
ముల కాస్పదము కాదా! అసూయ మదమాత్పర్యగ్రస్తులెవరీ వరునియందు దోష
రోహణంబు లాపాదించి ననునను విఱచికో! బ్రహ్మజ్ఞులు బ్రహ్మసమానులు బ్రహ్మ
ర్షులు వచ్చి నిశ్చయించినదాని కీ నందియ మేటికి ?

మేన—ఎంతనారైన నేమి ? అనుఁంధానకర్తల పలుకులెల్ల టంకపుఁబోశ్చే
సుమీ ! వరుని లక్షణాలెల్ల నితీవల నాకు స్పష్టపడినవి. రావలదని తిరుగఁగొట్టుడు.

మైనా—వాగ్దత్త మనోదత్తయగు కన్యార్థశ్రమ మదిష్ఠస్థలమునం దిచ్చుట
యిహపర సాధకంబై దాన సామన్యంబు జెందునుగాని మాటుత్రోవఁ ద్రొక్కినవో
మాటుమను వనిపించుకొనదే!

మేన—పుత్రా ! నీవు విశేషజ్ఞుఁడవు కావు. నీతండ్రి యెఱుంగని దేమున్నది?
స్త్రీ పునర్వివాహములే వేదశాస్త్రసమ్మతములగునపుడు దీన నేమి దోషము ?

మైనా—స్త్రీ పునర్వివాహములు వేదశాస్త్ర నిషిద్ధములు. వాగ్దత్తయైనను
మనోదత్తయైనను బ్రథమోద్దిష్టవరునందు శాస్త్రోక్తదోషంబులు వొడకటై నేని కన్య
నన్యవరుని కిచ్చుట విధియనెడి ధర్మశాస్త్ర మాపద్విషయముగా బోధించుచున్నది
సుమా ! మనకేమి ?

హిమ—(పరిహాసముతో) ఆహహ ! ఏమివిశేషము !

శ్లోకము.

“నష్టే మృతే ప్రవజితే క్షీణే చ పతితే పతౌ
పంచస్వాపత్సు నారీణాం పరిరన్యో విధియతే”

అను పరాశరస్మృతి వచనముకట్టియు బాహ్యార్థముంబట్టి యిట్లే యనేకుల భ్రమ
పెట్టుచున్నయది దీని వాస్తవార్థము కనిపెట్టుట కడు దుర్లభము.

మైనా—వాగ్దత్త మనోదత్తయైనను యధావిధి దత్తప్రాయురాలే! భేదమే
మున్నయది ? తండ్రి ! మీయనినట్లు పురుషులే యపార్థములఁ గైకొనుచుండ స్త్రీల
పట్ల సంశయమేటికి ?

మేనక—నాగ్రహించునది ఐరమాఁముగాని యెన్నఁటికి నపార్థముగాదు. పరా
శరుడు, చెప్పిన యైదావదలలో నొక్కొక్కటియే యన్యపతిత్రదానమునకు మూలము

గదా! యందు లొంగింటివి రెండు నీవరునియందు లేకున్నను గామ్యకర్మసన్యాస పూర్వకముగ నూర్ధ్వరేతిస్కుం డగుటంజేసి ప్రవ్రజితత్వంబును బుంస్తాది లింగరహితుండగుటంజేసి క్షీణత్వంబును గర్మశూన్యం డగుటంజేసి పతితత్వంబు నిమ్మాడు దోషంబులు నిరాటంకముగఁ గనుపించుచున్నవి. ఇట్టివాని బరిహరించి నద్వరుని గ్రహించినచో నేమి ధర్మహాని ?

మైసా—రిల్లీ! ధర్మశాస్త్రంబుల సంప్రదాయంబులఁ గనిపెట్టుట కడు దుర్లభము. సర్వేశ్వరునందు నెట్టి దోషంబులు లేవు.

మ. నతుండ న్నా వచనమ్ము నమ్ము జననీ నప్తేమృతే యన్యహా
స్మృతిఁ జూడ న్బరివేదనాదివిషయంబేకాని వేళొందు కా
దితరం బెంచరు వాడు రానియకు వా రీలోన రానుండి రీ

వతి మోదంబున సాగనిమ్ము శుభకార్యం బీ వరుం డొప్పుడే.
ఇప్పుడు మనము నిశ్చయించుకొనిన యీవరుండు దివ్యమంగళ విగ్రహుండు ననంత గళ్యాణగుణవిష్ణుండు నతని ప్రభావంబు బ్రహ్మాదులకు నగోచరంబు, యతనిపాదంబులు గడగుట మన పురాకృత సుకృత పరిపాకంబు. నీవనిన యపచారంబు అన్నియు మఱచి పొమ్ము.

మేనక—(విమర్శించి) నీవును నీతండ్రియు నామాట యిప్పుడు వినరు. వరుని జూచిన వెంటనే నామతిమునే యవలంబింతురు.

నామ—ఆ! ఆమాటమీఁద నిలఁబడియుండు.

(కోలాహలుండు ప్రవేశము)

కోలా—(శ్రద్ధరము.)

ఉ. వచ్చిరి పెండ్లివారు బహు వైభవమొప్పుగ రాజవీధిలోఁ
బొచ్చెము లేక నిల్చి వరపూజకునై మనరాక గోరుచుక
హెచ్చిరి చూచితీరవలె హెచ్చరీక శుభలేఖ బ్రాహ్మణుం
డిచ్చటి కేగుదెంచి మనయింటి యళిందముఁజొచ్చె నక్కరో.

(భృంగి ప్రవేశము)

భృంగి—(మార్గములో న్వగతము) నాలో నాకే నగవువచ్చుచున్నది. నేల యీనినటింతమంది యుండినను చుడకు లగ్నపత్రిక గొనిపోవ నేనే కనుపడితిని. చవిటికి సున్నానకు నేనే దొరకెతిని ఆ! (విమర్శించి) శివునుద్దేశ మిప్పుడు పొడ గట్టినది. లగ్నపత్రిక నెవంబున నింకొక మాటీ లోపల బోయివచ్చితి నా పెండ్లి కూతుని పెండితేముంబులోని రూపరేఖావిలాస విభ్రమంబులు గ్రుచ్చి గ్రుచ్చి నన్నుగ కచ్చుననియే సుమా! (వక్షమున హస్తముఁజేర్చి) అమ్మా! ఎంతవాడు! పెండ్లి కొమరునితోఁ గూడనుండి గౌరవముఁ జెందుచునుకొంటి! నాయుద్దేశమును సామర్థ్యమును గనిపెట్టకపోయె. ప్రభువుల పర్యాదలిట్లే! బిసవాని కాకులాను

గానివానికిఁ గంచములను! కానిమ్ము. (పరిక్రమించి) కుభలేఖ చేతి కిచ్చిన తోడనే వరసంపత్తి యెట్టిదని వారెవ్వరనఁ గదల్చిరా యున్నదున్నట్లు పగుల వేయుదు. కానిమ్ము! కాకపోనిమ్ము! (ముందుకు నడచుట; హిమవంతు డెదుర్కొనుట).

హిమ—రండు భృంగీశ్వరా! (అందఱు సుచితాననముల గూర్చునుట)

భృంగి—కులమహాశ్రేణదా! ంజతమహీశ్రేణద్రంబునుండి వెడలివచ్చి మీ పెండ్లివారు ఘోరవిధి శృంగారుకమునందు విడిసిరి. ఇంక మీదే యవశిష్టము. ఇదుగో కుభలేఖ. (ఇచ్చుట)

హిమ—(గ్రహించి చిగువుకొని) బహుసంతోషము! (పరిక్రమించి) ఇక నీవు బహుచాక చక్రముతోఁ దిరుగవలె.

మేనక—నా చాక చక్రమేమి నాధా! ఈ పాదని గొంచె మడఁగదలఁచితిని.

హిమ—(కసుగుకొని) పోయినపాడవున నడుగుటకుఁ దనివిలేదు. కానిమ్ము.

(పార్వతివచ్చి తల్లియొద్దఁ గూర్చునుట)

మేనక—(చింతా సంతోషముల నభినయించుచు భృంగితో) విప్రవర్యా! పెండ్లికూతు రిదుగో యెఱుంగుదువా!

భృంగి—(నవ్వుచు) నాడే యెఱుంగుదును (పార్వతి సిగ్గుతో ముసిముసి నవ్వులు నవ్వుచు నూరకుండుట)

మేనక—పెండ్లిమహరుని వేషమెట్టిది? యేసాటివాఁడు? మాచిన్నదానికిఁ దగిన వాడేకా!

భృంగి—(పార్వతిదిక్కుఁజూచి సంశయించి) ఇప్పుడెట్టివాఁడైన నేమిలాభము?

(పార్వతి భృంగివంక ననూయతోఁ జూచుట)

మేనక—(విచారముతో) ఏమి! అనుకొన్నంత నిజమే. ఎందుకు! వరుని మొదటఁ జూడకపోవుట మావారిదే లోపము!

కోలా—(ఆశ్చర్యముతో) ఇదియేమి యాచారమయ్యా! (సంశయించి) పెండ్లి వారి దేమాత్రపుఁ బటాటోపము?

భృంగి—నిశ్చేత్యరుండు వరుడని యెఱుంగవా! నీ వెవరవయ్యా!

కోలా—ఏను బెండ్లికూతుని మేనమామను; కోలాహలుండను.

భృంగి—ఒహో! మహామేరుని పుత్రుడవా! ఏమి సంశయించుచున్నావు?

కోలా—మితలేని సంశయము మాకేల! సర్వజ్ఞునన్నిధానవర్తివి. నీకు చెంపవ వాఁడు తోడు దొరకలేదా!

భృంగి—నర్మిణు. మావరుఁ డొకడే యేమా, నోకడనే. మామాట సాగుఁ గాని మీమాట సాగునా!

కోలా—ఔనయ్యా! నాకెందుకు! (భృంగి వినకుండ మేనకతో)

ఉ. అక్క వితండవాది యితఁ డక్కరమాటలు చెప్పలే డతం

డిక్కడ కేగుదెంచె మన మిప్పుడ చూడగఁబోవనుంటి మ

మృక్క- మఱొక్కమా అడుగ నక్కడకక్కడ వెక్కుడొఁ జూచి
టక్కరిబాపఁ డీతనిఁ గదల్చుక తల్చుక పోవనిండ్రిగి.

భృంగి—ముంజేరి కంకణమున కద్దమేల! నన్నియు నింకఁ గొంచెములో మీకే
తెలియును ద్వారముగ వెడలిరండు. (భృంగి నిష్క్రమింతురు.)

కోలా—(హిమవంతునితో)

చ. వినుఁడు వివాహ కార్య మిది పేరులు శూరులు వచ్చినారు మీ
రనయముఁ గార్యమాదనుక నన్నిటికిం బహు జాగరూకులై
వినయ మెలర్పనుండి తగువేళల లోపము లేక వారలఁ
దనుపుచు నోర్పుతోఁ బరువుదక్కఁగనిం డింక లెండు భూధరా.

హిమ—అదేమిటోయి!

ఉ. మిక్కిలి నీవు చెప్పగల మెఱువలన్నియు విప్పిచెప్ప నీ
యక్కకుఁ జక్కగాఁ దెలుపనక్కఱ లేదిది మాకు నేరికి

కోలా—

నొక్కివచింతుఁగాని మదినొచ్చిన నే నెటుఁ జెప్పనేర్తు మా
యక్కకు నన్నియుం దెలియు నక్కరపట్ల వచించితిక దగ్గ.

మైనా—(నవ్వి) మామ! మనపావ్వితి వివాహము తుదకు జగన్మోహనముగా
నగును.

మేనక—అమాట యిప్పుడుగాదు. వరుని జూచిన తరువాతఁ జెప్పుదును.

తే.గీ. కన్నె నిచ్చెడివేళను వన్నెమీఱ

నేమి భాగ్యంబు లుండిన నేమి ఫలము
వరునిలక్షణ మొక్కటి యరయ నదియె
చాలు నన్నియు దానితోఁ బోలియుండు.

హిమ—(నవ్వి)

తే.గీ. మనము మది మంచెదని యెంచ మంచెదగుఁచుఁ

జెడ్డదని యెంచి విడువఁగాఁ జెడ్డదగునె
పురుషునకునైన స్త్రీకైనఁ బూర్వపుణ్య
మొక్కటియె ముందు నడుచును నిక్కువంబు.

అనంతరకరణీయమునకుఁ బోదము రండు.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

కృతీయ రంగము

రాజగృహము : స్థలాంతరము

ప్రవేశము—(వీరబునఁ గూర్చుని వ్యాఘ్రహాసనంబు గప్పుకొని చంద్రకళాంకిత జటాబంధముతోఁ గర్ణాణ్యజేపంబు ధరించి శివుఁడును, బాగ్యంబున యజ్ఞకజేపంబుతో బ్రహ్మయు, నెనుట భృంగీయు)

శివు—(చిరునవ్వునవ్వుచు బ్రహ్మతో) లోకములోని ననుస్తజనులు మదీయ పాణిగ్రహణోత్సవంబుఁ జూడవలెనని వచ్చియున్నారు. భూగర్భేంద్రుని బంధువర్గంబు లందఱు వచ్చియున్నారు భాగంబంతయు నీయంద యున్నది. బహుభాగహామండవై తొందరఁజేసి సుముహూర్తంబు వేళకుఁ బాణిగ్రహణం బగులాగునఁ గార్యంబు నిర్వహింపుము.

బ్రహ్మ—స్వామీ! నాయాలస్యమేమున్నది! మనపనియంతయుఁ బూర్తి చేసికొన్నాను! వారిక్కడకు వచ్చుటయేతిరునాయి. (లేచినిలుచుని) యింకను రారేమి? (తొందరగా ద్వారంబుఁజేరి) ఓహో! నగరాజా! సుముహూర్తము సమీపించుచున్నది. యేల యీ యాలస్యము?

(హిమవంతుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.)

హిమ—(చేతులు జోడించి) ఆర్యా! ఇదోగో వచ్చె వచ్చె! కొంచెము నిదాసించుఁడు. (హిమవంతుఁడు మూల లోపలకుఁ జోవుట).

బ్రహ్మ—(శివుఁడు వినకుండ భృంగీతో) భృంగీ! లోపల వీరేమో బహువిధ రిక్తిండుచున్నాగు లగ్నపత్రికం గొంపోయినచ్చితిని గదా. వారి తలపోత నీకేమైనఁ బొడగ జ్ఞానా!

భృంగీ—ఇతరముఁ నాకేసుయుఁ బొడగట్టలేదుగాని పెండ్లికొడుకు రూపు రేఖలొకనూలు చూడవలెనను నింకల్సియు వహుజనని కున్నట్లు తోచినది.

బ్రహ్మ—తరపూజా సమయంబున ముచ్చటదీరఁగా! యింకనేటికి?

భృంగీ—ఏమో వారి యాలోచన తెల్లున్నవో సాధారణముగ నాఁడుపిల్లల వివాహమును గుఱించి యాఁడునాండ్లకుఁ బట్టుఁదల యెక్కువ.

బ్రహ్మ—మనము చిక్కుపడునట్లున్నాము. చెప్పెడివారవరకు లేరా!

(కుండోదరుఁడు ప్రవేశము).

కుండో—భృంగీ! “నిరాశాః పితరోగతా” యనినట్లుయినది. మనమింక వెనుకకు నడువవచ్చును.

భృంగీ—ఛీ! ఛీ! కుభముచల్లారాయనఁ బెండ్లికూసురుముండ యున్నట్లున్నది చాలులే! ఏమిరా! లోపలికేయము లేమైన వినవచ్చెనా!

కుండో—మన రుద్రుని విషయమెట్లునుకొన్నను కుభమేకాని త్రోవబాగున్నది కాదు.

భృంగి—అంతయు బాగుగ నే యుండును గాని నూత్రధారణ మగునంతవరకు నిమ్మళించు.

కుండో—ఆ నూత్రధారణము కాఁగానె నూత్రచ్ఛేదన మగునట్లున్నదినుమా !

భృంగి—ఆమంగళము. ఆమంగళము.

బ్రహ్మ—ఓరీ నగ్నమంగళకా! పెండ్లికూతురు పాఱజూడక మాటాడెద నేలరా !

కుండో—ఇంకేమన్నది! ఆ పెండ్లికూతునితల్లి తనకూతు నీవరునకియ్యనని తిరుగబడి యెకరేమి చెప్పినను సుముఖురాలు కానున్నయది. యింకేమి పెండ్లి! శో! “ఉత్పద్యంతే విలీయంతే దరిద్రాణాం మనోరథా” యన్నట్లు నాదరిద్రుడు నా తోడనే తరుముకొని వచ్చినది.

బ్రహ్మ—(నవ్వి) ఛీ! ఛీ! యేమిరాయది !

కుండో—ఓహో హా! మీరు యాజ్ఞకులా ! (చేతులూగించుచు) కనుపెట్టు కొని యుండుండు. దీనితో మీయిల్లు నిండనున్నది.

బ్రహ్మ—కన్యాజనన మేదిపట్రిక మేనకయంత యవ్వక్తురాలటరా ?

కుండో—మతే! ఆవిడ గాదు మనము! నేను వచ్చినంత దూరము.

చ. హరునివివాహమం దహహ యైదు దినంబులు రెండు పూటల

స్వరమృదుషద్రస్సోల్లసదసారసుభోజన మొక్కరితిగా

సరికడజేసెదం గడుపు చక్కగ నింపెద సింపి త్రేపెదన్

గరముల బొట్టపై నిమిరి గండము లందముగాఁగఁ బూసెదన్.

అనుకొంటిగదా! తుదక నా నోట కరకామయే !

బ్రహ్మ—

చ. కను పిటు పెద్ద కుండవలెఁ గన్నను దిండియు మెండు నీకు ని

క్కడ నిపు డైదు నాళ్లులు సుఖంబుగ సత్రఁపుదిండిఁ దింటివా

కడుపున కిట్టి యాకలియుఁ గన్నడ దాకయి కిట్టి తిండియుం

గుడువపు తిండిపోతనెడి కుత్సకు నుత్సహానంబు కూడునా.

స్వల్పాహారంబుగా నటించుట కీర్తికరము, భాగ్యలక్షణము.

కుండో—బాగు బాగు !

శ్లో॥ ‘ఆహారే కృష్ణహరే లబ్ధా నకార్యా’ యను నీతి యేమగు?

బ్రహ్మ—అది యితరత సంగతయేకాని బంధగృహవిషయము కాదు.

చ. కడుఁ దినువారలైనను ముఖప్రియులై తమ బంధుపంక్తిలో

నడపెడ గల్పి యన్నముల నెక్కడి వక్కడఁ బారఁద్రోసి యిం

పడరఁగ లీల వాచవికి సంతయు నింతయుఁ దిన్నరీతిఁ గ

న్నది యటు దాటుకొంద రదె భాగ్యపులక్షణమందు రందఱున్.

దొరకని దొరకగదా యని యశనిఘాతపుండండి దింటివాఁడు క్తి నుండువారి కనహ్యము సరికదా! యెదుట నూరకొనినను జాటునఁ దలపట్లు పట్టుకొందురు. పదిమంది వచ్చెడి కార్యమునకుఁ జేసిన ప్రయత్నము కొఱతపడెనా వారికి మనకు నభక్తిరీకరము.

కుండో—అపకీర్తి యని లజ్జపడిన నాకలిదీరునా! వీరా.

ఉ. ఏ నిపుడల్ల లోపలకు నేగి ప్రయత్నముఁ జూచి వచ్చితిం
గాని యదెల్ల నాకె సరిగా సరిపోదని చప్పురించి పెం
వైన జగుప్ప నెల్లరకు నచ్చెరువొనటు లాడినాడ మీ
యాన చతుర్ముఖ మనకు నందఱు కన్నము పెట్టలేరు నూ.

బ్రహ్మ—ఓరీ! తొల్ల నీ యాడినది యదాఁగి మనుకొనవచ్చును. నిన్ను నీ పొట్టను నీ ప్రగల్భములను జూచి యీ వచ్చినవారి కన్నము పెట్టలేమనుకొని వెంటి కన్యాదాత యీ మాట యనియుండవచ్చును.

(విష్ణువు ప్రవేశము)

విష్ణు—(ఆగ్రహముతో) గంగాధరా! నీ భక్తుండు నీ వివాహమువిషయమై చేసిన యపకారము వింటివా! దైత్యుల నమ్మవచ్చునా! శరీరంబున బ్రవేశించి మచ్చికచేసికొని యిచ్చకాలకు నిచ్చవచ్చినటులఁ బిల్లివీడ నెలుక, నెలుకమీఁద బిల్లి, నెక్కించుచు నక్కఱసూలిన పెత్తనములలోఁ జొరబడుచు నడనడఁ జివాటుల కల వాటుపడుచు నిరంతర స్వాస్థ్యవిగ్నహనైకాయత్తచిత్తులై పరాధభగ్నీకరణ నిరంతర ప్రయత్నులై సాధుబాధ లొనరించువారు రాక్షసు లనఁబడుదురు. యజమానుం డెట్టి వారిఁ గనుపెట్టి వెంటనే పరిహరించెనేని స్వత్రేయంబుల కాటవట్టె విలసిల్లుఁగాని యట్టి తుచ్చులను దా నెఱిగి యెఱుంగక వారి కుటిలోపదేశంబులకుఁ శెవులొగ్గుచు నెట్టివారియం దెట్టి సామర్థ్యంబు లున్నవో కనుపెట్టఁజాలక సాధువులందు నిరసన భావంబుతో నుండనేనిఁ దత్సంగత్యదోషంబునఁ దానును రాక్షసకృత్యుండే యని జనదూషణంబులకుఁ బాల్పడి తుద కన్దంబులకుఁ దావలంబగును.

శివు—అవును. తొరకుండు మనయెడ నెట్టి యపకారంబు గావించినవాఁడు !

విష్ణు—

మ. భవదుద్యద్వరగర్వహూర్వాహణశుంభద్వోర్లతోజ్యంభణో
ద్భవవేధోండసహస్రరక్షణ కళాధారంబు ధీరుండు దా
నవనాధుండు ముధావధీరణములందా మమ్ము సాధించె నీ
వవిశీర్ణాధికనిష్ఠ నుండునెడ వాఁ డాధత్యము నీవడునే.

శివు—వాని మానసికతపోని స్థావిశేషంబునకు మెచ్చి యట్లు ప్రసాదించుట యభ్యుతికి విధియైనది.

విష్ణు—మీరు విధించిన వరంబులు మన్నించుట మాకు విధి యనియే యింత దనుక వానిధాటికి నడగిమడగి కాలంబు గడపితిమి. వాని జాతిలక్షణం బిప్పుడైన మీకుఁ బాడఁగట్టెనా ?

శివు—ఏమి ! కృతఘ్నులౌవృత్తి నవలంబించెనా ?

విష్ణు—

ఉ. మీకు వివాహమాననంబు తమిషారనాధుఁ డనూయుఁడౌచు న

స్తోకదురుక్తు లద్రవివరుసుందరికిం దగఁదెల్పి పెండ్లి కా

నీకు మటంచుఁ బంపెనట యింతకుముందె నిజానుజాతనా

భేకిని వచ్చి మేనకకు ఛిద్రము లేమియ్యె చెప్పె మీపయిన్.

తన మాయావశంబునఁ గుమద్యతిరూపంబున వచ్చి వాని సహోదరి యగు నయ్యజామభికన్యాజననికి నేమా గజపి ప్రాతికూల్యం బుపదేశించి పోయినదట. దానంజనే మేనక తనకూతును మీ కీయనిని ప్రతివట్టినదట. ముహూర్తమైనదాఁక నమ్మఁగూడదు.

భృంగి—(శివునితో) నాఁడు నా యూహించియున్న విషయంబేమైన నుండునా ?

శివుడు—ఛీ! ఛీ! ఆ విషయము గాదు. (విష్ణునితో) నా భక్తుండు నా కిట్టి యపకృతి దల్చునా ?

విష్ణు—ఆహాహా! ఇంక మీకు విశ్వాసమేటికి ?

చ. పయికి వినఘ్నుడై కపటభావ మెలర్పఁగ నొద్దఁ జేరి ని

శ్చయముగఁ దోడివారలకు స్వామికిఁ గీడుదలంచి సొంతపుం

జెయువులఁ జక్క-బెట్టికొను చెన్నటి నెన్నటికైన గుర్రెరిం

గి యవల దోలి యాపయిన గీ టదగించుట మంచి దారయన్.

మానసికపూజలచే నిన్ను భ్రమింపజేసి నీ పరోక్షమందు మమ్మెల్లరి నలయించి నట్లుగానే తుదకు నిన్పుగూడ మోసపుచ్చ యత్నించి నాఁడునుమా !

శివు—(విమర్శించి) మాధవా ! ఇప్పు డీ పరిణయభంగోపాయచింతనంబు వాని సోదరి యొనర్చినదేకాని వాని యుద్దేశముగా నే నెంచను.

విష్ణు—వాని యుద్దేశము గొనకయే యది యంతకు సాహసించునే ! భక్తుల యెడ గుణాగుణవిమర్శనంబు దలపెట్టని సులభవాత్సల్యుండవు.

చ. పరిణయమైనతోడ సులభంబుగఁ బుత్రుఁడు పుట్టునేమొ వాఁ
డరయగ నెట్టివాడగునో! యాతఁడు తన్ను జయించునేమొయన్
బరమనిచారమేర సురనైరికి నుండదు వాని తగ్రతమే
తిరముగఁ బారెఁ గ్రూరుఁ డవిధేయుఁ డవిశ్వసనీయుఁడెప్పుడున్.

శివు—

ఉ. భావము మత్పరంబని శుభప్రదవైఖరి నుంటి నిష్టు త
దాభావము నాయెడం గడుఁ గృతఘ్నులఁబూనెగదా “వినాశకా
లే విపరీతబుద్ధి” యని శేఖవిరోధికి డగ్గరించెఁబో
దైవగతి నివినాశ మిఁక ధైర్య మవార్యముగాఁగ నుండుఁడీ.

కుండ్లో—తలవంపులు లేకుండగ మేనకచేతిలో గలచి యీ పులుసుతో నీ
ముద్ద మింగితిమా యవియన్నియు జేసికొన్నంతఫలము.

బ్రహ్మ—(ఆశ్చర్యముతో) (స్వగతము) ఆహహా! హరిహరాదులమందరము
తుదకు మేనకచేతిలోఁ జిక్కితిమి! (పరిక్రమించి ప్రకాశముగా)

తే.గీ. ఔను గాదని యేదియు ననకపోయి

లేమి యాలస్య మోరార యేమి యానా

లగ్నమును డగ్గరించెను లక్ష్మ్యమేది

భృంగి—

పిలుము వెండియు నటువోయి పేరువెట్టి.

బ్రహ్మ— (ముందుకునడచి) ఓహో! కన్యాదాతలారా! యేల యీ
యాలస్యము?

(తెఱిలో)

ఉ. వచ్చితిమిప్పుడే యిదిగో వచ్చితి మిప్పుడ యార్యులార మీ
రచ్చటనుండు డించుక

విష్ణు—(శివునితో) వింటినా! ప్రాతికూల్యంబుతో నుండెడి తన గృహిణిని
బ్రతిమాలుకొనుచు గన్యాదాత యిచ్చిన ప్రత్యుత్తరము నుమా యిది!

(నుజలఁ వెఱిలో)

యొకించుకయుం బనిలేదు లేచిపో

వచ్చును బిల్లనీయమిఁక వచ్చిన వారలు వచ్చినట్లై పో

వచ్చును బిచ్చిమానుడిఁది వాస్తవ మంటిమి సిగ్గులేదొకో.

బ్రహ్మ— యిది కన్యాజనని యాడిన మూర్ఖుక్తి నుమా! స్పష్టముగాఁ వెగఁ
జెప్పినది.

విష్ణు—(శివునితో)

తే॥ గీ॥ వివిధవైభవ మొప్పార వెడలి వచ్చి

తుదకు నిష్క్రమియోజనముగఁ దొలఁగి పోవ

మనకుఁ దలవంపు గాదె యా దనుజకృత్య

మెట్లు నైరింపవచ్చునో యిందుమాళి.

కుండ్లో — (బ్రహ్మతో) మిక్కిలి పురికొల్ప నిజేమయము!

బ్రహ్మ — (కుండ్లోదరునితో) ఊరకుండుము సమయముగాదు:

శివుఁడు — (జాగుప్పవడుచు విష్ణువుతో) ముందుఁ గరణీయమెది?

విష్ణు —

చ. తనసుతనీయనంచు నెటుదాటుకొనంగల దద్రికాంతఁ గ
న్గొనుదము వారు వీరు సరిగూర్చి వచింపరే! నిక్కమెంచరే!
ఘనయశుఁ డానగేంద్రుఁడు వికల్పము రానియఁ డట్లువచ్చెనా
మునుకొని యేను మేనకను ముఖ్యముగా వినుపింతు నీశ్వరా.

కాని తారకుని కృతఘ్నత్వము మరువకుము.

(ఒకప్రక్కనుండి హిమవంతుఁడు, మేనక, ప్రవేశము).

మేనక — (దూరముగ నిలుచుని శివుని జూచి వారు వినకుండ
హిమవంతునితో)

కం॥ యెక్కడ దొరకెను. మన కీ

చక్కని వరు డింధుముఖిని జయ్యన మన మీ

తక్కిరి బిక్కిరిగానికిఁ

దక్కక యియఁగానె నగరే తక్కిరు లకటా.

హిమ — (కనీబిసుకుకొని యితరులు వినకుండఁగ)

ఉ. మాటలు మానవే నుదతి మానము దక్కదు మాట పోవము
మృఘాటికి మాటయిచ్చితిమి మాటలె పీటలమీఁది పెండ్లికి
పాటి ఘనంబె! మాట పరిపాటిని బాటినిజేయ లోకమం
దోటమి లేదు మాటవిను మూరకఁ జారకునోరు నేరవే.

(పరిక్రమించి బ్రహ్మతో) యాజ్ఞోత్తమా! వరుని మంగళస్నానార్థము
లోనికిఁ దోడ్కొనిపోయి మీరందరు కళ్యాణగృహంబులో నుండుఁడు)

(అందరు లోపలకుఁ జనుట)

మేనక —

తే॥ గీ॥ పెద్దవారలు మీకునే బేరుఁబెట్టి
చెప్పవెరచెద నిది మీరె చిత్తమందుఁ
బారఁజూడుఁడు చాటేల భామనీయఁ
బోలదిది పెండ్లి వేయి కాలాలపంట.

హిమ — ఇన్నికో! చుయముకాదు ! వి నెదరు. మాటాడకు.

మేనక — (పరిక్రమించి స్వంతము) ఇప్పుడు లోలోపలి గురువుతో నంటినా నామగఁడు నాయుంకెప్పు రంటిని నోక్కినను మెదలించెడు. మనమివిషయములో గట్టిపట్టు పట్టవలసినదే! (ప్రకాశముగా)

ఉ. ఈవరుడేమి! యాసుదతి యేమి! యహా! యిటుచూచిచూచి నా భావము గొల్పుకున్నది శైబాసు భళా! మిడిమేలమయ్యె నీ భావజ్ఞువైరి యిందుకయి భవ్యతపంబు నెపంబుఁ బెట్టి యీ క్రేవనె పొంచువేసెకొకొ! కేవలమూఢులమైతి మక్కటా.

హిమ — (సమీపించి) శుభాంగీ! శుభకార్యపుంబట్ల లేనిపోని గృహకల్లోలములు పెట్టుకొనుట శుభముగాదు.

చ. వరునకులోపమేమి! భగవంతుఁడు లోకము లేలువాఁడు శ్రీ కరసుగుణాలవంబుఁ డవికారుఁడు స్వాశ్రితకోటి కెప్పుడుగ న్వరములనిచ్చువాఁడు మనపట్టికిఁ బోలినవాఁడు గాఁడె యీ వరుసకె కన్నెదానమును బాయక చేసితిమా తరించమే.

మేనక — (విచారముతో) ఇంతమాత్రపు వరుఁడొక్కఁడు లేడని యితఁడే సర్వోత్తముఁడని యిప్పుడు గూడ నాకండ్ల గంతులు కట్టుచురా!

శా. ప్రత్యక్షంబుగఁజూచుమూ యిప్పుడె సంపన్నుండె కానిండు ను మృత్యు బీతనికిచ్చివేయుట యహా! కించిత్తుఖంబైన లే దత్యాశ్చర్యముమీరుచూచితిరే! యా యాకారమాతీరు చా ల్పిత్రూపాంబానరింప మేలిపుడు నాప్రాణేశ భావింపవే.

ఏమైనకానిండు. నాకన్న చిన్ని ముద్దులతల్లిని నెక్కడ నైనఁ జక్కనివాఁడు వయస్కాముఁడుగా నుండుట ప్రధానముగాఁ జూచుకొని తక్కిన భోగభాగ్యంబులు యధాసంభవంబుగ నెంచి యట్టివాని కిచ్చితమా మనమందఱము సుఖఁపడుదుము. కంటికింపుగానప్పుడు కాఁగిలిండుకొననేల! యను ముతకశాస్త్రము లోకములోనున్నది యెఱుంగరా! ఈ పెండ్లికొనునందు మాడఁ బైపై మెరుగులైన నాకండ్ల కనహ్య మగుచున్నవాఁడు.

హిమ — అపకీర్తి మోయలేము సుహ! పైపైయందము లేందుకు! కొఱకుకొని తిననా!

• మేనక — తా ననుభవించజేసివాఁడొరులకుఁ బెట్టనేర్చునా! యదియును త్రడే! యిదియు సుత్రదే!

హిమ — ఇట్టిదానవు మొదటనుండియు నేల నూరకుంటివి?

మేనక—నన్నందలు చూచుచేసినారు. నా కన్న చిన్నబిడ్డ నీ యందవికారపు ముదిపెండ్లికొడుకున క్రియనొల్లను. సుముహూర్తము మానుకొని వెడలి పొమ్మని మీరచెప్పుడు. లేనిచో నేన చెప్పబోవుచున్నాను. నేను పీటలమీదకురాను. నాచిన్న బిడ్డను నేను పంపను. (ముఖముఁ ద్రిప్పుకొనుట)

శ్రిమ—నిన్నెవ్వరు చూచుచేసిరి!

మేన—ఇంతంత! యంతయు మోసమే! మీ రచూచుట. మీ రెఱుంగరేమో! యిప్పుడు నా కంతయుఁ దెలియుచున్నది.

హిమ—చెప్పఁగూడదు!

మేన—చెప్పకేమి!

చ. భువి నెటువంటిపెద్దలకుఁ బూటక మాఁచుట నై జమయ్యె నాఁ
డవి యివి లేనిపోని తరహాల్యరహాల్యలె నెన్ని మాఁటలో
సవరణఁజేసి చెప్పిరలసత్తుమహర్షులు మీకునాకు నిం
దపుర యవెల్ల నమ్మితిమి యదొకఁడైనను ఏనికున్నదే.

నవమన్మథుని దిగ్విగ్రహించెడి మూర్తిమంతుఁడని, రాజకళా విభ్రాజతుండని, పూర్ణ విభూతికాముండని, భోగి సూర్యుండని, శ్రీమంతుఁడని, మనకన్నెకు నీఁడుబోఁడుగ నుండువాడని మొదలగు ననేక మాయాప్రలాపములాడి మనల నమ్మించి మోస పుచ్చినారు. వారు జెడలు గడ్డలుఁబెంచిన సత్యవంతులంట! యాడిన వన్నియు నన త్యములే; నూరుకల్లలాడియైన నొక యిల్లునిలువ మన్నారను కాస్త్రమును బాగుగాఁ జదివినారు. శబాసు! శబాసు! వారి మాయలేపాఁటి! నామాయఁజూడుమని యా ముసలిమగని వెంటవేసుకొని యాముసలమ్మ యరుంఁగెమ్మఁ గూడఁగూడందిరిగి యీ వరుని యందము చందము నాచెవులలో నూరిపోసినది. పెద్దముత్తైదువుగదాయని నమ్మటకుఁ గారణమైనది. అమ్మా! యెంత మాయలత్తి! తొల్లి యానాఁడుదేవ ముని యంట ముందుగఁబురికొల్పిన వాఁడు. వీరి యిప్పుడా పెళ్ళి పెద్దలలో నొక్కరైనఁ గానరాకేమి! యిదంతయు నిట్లు చక్కఁద్రోసితిమిగదాయని యిప్పుడు మొగము చాఁటేసినారు కాఁబోలు.

ఉ. కన్నియ నిచ్చునప్పుడును గైకొనునప్పుడు ముఖ్యులేగియా

కన్నెనుగాని యావరునిగాని సమక్షములోనఁజూచి యా

వన్నెలు చిన్నెలెన్నికకు వచ్చెడి నేనియు నట్లు వృత్తుల

నొన్నిటిఁగూడఁ గన్గొనుచుఁగూర్పఁగనొప్పు వివాహమెప్పుడుకా.

మత్తకోకిలావృత్తము .

కూడునా యదికూడదాయని కూడి చూడక భాగ్యము
ల్గూడియున్న వటంచుఁ గొందఱు గూఁతునిత్తురు గూర్చి
నీడుచాలని వానికోరిక యీడ్చుమించిన వానికోరిక
చేడకేకద యేదివచ్చినఁ జేతులారిఁగఁగూడునె.

అనుభవంబునకు సిరియెంత యుండిననీమి ? యిన్నాళ్ళు వెంచి చేతులార
యిటువంటి శతవృద్ధునకు సంబంధింపనవలె గంటకాళ్ళకెంతగటఁ జెన్నించెడి తరుణ
కదలీదళంబునకుఁ పోలెఁ బ్రథాన ద్రవ్యంబు బాగుండక పోవుటంజేసి సర్వవిధంబుల
నియ్యాడుదానికే యసౌఖ్యముగదా !

(అపహాస్యముగా)

చ. ఎడపక నల్లడ లెవ్వడకి యేమని తెచ్చితిరేరి కోరి యీ
బడుఁగును గన్నెదారకు శైబాసు కనుంగొనఁ గప్పనిండఁ జాల
బెడఁదలు తెచ్చిపెట్టకుండు వే వెడల నెలవిండు వీరికిం
బడఁతివివాహ మీయెడనుమానితిమెప్పుడో ముందటంచొగిగ్.
హిమ—(కోపముతో)

ఉ. ఏ ననఁజాల నాఁ డలమునీంద్రులముందట నీవు నేను వా
గ్దానముఁ జేసి నిశ్చయముగా సుముహూర్తము నొప్పికొంటి మ
ల్లై నవచంద్రమాళి మనయింటికిఁ బెండ్లికిఁ దల్లివచ్చె ని
చ్చానను శూలికిచ్చుటయె సత్పథమఁ గుహంబు తక్కినక.

పిన్నపెద్దల ముందట వాగ్దత్తమనోదత్తయైన కన్యనుఁ బాణిగ్రహణ సమయంబు
నకు లేనిపోని భ్రాంతిపెట్టుకొని యా వరున కీయననుటకంటె వేఱ పాతకంబు కలదే !

కం. తుద కీ యల్లరి యేలనె
పదుపురలోఁ బరువుపాదె పడతీ ! మన తీ
రిది యనఁ దలవంపులకా
యిది కాదన కీవు నాకు హితవుగ రావే.

మేన—(స్మృతిసభిసయించి) మహాత్మా ! పరువన్నది మాటలతోనే వచ్చి
మాటలతోనే పోవునా ? నందగ్భనూలోచింపరలె ?

మ. ఇతఁడా మున్నటియత్తవారిని మహాహీనంబుగాఁజూచి యీ
యతివ ముచ్చటలకైనఁ బుట్టినలు గట్టా ! చూడఁబోనీక తా

నతి ధూర్తుడయి యేడఁజింపె వినమా ! యానాఁడుసర్వంబు వి
స్మృతమయ్యె న్మనపాట్లు నంతటివనూ మీబుద్ధిలో నెంచుడి.

హిమ—(చెవులు మూసుకొని స్వగతము) హరి హరీ ! సర్వమంగళ వివాహ
శేళనిది యమంగళము లాఁడుచున్నది. (ప్రకాశముగా)

చ. కులసతి విజ్ఞరాలయిన గొప్పగృహంబునఁ బుట్టి వచ్చినం
గలతకుఁ బోక శాంతముగఁ గార్యపుఁబట్లను లాఁతివేళలం
దలఁపడి భర్తమాఁట జవదాఁటక తాను జరిగించునేని యా
కులములు రెంటికి స్థునతఁ గూర్చును బేర్చును ధాత్రిసెప్పులఁ.

మహామేరువునకు బుటవైనను, బుద్ధిచాకచక్యంబు గలదానైనను, మదీయ
సంకల్పితాంగంబు విఫలంబుఁజేయనాఁడుట నీకుఁ దగదుసుమా !

మేన—ఏను రాను. మీ యిష్టముచొప్పున మీరే చేసికొనుఁడు.

హిమ—రానంటివా యడ్డదుసుమీ ! అంతగా నవఁదరమాయెనా నిన్నుఁ గొంపా
వ లేననకొంటివా !

(తెఱిలో)

ఉ శ్రీనవనాద్యము ల్వలయుఁ జేడెలు పాఁటలఁబాడ మంగళ
న్నానములై వధూవరులు చాల నలంకృతులైరి దాతలం
గానము రాదు యాజ్ఞకులు గానరొ లగ్గము డగ్గరించె గ
ళ్యాణముఁ జూడ నిండిరి జగాళులు ద్రొకి-మలాడుచు న్వడిఁ.

హిమ—(పరిక్రమించి విసుట)

(బ్రహ్మ, భృంగి ప్రవేశము)

బ్రహ్మ—ఏమి యీ యాలస్యము ?

హిమ—యాజ్ఞకోత్తమా ! సుముహూర్తంబున కింక నెంత యవకాశము ?

బ్రహ్మ—అవకాశ మేది ? సమయమగుచున్నది.

హిమ—వధూవరుల సంగళిన్నానము లయినవిగదా ! అంకురాకోపణ మింతకు
మున్నే యైనది. మంగళవాద్యంబులు మ్రోగుచున్నవి. పరమేశ్వరుండు నమస్తభృందా
రకబృందంబులతో నా యింటఁ బాదంబు మోపిననాఁడు. మా బంధువులు మేరుమందర
గంధమాదవపారియాతాదు లంగఱు వేంచేసియున్నారు. మా యాలస్య మేమియు
లేదు. రండు. సంకల్పము చేయింపుఁడు.

బ్రహ్మ—మీరో !

హిమ—ఇదిగో శేనున వచ్చుచున్నాను.

బ్రహ్మ—యజమానురా లిక్కడనే యున్నదేమి ?

హిమ—కన్నె ధారపోయింటకు నేను చాలనా ?

బ్రహ్మ—అ! అ! కూడదు కూడదు. మీ దంపతు లిద్దరిచేతఁ జేయఁదగినది సుమా !

హిమ—అటంకము వచ్చినప్పు డేమి చేయవలె.

బ్రహ్మ—(ఆశ్చర్యముతో) అటంక మేమియుఁ గనుపడదే ?

(హిమవంతుఁడు మోము వంచుట)

(మేనకతో) మేనకా ! యేమి విచారించుచున్నావు ?

(మేనక తల వంచుకొని యూరకుండుట)

(తనలో) ఏమి యీ చిత్రము ! (ప్రకాశముగాఁ బరిక్రమించి భృంగితో) నీవు లగ్నపత్రిక గొనిపోయి ముందుఁ గలసి నూటాడి వచ్చినవాడవు. యజమానురాలి చింతాబీజమేమైనఁ బొడగఁపైనా ?

భృంగి—నాకుమాత్ర మేమి తెలియును ? న న్నడిగినమాట యింతకుముందు మీకుఁ జెప్పినదే. వరుఁ డేమాత్రపువాడని న న్నడిగినది. యిక్కఁ గొంచెములో నీవ చూతువు. న న్నుడుఁగనేల యని యంటిని.

బ్రహ్మ—(నవ్వి) భృంగీ ! నీ యవహాస నాకన్యములు మాకుఁ బరిపాటిగాని క్రొత్త వారికా ! పయిగా రక్కసి గుర్బోధనల కులికిపడుచున్న యీబిడకు నగ్నిలోఁ బోసిన యాజ్యంబు లగుచున్నవి.

ఉ. పట్టినపట్టు దిట్టముగఁ బట్టితి విట్టటుఁ బోక వడ్లతోఁ
దట్టయు నెండునట్లు పలుతట్టల కన్నిటి కోర్చి గట్టిగా
గట్టులఁజేర్చి నిట్లు గట్టుకొనం దలపెట్టఁజేసి బ
లగట్టిన గట్టువిల్లు శుభకార్యము ధుర్యుడవౌచు నెట్టవే.

(మేనకతో) సుందరీ ! యింకగదరుండు బహు సుందరకోమలాకారుండు. బహు కనునీయాంకారప్రియుండునయ్య నూలబుదిగలవారికి విపరీతంబుగఁ దోచును గాని నూత్నబుద్ధి గలవారికి నిజస్వరూపముతో నేత్రానందవ్యాసయానందములు వెల్లి గొలుపుచుండును. మదియనాకాన్యవృతంబులనే నీ విఁకఁ జిత్తనాలిన్యముఁ గడగి వేసి మావలెనే పరిశుద్ధస్వభావముతో నుంటివా; అప్పుడు నీ మనస్సంతోష మింతింత యన రాదు. పరమేశ్వరమహిమలు సామాన్యముగా వేద్యములగునా ! యీ పెండ్లిమారుని కృపచేతనేకదా యేన నృప్తికర్త! లలాటలిఖితరేఖాఫలముఁ దొలఁగింప నెవరితరము ! నా మాట నమ్ము. తెమ్ము.

మేనక—ఇంతకుమున్ను నా విన్న యంశములకు నిప్పుడు మీ రన్న యంశము లకుఁ గడుఁ దారతమ్య మున్నది.

బ్రహ్మ—నీ పెదరివలన వింటివో యదార్థమాదుము.

మేనక—కుముద్వతివలన.

బ్రహ్మ—(విమర్శించి చకచక నగి) దాని మర్మము వేఱ. నీ మనస్సాక్షిగా యోచించుకొనుము. వశిష్ట విశ్వామిత్రులకుఁ బరస్పరవిరోధమని లోకప్రసిద్ధియేకదా! వారిరువురు సేకీభరించి తొల్లఁ గావ్యుఁ ఘటమటగా వచ్చినవారేకా! కుముద్వతి ప్రత్యేకముగా వచ్చి నీకుఁ బ్రతికూలవాక్యము లుపదేశించుట యనంతము.

మేనక—(ఆశ్చర్యముతో) హరిహరీ యధార్థము.

బ్రహ్మ—అది కాదు. జగత్కంటకుం డగు తారకునిపనుపునఁ దత్సహోదరి యజాముఖి యుత్తరకాలభీతిని శంకించుకొని తావకీయ పాణిగ్రహవిఘటనాపారతంత్ర్యంబున నాయావినియై నాఁటి యరుంధతి వాక్యములపై నీ కనాదరణంబు కలిగించి తనయం దధిక విశ్వాసంబు కలిగించుకొనటకై ప్రతిబంధిగా తద్భర్తకుఁ బ్రత్యర్థి యగు విశ్వామిత్రుని పత్నివేషంబుఁ దాఁ దాల్చి యేకతంబ యరుదెంచి వివిధ దుశ్చోధనంబు లతో నిన్ను మోసపుచ్చి పోయినదట. దీని వాస్తవ మింతియ.

మేనక—అ! అ! యింత విరుద్ధమా! (యోజించి) అంతే కాఁబోలు.

బ్రహ్మ—భ్రాంతి వదలుకొనుము.

చ. కనకగిరీంద్రునింటఁ గనకంబువలెం బ్రభవించి యీ హిమా
వనిధరు చెట్టఁబట్టి జనవంద్యపథంబున నుండఁబోలు నీ
కనువగు నా పతి ప్రియము నడ్డఁగజాలును దొడ్డతల్లి నీ
మనసును మల్పికొల్పికొని మానక లగ్నము సాగనిమ్మొగిన్.

మేనక—(నమస్కరించి) మహానుభావా! ఘటనాఘటనసమర్థులు మీరే యను మారు యిప్పుడు స్ఫురించినది.

బ్రహ్మ—

ఉ. సత్యము నాదువాక్య మిది చక్కఁగ నమ్ముము లెమ్ము మేనకా
నిత్యశుభాంగుఁ డీ వరుఁడు నీ మనసాప్సరగ నుండు నల్లుడొ
వ్యత్యయ మేమియుం గనము వ్యర్థవిచారము లెదుకమ్మ స
త్కృత్యము నాఁకికిం బతి యభీష్టము సల్పుటయే యెఱుంగవే.

(మఱలఁ దెరలో)

ఉ. శ్రీనవవాద్యము ల్పైలయఁ జేడెలు పాటలుపాడ మంగళ
స్నానములై వధూవరులు చాల నలంకృతులైరి దాతలం

గానము రారు యాజ్ఞకులు గానరొ లగ్గము డగ్గరించెఁ గ
 ల్యాణముఁ జూడ నిండిరి జనాభులు ద్రొక్కిడులాడుచు స్వడిక.

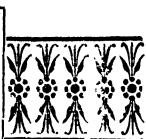
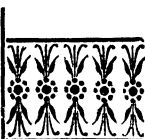
(అందఱు నాశ్చర్యముతో విసుట)

హిమ—ముందు మనదే యవశిష్టము. తదనంతరకరణీయమునకుఁ బ్రయత్నింతము.

(అందఱు వెడలుట)

గద్యః ఇది శ్రీతర్కవేదాంతాది సకలతంత్రస్వతంత్ర శ్రీమ దనుగమభట్టాచార్యాది
 ప్రసిద్ధవిరుదాంతిత శ్రీమ దభినవగౌతమావతార శ్రీ కురుగంటి వెంకట్రామశాస్త్రి
 కంఠీరవ పాత్ర శ్రీ కురుగంట్యప్పయ్యశాస్త్రిపుత్ర శ్రీ వెంకమాంబికా సతీతిలక
 గర్భశక్తి ముక్తాయనూన శ్రీ హరితసగోత్రపవిత్ర శ్రీమ దుభయభాషా
 భాషాయనూన లలిత కవితాధారా ధారాళ యశోవిశాల సహజపాండిత్య
 సాహిత్య శ్రీ బాలాత్రిపుసుందరీవరప్రసన్న బుధజనవిధేయ శ్రీ కురు
 గంటి నూత్యనారాయణశాస్త్రి నామధేయ ప్రణీతంబులగు
 సర్వేశ్వరులలో నగ్రగణ్యంబగు కుమారసంభవ నాటకంబునఁ
 పంచమాంకము సమగ్రము.

కు మార స ం భ వ ము

షష్ఠా జ్ఞ ము

ప్రథమరంగము

ప్రవేశము — శాకోటకుండు, పుష్పదంతుడు.

శాకోటకు — ప్రియసఖా! పాశ్చాతీ కళ్యాణోత్సవముఁ జూడవలెనని బహు దినములనుండి యానపెరిగి కొని బహుమానమునుండి పరుగెత్తుకొని వచ్చినందుకు జనసమష్టిములో నొకమూలఁబడి పోవుటంచేసి యయ్యెట్టిడిని నాకుఁ జూపులు సరిగనందలేదు సుమా!

పుష్పదం — (అశ్చక్రముతో) ఇంతకుఁ గళ్యాణోత్సవ మాద్యంతము ని కండ్ల కందలేదా!

శాకో — ఒక్కఁడనేకాని యొకింతదూరములో దక్షిణమునుండి యగస్త్యుండఁట యొకముని నాకంటె నెక్కు డు పసిగిడుచు నన్నుఁ గలియరా మే మిటుపురము నహమహుకతోఁ బరుగులిడుచు ద్వాగముఁ జూఁబడుచో నతఁ డేమాయెనో మఱల నా కగపడలేదు.

పుష్ప — నీవు మొదట నాతోఁగూడ వచ్చితివా! తిలువాతనైన నవ్వభూ పసుల దివ్యమంగళ రూపములు ని కన్నులను నందినవా!

శాకో — తిలువాత నందకేము! పుష్పదంతా! యా ముని యెవరు! చేతిలోఁ గమండలమైన లేకు.

పుష్ప — విను.

చ. శివుల కరగ్రహంబు గనఁ జేరిన వారల భార మెక్కుడై

భువి నిటుప్రక్కఁ మ్రొంగఁగనెఁ బోరున నావలిప్రక్కఁ దూఁకము
సనరణచేయ నవ్వరుండు చయ్యనఁ బొమ్మనఁ బోయి కుంభసం
భవుఁ డటఁ గుండికన్నిలిపి భద్ర దిదృక్షును వచ్చెఁ గ్రమ్మఱ్ఱ.

అగస్త్యుఁ డొకయెత్తు కమండలు నొక యెత్తు. తనకుఁ బ్రాప్తినిధిగాఁ దన చేతి కమండలువుం బెట్టి యా దక్షిణదిక్కునుండి తెప్పపాటు మాతృములో వచ్చి కళ్యాణోత్సవము కన్నులారఁ గన్నాడు.

కాకో—నరిగాని పరిణయం బగునంతవఱకునుండి పురందరాది బృందారకులం దఱు నొక్కరియైన దిగబడకుండ లేచిపోయి. కన్యాదాత యీ పెండ్లివారి నందఱిని భరించలేనని యన్నాఁడా యేమి !

పుష్ప—(నవ్వి) కులభూధర చక్రవర్తికి నట్టి యశక్త దుర్జనత్వ మనుకొన వచ్చునా ! యమకులందఱు సుధాభోజనులు, వీరి భోజనంబులు మూఁజూడరు. గానఁ బాణిగ్రహణోత్తర క్షణమే వెడలిరి.

కాకో—వహవా ! కొండలరాయనికిఁ గొండలపాడవులుఁ జేసికొన్న ప్రయత్నమంతయు లాభమే ! యాఁడుపిల్ల పెండ్లిఁజేసి యాఱు నెలలు తినుమన్నమాట నిజమైనది.

పుష్ప—ఈ కన్యాదాత యట్టిలాభ మపేక్షించినాఁడా ; (జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చుకొని) అక్కడి చమత్కార మింతింతని చెప్పందరమా !

కాకో—ఏమది ! ఏమది !

పుష్ప—

కం. సుముహూర్తమైన తోడనే

యమకులు వడి లేచిపోవ సచ లేండు దా

బ్రమయుచుఁ బెట్లెక్కుమారుని

నమరంగ నిది యేమియనుచు నడిగియు నతుండె.

ఉ. ముప్పది మూఁడుకొల్లు సురముఖ్యులతోఁ జనుచెంతువంచు నే
సప్పుడె కొండలాదిగఁ బ్రయత్నము సిద్ధముఁ జేసికొంటి నీ
రిప్పుడె లేచిపోయి గదియేమి విచిత్ర మిదేమి కళాను నా
తప్పు క్షమించినారి నిటుఁ దప్పుకి వేపిలిపింపు మిప్పుడే.

చం. అని పలుమారు వేడికొన నప్పర మేశ్వరుఁ డద్రుహితుఁ
మనముదలిర్ప మోము మృగు మంజు హంసంబులు మొలక

లెత్తుమీ

యనిన విధంబె మాబలంగమంతయు వచ్చునుగాని యాఁకటం
గునియుచునున్న యీవటునకుం జలిబువ్వ యొసంగుండింతలోక.
అనుచుఁ దుచ్చెత్తిరిందనున్న యా కుండోదరునింజూపెను.

కాకో—ఏని తిండి తండోపతండము. పయినయేమి ?

పుష్ప—

ఉ. చూపినతోడనే యతఁడు చోద్యమటంచు నెఱుంగలేక యా
బాపనిజేతఁబట్టికొని పాకగృహంబున కేగి యచ్చటం

జాపిన పీఠమందునిచి చారుల సత్కదళీ దళంబులొ

నూప వదన్నములుడువఁ జూడుడటంచు విధించె సూదులన్.

కాకో—(పక్కుననవ్వి) వీనిగర్భగోళంబునకు బ్రహ్మాండ మంతటి యన్నరాశి యైనను దానికి శతగుణంబులై నవ్యంజనంబు లైనను జాలవు. తిండిపోతని లోక ప్రతీతియే; తరువార, తరువార.

పుష్ప—ఆ నమయంబున వానినీటు, గోటు, తీవి, యొయారము, హోషు, రాజాధిరాజులైన లేదు. చూచితీవలెను.

కాకో—భద్రా! భద్రా!

తే. గీ. వరుని వైపున బహువేషభాషలొప్పు

గొప్పగా సాగు వియ్యంపుఁ గొలుపులెల్లఁ

గన్నెదాతల యింటను వన్నెమిగుల

వీనిమీఁదనె తుదకంట వెలసె నొక్కొ.

తలువార! తలువార!

పుష్ప—ఏమి చెప్పుదు కాకోటకా! మొఱమొఱలాడు మొఱుగుంబట్టుఁ బుట్టుంబులు ధరించి, బంగారు టట్టులనంగుగుల్కు నడుగుంగెందములం బావలందముగ నెడమప్రక్క విడచి కఱకు టవరంజిపూపని, రంగుల సింగారంబగు బంగారపు గ్రంధి కోళ్ళ కురంగధరకాంత పీఠంబునఁ గూర్చుండి వెనుకతట్టున ఫటికమాణిక్య కుడ్డంబున నేటవాలుగఁ జారితలవేసిన వైడూర్య స్థగిత మరకత శిలాఫలకంబున నానుకొని నవరత్న మరీచి వీచికా ధగదగితిముగ చిత్రవిచిత్ర రేఖాస్నిగ్ధ కలధాత కళాచితారత్నంబు దాఁపలి చేతిక్రింద మెఱయ జాలువాపనిండి రేకురేకు టనంటి యాఁకులొ నూదకారులచే నేకవార ద్వివార త్రివారంబులుగాఁ బెట్టఁబడిన పదార్థ సార్థంబు లొక్కొక్క కబళంబునకైన రామి దవడలాడించి నోటనిండ నమల సత్సహ పడుచు “తే తె” మృని గొంతెత్తి యింటిమీఁది కప్పు చప్పున నుప్పరంబున కెగయు చాడ్పునఁ దాఁజేయురాఁజేయు నఱపులతో వెడలెఱపి యిడక మడియెడమ లనక శతసహస్ర సంఖ్యాతీత పాకకారులు వచ్చువారుఁ జొచ్చువారు, నందించు వారు, నొడ్డించువారు నై, యెడపెడ బల్కెరంబు లెత్తిపడవేయు పడ్రసోపేత మృష్టాన్నంబు లెప్పటి వప్పుడే నమలి నమలక దిగమింగుచు నెప్పటికప్పుడే రిక్త పాత్రంబుఁ జూపుచుఁ గడుపునిండ లేదని యక్కలించి, చే యప్పలించి, చూపుచు నడనడ దానడపెడు నఘాయత్తంబులతో నడలఁగొట్టి త్రిపురంబులవలె భగభగ మంటలెగయు వంటగాఁడుపులపై వెంటదగిలి పదులు, మారులు, వేలు, లక్షలు, కొలది క్రొత్తగుండికలు తోడ్కోడనే యవ్వంటల వారిచే వారిపించి తనభోజన పాత్రంబులొనికి దొఱింపఁజేసికొనుచు ననుబాయి, లత్తిక, చారిక, సుకటి యని పేరు పెట్టక మెక్కుచు నక్కజంబుగఁ బప్పులు, దప్పళంబులు, నప్పడంబు, లోడియంబులు

బొబ్బట్లు, మినపట్లు, నూలుగాయలుఁ జిత్రాన్నంబులుఁ బక్కాన్నంబులు, దళింద నంబులు, అడులు, వెన్నెరుగు, అరసెలుఁ, కేసరబాతులు, పదరు ఘేనులుఁ వడ లావడలు మున్నుగాఁగల వంటకముల, గంపలాది దిమ్మరించిన, నన్నియు నొక్క దవడకే చాలమిఁ దొంగితొంగి చూచుచు దృష్టిలేక “తెండుతెం” డనుచుఁ గేకలువేయ నక్కనాస్య దాతలు తా రొనగుకొన్న ప్రయత్నమనఁగా నుప్పు, పప్పు, బియ్యము, నెయ్యి లోనుగాఁగల పదార్థ సంచయ మంతయు వ్యయపడుటయే కాక యా చుట్టపట్ట పల్లెల పట్టణంబుల లోనివియుఁ గూడ నిరవశేషంబు అగుటయు, నివ్వెరపడి చేయునదిలేక, యొండొరులం జూచుకొనుచున్న యానన్న యెరింగి యాహారము కడుపునిండఁ బెట్టలేకపోయినను, దగదీరఁ బాసియమైనఁ బోయుం డనుచు వారు తెచ్చిపోనెడి భాగీరథి జలం బంతయుఁ ద్రావిత్రావి యా ప్రదేశం బంతయు నిష్కలంబగుటయు స్తంభాకారులై యున్న యాకస్మేదాతల నుల్లుంపనముగా నాఁడి దిగ్గున లేచివచ్చి పెండ్లికొమరుండగు గంగాధరునితోఁ దండ్రి! వీరు నాకు డొక్కార నన్నమే పెట్టలేకపోయిరి, సరిగదా, కుతీదీరఁ బాసియమైనఁ బోసినవారుకారని, విన్న వింతుటయు నక్కాశ్శ్యణ రూపుండగు గంగాధరుండు, సుందర మందహాస ముఖార విందుండై మాచిన్నవాని కొక్కనికే కడుపార నన్నదకంబులీయఁ జాలకపోతిరి. వెడలిపోయిన మావారిని మఱల పిలుపించుమని చెప్పితిగదా! వారందఱు విచ్చేసిరేని మీరేమి చేయుదురని, యత్రమామలకుఁ దమ నతా విశేషంబు లత్యద్భుతంబు అగునటుల సంభాషించి యక్కుండోదరునిఁ ద్రావి తలపోసుకొమ్మని తన జటాబంధంబులో నొక జటాశేషంబు ద్రెంచి యటుపాఱవైచిన నది హిమవత్పాదమంచు జటానదియను పేరఁ బ్రవహించె. వాఁడు నటుచేసి తృప్తుండయ్యె.

కాకో:—సరి. యట్టి విచిత్రము లెన్నియొనఁగలవు. చెప్పుదరమా! యవి యటుండనిమ్ము. వధూవరులకుఁ దమ పెండ్లి యనఁగానే యొండొరుల బులపాఁ టంబులు, సిగ్గనెడి వలపెఁపుఁ దెఱలో నాఁడుచుండినను దరహాస మిలితంబులగు సాకే కర దృగంత విలాసంబులతో బయల్పడక మానవు. ఏనుఁ బ్రత్యక్షముగఁ గనుపెట్టినాను.

చ. పరిణయవేళ గౌరి తల వంచుకయుండియు నించుకంత సుం

దరముఖమెత్తి యా హరునిదాఁ గొనచూడుకలఁబ్రీతిఁజూచుఁబ ల్గర నటువోలె నాహరుఁడు మాఁటల సందున నోరకంట సుం దర దరహాస వక్త్రుండయి తానగనందనఁ జూచువేడుకఁ.

పుష్పదం:—అ! కనుపెట్టినావుగదా! పురోభాగంబున యాగ్నికుండగు చతుర్ము ఖుండును, బక్కాద్భాగంబున మేనకా మేరుదేవి లక్ష్మీనరనృతులు మున్నుగాఁగల శ్రీ రత్నంబులు, నింకఁ పార్వ్యంబున, నింద్రోపేంద్రాది సురగణంబులు, నొక్కపార్వ్యంబున మేరు హిమాచలాది ధరాధరగణంబులు. తీర్చినట్లు నిలవఁజూతును, దిద్రుక్షా కుతూహలిత వివిధ సుర భూసుర తపోగ నాదులు సభదీర్షి పరశేష్టింప వివిధాలంకార మనోహరంబగు కళ్యాణవేదికాంతరాళంబున మైమై నొలయుచు, నొండొరుల యపాం గావలోకనంబుల

నాండొరుల యాపురేఖా లావణ్యంబులు గనుంగొనుచుఁ జిటునగవుల నింపునాంపులు బాంపిరి పోవు ముఖవిలాసంబులతో నొప్పున నప్పార్వతీ పరమేశ్వరుల పాడిగ్రహణోత్సవంబు నేత్రోత్సవంబయ్యె, నహాహ!

కాకో.—(స్మృతినభినయించి) సర్వసిద్ధమగు నిట్టి వివాహముగో,

చ. వరునకుఁ గొన్నిలోపములు వారక యెంచి ముహూర్తవేళకా

వరునకుఁ బిల్లనీయనని పంతుముతో నొకకొంత మేనకా

తరుణి యొగిం బిగించుకొని తర్జన భర్జన మైనమీఁద నీ

వరునకు నీయ మ్రొగైనట వాదిటురాఁగతమేమి యామెకుఁ.

పుష్ప—ఇంక నీవెటుంగవా! యంతవైరాగ్య సంపన్నుండిత సంసార సంపన్నుండగుటకు మూలం బయ్యమరావతీనాథుండే సుమా!

కాకో—అదేమి?

పుష్ప—దనుజబాధలు మెండుగుటంజేసి తగిన సేనాధిపతిని సంపాదించుకొనుటకు పుష్పబాణుని బురికొల్పి తా సెఱుగనట్లు వానిచే శివునిఁ దపోధంగంబుచేయించె.

కాకో—అ! అ! అంతమట్లుకు నేనువిన్నాడను.

పుష్ప—నాటంగోలె పార్వతీబద్ధానురాగుండై నేటికి కృతకృత్యుండయ్యె.

కాకో—ఏమి సురేంద్రుని దీక్ష దర్శిత్వము! వాని యుద్దేశ మింతవఱకు నవ్యమే.

పుష్ప—ముందుగూడ నంతయు. నిస్సందేహము. వెంటనే యీదంపతులకుఁ గుమారోదయ ఫల మున్నదనుకొనుము.

కాకో—అదేవని వశము. (విమర్శించి) అ! యుండవచ్చును. వీరియాజ్ఞకుండు వారి యాలోచనంబులోనివాడే. కాని తన సృష్టికర్తృత్వవమత్కార మంతయు నిక్కడనే చూపువాడు కావచ్చును.

పుష్ప—(నవ్వి) కావచ్చును, గాని సురేంద్రుండు బహు శీఘ్రకారి. యాపిక లేనివాడు. తనకార్యంబెప్పుడని కలవరింతలలోనున్న కార్యాతురుండు. శివుని తేజంబువలనఁ బార్వతీ గర్భింబునఁ గుమారోదయమగులోపల, నేమేమి విఘ్నంబు తెచ్చిపెట్టుకొనునో!

కాకో—ఇంతకు వచ్చినదంతకు నాగునా! యది యటుండనిమ్ము. (ఆలోచించి) ఏదో మఱచినట్లున్నారా!

పుష్ప—అ! నీవు నన్నడిగినదేదీ?

కాకో—నాకంటె నీవు, నీకంటె నేను, మన ముభయుల మొక్కచోటఁ జేరినాము. నేనడిగినది నాకే జ్ఞప్తిరాలేదు.

పుష్ప—(ముఖము ప్రక్కకుఁ దిప్పి యాలోచించి) అ! నీయడిగినదే విను. సురేంద్రుని యాలోచన లిట్టివని కింపదంతిచేఁ దారకాసుర సహోదరి యజాముఖి

యనునది పార్వతిని శివునకుఁ గాకుండ జేయఁదలంచి మాటుజేపంబున హిమాచరేంద్రు నంతి పురి జొచ్చి మేనకాదేవికి శివుని లోపంబు లేమో చెవిలో నూదిపోయినదంట. యాచిడ యది మనసునఁబెట్టి, తెలియమి, నట్టి దుష్ప్రసంగములించుక చేసినను సంఘట కుండుడగు వీరియఁజుకునిచే బోధితురాలయి, నూటిగ నడచినది.

కాకో—నరిసరి. యిదేనిజము. కాని కామాపహరి యయ్యుఁ గామోద్దిపితుం డగు నీ చంద్రకళాలంకారుండు వికనందిదీపకళ్యాహంగియగు నీ కళ్యామాలలమతో నిప్పటి నుండియు నీన నల్లాప నహశయనాదులతో వివిధకామోపభోగము లనుభవించుచు, నుండువాడే యనితోచుచున్నది.

పుష్ప—(నవ్వి) ఆచూట నిస్సందేహము.

(తెఱలో మంగళవాద్యము.)

(అలకించి) శివుఁడు పార్వతీన మేతిముగ బహు వైభవములతోఁ గైలాసంబునకు వచ్చుచున్నట్లున్నాఁడు. మనము పోదముగముట్ట.

(ఇద్దఱు నిష్క్రమించిరి.)

ద్వితీయ రంగము

శయ్యాగృహప్రాంగణము.

ప్రవేశము—(అరింకృతచేషములతో శివుఁడు పార్వతి)

శివు—(ఉల్లాసముతో) మన మనసులలోని మనోరథము లెంతకాలమునకు ఫలించెను.

ఉ. సుందరి నన్నుఁజూడు మిటు సుందరమా నగుమోము సోయగం బందఁగనిమ్ము నాకనుల కందముగా నిక సిగ్గుచాలు నీ చంద మెటుంగనా మనసు చక్కఁగ నాపయినున్నదాన వీ విందులఁ గంతు సందఘట నిక్కటుపెట్టక నన్ను నేలవే.

పార్వ—చిటునవ్వు నవ్వుచు నోకంటఁజూచి)

ఉ. సంగము లెల్లఁ బో విడచి సంయమ శీలముతోడఁ గానలో భంగములేక కం డ్లదిమిపట్టి తపంబానరించు వారికీ యంగజు వెఱిచర్యలగునా తగునా మము పోవనేల వ్యా సంగమలే యలేమటల సల్పుట మంచిది యెంచిచూడఁగఁ.

శివు—(నవ్వి) కన్నెత్తి నన్నెత్తిపొడుచుచున్నావా! చంచలాక్షి! యిటు చూడు, మన మర్మములప్పుడు మనకు బయలు పడక పోయినను నిప్పుడు పూసకూర్చి నట్లు సరిబోవుచునే యున్నవి. నానోటఁ జెప్పవలెనా!

పార్వతి—సర్వజ్ఞులయిన వా రెన్ని యర్థములైనఁ దీసి సరిపుచ్చలేకపోదురా! యది మగవారికేతగును. మగవారికిఁ దమకు మనసుపుట్టనివాఁడు, చూచి చూడనట్లు, విన విననట్లు, నేటిఁగియెఱుఁగనట్లు, గడపి మనసుపుట్టినా! చూడక పోయినఁ జూచినట్లును, వినకపోయిన విననట్లు, నెఱుఁగకపోయిన నెఱిఁగినట్లు, జాటుక చుట్టుక తిరుగుట, నైన ర్థికును నీ యనుభవ జ్ఞానమునకు మీరేనిదస్యము.

చ. మునులని మిమ్ముఁగొల్పునెడ ముందట నన్నిదినంబులుండి న
న్నునపు డోరకంటనయినం గన నొల్లక కార్యవాదులై
వినయములాఁడుచుంటి రిటు విస్మయమయ్యెడి నాకునిట్లు మీ
మనమును నమ్ముటెట్లు నవమన్మథభాణము లెట్లుపోవునో.

శివు—అన్నట్లు నాయొద్ద శిశువుఁజేసి, యిదా నీవు కనుపెట్టినది. ఇంకఁ గొన్నా
శృదాఁక నీవు ముద్దరాలనే సుమా!

ఉ. సుందరినేను యోగమును జూపిన నోపిన మాత్ర మాత్మలో
సందడిసీదె యంతయు ఫసండుగ నా యరకంటిచూడిన
యందఁపు మేనితఱుకు లనయంబు రయంబున సంగ్రహించె నా
డెందము నాటనుండి మరువీడిక దాఁవిఁక దాళనేర్తునే.

పార్వ— (తలయెత్తితేజిపాఱఁజూచి నవ్వి) ముద్దరాల నగుటంజేసియే కామా
వహరంబుఁ గామోపహరంబులు మాయా విహరంబులని కనుగొంటిని.

శివు— (అవేగముతో) ఆ! ఆ! ప్రమాదము, ప్రమాదము! పూర్వ సందర్భమింక
నీ కెఱుకపడలేదు. వినవలెనంటినా! విను. నీకు దాఁచనేటికి బోఁటి!

పార్వ— కన్నులారఁజూచిన దానికిఁ బ్రమాదమేమున్నది. ఇంకమీరు, పులిమి
పుచ్చుడు.

శివు— పులిమి పుచ్చుటకు నీవన్యరాలనా! మనకు భేదమేమున్న నాచరిత్ర
మొదటినుండియు నీవు వినఁదగినదే. నాఁడు దైవవశమున సతీ వియోగ మైనది మొదలు
కొంతకాలము సర్వహాస్యముగఁదోచి, యంతలో నిక్కడ నీ యవతారంబుఁ బొడగట్టి
విరహతాప దోఘాయమాన మానసుండనై, నీతండ్రి శీతల స్వభావుండని, నీ తండ్రి
తోఁటలోఁ దపంబునెవంబున, నెళవు చూచుకొని ప్రవేశించితిని. ప్రవేశించిన యొకింత
కాలములోనే యదియేమో దైవనంకల్పము, నీవునాకుఁ బరిచర్య నంకల్పించి వచ్చితివి.
రాఁగానే నేనేమైన నీ నంకల్పమునకు వికల్పమెంచితివా? నీచేయు పుష్పానయనా
ద్యుపచారంబులలో నీ రూపలావణ్యంబులు యోగ సాంప్రదాయాను సృతంబులుగు
మదీయ సేత్రాల్లోన్మలనంబుల చేతనే నామనసునకుం దగిలి యత్యద్భుతంబులగుటయుఁ
దిన్నఁగాఁ గన్ములువిప్పి నిమ్మఁజూచితివా! లేక పలుకరించితివా! లేక చనువుఁ
జేసితివా! తల్లిదండ్రుల చాటు దానవు, కెఱుగుపడి, యనుమానపడి మఱిపోదునేమో

యని శంకించి, నిపురుగప్పిన నిష్పచందమున “గిమపినాస్తి” యన్నట్లు పయికినూఁపిరి రానీయక, లోలోపలనే నీమందస్మిత చంచలకటాక్ష హావభావ సౌందర్యాది శృంగార విలాసంబులం దలపోసికొనుచు, నూనశరైకతాపమున, స్రుక్కుమఁ జూచెడి వారలకు మహాయోగివలెఁ గనుపడుచు నిట్లనే కాలంబుగడపినాను. బాల్మవశంబున నా భావంబు గనుపెట్టలేక యప్పటిదంతయు నా యనాదరణంబుగ నెంచితివా! బాలామణీ!

పార్వ—(నవ్వి)

ఉ. నూనశరైకతాపమున సొక్కుచు నుంటిరిగా పరేంగిత

జ్ఞానము చిన్నదాననగు నాకెలుఁ గల్గును ప్రాణనాథ! యా
మానము మీనకేతనుని మార్భ్యము మీకె యెఱుంగనాను నాఁ
డేను భవత్కటాక్షమునె యెంచుచు మీకడ నుంటి గంటిరే.

శివు—అవును నగకుమరీ! ఈవు మదీయోపచార పారవశ్యంబున నుండు నమయంబున నేను గోప్యముగాఁ గాలక్షేపముఁ జేయుచుండఁగా మందానిల స్వంద నుండు తన నుందర పరాక్రమంబుతో నీకండ్లయెదుటనేకా!

ఉ. కట్టుప కాసుకైవడిని గట్టడలేక దురట్టహాస సం

ఘట్టిత పాగుండై కుసుము కాండములృప్తై ధరించి మించి నా
గుట్టును బైట వేయుటకుఁ గొంకక బింకెముఁ జూపెఁగానఁ నా
జెట్టిని బైటి రూపఁడచి చిత్తజుఁ జేసితి మేలు చేసితిఁ.

(పార్వతి సిగ్గు నభినయించుచుఁ గొంచె మవలకుఁబోవ)

తరళవృత్తము.

తలిరుఁబోణిరొ కోపమేలనె తాళలేనిటు రావె యో
కలికి చిలకల కొలికరాగదె కౌఁగింట న్ననుజేర్పవే
పలుకు బంగరు చేసెదేలనె పల్కరించవె నన్నునీ
వలపుఁజూపుచుఁ నోరచూపుల వాంఛఁ దీర్పవె కోమలీ.

మణిగణనికర వృత్తము.

మదనుఁడు మదమున మదిఁగదలకతా
బదనగు శరములు పలువిధములుగాఁ
బాదలెడు హృదయము పొరిఁ పొరిఁ బొడియై
పాదలెడుఁ బొలఁతిరొ పొలుపుగఁగనవే.

మన మిరువుఱుము నొండొరులపై నిండిన యనురాగములతోఁ దపంబులు చేసిన వారమేగదా ! కష్టించి యార్జించు కొన్న తపఃఫలం బనుభవించుటకు నాలశ్యమేల ! మరాళగామినీ !

పార్వ—(ముఖము దిప్పి నవ్వుచు నోరకంటఁజూచి) ఫలంబనుభవించుట యొక్కడికుఁబోవును. తపశ్శ్రాంత్యాత్మర్యంబింకను నభ్యాసపారవశ్యమున స్మృతివధంబునకు వచ్చినదై యూరకొనదు.

శివు—(నవ్వి) ఓహోహో ! ఏ యభిప్రాయంబిదా ! పూర్ణఫలసిద్ధిఁగాఁ బునఃకారణాపేక్ష నిష్ప్రయోజనముగాదే ! నీకేల సందేహము !

మ. నినునొక్కప్పుడునైన వీడక సదా నీతోడనేయుండి నీ

మనసింపారంగ సర్వ భోగములు సామాన్యంబుగా నేలు న
ట్లనుఁగుం బెండ్లమవంచు నీకిపుడ నాయథాంగమే నిచ్చితిం
గొనుమా ! సుందరి రావె చూడుమిట సిగ్గుం జెందకిం పొందవే.

(శివుఁడు పార్వతి హస్తంబు పట్టుకొన్నట్లభినయించుట.)

పార్వ—(ఉల్లాసపడుచు)

చం. పతికనుకూలయైనడచు భామిని కెప్పుడు లోననున్న వాం
ఛితము ఫలించు నింతకును స్త్రీకనురూపవరుండు కావలెక
గృతసుకృతంబె మూలము లగించు సమస్తముశస్త్రధీచమ
త్కృతిగల యాఁడుజాతికిది తీరు జగంబున ప్రాణనాయకా.

శివు—(సంతోషముతో) పావ్యతీ ! యింతటి నుండియు మనకు మనోవాక్కాయ కర్మంబు లీవిధములే ! (పరిక్రమించి తనహస్తంబుతోఁ గేళిగృహద్వారంబుఁ దఱచి)

మ. ఇదిగో ! చూడుము కేళి కాభవనమో యిందీవరాక్షీ ! యదే
యదె జాశ్వాయపరంజి దోమతెఱ పర్యంకంబుపైఁ బూలపా
న్నదె రత్నాల మెఱుంగుఁ దోమినది కుడ్యంబు ల్విసోదంబులౌ
నదె యాలేఖ్యపుఁ దీరుచేరుదుముకొమ్మా ! రావె యాసెజ్జకున్.
(పార్వతి చిఱునవ్వు నవ్వుచుఁ దలయెత్తి చూచి లజ్జించుట. చెక్కిలి పుణుకుచు)

ఉ. స్గ్గిక నేలనే నుదతి చిత్రవిచిత్రపు సెజ్జమీఁద నీ
వగ్గెలు నాకుఁ జూపవలెఁ బంచశలీముఖుఁడెంచి చూడఁగా
దిగ్గున రమ్మ నామనసుదీర నురమ్మున రొమ్ముగ్రుమ్మి నీ
యగ్గలమైన మోవిసుధ నానఁగనిమ్ము కరమ్ము నెచ్చెలీ.

(పార్వతిని సంఘోషింపజేసి నడవించుకొనుచుఁ గేశవహంబులొనిఁగి గొనిపోయి ద్వారంబుమూయుట.)

కృతీయరంగము.

తైలాసప్రాంతము.

(ప్రవేశము: — ఇంద్రుఁడు, బృహస్పతిః)

ఇంద్రు—(విచారముతో) గురూత్తమా! ప్రశ్నఫలంబు చూడుఁడు.

బృహ—(విమర్శించి యంగులిపర్వములు లెక్కించి జాగుప్పతో) సురేంద్రా! తుదకు కార్యమనుకూలమే కాని ప్రశ్నఫల మిప్పుడు ప్రకటముగ నుండలేదు.

ఇంద్రు—(ఆశ్చర్యముతో నవ్వి) రండు స్థాని జతపడును?

బృహ— ఏమి? నీయడిగినదేమి?

ఇంద్రు— నా యడిగినది యేన వచ్చినచో మిమ్మునడుగఁజేల!

బృహ— ప్రత్యుత్తరముగదా నీ కావశ్యకము.

ఇంద్రు— పోనిండు. పెద్దలకు విశేషక్రమ యాయురారు. పేరుపెట్టియే యడిగెదను.

కం. హిమగిరినందన కౌప్పడు

విమలంబుగఁ బుత్రజనన విభవంబగునో

సమముగఁ జూచి వచ్చింపును

సుమనో గురువర్య! మనకు శుభము ఘటింపక.

బృహ— (మఱల విమర్శించి)

చ. సురవర! ప్రశ్న భావమును జూచితి నేచితి శాస్త్రరీతి నా
గిరిసుత గర్భవాసమునఁ గేవల మాత్మజ లాభ మెప్పుడు
దిరముగ లేదు లేదు సుమి

ఇంద్రు— (స్వగతము) అయ్యయ్యా! గుండెలు గుఱేలుమనిపించిరి. (వినుకు దలతో ప్రకాశముగా)

తీరిచి చేసిన యత్నమంతతో

సరియగు నట్లే యున్నదిక సారము లే దనవచ్చు దేశికా!

(కొంచె మాలోచించి) తుదకుఁ గార్యమనుకూలమే యంటి రదేమి?

బృహ— అవును. శివుఁ డమృతపీఠుఁడు. పార్వతీగర్భంబున గర్భోత్పత్తి యగుటకు విఘ్న మున్నట్లు దోచుచున్నది.

ఇంద్రు— ఏమీ వా క్కాతుర్యము! వినఁగానే యేడ్చు నవ్వు రెండు నొక్క మాటే వచ్చుచున్నవి. మీరు త్రికాలజ్ఞులుగదా! యీ సిద్ధాంతము నాఁడే యెల చెప్పవంటిది!

బృహ— నాఁ డీ విషయ మడుగలేదు. గతజలసేతుబంధనమేల? మనకు సకల శత్రుసంహారకుండు, విజయలక్ష్మీసమాల్లింగింతుండు, నిరుపమానాఘశక్తి సంపన్నుడగు సేనాధిపతి తప్పుక రా నున్నవాడని ప్రశ్నఫలముగదా! చేసిన ప్రయత్నమునకు సారము లేనట్లున్నదంటివి. విశేషమేమైనఁ గంటివా!

ఇంద్రు— ఇదే విశేషము. వారీయాగతి నిర్గతిలేదు.

చ. ఇరువదియైదు వత్సరము లిప్పటికైనవి వారు కేళి మం

దిరమునఁ గేళిశయ్యఁ కరుదెంచిన యప్పటినుండి వారలుం

దిరముగ నుండిరో మఱొక దేశము జొచ్చిరో యిచ్చోడ నీ

సరి కొక వార్తయు న్విసము సర్వము మీ యనినట్లై తోఁచెడికా.

మనకుఁ దారికాసుర బాధలు పడఁజాలమి దగిన సేనాధిపతి ముఖ్యుండగుటంజేసి నాటసుండియొ సజాత పుత్రనామకరణంబుతో మరు మరీచికలయందు నీరు ద్రావఁ బోలిమి కట్టా!

బృహ— (కొంచెమాలోచించి) గోవ్యస్థాన వృత్తాంతము చారులవల్లమాత్రము తెలియునా!

ఇంద్రు— ఇంతకుముందు మీతోఁ జెప్పనిది యొకటి చేసినాను.

బృహ— (నవ్వి) నీ పూరకొనువాడవుకావులే! యేదేది?

ఇంద్రు— అగ్నిదేవుని రహస్యముగాఁబోయి వారి జాఁడఁ గనుపెట్టి ర మృని పంపి యరిని రాక కదురుచూచుచు నిక్కడ నున్నాను.

బృహ— బాగుబాగు! సంక్రందనా! యిట్టిపని నీకెట్లుఁ దోఁచె. నరిని కేల తోఁచకపోయె?

ఇంద్రు— మిగిలినది. గురువరా! తొంగిచూచి వచ్చుటకే యింత యాలస్యమేమో? (తెఱలో)

కం. పరపురుషులు పరపురుషులు

(ఇద్దఱు వినుట)

ఇంద్రు— అనుకొన్నంతయైనది. (పరిక్రమించుట)

బృహ— (బెదరి బెదరి చూచుచు) నిస్సందేహము. దాంపత్య క్రీడలోనున్న మహాపతివ్రత తన సుఖపారవశ్యమునకు నాతంకము సూచింపుచు ననుకొన్న వాక్యముగా నున్నయది.

(మఱలఁ బెఱలో)

కరుణింపుము శరణు శరణు.

(ఇద్దఱును వినుట)

ఇంద్రు— అగ్నిదేవుని యార్తవాక్యముగా నున్నది. ఆ దంపతులచేత బట్టు పడినట్లున్నాడు.

బృహ— ఆహా! సిన్ధందేశము.

(మఱలఁ దెఱలో)

కామక్రీడా;

శరణముఁ జొచ్చితివేటికి

(ఇద్దఱును వినుట)

ఇంద్రు— మహాభాగిని కోపసంరంభముతో నడిఁగిన వాక్యము నుమా! యగ్నిదేవుని ప్రాణములు పోయినట్లుండవలెఁ బాపము.

బృహ— ఇతని నోట నేమి దుముకునో లలాటలోచనని యర్థాంగముఁ గైకొన్న సాధ్యమణిచేతఁ జిక్కినాఁడు.

(మఱలఁ దెఱలో)

సురక్షతి ననుఁ బనుప నిటకుఁ జొచ్చితి జననీ.

(ఇద్దఱును వినుట)

ఇంద్రు— (భయపడుచు) అ! అ! అ! అపరాధమునకున్న మూలము బయటఁ బెట్టినాడు.

బృహ— ఇంద్రా! యితఁడు మన్మథునివంటి వాఁడనుకొంటివా! యాశ్రయాశుఁడుగాఁడా!

ఇంద్రు— పంపిన కార్యము గట్టెక్కించెను. గాని యిక్కడ నక్కడ నోరు మెదల్చెనా!

బృహ— ఆ! అనుకొంటివా! నాఁడు ప్రక్షాళనాశమే లేకపోయినది. యెప్పుడు నొక్క తీ రగునా!

(మఱలఁ దెఱలో)

మ. అగరాజాత్మజవల్లఁ గాఁదగిన కార్యంబట్లుఁ గాకుండ న
న్నగభిన్నఖిలు నిన్నుఁ బంపుటయు విఘ్నంబయ్యె నీ వియ్యెడం
దగు శ్రద్ధాభుండవై యమోఘునుగు నిద్రామంబుఁ గొంపోయి యి
మ్ముగ సాధింపుము దేవకార్య మింక నీ బుద్ధి నుర త్రెచ్చుగఁ.

(ఇద్దఱు నాలింపట)

ఇంద్రు— (ముఖవిశాసముతో) ఇది యీశ్వరుని వాక్యముగ వివక్షచ్యుతము
యది.

బృహ— అవును సుకేంద్రా ! యింతమాత్ర మిది కీడులో మేలు.

(మఱలఁ చెఱిలో)

మ. పతిసంయోగ సుఖైక వేద్యమగు గర్భం బిప్పు నా గర్భమం
దతుకం జొచ్చెడి వేళనయ్య దిటు వహ్మనట్లు లిందాదు లీ
గతి భంగించిరి గాన నాకువలె నింక నీవ్విరి పూఁబొండకు
స్వీతధంబై చెడుగాత గర్భకలనా విరూఢి నిర్భాగ్యతఁ.

(ఇద్దఱు నాలకించుట)

ఇంద్రు— (భయపడుచు) మహాత్మా ! మహాపతివ్రతయగు పార్వతి కాపాక్ష
రంబులు మనల నెల్లర సుడివెట్టివవి. తా నొకఁటి తలఁచె దైవ మొకఁటి తలఁచె
నన్నట్లులెనవి మన బ్రతుకులు.

బృహ— ఇప్పుడ నుకొని లాభ మేమి ? యవిచార్యకరణము తఱచుగ ననర్థ
కారణము. నీ కొక్కింత యోచిక లేకపోయె పోనిమ్ము మనవయి నింతకుఁ బరమేశ్వ
రానుగ్రహము ప్రసరించినది.

ఇంద్రు— ఆచార్య ! శంకరవాక్యము మనకుఁ గర్ణసాయన మైనప్పటినుండి
మఱొక్క విచారము బాధించుచున్నయది.

చ. భువి ననలుండు దీనిఁ గొనిపోయిన లాభ మదెట్లు పుత్రసం
భవమున కాస్పదంబగునె పాయక యెంత యమోఘమైన శాం
భవమగు తేజ మొక్కఁటియె పావకుండింతట నెట్లుపోవునో
దివిజుల కార్యమెట్లుగునొ ! తిన్నఁగల్గఁగమృరఁ బ్రశ్నఁజూడుమా.
ఇంక నీవు ధైర్యసైన్యములతో నుండుము.

బృహ— (నవ్వి) శవీనహచరా ! రక్కసులుచేయు నిక్కట్లు లొక్కొక్కటి
తలఁపున కెక్కుటం జేసి, చెప్పినదియు విన్నదియుఁగూడ, నెక్కుటకవకాశము లేక
పోవుచున్నది. (మఱలఁ గొంచెము విమర్శించి) చెప్పినది చెప్పినదే.

చ. హరునకు మూర్తులెన్ని దనయంబు కృశానుఁడు వానిలోన నొ
క్కరుండగుటం జనం గలిగెఁ గామహర్తైక విహారసీమకుం
దిరమగునట్టి తేజఁగొని ధీరతనేఁగి యతండు జాహ్నువీ
వరతటరూఢ పుల్ల శరవాటిక నేదొ యుపాయమెంచెడిక.

ఇందు—

చ. సరియగుగాని యా మన కృశానుడు కార్యధురీణుఁ డిప్పు డీ
తెరవున వచ్చుదాక నిటఁ ద్రిమ్మరుచుండము వాని చందమిం
దరయఁగ మేలుగాదె

బృహ—

యిదియా మది యాతుదియాసనోచ్చుగా

నరిగెనువానిఁ జూడ సమయంబు ఘనంబుగఁ జూత మావలక.

ఇంక నిక్కడ మనము విశ్రమించుట కార్యంబుకాదు.

(ఇద్దఱు నిష్క్రమించుట.)

చతుర రంగము

గంగాతీరము

ప్రవేశము — అగ్ని దేవుఁడు.

అగ్ని— (ఉల్లాసముతో) పదిమందిలోఁ దిరిగి యెంతకాలమైనది. నేటికిగదా
ప్రజల ముఖములు చూడఁగంటి. నింతవఱకు నాపూర్వపుణ్యము మంచిది! (తనలో)
దేవేంద్రసభలో మాటదక్కించుకొన్న యోహాపకారుండనైతి. (తనలోఁ దానే
నవ్వుకొని)

మ. కలనైన న్గదినైనఁ గన్గొనని యిక్కఁబైర నాపాల న

గ్గలమై పైఁబడినాటనుండియును స్రుక్కఁజొచ్చి యీనాఁడువే

లలియుక్తి గొని ముండగర్భమును మూలందించుకొన్నట్లు నా

తలపై బద్ధవదల్చికొంటిని జమత్కారంబుగా నియ్యెడక.

అహహ! నాయంతవాఁడున్నాఁడా! సుమనశ్చక్రవర్తి నాజ్ఞాప ర్తినైతి. నయ్యథాంగ
దంపతుల యనుగ్రహంబునకుఁ బాత్రుండనైతి. దేవకార్యంబు సమర్పించిన వాడనైతి.
నా వినయ సహనంబులే నన్ను గావినవి (మండుఁ బాతఁజూచి) ఓహోహో! నారద
మునీంద్రుఁడువలె నున్నాఁడు.

(నారదుఁడు ప్రవేశము)

నార:—(అదృశ్యపడుచు తొందర నభినయించుచు)

శా. ఏమేమీయనలా! బలారికి బలా యేమాయె నీమాయ వ్యా

యానుంబాసుర కార్య సంఘటన మెట్లార్జించి తీవిప్పుడి

వేమోయంటివి నాచెవిం బడినదేమీ మున్న యేవింటి నీ

కామాటంబు సమస్తము స్పఫలమా కాదా నిజంబాఁడుమా.

అగ్ని:—(నమస్కరించి నవ్వుచు)

మహాస్థగరా వృత్తము.

మునినాథా ! మీప్రసాదంబుననిపుడఖిలంబున సమర్థించినాడ
స్వన గంగాతీరభూమిం గల శరవణ భాగంబునంగార్తికేయుం
డనఁ బుట్టెంబో కుమారుండలశిష్యుటితా భ్యగపూర్ణోగ్రతేజం
బున నిష్ఠే దేవపై న్యంబున కథివతియై పొల్చు తేజస్వి చూపే.

మహాస్థగరా వృత్తము.

నార:—

సురసేనాచువాఁడి సుతుఁడె యహహ యాశూరపద్మాది సక్తం
చరచంచత్నాణికోటి స్సమరమున మహాశక్తి సంయుక్తుఁడై వి
దృదమవ్యత్రీవ) ఘోరాశుగముల కొదవుం జోద్యమానట్లునేసి
మరమంనుం బొట్ట నిండింతును గనుల లరింతున్విదొంతునాత్మక॥
(ప్రకాశముగా) అగ్నిదేవా ! యాకుమారుఁడు కార్తి కేయుండనఁ దగునంటివడెట్లు.

అగ్ని:—మహాత్మా ! నా పడిన పాశ్లేమనిచెప్పదు. రలాటంతప సహస్ర సహస్ర
కిరణప్రభా భాసమానంబగు గంగాధరుని ధాతుసార పూరంబు మోసి మోసి మోయుట
దుర్లుటం బగుటయుఁ జింతాదోళాందోళిత మానసుండనయి, కించిత్తాపోప కాంతిక్ల
య్యాగంగాతీరంబున, విశ్రమించు నంతలో, దినదినంబు ముషకాలంబులఁ బ్రత్యున్న
నానురూపతీర సహ నయనాగమి త్రింబున కరుచెంచెడి సప్త రి సహధర్మిణిలఁ గాంచి
మత్సంభృతంబగు నమోఘకాంభవితేజః పుంజంబునకుఁ బాత్రులఁ గావించి కృతార్థుఁడ
నగుటకుఁ బ్రయత్నించు నానంకల్పంబు పొడగట్టుటయు నాసహధర్మిణియగు స్వాహా
నతి యదిధర్మంబుగామి నన్నేమియు నననేరక నా కెఱుకపడకుండునటుల నామనోర
థంబు నెఱవేర్చుటకు నొక్కింత యంధకారవంధురంబగు నేటి ప్రత్యాఘంబున నయ్యే
ద్వరిలోన నయ్యరుంధరి రూపంబుతనకుఁ గొన సాగ్యంబు గామిఁ దక్కుంగల
యార్యురి రూపంబులు కృత్రికాబిభృలతోఁ దాన ధరించి నాచెంగట కరుచెంచినదట.

నార:—అహహ ! ధర్మహని లేకుండఁ బతి నంకల్ప సఫలీ కరణమందుఁ గృత
ప్రయత్నరాలయినది. పాతివ్రత్య లక్షణంబు లిట్టివనునా! తరువాత! తరువాత!

అగ్ని:—నేను నరయక యనతిదూరంబున నావెలుంగుఁగని శీతబాధావననా
ర్థమై వచ్చిన యాకుడుతులేయని యయ్యావ్యురి గర్భగోళంబుల మదీయ సుహృత్సా
హాయ్యంబుకలంబున నదియ విష్ణయంబుగ సమభాగంబులుగఁ బ్రసరింపఁజేసి ధన్యం
డనై వెంటనే దృష్టిగోచరుండను గాకపోవుటయు వారు వేఱచేయునదిలేక సవ్యో
గర్భ ధారిణులై నిర్భరాదృత విపరీతలై యటునిటుఁ దిరుగుచు నయ్యంతికంబున
నున్న శరవణంబున నార్యుల మగ శిశువులఁ బ్రసవించి చనిరి. అప్పట్ను నయ్యార్యులు

మగబిడ్డలు భూపతనమైనతోడనే గంగాతరంగ శీతలనమీరాంకుంబు సోకుటయు, పలుముఖంబులతో యొక దొడ్డ మగబిడ్డగాఁ బరిణమించిరి. యా గురుమారుండగు కుమారుండివ్విధంబున పట్టుకొని కుదయించుటంజేసి కార్తి కేయండనంబడి మహాన భావుండై యాశీరవణంబున విహరింపు చున్నవాఁడు.

నార:—(ఆశ్చర్యముతో) అగ్ని ! యిది నిజసతీకృత్యమని తరువాత వింటివా ?
అగ్ని—అవును.

నార—(జాగుప్పతో) అవునుగాని యాదొడ్డ యిల్లాండ్రకు నపవాద మాలము సుమా !

అగ్ని—అదియు నిజమే.

నార—నాయుఁఖా ! యుపకారంబునకుఁబోవ నపకారంబు వెంటఁబడె. నీచేసిన కార్యంబులు రెండున రండే. తగిన నిష్క్రూతి చేసికొంటివా !

అగ్ని—(లజ్జతోఁ దలవంచుకొని) లోకోపకారార్థము ప్రవర్తించిన దానికేమి. అందుఁ దొంటిదానికి జగజ్జనని యిచ్చిన కాపంబనుభవించుటయే !

నార—అదిగూడనా !

అగ్ని—“నడుఁఖం బహుబిస్సహ” యని దాన నాకు విచారంబు లేదు.

నార—నరి యీరండవదో ?

అగ్ని—అదియు వాస్తవంచే. అపవాద దోషంబులకునోడి తమభర్తలు తమ్ము విడుచుటయు, నయ్యార్వణు మునిపత్నులు నగతికులైవచ్చి, యక్కుమాయనితో మొఱ పెట్టుకొనిరి.

నార—అంతకంటె చేయునది యేమున్నయది. తరువాత, తరువాత !

అగ్ని—సేనొక ప్రక్కనుండి వస్తాఁడను. కృత్తికానామంబుతోడఁ బాతి ప్రత్య భంగంబు లేకుండ నత్సభంబునఁ బ్రవర్తించునట్లు లట్టి పట్కృత్తికలకు వరం బిచ్చెడిచో నక్కుమారుండు ప్రక్కనుండెడి నన్నంగనుంగొని కారకుండగు నగ్నిదేవు నకు శుచినామధేయంబు సార్థకమై చెల్లుఁగావుతమని విధించియున్నాఁడు నాకేమి.

నార—తథాస్తు. తథాస్తు. అగ్నిదేవా !

విను. నిన్ననేను కైలాసంబునకుంబోయి పరమేశ్వరునితో ముచ్చటించునేళ, హైమ వతి లోకజనని విచారంబుతో నున్నటుల నాకుఁ దోచినది. యిట్లు డీ కుమారసంభవ మహోత్సవంబు నేన యాజననీజనకులకు నింద్రాదులకుంజెప్పి శ్రవణానందంబుఁ గావింపఁ బోవుచున్నాఁడను.

అగ్ని—మహాత్మా ! కరుణాంతరంగితాంతరంగులగు పార్వతీపరమేశ్వరులును నింద్రాదులు మీముఖంబునఁ గుమారసంభవంబు విన్నతోడనే పరమ సంతోషముతో నిక్కడకు రాఁగలరు.

(నారదుండు నారాయణస్మరణముఁ జేయుచు వెడలును.)

అగ్ని—అందఱుఁ జేయవలదాఁకనేనుఁ గుమారు నన్నిధి నుండెదను.

(అగ్ని నిష్క్రమించుట.)

పంచమరంగము

శరవణము

ప్రవేశము:—క్రీడావినోదములతో పట్టుక కుమారుఁడు. వినోదముఁ
జూచుచునొక ప్రక్క నగ్నిదేవుఁడు;

కుమారస్వామి—

ఉ. కంతుకలీల నీవుధు నగంబులఁ బట్టి పెకల్చి చేతుల
న్వీంతగఁ ద్రిప్పి పైకెగురఁవేయనె ! క్రమ్మఱఁ బట్టి వేయనే !
గంతు లజాండ వీధుల నెగంబడి వేయనె నేల నిగి నొ
క్కింతగ దాళమేయనె యధేచ్ఛము నా కెదురెవ్వ రింకిటన్.

సీ. రవిచంద్ర బింబంబు లవలీలఁగొని కర
కుండలంబులుగఁ గైకొనఁగ లేనె
దివిఁ గ్రాలు తారాళి ధృవనాయకముగాఁగఁ
గొని పరముగ వేసికొనఁగ లేనె
కరముల హరిదంత కరిదంతములబీకి
నింగికిఁబోఁటిలు నిలుపలేనె
శరనిధు లేడింటి జంక తాళిగఁ దాల్చి
దూష్టదానవకోటిఁ నుచుమ లేనె

తే. గీ. బుధుల నెల్లర నేల నాభుజముక్రింద
జడుపు దీరిచి పేరిచి నడుపలేనె
కడిది యొకయేఱుననె పెద్దగట్టునెన
బిట్టునడఁతూఱు వోవంగఁ గొట్టలేనె.

తే. గీ. నడిమివ్రేళ్ళను గాండంబు లొడిసిపట్టి
తవిలిమీఁటుచు నొండొంటి దాఁకి బెదరి
దొరలి పడునట్లు మాఁటికిఁ ద్రోసి త్రోసి
యొడకే గోళక క్రీడ లాడలేనె.

(ఒక ప్రక్కనుండి దేవేంద్రుఁడు ప్రవేశించుట)

ఇంద్రుఁ— (స్వగతము నాశ్చర్యము) ఆహాహా! యేమి ! యీకుమారుని ధైర్య
సైర్యములు. బాల్యదశలోనే యనేకకోటి బ్రహ్మాండములైన నొక్క పిడికిటంబట్టి
నలిపివేయునట్లున్నాఁడు. ఫాలాక్షుని తేజఃప్రభావంబునకుఁ గొఱంతయేమి ! లోకో
ద్ధారకుడే. (అగ్ని యింద్రునియొద్దకువచ్చి)

అగ్ని—(నవ్వుచు జనాంతికము) మన సంకల్పము నేటికిఁ ఫలించినది. కష్టములు
తీరినవి.

ఇంద్రు—అగ్నిదేవా ! తుదకు నీశ్రమకు మూలమే నైతిగదా !

అగ్ని—అదేమి ! కష్టసుఖములలో మనమందఱము సమాన ఫలభాక్తులమే.

ఇంద్రు— మహాతేజఃపుంజము నీవొక్కొంటికాలమెట్లుధరించిరో నీకేతగును.

అగ్ని—అంతయు నప్పరమేశ్వరానుగ్రహమే. యీచిన్నవాఁడు విన్నక్షణమే
ప్రపంచ కంటకతోత్పాటంబుఁ జేయువాఁడు సుమా !

ఇంద్రు—అసాధారణ ప్రజ్ఞాసామర్థ్యములను రూపసౌష్ఠవమే వాక్రమ్య
చున్నవి. గాని వీని మాతాపితృలు వీనిచూచుటకింక రాలేదా, వినలేదా !

అగ్ని—త్రిలోక సంచారి కలహాశనుండు సుమారసంభవోత్సవము ముందుగ
వారికి విన్నవించియే మీసన్నిధికి వచ్చియుండును.

ఇంద్రు—(స్మృతి నభినయించి) ఆ ! వాస్తవమే యవును. వచ్చుచుండవలెను.

(ఒకప్రక్కనుండి పావ్పరీసహితుఁడై శివుఁడు ప్రవేశించుట)

శివు—(తీవ్రమతూహలముతో తొందరపడుచు)

ఉ. ఎక్కడ నాకుమారుఁడిపు డెక్కడ నొక్కఁడు బిక్కుమంచుఁ దా
దిక్కెడఁబాసి నట్లకట తివ్రశరాటవిఁ బుట్టినాఁడె వాఁ
డెక్కడ నేది యాస్థల మిదేనో యదేనో యెఱుంగ నైతి

(పరిక్రమించి)

నీ

(పక్కనయేమొ)

(పారఁజూచుట)

పార్వ—(మందుకునడచి)

వీఁడె మనపాలిటి శొల్లిఁటి భాగ్యరాశిగా
జక్కెను వీఁడె కుఱ్ఱుండల చెక్కిలి ముద్దిడి చేర్చునక్కొనక.

(పరగు నభినయించుచు చేతులుసాచి)

తే. రారనాతండ్రి ! సుకుమార ! రారధీర !

శూర ! కనులార ముద్దులు చూపరార !

యారుమోముల నాచిన్ని యయ్యరార !
నాడుసందిట నొకమారు ననుపుఁ గొనర .

(కాగిలించుకొని సందిటనెత్తుకొని యక్కునఁజేర్చి చెక్కిలి ముద్దుపెట్టుకొని)

మహాస్థగ్రావృత్తము.

కనులంగన్నయ్యవైతో కడుపునను గనంగా నెటున్నోచ నైతి
న్నినునేఁగండ్లార నెంతో నెనరునఁగనుచు న్నిచ్చులుంబ్రాద్దుపుత్తు
న్నను మన్నం బుట్టినావే నయముగ సురలం దన్నగాఁబుట్టినావే
జనకుం డీ దేవుఁగంటే శరణనుచు నమస్కారముం బెట్టుతండ్రి.

(డించి ఫలమియ్యగా గ్రహించి కుమారుఁడు తల్లిదండ్రులకు నమస్కరించుట)

శివు— (కుమారు నెత్తికొని న్యగతము)

చం. సిరిగల లాభమేమియును జెందఁడు పుత్రుఁడు లేని వాఁడు నుం
దర సుతవక్త్రదర్శన సుధారసమబ్బుట యెంతవానికో
చిరకృత పుణ్యమి ట్లహహ చిన్నికుమారుఁడుగా ఫలించె నా
కరయ నిఁకేమి కావలె సుతాదరణంబుల బ్రాద్దుపుచ్చెదన్.

(ప్రకాశము కుమారునితో)

ఉ. ముద్దుల చిన్నితండ్రి నవమోహనగాత్ర కుమార ! యేర నీ
సుద్దులు నాడువీనులకుఁ జొక్కముగా వినుపింపవేమి నీ
యొద్దనె యమ్మ యల్లదుగొ యున్నది యుల్లము పల్లవింప నీ
విదైలు మాకుఁ జూపవలె వీరగుణంబుల వీరురంజిలన్.

(డించి ఫలమియ్యగా గ్రహించుట)

(భృంగి ప్రవేశము)

భృంగి—శంకరా ! నిష్కళంక సంపాదిత తపఃపరిపాకంబుగదా కుమారముఖ
నందర్శనోత్సవము. నా మనోరథము సఫలమైనది.

కుమా— (హస్తముతోఁజూపుచు) జనకా ! వీరందఁ తెవరు ?

శివు— పుత్రకా ! (అగ్నినిజూపుచు) ఇతఁడు నీ జననోత్సవమునకుం బహు
భారవాహకుండు నుమా ! అగ్నిదేవుఁడు.

కుమా— ఎఱుంగుదును. (నమస్కరించుట.)

శివు— (భృంగి జూపుచు) ఇతఁడు నునకుఁ బరిచారకుఁడు మనోనినోదకుఁడు
పరమాత్మఁడు భృంగి యనువాఁడు. (ఇంద్రుని జూపుచు) ఇతఁడు త్రయ శ్రీంశ

హోటి దేవాద్యత్తుండగు స్వర్గలోక నాథుడు మహేంద్రుడు, మన యెడ వినయ విధేయతలతో నుండువాడు. మన మేలుఁ గోరినవాడు. మన కాదరణీయుడు.

ఇంద్రు— (సమస్కరించి) మహాదేవా ! దేవా ! తారకుండు, దేవసామ్రాజ్యప హరుండు, నిర్మల భర్మకర్మ నిర్మూలన కారకుండునై మమ్ముఁ బెక్కిడుముల ముందు చున్నాడు. మాకుందగి సైన్యాధిపతి జేకుండుటంజేసి వాని కోరికంటకప్పుత్తి నిరా తంకముగాఁ బ్రబలుచున్నయది. మహాత్మా ! చంద్రోదయమునకుఁ జకోరములవలె మే మందఱము భవత్కుమారోదయమున కెదురు చూచుచున్నారము. కరుణించి మా దైన్యముం బాపుము ! పరమేశ్వరా.

శివు— (నవ్వి కుమారునతో) అవును ! కుమారా ! మాకుఁ గుమారుండవై కుమారుండు కుమారుడని యందలి నోళ్లంబిలువఁబడితివి. గానఁ గుమారుండనఁదగి, యగ్ని సంభృతుండవు గాన నగ్ని సంభవుండనదగి, గంగాతీరమం దుద్భవిల్లుటంజేసి గాంగేయుఁ డనఁదగి, శరవణసీమఁ బుట్టుటంజేసి శరజన్ముండనఁదగి పుత్రభావంబునఁ బార్వతి నానంద పెట్టితివి గానఁ బార్వతి నందనుండనఁదగి పెక్కు నామంబుల నుక్కుమిగిలి తివి. పుత్రకా ! యింక దేవసేనాధిపత్యంబునకుఁ బట్టభద్రుండవై మహాసేనుండు సేనాని యనఁదగి సార్థక నామధేయుండవై విజయంబుగొని యీశంక్రందనాదుల నానందాది నోల లాడించుటయే ప్రకృత కార్యము

కుమార— జనకా ! వీరికట్టి యిక్కట్టులేల రావలె ! మీరట్టి ఖలును నట్టి వరంబు లీయనేల ? తారకుండన నెనఁడు ! మీ రట్టి కుటిలాత్ము నేల నేలవలె.

శివు— తండ్రీ ! వజ్రాంగీవజ్రాంగుల కుదయించిన వాడు. తారకుండను దైత్య చక్రవర్తి నిరంతర నిరుపమాన మదీయాఖండ మానసిక సపర్యా పర్యాప్తపర్యాప్తుండయ్యుఁ దొల్లి మత్స్యసాదారణమై యుగ్రతపంభానర్పుటయు వానియభీష్టం బనున రించి యిట్టివరంబు లీయవలసి వచ్చినది. తదనంతర మయ్యగురుం డిట్టివనరాని యిక్కట్టులు పెట్టుట వాస్తవమే ! వాడింతకు ననితరసాధ్యుండు “విషవృక్షోపి సంవర్ధ్య స్వయంచేత్తుమసాంపత”మృని వాడెట్టి వాడైన నా కుపేక్షణీయుండు.

కుమార— (అటహాసంబుఁ జేసి) వాఁ డెంతవాడైననేమి తండ్రీ ! మీ యాజ్ఞా వశంబున నాకట్టి శక్తి రాకున్నే !

పార్వ— కుమారా !

చ. భవునకు నీవు పుత్రుండవు భక్తుండు వాఁ డరయంగ నిద్దఱుం గవలనవచ్చు నీకుఁగదనంబున సాధ్యుండు గాఁడు గాని శాం భవియగు ప్రాణశక్తిగొని సాయక తాకితివేని దాని వై భవమును దూరెనా యపుడు వాఁ డని సాధ్యుండు నీకునయ్యెడక.

గాన నీజనకుని వలన నా చెప్పిన శక్తి నడిగి కైకొని విజయముఁ గైకొనుము.

కుమార— (చిలునవ్వు నవ్వుచు) ఏమితండ్రీ ! మాజనని చెప్పినదేమిటి ?

శివు—కుమారా! వాస్తవము. తొల్లి వరప్రదాన సమయంబున వానికి కొరిన వగంబులన్నియు నిచ్చి మదియశక్తి కవిధేయత యొప్పుడు చూపెద నప్పుడదియ నీ యవసానంబని పరమావధి విధించితిని. వాడు నిప్పుడు మదోన్మత్తుండై మఱచిన వాడు. నీకు విజయము కరస్థముచూ! ఇదిగో శక్తినిచ్చుచున్నాను. (శివుడు శక్తినిచ్చుట.)

కుమ— (అది గ్రహించి యింద్రునితో) ఏమి! యమరసాథా! నీయభిప్రాయ మేమి?

ఇంద్రు— మహాసుభావా! దేవ సేనాధిపత్యంబున నిన్నుఁ బట్టంబుఁ గట్టుచు న్నాను. బృందారక బృందంబుల నీ భుజచ్ఛాయను నిలిపి జయలిక్ష్మిఁ గొనుము. ఇదియే వైవాధిపత్యనూపకము. (పారినాతపుష్పచూల కుమారుని కంఠమంచు వేయుట)

కుమ— (ఆటహాసంబునలేచి)

మ. బలభిన్నుఖ్య చమూ సమూహకలిత ప్రారంభ సంరంభ పు
మృలధాటీ జరతీ కృతారి జయటీకాకృద్ధనుష్టక్రియో
చ్చలితాంభోజ భవాండకోటి ఘటిత శ్లాఘాల్ల సస్మద్భుజా
బలవహ్నింబడనే పతంగగతి దేవదేవ్యమ లోకుఁమృడిక.

భృంగి— (ఇంద్రునితో) మీ యదృశ్యము నేటికిఁ బరిపక్వమయినది. ఇంత మాత్రము భైరవ్యం బెప్పుడైన నెవ్వఁడైనఁ జెప్పినవాఁడున్నాఁడా!

కుమ—

మ. తనకాటిల్యము గాననీక చొలుదొల్లం దేవతాకోటితో
నెనరుంజూపుచు వారి సంపదలొగి ని శ్చేషమానల్లు దోఁ
చిన కష్టాత్ముడు దండనీయుడల నుశ్శీలుం డఖండోగ్ర భం
డన భూమిం దెగకుండునే మదురుకాండచ్చిన్న భిన్నాత్ముడై.

భృంగి— (ఇంద్రునితో) వింటివా! ఇంక నెప్పటికి శివాభీష్టంబుగాని కార్యం బునకు బోఁజూడకుండు.

కుమ—

సీ. ననుఁదాకి నిలలేక తనయెలుబడినున్న

బ్రహ్మాండములఁ దూరి పరచెనేని

సారిది నొక్కొకదాని చుట్టనొక్కొకటిగా

శరపంజరముగట్టి చలముపట్టి

పలుమాయ నన్నిరూపములెత్తు నన్నిటి
కన్నిరూపములేను నమరఁదాల్చి
పటుఘోర శస్త్రాస్త్ర పటలముదృటలీల
దుమికించి హృదయంబు దునిసిపడగ

పుత్ర మిత్రాది యుతముగాఁ బూర్వదేవ
చక్రవర్తిని సమవర్తి సవిధవర్తి
గానొనర్చెదఁ బేర్చెదఁ గదనభూమి
భూతభేతాశకోటికి భోజనములు.

చ. భయమింక లేదు మీ కమరపాలక మత్కరచాపముక్త దు
ర్జయ నిశితాశుగ్రహకర చంక్రమణంబులు సంక్రమింప ని
శ్చయముగ దుశ్చరిత్రకులు చక్రగతి క్రమవక్రవిక్రమ
వ్యయహతులై యమాస్యమున వ్రాలరె తూలరె తూలకాకృతిన్.

చ. హరుకృప నిట్లునేను నిబిడౌజుడనైతి బిడౌజ మద్భుజా
పరిణతభూరిశక్తి నిరుపద్రవమై జయముద్రదాల్చు దు
ష్కరమరయంగ నిక్కరణి కల్పష కిల్బిష వృత్తిమత్త దు
శ్చతురినకుం బ్రభుత్వముఖశక్తి సమత్వ మొనర్పఁజాలమిన్.

వస్తుశక్తి యొక్కొక్కనాఁడు సార్థక్య సమ్మేళంబులచే సార్థక్యంబు నొందుచు విల
క్షణ రూపాను సంధానంబుల వెలుంగుననుటకు దార్కాణముగాఁ బ్రజాశక్తి ప్రభు
శక్తి లొక్కొక్కతటి నాత్మీయాంగ సౌష్ఠవంబులచే నొండొరుల రూపడంచుటకు
గండుమిగిలి యాయత్తపడు నందు ధర్మానుబద్ధ విజయంబు లొక్కపక్షంబున దేశకాల
వైలక్ష్యణ్యంబులచే నోలలాడుచుండుట వాస్తవంబు.

భృంగి—(ఇంద్రునితో) ఇంద్రా! నిగ్రహించువాఁడె యనుగ్రహించువాఁడు
జ్ఞప్తికివచ్చినదా. ఇదంతయు మా యీశ్వరుని కటాక్షమే. ముందైననెన్నటికి మా
యీశ్వరికమారుని యాజ్ఞకు భిన్నముగా నడువకుండు.

కుమార—మహేంద్రా! యేను యుగవిగమచిత్రభాను ప్రభాభాసమానుండనై
యనేకాదిత్య పూర్వహంబులు సామంతంబులై తోడనడువగ రవిజ్యంభణంబులచే
శరసారంబులు గుటియింపుచుండ శత్రులు రూపులు మాయపండునా ?

తరళవృత్తము

శివకుమారుడ నేఁగుమారుడ జిత్రయుద్ధములోన దా
నవపతిం బరిమార్చినే భవనంబుఁ జక్కఁగఁ బేర్చినే
యవనిభారము రూపడంచి యనర్థ కీర్తులమించి యీ
దివిజనైస్య మనన్య దుర్లుట తీవ్రపద్ధతిఁ గూర్చినే.

(భరతవాక్యము)

చ. జయము జయంబు పో మనకుఁ జంద్రకిరీటు ననుగ్రహంబున
స్థయము దొలంగిపోవు నిరుపద్రవ సౌఖ్యము తెల్లకాల మ
క్షయముగఁ గల్గు మామక భుజా పరిజృంభణ సంభ్రమంబులన్
జయము జయంబు శత్రుకుల సంహరణైక మహోత్సవంబగున్ !

మంగళమహాశ్రీ వృత్తము

శ్రీలలరు లోకమున శీలములు కాలములు శీతశము తాచునిఁక
నుండుం

గూలుతునుగూరులను గూరుతును గోరులనుకూలమగు నన్ని
యునుమీకు

స్థేలగును నేనెలమి మీబలము నేలెదనుమిన్ను సిగమంగళ

మహా శ్రీ

లోలినిడుఁ బోలనిల నుల్లములు పల్లవిల

నుల్లసిలు సంపదలు మెచ్చున్.

శివుః—మనమందఱము పరమ సంతోషములతో గృహంబులకుఁ బోదము.

(అందఱునిష్క్రమింతురు.)

గద్యః ఇది శ్రీ తర్కవేదాంతాది సకలతంత్రస్వతంత్ర శ్రీమ దనుగమభట్టాచార్యాది
ప్రసిద్ధులదాంకిత శ్రీమ దభినవగౌతమావతార శ్రీ కురుగంటి వెంకటాచార్యశ్రీ
కంతీరవ పాత్ర శ్రీ కురుగంటిప్పయ్యశాస్త్రిపుత్ర శ్రీ వెంకమాంబికా సతీతిలక
గర్భశక్తి ముక్తాయమాన శ్రీ హరితసగోత్రపవిత్ర శ్రీమ దుభయభాషా
భాషాయమాన లలిత కవితాధారా ధారాళ యశోవికాల సహజపాండిత్య
సాహిత్య శ్రీ బాలాత్రిపురసుందరీవరప్రసన్న బుధజనవిధేయ శ్రీ కురు
గంటి సూర్యనారాయణశాస్త్రి నామధేయ ప్రణీతంబులగు
సర్వేశ్వరులలో సగ్రగణ్యంబగు కుమారసంభవ నాటకంబునఁ
షష్ఠాంకము సమగ్రము.

